

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С.СКОВОРОДИ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА СХІДНИХ МОВ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Н.КАРАЗИНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ
КАФЕДРА СХІДНИХ МОВ
ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ
КОМУНІКАЦІЇ



«ПИТАННЯ СХОДОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ»

Тези доповідей

Всеукраїнської науково-практичної конференції

29-30 березня 2018 року



Харків – 2018

УДК 81'243+82](063)

ББК 80я43

Затверджено рішенням Вченої ради факультету іноземних мов
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 3 від 16.03.2018 р.)

Затверджено на засіданні кафедри східних мов
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 10 від 14.03.2018 р.)

Затверджено на засіданні кафедри всесвітньої історії
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
(протокол № 8 від 27.03.2018 р.)

Всі тези подано в авторській редакції.

Організаційний комітет конференції:

О.А. Андрущенко – доктор філологічних наук, професор (голова)
В.Г. Пасинок – доктор педагогічних наук, професор (голова)
С.А. Віротченко – кандидат філологічних наук, доцент (співголова)
С.В. Бережна – доктор філософських наук, професор (співголова)
В.А. Борисов – кандидат філологічних наук, доцент (співголова)
Н.В. Руда – кандидат філологічних наук, доцент (співголова)
Л.М. Ямпольська – кандидат історичних наук, доцент (співголова)

адреса Оргкомітету:

61168, м. Харків, вул. Валентинівська, 2 ;
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 29,
Харківського національного університету
ім. Г.С.Сковороди
Фак-т іноземної філології тел. (0572) 68-
11-74

Історичний факультет (0572) 700-48-01

61022, м. Харків-22 , майдан Свободи, 4
Харківського національного університету
ім. В. Н. Каразіна,
факультет іноземних мов, тел. (057) 707-
53-43

До збірника увійшли тези доповідей, присвячені проблемам іноземної філології, освіти та виховання, методики викладання сходознавчих дисциплін, перекладу, міжкультурної комунікації, літературознавства, історії, економіки, політики, соціуму країн Сходу.

Розраховано на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних спеціальностей.

УДК 81'243+82](063)

ББК 80я43

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ЛІНГВІСТИКА КРАЇН СХОДУ

Авдєєва В. І., Піхтовнікова Л. С. СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ РОДУ, ЧИСЛА ТА ВІДМІНКУ ІМЕННИКІВ ТА ПРИКМЕТНИКІВ ТА ЇХНЄ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ	13
Воронова В. Є., Хотченко І. А. ІДІОМАТИЧНІ ВИРАЗИ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	14
Глущенко О. В., Жукова К. Є. СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ НАЗВ БІЛОГО КОЛЬОРУ	16
Губарева А. А., Чернюх М. А. «ЦВЕТНЫЕ» ВЫРАЖЕНИЯ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ	18
Гуцько Д. І., Донець П. М. ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК ЗАСІБ ПРЕДСТАВЛЕННЯ СПЕЦИФІКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ ЧЕН'ЮЙ)	19
Гурідова К. В., Піхтовнікова Л. С. КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ТА ЇЇ МОВЛЕННЄВА РЕАЛІЗАЦІЯ У КИТАЙСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ	23
Духненко Д. О. ТРАДИЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ЖІНОЧОЇ ТА ЧОЛОВІЧОЇ МОВИ В ЯПОНІЇ	25
Жукова К. Є. ФІЛОСОФСЬКІ, МОВНІ, ЛІТЕРАТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ ЖАНРУ ПАРНИХ НАДПИСІВ	27
Завгородня О. С. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІРАНСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ	29
Золотухіна Н. А. МІСЦЕ ЧЕН'ЮЙ У ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ КНР	32
Йосипенко С. О. ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ УКРАЇНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УРУМСЬКІЙ МОВІ	34

Кіча О. О., Жукова К. Є. ЯВИЩЕ «АНТИТЕЗИ» НА МАТЕРІАЛІ ПАРНИХ НАДПИСІВ	37
Кожевникова О. О. ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИГУКІВ В УСНОМУ ТУРЕЦЬКОМУ МОВЛЕННІ	38
Логвиненко І. А. ПРАГМАТИКА ТУРЕЦЬКОГО ОСОБОВОГО ІМЕНІ	40
Майдан Т. А., Віротченко С.А. ФОРМИ ЗВЕРТАНЬ У КИТАЙСЬКОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ	42
Низова С. С. КУЛЬТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ПРІЗВИЩ	44
Нужна А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТА У В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	47
Островська А. О. ПРИСЛІВ'Я ІЗ ЗООКОМПОНЕНТОМ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ	48
Павленко К. В., Хотченко І. А. КЛАСИФІКАТОРИ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	50
Письменна А. О., Жукова К. Є. ІНОЗЕМНІ ІМЕНА В КИТАЙСЬКІЙ ТРАНСКРИПЦІЇ НА МАТЕРІАЛІ ІМЕН ТА ПРІЗВИЩ ПОЛІТИКІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ	52
Придатко О. С. СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ПЕРСЬКОЇ МОВИ	53
Руда Н. В. ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ У БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ СКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	56
Тертична В. Ю. ТУРЕЦЬКІ АНТРОПОНІМИ З КОМПОНЕНТАМИ «GÖK», «GÜN», «AY»	58
Чиж В. І., Віротченко С.А. ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ	60
Шморгун М. С., Жукова К. Є. СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЗВ СТРАВ В КИТАЙСЬКІЙ КУХНІ	62

Шолух В. В., Піхтовнікова Л. С. СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХНЄ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (НА МАТЕРІАЛІ СУЮЙ)	64
---	----

Yan Xin OMISSION OF STRUCTURAL AUXILIARY WORD “的” IN ATTRIBUTIVE CONSTRUCTION IN MODERN CHINESE LANGUAGE	65
--	----

СЕКЦІЯ 2. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО КРАЇН СХОДУ

Ахмад гарібо гарібо АРАБСЬКІ СЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	64
--	----

Гармаш Ю. О., Огієнко К.О. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ТЕКСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ДИСКУРСУ З КИТАЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	68
--	----

Гогайзель С. В., Донець П.М. КИТАЙСЬКІ ЕТИКЕТНІ КЛІШЕ ТА ПРОБЛЕМА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ	71
---	----

Дергачова І. А. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ НА ПРИКЛАДІ ЯПОНСЬКИХ КАЗОК	74
--	----

Куріє М. Ж., Віротченко С. А. ПРАКТИКА ПОЛІТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ – НОВИЙ РОЗДІЛ У ВИВЧЕННІ АРАБСЬКОЇ МОВИ	77
---	----

Леник А. М. ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ГАСТРОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ З КИТАЙСЬКОЇ МОВИ	79
--	----

Малєєва Ю. О. ВЛАСНІ ІМЕНА В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД	82
--	----

Светлічна С. Ю., Донець П. М. ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ТОПОНІМІВ З КИТАЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВИ	84
--	----

Ха Тхі Хонг Нюнг, Баранік К.П. КОГНІТИВНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ КИТАЙСЬКИХ ПАРЕМІЙ В АНГЛІЙСЬКОМУ ТА УКРАЇНСЬКОМУ	
---	--

СЕКЦІЯ 3. ЛІТЕРАТУРА КРАЇН СХОДУ

- Акімова А. А.
DEVELOPMENT OF THE KOREAN LITERATURE
IN THE ERA OF KORA (918-1392) 89
- Андрєєва Ю. В.
ЮЙ ХУА – НОВАТОР У КИТАЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ 92
- Гілевич А. В.
ДОКУМЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК КОНСТАНТНА РИСА
ЩОДЕНИКОВОСТІ В ЯПОНСЬКИХ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ НІККІ 95
- Кудаєва О. О., Огієнко К.О.
КОНЦЕПТ СУЇЦІДУ В ЛІТЕРАТУРІ СХОДУ 97
- Москальов Д. П.
САКРАЛЬНИЙ СТАТУС СЛОВА У ПЕРШИХ ЯПОНСЬКИХ
ПИСЕМНИХ ПАМ'ЯТНИКАХ 98
- Нога А. Р.
ЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНА КАНІБАЛІЗМУ У РОМАНІ МО ЯНЯ
“КРАЇНА ВИНА” ТА ПОВІСТІ ЛУ СІНЯ “ЗАПИСКИ БОЖЕВІЛЬНОГО” 101
- Обихвіст М. С.
ОБРАЗ МАТЕРІ ЯК МЕТАФОРА БАТЬКІВЩИНИ У РОМАНІ
МО ЯНЯ «ВЕЛИКІ ГРУДИ, ШИРОКІ СІДНИЦІ» 102
- Ольшевська А. В., Кривоніс М. І.
СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ ОРИГІНАЛУ ВІРШІВ
«КОБЗАРЯ» Т.Г.ШЕВЧЕНКА У ПЕРЕКЛАДАХ ГЕ БАОЦЯНЯ 103

СЕКЦІЯ 4. ФІЛОСОФІЯ ТА КУЛЬТУРА КРАЇН СХОДУ

- Агєєва М. М., Радченко К. М.
ІСТОРІЯ ІРАНСЬКОГО КАЛЕНДАРЯ 105
- Бондаренко А. Ю., Огієнко К.О.
ВИКОРИСТАННЯ СХІДНОГО МІФОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ
ЛИСИЦІ-ПЕРЕВЕТНЯ У СУЧАСНИХ ЗАХІДНИХ МАСС-МЕДІА 108

Войтенко Ю. В., Огієнко К.О. THE CULTURAL PHENOMENON OF WECHAT IN CHINA	110
Гузь А. Ю., Огієнко К.О. THE ROLE OF PUTUNHUA IN THE PROCESS OF NATION BUILDING IN CHINA	111
Карпенко Н. Б. ОСОБЛИВОСТІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯПОНЦІВ ТА УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС СПІЛКУВАННЯ	113
Келеберда В. Ю. ЕТИМОЛОГІЯ НАЗВ СОРТІВ КИТАЙСЬКОГО ЧАЮ	116
Кім О. В. ТРАДИЦІЇ ПЕКІНСЬКОЇ ОПЕРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЕННЯ ЗВИЧНИХ ВИРАЗІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ «ГУАНЬЮНЬОУ»	119
Костік Д. К., Огієнко К.О. СПЕЦИФІЧНІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКИХ КНИЖОК ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА	121
Кулакова І. С., Огієнко К.О. ВНЕСОК РОЗВИТКУ МОДНОЇ ІНДУСТРІЇ НА ПОЗИЦІЇ КИТАЮ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ	123
Ожога-Масловська А. В. ЯПОНСЬКА ГОНЧАРНА ТРАДИЦІЯ І СВІТОВИЙ ЯПОНІЗМ	124
Полякова Т. А., Кривоніс М. І. ОСОБЛИВОСТІ ВИСТАВ ПЕКІНСЬКОЇ ОПЕРИ	127
Семенова В. К., Огієнко К.О. THE IMAGE OF CHINESE PEOPLE AND CULTURE IN WESTERN MOVIES	129
Тан Цяньжуй «УМОВНИЙ» КИТАЙ В УКРАЇНСЬКОМУ «ШИНУАЗРІ» КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ	130
Тимофєєнко А. В. ОБРАЗ «ЖИВОПИСНОЇ ЯПОНІЇ» У ЗАХІДНІЙ КУЛЬТУРІ: ІСТОРИЧНА ТА СУЧАСНА РЕЦЕПЦІЯ	133
Якутович М. В., Нога А.Р. МІСЦЕ ДРАКОНІВ У КИТАЙСЬКІЙ МІФОЛОГІЇ	137
Ямаш Ю. В. ТЕМА ОРІЄНТУ В ЖИВОПИСІ ТА ФОТОГРАФІЇ ІВАНА ТРУША	138

Jessica M. Sullivan	
THE PHENOMENON OF ASIAN AMERICANS IN MODERN SOCIAL LIFE OF U.S.A.	141

СЕКЦІЯ 5. ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ СХОДУ.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СХОДОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

Быкова И. А.	
ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ-ВОСТОКОВЕДОВ	143
Баркова А О., Науменко С.С.	
ФОРМИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДЛЯ РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В КНР	145
Бу Тхі Мінь Тхі, Жукова К. Є.	
ІГРОВІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ НА СЕРЕДНЬОМУ РІВНІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ	146
Лі Чже	
ВПЛИВ РІДНОЇ МОВИ ПРИ ВИВЧЕННІ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ	148
Ковезіна В. В., Жукова К. Є.	
ВИДИ ФОНЕТИЧНИХ ВПРАВ НА ПОЧАТКОВОМУ РІВНІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ	150
Кривоніс М. І.	
ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИК НЛП-ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ	152
Копылова Н. А.	
ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА ИНОСТРАННЫМ СТУДЕНТАМ В КИТАЕ	155
Науменко С. С.	
«СОЦІАЛЬНА ОБДАРОВАНІСТЬ» ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	156
Сусленко А. М.	
ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ У ЗОРОАСТРІЙЦІВ	158
Царейкіна К. М., Жукова К. Є.	
ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ	

ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ	160
Шаглі Г. І. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ	162
Шевченко Р. Є. ТРУДНОЩІ ПРИ ВИВЧЕННІ АНТРОПОНІМІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ	166
Ян Чэн РОЛЬ УСТНОЙ РЕЧИ В ПРЕПОДАВАНИИ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА	167
Qin Wenting THE ANALYSES AND SOLUTIONS TO COMMON ERRORS IN VOCABULARY AND GRAMMAR AMONG UKRAINIAN CHINESE LEARNERS	168

СЕКЦІЯ 6. ІСТОРІЯ СХОДУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПРАКТИКИ

Білик В. А. ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ У НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ СТУДЕНТІВ	168
Гоков О. О. РОССИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ И КАДЖАРСКИЙ ИРАН: ОБЩЕЕ И ОСОБЕННОЕ	171
Домановський А.М. ПЛУГАТАРІ З ПЛУГАМИ ЙДУТЬ», АБО ДЕТЕРМІНАТИВИ У СИСТЕМІ ШУМЕРСЬКОГО ПОНЯТІЙНО-ЗВУКОВОГО ПИСЬМА	174
Пилипчук Я. В. КАЛМЫЦКОЕ ХАНСТВО В ПРАВЛЕНИЕ УБАШИ	177
Сидорчук Т.О. СТАРОДРУКИ В КОЛЕКЦІЇ ВИДАТНОГО СХОДОЗНАВЦЯ ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ МОВ, ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ НАРОДІВ СХОДУ	180
Сухобокова О. О. РЕФОРМАТОРСЬКИЙ РУХ У КИТАЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ.	184
Целуйко М. Є. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ ПОЯВИ ТА ІСНУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ГРУП У МАРОККО	187
Ціватий В. Г. ТУРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА – УКРАЇНА: ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ, ДИПЛОМАТИЧНІ ТА	

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ МІЖДЕРЖАВНОГО ДІАЛОГУ 2014-2018 РОКІВ (РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР)	190
Шаленна Н. М. ВІЙНА У СИРІЇ І ПОЛІТИКА ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ	193
Ямпольська Л. М. ПРОБЛЕМА КІРКУКУ В ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ІРАКСЬКОГО КУРДИСТАНУ	196
Денисенко І. В. ЕКОЛОГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ ЯПОНІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	201
Tuo Yang CHINESE ENDOGENOUS DEVELOPMENT AND THE LACK OF EXPERIENCE IN EUROPE	204
Агарков М. І. «ТРЕТІЙ ПУТЬ» МУАММАРА КАДДАФІ: РАЗМЫШЛЕНИЯ НАД УТОПИЧЕСКОЙ ТЕОРИЕЙ	205
Valentina Vlasenko, Kateryna Shcherbakova THE COMMUNIST PARTY OF CHINA AND ITS MAIN CHARACTERISTICS	208
Єрьомін В. І. РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВІДРОДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ПИТАННЯ	210
Матющенко Є. В. М.К. ГАНДІ: ПОЧАТОК БОРОТЬБИ ЗА СВАРАДЖ (ГОМРУЛЬ)	214
Петренко О. В. ДАВИД БЕН-ГУРІОН – ГОЛОВНИЙ ФУНДАТОР ЄВРЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ	218
Прочкарук Д. О. КУРДСЬКЕ ПИТАННЯ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ	221
Сопельняк А. С. ВІРМЕНИ УКРАЇНИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ Я.Р. ДАШКЕВИЧА	224
Якуніна Г. П. КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯПОНІЇ НА О. ТАЙВАНЬ (1895-1945 РР.)	227

СЕКЦІЯ 7. ЕКОНОМІКА, ПОЛІТИКА, СОЦІУМ КРАЇН СХОДУ

Батюк Л. А. ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕСПУБЛІЦІ КОРЕЯ (60-ТІ РР. XX – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)	230
Олійник О. М. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ КИТАЮ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.	234
Павленко С. С. ДІЯЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКОГО ІМПЕРСЬКОГО КОНСУЛЬСТВА В ОДЕСІ У ПЕРІОД ЗГОРТАННЯ НЕПУ	237
Підвойний В. М. САКРАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СЕЛЬДЖУЦЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ	240
Потульніцький Г. В. ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПИЛИПА ТА ГРИГОРА ОРЛИКІВ НА ОСМАНСЬКО-КРИМСЬКОМУ НАПРЯМКОВІ У ЧАСИ ПЕРЕБУВАННЯ В ЕМІГРАЦІЇ У 1710-1742 РР.	243
Фалько С. А. З ІСТОРІЇ ВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НА СХОДІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНСТРУКТОРСЬКИХ МІСІЙ	246
Андреев Т. Ю. ЖЕНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПРИ РУССКОЙ ДУХОВНОЙ МИССИИ В ЯПОНИИ В ЭПОХУ МЭЙДЗИ	249
Боєр Є. О. ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТУРЕЧЧИНИ В ХХ. СТ.: ОСНОВНІ ЕТАПИ	250
Валуйська В. І. ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТУРЕЧЧИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	253
Карпюк І. В. КУЛЬТ БОГІНИ ІСІДИ У ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	256
Козорезова Ю. О. ФАРАХ ПЕХЛЕВІ: ВПЛИВ ШАХБАЛУ НА ЗМІНУ СТАТУСУ ЖІНКИ В ІРАНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 60-Х – 70-Х РР. ХХ СТ.	259
Лукашенко Є. Л. ЦЗЯН ЦИН: У ҐЕНДЕРНОМУ ВИМІРІ ІСТОРІЇ КНР	262

Протасова А. В. МАЛОАЗІЙСЬКІ ПОЛІСИ В АДМІНІСТРАТИВНО- ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ ПОНТІЙСЬКОГО ЦАРСТВА	265
Резніченко Г. І., Огієнко К.О. ВПЛИВ ЗАЦІКАВЛЕНOSTІ ПІВНІЧНОЮ КОРЕЄЮ НА ОБРАЗ КИТАЮ В СВІТОВИХ СМІ	268
Супрун Ю. О. ТУРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА: ФАКТОРИ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА	270
Сухарська А. В. КОНЦЕПЦІЯ «ОСВІТА ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ» ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В ЯПОНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	273
Фатєєва Г.О. ЖІНОЦТВО ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ «СУСПІЛЬСТВА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ» (XX – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)	276
Рибалко С. Б. МИСТЕЦТВО НОГАКУ: ВІЗУАЛЬНІ, РИТУАЛЬНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ	278
Щедрін А.Т. ПЕРЕДФІЛОСОФІЯ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ: ОРІЄНТАЛЬНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ	281

СЕКЦІЯ 1. ЛІНГВІСТИКА КРАЇН СХОДУ

СПОСОБИ ВИРАЖЕННЯ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ РОДУ, ЧИСЛА ТА ВІДМІНКУ ІМЕННИКІВ ТА ПРИКМЕТНИКІВ ТА ЇХНЄ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Авдєєва В. І, Піхтовнікова Л.С.

Курсова робота присвячена проблемі вираження в китайській мові роду, числа та відмінку іменників та прикметників. Граматичні категорії роду, відмінку та числа – невід’ємні частини граматики мови, частково, китайської. Вони є основними явищами мови і найважливішими її ознаками, тому курсова робота розглядатиме вживання цих граматичних категорій за допомогою прикладів у художніх текстах, що підкреслять значення роду, числа та відмінку іменнику та прикметнику у китайській мові, яка є однією із найскладніших у світі.

У курсовій роботі детально досліджуються число, рід, відмінок та способи їх вираження в іменниках та прикметниках китайської мови на базі прикладів з китайських романів «Подорож на Захід» У Ченєня, «Квіти у морі зла» Цзена Пу та «Сон у червоному теремі» Цао Сюєціня.

Варто зазначити, що китайська мова дуже відрізняється від української та англійської семантично та граматично. Саме унікальність китайської мови породила інтерес до її вивчення та детального розгляду граматичних, лексичних та фонетичних питань. Основою цієї курсової роботи став розгляд низки граматичних питань:

1. Специфіка вираження числівника на прикладі речень у художніх текстах: слова 小/多, вираження порядку за допомогою 第;
2. Вираження роду на прикладі простих та сталих словосполучень та речень: 男/女, 人;
3. Вираження відмінку на прикладі речень: прийменники 的, 在, 把, та 给 [2, с.164].

Метою цього дослідження є:

1. Розкрити граматичну категорію роду, числа та відмінку у контексті китайської мови;
2. Проаналізувати вживання граматичної категорії роду, числа та відмінку;
3. Розглянути вираження вищезазначених граматичних категорій на прикладах із художніх текстів китайською мовою.

У цій курсовій роботі ми розглянули особливості позначення та вираження у китайській мові таких граматичних категорій, як рід, число та відмінок у іменнику та прикметнику. У даному дослідженні були представлені способи вираження цих граматичних категорій на прикладах

відомих китайських романів. Вони є невід'ємними частинами граматики будь-якої мови, зокрема китайської.

У рамках дослідження було виявлено, що китайська мова є мовою, що досі не розглянута докладно з граматичної точки зору. Складні та незвичні структури для європейських мов породжують багато дискусій щодо виникнення граматичних конструкцій. Це доволі детально можна спостерігати на прикладі граматичної категорії відмінка: відмінок виражається за допомогою прийменників 在, 给, 把 та 的. У порівнянні з європейськими мовами, зокрема українською, де відмінки прозорі, у китайській мові вони мають «скриті» ознаки. Це означає, що відмінок важко встановити з першого погляду на речення. З цієї причини ця граматична категорія досить ускладнює сприйняття не тільки граматичного аспекту, а й мови в цілому.

В інших граматичних категоріях, як рід та числівник, цих особливостей менше. У граматичній категорії роду розглядається вираження статевої приналежності не тільки за допомогою займенників, а й за допомогою спеціальних слів 男 та 女 [1, с.51]. Особлива увага прикута до жіночого ідентифікатора: з ним пов'язано багато сталих виразів та словосполучень.

У той же час граматична категорія числівників має деякі відмінності при рахуванні – в основному це стосується розрядів 亿 та 万, яких не можна знайти в інших мовах.

Всі ці особливості так чи інакше вказують на те, що китайська мова доволі відрізняється від інших. Через це виникають певні складнощі, пов'язані як і з розумінням речення у граматичному контексті, так і з його перекладом, і саме тому мова вважається однією із найскладніших, дивлячись з позиції іноземця. Враховуючи те, що китайську мову принаймні не знають так багато людей, як англійську, то варто зазначити, що проблема граматичних та й інших аспектів китайської мови досі залишається відкритою для подальших досліджень та актуальною для обговорення питання вираження граматичних категорій у реченні. Це допоможе «розкрити» мову глибше, а вивчаючим її – якомога доступніше.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горелов В.И. Грамматика китайского языка / В.И. Горелов. – М. : «Просвещение», 1982. – 192 с.
2. Задоев Т.П. Основы китайского языка. Вводный курс / Т. П. Задоев, Хуан Шун. – М. : «Наука», 1993. – 271 с.

ІДІОМАТИЧНІ ВИРАЗИ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Воронова В.Є., Хотченко І. А.

Фразеологія є тією частиною лексики будь-якої мови, де найбільше виявляються особливості культури та побуту того народу, що розмовляє цією мовою.

В результаті дослідження встановлено, що фразеологічні одиниці відіграють важливу роль в комунікації і що їх існує величезна кількість. Опанувати фразеологію іноземної мови – це означає володіти мовою на високому рівні, оскільки фразеологія є однією з найскладніших галузей мовознавства. Для людини, яка вивчає іноземну мову, фразеологізми чужої мови завжди становлять труднощі, особливо в тих випадках, коли в рідній мові немає відповідного еквівалента.

У фразеологізмах китайської мови сконцентрований накопичений за кілька тисяч років досвід цього народу, тут відображені реалії китайської культури. Фразеологізми типу “**成语**” – ідіоматичні вирази, як вже відомо з досліджень китайських і зарубіжних мовознавців, є найчисленнішими і найдавнішими, тому викликають найбільший інтерес як мовознавців, так і вчених інших галузей – літературознавців, істориків, культурологів.

Ідіоматичні вирази у китайській мові мають назву «**成语**» - в китайській мові стійкий оборот, найчастіше складається з чотирьох ієрогліфів. Більшість ідіоматичних виразів складають вирази з класичних китайських творів на веньянь - письмовому класичному китайському мовою. Для розуміння таких «**成语**» необхідний їх переклад на сучасну китайську мову і додаткові смислові коментарі. Знання найбільш популярних ідіоматичних виразів є необхідною ознакою освіченого китайця. У Китаї видаються спеціальні словники ідіоматичних виразів, в яких пояснюється їх зміст, і наводяться першоджерела.

Метою даної роботи було проаналізувати таке явище китайської мови, як ідіоматичні вирази, дослідити класифікацію, історію походження, вказати місце ідіоматичних виразів у сучасній китайській мові, навести приклади використання та провести поверхневий компаративний аналіз відповідності українських фразеологізмів китайським.

У ході роботи доведено, що фразеологія має велике значення для вдосконалення мовної майстерності китайців та підвищення їхньої мовної культури. Тому під час вивчення студентам китайської мови неодмінно слід розкрити значення хоча б основних фразеологізмів, що, у свою чергу, допоможе їхньому засвоєнню та правильному використанню цих стійких словосполучень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войцехович І. В. Практична фразеологія сучасної китайської мови. Підручник / І. В. Войцехович. Москва, 2007
2. Семенас А.Л. Лексика китайської мови М.: ІД “Мураха”, 2000. - 320 с.
3. Горелов В.И. Стилїстика сучасної китайської мови. Учеб. Посібник для студентів пед. ин - тов за фахом №2103. “Іноз.мови.”. М., “Освіта”, 1979. 192 с.

СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ НАЗВ БІЛОГО КОЛЬОРУ

Глуценко О. В., Жукова К. Є.

Людина живе в колірному світі, тому інтерес до кольору не випадковий. У той же час вчені відзначають, що «світ кольору» - феномен чисто психічний, оскільки в природі існують тільки світлові хвилі, а колір є породженням нашого ока і мозку. Лексична група позначень кольору є об'єктом пильної уваги лінгвістів. Налічуються сотні робіт, присвячених позначенню кольорів в різних мовах світу, в тому числі і в екзотичних. Пояснюючи такий інтерес, А. А. Уфїмцева констатує: «Система позначень кольору настільки закрита і структурно чітко організована в силу відносного характеру значень її членів, що слугує нині класичним прикладом суворої структурної організації. Для опису цієї системи досить мінімального числа семантичних ознак, що характерно ще тільки для однієї групи слів - термінів спорідненості.» [1, с. 140]

На тлі «популярності» позначень кольорів виглядає дивним практична відсутність спеціальних досліджень найменувань кольорів китайської мови. Актуальність дослідження обумовлена високою частотністю вживання лексики позначення кольорів, її явної національно-культурної семантикою і значимістю для конструювання фрагмента мовної картини світу, а також відсутністю системних досліджень кольоропозначень китайської мови з точки зору їх структурних і семантичних типів.

Висока частотність вживання лексики кольоропозначення, її явна національно-культурна семантика і значимість для конструювання фрагмента мовної картини світу, а також відсутність системних досліджень кольоропозначення китайської мови з точки зору їх структурних і семантичних типів визначають актуальність теми курсової роботи.

Кольоропозначення китайської мови співвідносяться з семіотичної, ціннісної та філософсько-світоглядної картинами світу. Розглядаючи концептосферу кольору китайської цивілізації, ми виявляємо не тільки феномен кольору як своєрідний концепт світосприйняття, настільки відмінний від європейського, а й систему символіки кольору як вбудовану в лексичну базу давньої міфологічної системи.

Білий колір в Китаї спочатку розглядався як відсутність кольору взагалі, білим була забарвлена тканина. Білий колір виступає символом скорботи, це знак відмови від усіх кольорів. При династії Цинь він стає кольором трауру і досі переважає в похоронних обрядах. А вираз «бути в траурі» звучить по-китайськи дослівно як «надіти біле» 穿白 chuān bái. Білий колір, завдяки загальним символічним значенням заходу Китаю, є прийнятим траурним кольором, за винятком даоської образності. Осмислення в даосизмі заходу як сакральної частини світу додало білому кольору прямо протилежні значення. У даоській образній системі він передає ідею пустотності як визначальної властивості Дао, уособлює його духовні пошуки особистості.

Об'єктом дослідження є лексична група кольоропозначень китайської мови, предметом - особливості словотворення і національно-культурна специфіка семантики китайських кольоропозначень.

Як показало проведене дослідження, для китайської мови вивчення його структури в лінгвоконцептологічного напрямку дуже перспективно. Запропонована комплексна модель структури концепту колір дозволила розкрити зміст концепту і детально проаналізувати його репрезентацію усіма мовними засобами. Ієрогліфічне позначення базових найменувань кольору більш повно відображає сутність концепту, до того ж кількатисячолітня відтворюваність колірних канонів в ієрогліфі яскраво відображає національно-культурну специфіку китайської картини світу. У китайській мові іменами досліджуваного концепту виступають односкладові слова - базові найменування кольору, які об'єднали все різноманіття колірних лексем. Вивчення найменувань кольору в лінгвокультурологічному аспекті дозволило зробити висновок про структуру концептосфери кольору в китайськомовній свідомості. Концепт колір входить в ядро мовної свідомості китайців: про його цінності як основоположної етико-філософської категорії свідчать найдавніші праці з китайської філософії. Колір співвідносився з п'ятичленною структурою основних параметрів світобудови «Усін», згадувався в символічній системі «Ицзин», обростав символічними значеннями у всіх сферах людського буття.

Більшість структурно-семантичних типів китайських кольоропозначень включають в себе кілька структурно-семантичних різновидів. Найменування кольорів, що представляють собою поєднання двох простих прикметників кольору, наприклад 青黃 qīnghuáng жовто-зелений, 红蓝 hónglán червоно-синій, займають в китайській мові досить значне місце, оскільки в якості словотворчих компонентів таких лексичних комплексів виступають як основні, так і неосновні позначення кольору. Саме останні допомагають не тільки розширити групу двусоставних кольоропозначень в кількісному відношенні, але і урізноманітнити їх структурно-семантичні типи.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Уфимцева А. А. Лексическое значение: принцип семиологического описания лексики / А. А. Уфимцева. – Москва : Наука, 1986. – 240 с.

«ЦВЕТНЫЕ» ВЫРАЖЕНИЯ В КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ (汉语颜色词)

Губарева Анна Андреевна, Чернюх Мария Андреевна, студентки 5 курса

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С.Сковороды

Научный руководитель: к.ф.н. Рудая Н.В.

Каждый цвет в китайской культуре имеет символическое значение, а смысл каждого цвета напрямую пересекается с культурными особенностями, которые сложились исторически, что нашло отражение в современной лексике китайского языка. Рассмотрим это на примерах основных цветов.

1. Красный цвет 红 издавна символизировал огонь, являлся цветом торжества, праздника, счастья и силы. В современном языке он также имеет значение «популярный»:

这个明星最近特别红，很多人都喜欢她。（非常受欢迎）“Эта знаменитость в последнее время очень знаменита, она нравится всем”.

眼红 глаза лопаются от зависти, завидовать.

他一看到别人成功就眼红。（羡慕；嫉妒）“Когда он видит чужой успех, то глаза лопаются от зависти”.

2. Черный цвет 黑 в печатной лексике имеет широкий спектр смыслов, включающий зло, болезни, повреждения, тяжесть. Например:

背黑锅 отдуваться (за чужую вину), быть козлом отпущения; досл. нести на спине черный котел.

你还是赶快承认错误吧，我可不想替你背黑锅。（是一个固定的俗语，表示替别人承担责任）“Быстрее признавай свою ошибку, я совсем не хочу за тебя отдуваться”.

有色眼镜 цветные очки, смотреть через розовые очки.

别人说我总是用有色眼镜看人。“Люди говорят, что я смотрю на других сквозь призму розовых очков”.

心灰意懒 пасть духом, опустить руки, разочароваться.

不是我心灰意懒！（灰心失望）“Не пал я духом”!

3. Белый цвет 白 имеет более негативный оттенок, как и большинство выражений, где присутствует слово «белый». Следует предположить, что причиной этого выступает то, что в Китае белый цвет является цветом траура и символизирует утрату или потери (например, потерю времени, в значении «напрасно»). Приведем несколько примеров:

说白了 проще говоря, попросту сказать.

我不是不知道, 说白了, 就是不想告诉你。 “Дело не в том, что я не знаю, я попросту не хочу тебе говорить”.

白眼 закатывать глаза, смотреть косо.

他说错话了, 站在旁边的女朋友白了他一眼。 “Он сказал неправильно, а его девушка, которая стояла рядом, закатила глаза”.

白 +V 了 напрасно, зря.

昨天我去银行换钱, 但是到那儿到时候银行已经下班了, 白去了一趟。 (浪费了时间和精力, 但是事情没有做成) “Я вчера пошел в банк менять деньги, но к тому времени он уже закрылся, зря ходил”.

4. Желтый цвет **黄** имеет вульгарный, неуместный, запретный смысл. Можно предположить, что данный смысл приобрелся исторически. Древние императоры резервировали желтый цвет для своего исключительного использования, каждый посторонний, осмелившийся его носить, немедленно предавался смерти.

搅黄 испортить

气死我了, 好好儿的计划, 都被你搅黄了。 (事情失败或计划不能实现; 放在句子结尾, 必须“了”) “Вывел меня из себя, ты испортил все отличные планы”.

黄色网站/ 小说 порнографический сайт/ литература порнографического хар-ра

如果收到陌生的邮件, 千万不要打开, 很可能是病毒或黄色网站的链接。

(“黄色网站”或“黄色小说”表示和性爱有关系, 色情的。) “Если ты получил письмо от незнакомого почтового ящика, ни в коем случае не открывай его, скорее всего это вирус или ссылка на порнографический сайт”.

5. Значение выражения «быть обманутым партнером» с употреблением зеленого цвета **绿** появилось в древнем Китае, когда мужья женщин легкого поведения носили зеленые головные платки:

戴绿帽 носить рога, быть обманутым партнером; досл. носить зеленую шапку. Также зеленый цвет используется в значении «экологически чистый» или «экология».

他老婆偷偷地跟别人在一起了, 他被人戴了绿帽子。 “Его жена была тайком с другим мужчиной, ему «наставили рога»”.

绿色出行 ездить на экологически чистом виде транспорта

我们要注意环境, 绿色出行。 (绿色是树和草的颜色, 表示健康和环保)

Таким образом, мы можем проследивать явное отражение особенностей культуры и исторических событий Китая в современной китайской лексике. Отсюда можно сделать вывод, что цвета так часто присутствуют в китайском языке в силу визуализации иероглифов и понимания носителями языка семантики слов.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Делюсин Л. П. Китай: традиции и современность. — М.: Наука, 1976. — 294–335 с
2. Deng Fang, Liu Lixin Handbook of Chinese Idioms. — Peking University Press, 2007. — 284 с. / [Электронный ресурс] — <http://www.twirpx.com/file/652864/> (10.05.2015).

МОВНА ТА КУЛЬТУРНА СПЕЦИФІКА КИТАЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ (на матеріалі чен'юй)

Гунько Д. І., Донець П.М.

Мова неминує та нерозривно пов'язана з культурою. Адже кожна мова вбирає до себе дещо від конкретної своєрідності своєї нації і, в свою чергу, діє на неї у тому ж напрямку. У системі будь-якої мови особливе місце займають фразеологізми, і китайська мова не є винятком. Фразеологізми китайської мови передають та показують специфіку національного характеру народу, в них проявляється увесь колорит та особливості розвитку мови, її історії. Образи, зафіксовані у фразеологічному складі мови, обумовлені особливостями матеріальної, соціальної та духовної культури і свідчать про національно-культурний досвід та традиції народу.

Національно-культурна специфіка фразеологізмів безпосередньо пов'язана з проблемами людської свідомості, співвідношенням мови та мислення, мови та культури. Зараз проблема мовної та національно-культурної специфіки фразеологічної системи мови залучає увагу багатьох лінгвістів, різноманіття поглядів на це питання, а також незгасаючий дискурс щодо нього обумовлюють **актуальність цього дослідження. Об'єктом дослідження** цієї курсової роботи є фразеологія китайської мови, зокрема чен'юй, **предметом дослідження** виступає їхня мовна та культурна специфіка.

Фразеологічна система будь-якої мови є самобутнім, складним, комплексним явищем, що відноситься не тільки безпосередньо до мови, а й також зароджується, існує та розвивається у тісному зв'язку з людиною, його свідомістю, мисленням, досвідом його духовної та практичної діяльності [1, с.298]. Сьогодні для визначення фразеологізмів китайської мови використовується термін 熟语 [shúyǔ]. Найбільш розповсюдженою класифікацією китайських фразеологізмів є класифікація Ма Гофаня. За його думкою, можна виділити п'ять розрядів фразеологізмів: чен'юй (成语) - ідіома; яньюй (谚语) – прислів'я; сехоуей (歇后语) – недовітка-інакомовлення; гуаньюй (惯用语) – фразеологічне поєднання; суюй (俗语) – приказка.

Чен'юй – це сталий фразеологічний зворот, побудований згідно з нормами давньої китайської мови, неподільний за семантичною

структурою, з узагальнено переносним значенням, що має експресивний характер, і є функціонально членом речення [2, с.98]. Більшість чен'юй є цитатами або алюзіями до класичних творів мовою вен'янь. Вони відображають культуру китайського народу та є яскравими елементами національної мовної картини миру.

Культурна інформація, що полягає у структурі фразеологізмів надає уяву про модель світу, пов'язану з лінгвістичною свідомістю носіїв китайської мови. Використовуючи широкі риторичні засоби при утворенні фразеологізмів(зокрема й чен'юй) китайський народ не тільки примножує скарбницю фразеологічного фонду мови, але й яскраво ілюструє її культурні особливості.

Існують різні підходи та методи дослідження національно-культурних особливостей фразеології: лінгвокраїнознавчий, контрастивно-лінгвістичний, лінгвокультурний, когнітивний, міжкультурно-комунікативний. Ці методи зовсім не протилежні один одному та не мають жорсткої межі, більш того вони фактично є одним цілим та можуть розглядатися у якості послідовних взаємопов'язаних етапів дослідження фразеологізмів.

Особливу увагу можна приділити аспекту міжкультурної комунікації. Нерозуміння або необізнаність у тих чи інших реаліях, що складають образну основу фразеологізму може привести до неправильного розуміння його цілісного переносно-образного значення. Мова йде про фразеологізми, у основі яких полягають факти, явища, події, топоніми (географічні назви), антропоніми (власні імена людей), що відносяться виключно до історії, культури, побуту, традиціям, звичаям і т.д. китайського народу та не мають універсального значення. Наприклад: 班门弄斧 [bān mén nòng fǔ] «яйця курки не вчать» (букв. «перед дверима хати Баню демонструвати мистецтво володіння сокирою»). Лу Бань – відомий майстер епохи Чжаньго, що прославився своїм теслярським мистецтвом.

Культурними конотаціями відрізняються слова-реалії, що позначають тварин, птахів, рослини, кольори, числа й т.д. Формування культурних конотацій може бути обумовлено роллю цих слів у житті носіїв мови, їх роллю у релігії, міфології, фольклорі, а також якостями та образами самих реальних предметів та асоціаціями, що вони визивають. До цього ж у культурі інших народів ці слова позначають конкретні речі, що існують реально в їхньому житті та відомі для них як приналежність до інших культур та не викликають особливих асоціацій. Наприклад, персик, його плоди, квіти, дерево у китайській мові мають безліч асоціацій. Перш за все, це символ довголіття, весни, любові, дівочої краси, захищає від злих духів і т.д. Персиковий сад – є символом заспокоєння та умиротворення, наприклад чен'юй 世外桃源 [shì wài táo yuán] «земний рай; земля обітована» (букв., «персикове джерело за межами світу»). Ще одним прикладом є журавель, у західній культурі він символізує відданість та

пильність. У Китаї цей птах у першу чергу символ довголіття, 鹤寿松龄 [hè shòu sōng lí ng] – «довголіття журавля, вік сосни».

Передача змісту культурної інформації через структуру чен'юй поділяється на непряму(переосмислену референцію ситуації, що вимагає знання образу у основі цього чен'юй) та пряму передачу ситуації оточуючої дійсності.

Улюбленою моделлю структурної організації фразеологізмів у китайській мові є паралелізм. Вибір паралельного типу при утворенні чен'юй говорить про логічність конструкції та економічність у використанні мовленнєвих засобів. Ярко виражена паралельність організації фразеологізмів підтверджує особливе місце симетрії та парності у ментальності китайців.

Індивідуальність та оригінальність семантики чен'юй обумовлюється довгочасним, стабільним використанням певного набору чен'юй у мові. Але з розвитком китайського суспільства та його зовнішніх зв'язків створюються не тільки нові чен'юй, але й нові значення вже існуючих фразеологізмів для номінації виникаючих явищ. Найчастіше відбувається поява нового значення у старого чен'юй як результат систематизації інформації, отриманої людиною при усвідомленні оточуючої його дійсності, пов'язаної з історичним розвитком суспільства. Отже, фразеологізми самі набувають роль культурних стереотипів, освоєваних носіями мови.

Підводячи висновки, можна сказати, що мовна специфіка чен'юй полягає в тому, що вони базуються на граматиці класичної китайської мови вен'янь, відрізняються багатим змістом попри відносній лаконічності. Національна-культурна специфіка цих фразеологічних одиниць проявляється у використанні слов-реалій, що відрізняються багатством культурних конотацій. До них відносяться ономастична лексика, перш за все географічні назви, власні імена людей, богів, міфічних істот, літературних героїв та ін.. Значне місце в китайській культурі займають слова-найменування тварин та рослин, які значно відрізняються від такого роду образів у західній культурі та мають яскраву символіку та багатство конотативних зв'язків та асоціацій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Войцехович И.В. Практическая фразеология современного китайского языка/ И.В. Войцехович. – М. : АСТ: Восток – запад, 2007. – 509 с.
2. Баранова З.И. Чэньюй как разряд фразеологизмов китайского языка: автореф. дис. канд. филол. наук / З.И. Баранова; АН СССР. – М. : Институт востоковедения, 1969. – 24 с.

КАТЕГОРІЯ МОДАЛЬНОСТІ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ТА ЇЇ МОВЛЕННЄВА РЕАЛІЗАЦІЯ У КИТАЙСЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Гурідова К. В., Піхтовнікова Л. С.

Категорія модальності належить до основних, центральних мовних категорій, що знаходять своє відображення у різних мовах. Модальність – це комплекс актуалізаційних категорій, які, на думку мовця, характеризують відношення змісту висловлення до дійсності.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю всебічного теоретичного розгляду категорії модальності, засобів її вираження, систематизації модальних слів та, особливо, їх перекладу.

Об'єктом дослідження є модальні дієслова китайської мови.

Предмет дослідження – визначення семантичних типів модальних дієслів в китайській мові та мовленнєва реалізація модальних дієслів у художньому тексті.

Мета дослідження полягає у виявленні сутності, в описі й комплексному аналізі модальних слів, у розгляді модальних дієслів як одного зі способів реалізації модальності та висвітлення основних варіантів перекладу кожного представленого у цій роботі модального дієслова.

Модальні дієслова виражають можливість, бажання, здатність або необхідність зробити дію. Позиція модального дієслова є універсальною для будь-якої національної мови. Китайська мова не є винятком. Модальні дієслова зазвичай трактуються як допоміжні, що позначають ступінь можливості / неможливості дії / вчинку / процесу, виражених повнозначним дієсловом, формально займає позицію доповнення, з яким вони утворюють присудок:

Наприклад: Я + можу (хочу, бажаю, вмію, мрію, повинен тощо) + сходити в кіно (пообідати, поспати, плавати з аквалангом) тощо.

Як і в будь-якій іншій мові, слова в позиції модального дієслова можуть виражати:

- Можливість
- Необхідність
- Повинність
- Бажання
- Дозвіл
- Сміливість
- Любов, пристрасть до якоїсь дії
- Намір та ін.

І, як у будь-якій із мов, ці значення та їх відтінки часто змішані в одному і тому ж слові. Тому можна розділити модальні дієслова за способом вираження:

- 1) Вираження можливості
- 2) Вираження необхідності
- 3) Вираження бажання

Основними модальними дієсловами є 想, 要, 应该, 会, 能, 可, 需要, 愿意, 必需, 得 і деякі інші.

Розглянемо поняття тексту та поняття мовленнєвої реалізації :

Текст – це писемний або усний мовленнєвий масив, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у тематичну і структурну цілісність. Отже, текст виступає обов'язковим складником комунікативного процесу, допомагає фіксувати, зберігати і передавати інформацію в просторі й часі.

Мовлення – це форма існування мови, її втілення, реалізація. Мовлення окремого носія мови має особливості вимови, лексики, структури речень. Таким чином, мовлення конкретне й індивідуальне. Приклади мовленнєвої реалізації та функції модальних дієслів у китайському художньому тексті:

1. 你不能那样说我未婚夫的. [1, с. 24]

Тоді ти **не можеш** казати, що я твій майбутній чоловік.

Модальне дієслово **不能**, перебуваючи перед основним дієсловом і позначаючи можливість дії, рухається до позиції прислівника. Основні значення дієслова: могли, фізично бути в змозі, мати можливість, можна. Має відтінок значення «дозволено»

2. 她想了想 [1, с. 25]

Вона подумала.

Тут модальне дієслово **想** виконує функцію повнозначного дієслова. Основні значення дієслова: думати, припускати, хотіти, збиратися, мріяти, розраховувати.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. В. 斯托克著. / [英] J. 特维改写 / 殷晓苏, 王娣译, 一德拉库拉, 2011. – 45 页.

ТРАДИЦІ ВИКОРИСТАННЯ ЖІНОЧОЇ ТА ЧОЛОВІЧОЇ МОВИ В ЯПОНІЇ

Духненко Дарина Олександрівна, студентка 5 курсу

Харківський національний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: І.А.Бикова, Ю.Г.Локшина

Роботу присвячено вивченню відмінностей жіночого та чоловічого мовлення в японській мові.

Слід зазначити, що історичний розвиток відносин чоловіків та жінок в Японії починається вже після періоду Нара і Хейан, коли чоловіки починають панувати над жінками. В період Камакура і Муроматі навіть була створена система ІЕ, при якій чільна роль в політиці і суспільстві віддавалася чоловікам. Головними завданнями жінки були – підтримання порядку в домі та виховання дітей. Безперечно, це мало свій вплив на відносини та етикет між японськими жінками та чоловіками. Так, японська жінка рідко мала право голосу у сім'ї, зазвичай, усі важливі питання та проблеми вирішувалися чоловіками.

На початку ХХ століття, положення жінки у японському суспільстві покращується. Тепер вона вже вважається повноправним членом суспільства, який має право отримувати вищу освіту, працювати, реалізовувати себе як особистість.

Безсумнівно, усі ці зовнішні та внутрішні фактори вплинули на формування жіночої та чоловічої варіантів японської мови. Якщо спочатку, в епоху Середньовіччя, ці зміни були більш помітними, зокрема це виявлялося в етикеті та мові; то зараз, якщо говорити про сучасність, можна помітити що цей бар'єр поступово починає зменшуватися, але не зникати. Ми все ще можемо привести у приклад ситуації, в яких жінки виступають в ролі покірних слухачів.

Сьогодні відмінності в чоловічій та жіночій мові проявляються автоматично у кожного японця, хоч, в порівнянні з минулими часами, їх стало менше. Різниця чоловічої і жіночої мови тим більше, чим більше розбіжності в соціальному статусі жінки і чоловіка. Мовна різниця незначна у хлопчиків і дівчаток, що проявляються виключно в різниці вживання першої особи і модально-експресивних часток; незначна різниця і у старшокласників, оскільки ролі юнаків і дівчат ще не дуже різняться.

Після закінчення школи і з віком відмінності чоловічої і жіночої мови стають помітнішими, оскільки чоловіки поступово просуваються соціальними сходами, а жінки залишаються в тіні.

Під час розмови, японська жінка в жодному разі не повинна перебивати чоловіка, крім цього, вона повинна намагатися постійно виказувати своє захоплення розмовою та з інтересом слухати співрозмовника. Але, слід відмітити, що сьогодні стійкість відмінностей

між чоловічою та жіночою мовами зменшується під дією зростання контактів чоловіків і жінок у різних сферах життя.

Аналізуючи різноманітні приклади та ситуації з повсякденного життя японців, можна виокремити наступні граматичні, лексичні, фонетичні та інтонаційні особливості жіночої і чоловічої форм японської мови.

- 1) Власні займенники. Чоловіки кажуть про себе *ぼく、おれ、わし、わがはい、おれさま、われ、てまえ、こいつ、きさま* жінки *あたし、あたくし、あたい*. Займенник *わたし* вживають жінки та чоловіки, однак для жінок він є більш стандартним, а для чоловіків шанобливим.

- 2) Іменники.

В японській мові є слова, що вживаються тільки жінками чи тільки чоловіками, хоч ці слова мають однакове значення. Деякі слова можуть використовуватися регулярно, інші ситуативно. Так, *はら* (живіт) вважається чоловічим словом, жінки використовують більш шанобливе слово *おんなか*.

- 3) Модальні частини

Сюди можна віднести різноманітні модально-експресивні частини. Модально-експресивні частини найчастіше зустрічаються в розмовній неформальній мові. Чим формальніша ситуація, тим менше часток.

1. Вживання чоловічих (*かい、ぞ、ぜ、よ*) та жіночих (*わ、わね、わよ、の、のよ、のね、かしら*) часток.
- 4) Вживання частки *だ* в чоловічій мові та невживання її у жіночій.
- 5) Використання м'яких за звучанням слів жінками і грубих – чоловіками.
- 6) Упевнена наказова інтонація висловлювань чоловіків і ввічлива, покірна і скромна інтонація жінок.

Підсумовуючи, слід відмітити що стійкість відмінностей між чоловічою та жіночою мовами зменшується. Зближення йде з обох боків. Такі специфічні чоловічі одиниці, як *きみ* і *くん* з'являються у мові дівчат, особливо студенток. Юнаки ж усе частіше вживають префікс *お* і *ご* там, де він допускається лише у жіночій мові (1).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаженко І.В. Розвиток гендерних досліджень японської мови. //Сучасні тенденції сходознавства: Збір. наук. праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції / ХНПУ імені Г.С.Сковороди. – Харків: ХНПУ, 2013 – 187 с.
2. Гендзюровская А.А. Возникновение и развитие феминистического движения в Японии в период Сёва. // Сучасні тенденції сходознавства: Збірн. наук. праць за матеріалами X Всеукраїнської науково-практичної конференції/ ХНПУ імені Г.С.Сковороди. – Харків: ХНПУ, 2014 – С. 162-165.

3. Козакова В.Д. Особенности мужской и женской речи в японском языке на примере романа Харуки Мураками “Dance, Dance, Dance” // Проблемы схи́дознавства України: Збірн. наук. праць. – Харків: ХНПУ, 2012 – С.59-63.

ФІЛОСОФСЬКІ, МОВНІ, ЛІТЕРАТУРНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЯВИ ЖАНРУ ПАРНИХ НАПИСІВ

*Жукова Катерина Євгенівна, к.ф.н., доцент кафедри східних мов
Харківський національний університет імені Г.С.Сковороди*

Першим парним написом вважається напис, зроблений на дощечках персикового дерева в Епоху п'яти династій (907-979 рр.). Парні написи з'явилися приблизно в 290 році за часів династії Західна Цзінь. Цей жанр розвивався разом з іншими формами традиційної китайської літератури. Формуванню парних написів, особливого жанру, створеного в давньому Китаї і не характерного для жодної іншої культури світу, сприяли філософські, мовні та літературні передумови.

Філософські передумови. Китайська філософська традиція спочатку ділить все існуюче на дві частини: Інь і Ян. Учення про Інь і Ян є основою китайської філософії, яке значною мірою вплинуло на світосприйняття китайського народу. У трактаті 周易 «Чжоу І» він включає канонічну частину (у двох розділах), створену, певне, у VIII–VII ст. до н. е., – власне «І Цзін» і коментуючу частину, створену в VI–IV ст. до н. е., – «І Чжуань») говорилося: «З'явилося небо і земля і все суще, потім чоловік і жінка, з'явилися чоловік і жінка, потім – з'явився шлюб (сім'я), з'явився шлюб – з'явилися батьки і діти, потім правителі і підлеглі, церемонії і порядок». Пізніше в книзі «І Чжуань» було вже розділено, що саме відноситься до Інь, а що до Ян:

Інь: земля, жінка, підлеглий, низ, північ, вітер, вода, квіти, чорне і біле, слабкість;

Ян: небо, чоловік, правитель, верх, південь, грім, вогонь, гора, плід, червоне і жовте, міцність.

Таким чином, у всього на землі є протилежність. Інь і Ян – це дві фундаментальні сили, які створюють всесвіт і приводять його в гармонію шляхом своєї взаємодії. Ці дві протилежні, конфліктуючі сили присутні в кожній дії. Вони символізують дві протилежні енергії, які, видозмінюючись і взаємодіючи, є динамікою світу. Цей символ говорить про те, що реальність складається з взаємодії протилежностей і протилежних принципів. Як ми бачимо, вчення про Інь і Ян і китайська філософія як, мабуть, жодна інша, сприяла популярності антитези в традиційній літературі Китаю.

Мовні передумови. Як відомо, за суворими правилами складання парного напису обох частинах парного напису повинне бути однакове число складів і ієрогліфів, які мають відповідати один одному за характером і граматичною функцією. Написи складені за нормами древньої китайської мови, і тому кожен ієрогліф рівний слову. Число ієрогліфів у кожному написі – необмежене. У кожному рядку може бути як по одному ієрогліфу, так і по декілька сотень. Оскільки основою китайської мови є односкладові ієрогліфи для парних написів характерною рисою є збіг таких понять, як «ієрогліф», «склад», «морфема». Односкладовість основної кількості слів, а також наявність у кожного ієрогліфа тону відрізняє китайську мову від інших мов, у яких у різних словах різна кількість складів. Крім того, 4 тони об'єднуються в дві групи, що дозволяє «заримувати» рядки. Якщо особливості інших мов дозволяють без проблем скласти два речення з однаковою кількістю слів і з однаковою граматичною структурою, то повного збігу числа складів і протилежного тонального малюнка можна добитися лише в китайській мові.

Літературні передумови. Поява парних написів також була обумовлена китайською літературною традицією. У період Весни й Осені і створеної в XI–VI ст. до н. е. книги “*诗经*” були поширені антитезні речення – 对偶句.

У династію Цинь (221–206 до н. е.) і період двох Хань (206 до н. е. – 220) з'являються речення, що містять у собі антитезу:

日出而作 , 日入而息 – *Зі сходом сонця працювати, з заходом сонця відпочивати.*

У віршах 五言, які з'явилися в епоху Хань, а до періоду Вей (220–265) і Цзінь (265–316) досягли розквіту, речення, що містять антитезу, стали необхідною деталлю. Також необхідно згадати таку форму, як 律诗, що з'явилася на початку династії Тан (618–907). Вірші повинні були відповідати суворим вимогам: У вірші мало бути 8 рядків, другий, четвертий, шостий і восьмий рядки повинні бути заримовані, а третій і четвертий – містити антитезу.

少壮不努力 , 老大徒伤悲 – *Не працюєш у молодому віці, в старості пошкодуєш*

Незважаючи на поширену думку, що парні написи пішли від 律诗, частина вчених вважає це твердження помилковим.

Іншою формою, що містить антитезу, були вирази, що складаються з 4, 6, 8 і т. д. ієрогліфів. Тут зіставлення було не інструментом,

стилістичним прийомом, а метою. Другою особливістю були суворі вимоги до кількості ієрогліфів.

Таким чином, появи парних написів сприяли і філософія древнього Китаю, і його література, і характерні особливості китайської мови.

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ІРАНСЬКИХ АНТРОПОНІМІВ

Завгородня О.С.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

У прадавні часи іранці свято вірили у магічну силу імені. Ім'я – це відображення долі, програма поведінки та смисл існування. Загадкову та містичну владу імені над долею наші предки помітили ще в прадавні часи. Вони були впевнені, що доля людини визначається її іменем.

На думку іранців, «імена, що говорять» обумовлювали ті якості та особливості, які вони позначають: фізичну силу, наприклад: *Здоровий, Великий*; багатство й достаток, наприклад: *Багатокінний, Той, хто в багатстві*, протекцію богів, наприклад: *Присвячений Мітрі* та багато іншого [1, с. 157].

В наші часи багато чого змінилося: традиції, мова, власне імена. Проте те, що батьки бажають своїй дитині найкращої долі, а для цього називають її найкращим, на їх погляд, іменем, залишилося незмінним.

Питання вибору імені в Ірані в останні роки набуває все більше дискусій. Організація реєстрації імен Ісламської Республіки Ірану може відмовити у реєстрації деяких імен. За офіційними даними люди тяготять до вибору релігійних імен та імен арабського походження.

У центрах реєстрації імен існує список, який складається з «іранських та ісламських імен». Родинам рекомендується обирати ім'я саме серед цих імен, не зважаючи на те, що організація реєстрації імен заявляє, що іранці не зобов'язані обирати ім'я саме із цього списку. Згідно даних Організації реєстрації імен, вибір імен, які можуть слугувати приводом образи гідності (авторитету) святих ісламу, титулів, тому прізвища, а також ганебні та непристойні імена, заборонено. Сюди ж можна віднести іншомовні імена [4].

Як зазначає Реза Саджаді, структура імені в Ірані відрізняється від прийнятої у славян. Прізвища тут не використовувалися до 1919 року, натомість, щоб відрізнити людей один від одного, використовували різного роду додавання, пов'язані з місцем народження, професією, якостями людини, прізвища тощо [2]. Він зазначає, що в сучасному Ірані використовуються імена та прізвища, але імена по батькові відсутні. Ім'я передуює прізвищу.

Однак, одне ім'я може складатися з декількох слів (переважно, це стосується імен арабського походження). Наприклад: امیر علی Амір Алі – складається з двох окремих імен, але у даній комбінації може використовуватися і як одне, індивідуальне ім'я. Це правило стосується й фамілій: вони також можуть складатися з декількох частин і, часом, бувають дуже довгими. Наприклад: نادری آفشری شارفی نیا – Надері Афшарі Шарфі Нія. Але подібне – скоріше виняток.

В Ірані не прийнято використовувати зменшувальні форми імен, які дуже розповсюджені в нашій країні. Однак, для деяких імен все ж існують зменшувальні варіанти, вони носять скоріше жартівливо-іронічний відтінок. Так, فریدون – Ферейдун може звучати як فری – Фері, کامبیز - Камбіз або کاترن - Катран – як کامی – Камі, الناز – Ельназ як الی – Елі, مرتضی – Мортеза – موری – Мурі.

Вибір імені для дитини завжди був та залишається важливим питанням для батьків усього світу. Батьки, зазвичай, мають різноманітні критерії та еталони для вибору імені для свого спадкоємця. Для більшості іранців, найважливішим, поміж інших критерієм, є красота імені.

Згідно з Інтернет ресурсами та сучасною іранською літературою, до основних критеріїв, які впливають на вибір імен сучасними іранцями, можна віднести:

1) Відповідність імені дитини до імен батьків

Зазвичай, при виборі імені первенця, батьки докладають зусиль, щоб його ім'я гармоніювало з іменами батька й матері. Наприклад, якщо імена батьків починаються з однієї букви, вважається красивим, коли ім'я дитини починається з тієї ж букви. Або якщо імена батьків одного розміру (мають приблизно однакову кількість звуків у своєму складі), наприклад, Сіна та Біта, буде гарно, якщо ім'я дитини буде такого ж розміру. Вірогідність такої схожості імен батьків дуже мала, проте цей фактор при виборі імені є невід'ємним.

2) Вибір імені за абджадом

Абджад – особливий порядок розміщення букв арабського алфавіту, кожна буква з якої має своє цифрове значення. Це мнемотехнічний спосіб класифікації букв перського та арабського алфавітів. Саме слово “абджад” тотожне першій з восьми груп, які утворюються в наслідок такого роду розділення. Відомо три традиційні версії походження такої організації букв: згідно до першої з них звучання слів відповідає іменам шести царів давніх часів, відповідно до другої – іменам джінів, третя ототожнює їх з назвами днів тижня.

Відповідно до цього порядку кожній букві присвоюється числове значення. Окрім цього, для ідентифікації того чи іншого знаку алфавіту може використовуватися сума всіх букв, які складають назву букви.

В наші дні батьки, використовуючи систему абджад, можуть закласти в ім'я своєї дитини будь-яке значення, яке їм до вподоби:

«високий», «нежданий», «сонце», «таємниця» тощо. Для цього потрібно підібрати цифрові еквіваленти до кожної букви обраного слова та отримати певну суму. Після цього слід підібрати букви, які є еквівалентами до цієї суми. А вже з цих «нових» букв, скласти ім'я. Це непроста процедура, яка потребує довгих підрахунків та міркувань. Проте, вона дає можливість утворити унікальне ім'я для унікальної людини.

3) *Гармонія між іменем та прізвищем*

Вважається дуже гарним, коли ім'я хлопця чи дівчини добре поєднується з фамілією. Такі імена дуже добро запам'ятовуються. Ім'я та фамілія, які починаються з однієї букви та мають східний розмір, а також подібне один до одного значення – це не тільки красиво, та ще й привертає до себе увагу.

4) *Гармонія в іменах дітей, імена для близнюків*

При виборі імені первістку батьки підходять з особливою відповідальністю. Бо імена наступних дітей повинні гармоніювати між собою. Вже за традицією, вони можуть починатися з однієї букви. Наприклад, Пархам та Паріса. Або імена брата і сестри можуть бути подібного розміру. Наприклад, Бехнам та Бехназ, які звісно, не сильно відрізняються закінченнями, та можливо через свою схожість батьки будуть стикатися з певними проблемами, коли зватимуть дітей. Такий підхід до вибору імен особливо використовується для підбору імен для близнюків.

5) *Думка найближчого оточення*

Радитися з оточуючими для вибору імені важливо. Може статися так, що ім'я, яке з вашої точки зору є гарним та має прекрасне значення, а також повністю гармоніює з фамілією, з точки зору інших людей може таким не виявитися. Ім'я дитини повинно бути узгоджено з думкою найближчого оточення. У давньому Ірані була традиція, згідно з якою дитину називали не батьки, а старше покоління (бабусі та дідусі), які на сімейних зборах шляхом голосування давали дитині ім'я. Такі традиції поступово відійшли в минуле, проте, думка старших поколінь, попри все, залишається важливою. Вони мають повне право заборонити певне ім'я, або благословити його. Тому, для іранців цей фактор грає дуже важливу роль.

Отже, лінгвокультурні аспекти перської культури, які були розглянуті вище, свідчать про те, що система іменування в Ірані має давню історію та чітко сформовані традиції. На вибір імен в сучасному Ірані великий вплив має релігія та історія. Існує спеціальна Організація Реєстрації імен, яка чітко слідкує за дотриманням норм офіційної релігії в сфері називання та запобігає проникненню іншомовних імен до Ісламської Республіки Іран. Сучасна перська мова має дуже велику базу імен, яка складається з декількох сотень тисяч імен. Всі вони відображають історичні та культурні

періоди розвитку іранського суспільства та дають великий простір для мовознавчих досліджень.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Системы личных имен народов мира /под ред. Е.К. Борисовой. – М.: Наука, 1989. – 382 с.
2. Іранські імена // Режим доступу: <https://sajjadi.livejournal.com/171483.html>
3. Перські імена для дитини // Режим доступу: <http://babynames.net/all/persian>
4. Як вибрати імена для своїх дітей? // Режим доступу: <http://www.hamshahrionline.ir/details/100152>
5. Abjad numerals // Режим доступу: https://en.wikipedia.org/wiki/Abjad_numerals
6. Iranian names - Top 100 first names in Iran & statistics // Режим доступу: <http://www.studentsoftheworld.info/penpals/stats.php3?Pays=IRN>

МІСЦЕ ЧЕН'ЮЙ У ПОЛІТИЧНІЙ КОМУНІКАЦІЇ КНР

Золотухіна Наталія Анатоліївна, студентка 3 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: С.С. Науменко

Важко переоцінити роль політичної комунікації у розвитку економічних, політичних, культурних взаємин всієї світової спільноти. Політична риторика здатна налагоджувати і підтримувати дружні стосунки між тими чи іншими країнами. Виступи політичних лідерів мають таку силу, що можуть впливати на виникнення конфліктів між державами і їх рішення. В цілому по політичній комунікації можна судити і припускати про можливі стадії, пріоритети і напрямки в розвитку міждержавних, міжконтинентальних і світових відносин. Цілком закономірно, що такий значущий аспект життя сучасного світу привертає науку і вчених з різних галузей знань, стає вкрай актуальним для всіляких досліджень.

У науковому співтоваристві впливає функція визнається основною функцією політичних виступів. Політичний виступ направлено на надання ідеологічного впливу, на формування певного ставлення до тих чи інших реалій політичного життя. Чималу роль для масової аудиторії набуває емоційний виступ, здатне «розпалити полум'я» в душах слухачів, захопити і повести за собою. Тут особлива роль відводиться тим лінгвістичним засобам, які використовуються авторами виступів. Політичні діячі, як правило, дуже добре володіють стилістичними ресурсами мови. Їх завдання завжди - це піднести інформацію в найбільш яскраву, характерною, що запам'ятовується формі. Для досягнення цього при складанні текстів необхідно підбирати яскраві, помітні, дотепні, містять глибокий зміст виразу. Це тягне за собою широке використання фразеологічного матеріалу. Ні для кого не секрет, що фразеологія є відображенням національної культури і самобутності народу. Знання та

вміння правильно, до місця використовувати в мовленні фразеологізми завжди цінувалося в Китаї, і вважається показником освіченості і начитаності, особливо це відноситься до такого розряду китайських фразеологізмів, як чен'юй [2, с. 14].

Чен'юй - це стійке фразеологічне словосполучення, побудоване за нормами давньокитайської мови, семантично монолітне. [2, с. 14]. Сферою вживання чен'юй є строго нормована літературна мова, мова художніх творів, газетно-публіцистичний стиль. Виступи політичних діячів за своєю стилістичною віднесеності ближче до сукупності офіційно-ділового та газетно-публіцистичних стилів. Такі якості чен'юй, як метафоричність, образність, експресивність, надають виступам політиків емоційність і виразність. За допомогою чен'юй автори «прикрашають» свої офіційні мови, роблять їх більш яскравими і доступними для сприйняття і запам'ятовування. Цим і зумовлено, на наш погляд, активне використання політичними лідерами в своїх промовах таких фразеологічних одиниць, як чен'юй.

Як об'єкт дослідження нами були відібрані 25 виступів відомих політичних діячів Китаю: Ху Цзіньтао 胡锦涛 (державний діяч КНР, голова КНР з 2003 р, генеральний секретар ЦК КПК з 2002 р, голова Центральної військової ради КНР з 2005 р), Вень Цзябао 温家宝 (прем'єр Держради КНР, постійний член Політбюро ЦК КПК), Ден Сяопін 邓小平 (китайський політик і реформатор, діяч КПК); Цзян Цземін 江泽民 (генеральний секретар ЦК КПК з 1989-2002, голова Військової ради ЦК КПК з 1989-2004, голова КНР з 1993-2003 рр.). Джерелами текстів виступів послужили наступні інтернет-ресурси: www.gx.xinhuanet.com, www.gov.cn, www.youth.cn. Мінімальна кількість чен'юй, знайдених в текстах виступів 4-5, максимальне - 32 в одному тексті. Високою частотністю вживання мають наступні чен'юй: 事实 就是 - «реалістичний підхід до дійсності», «реально і практично»; 平衡 增长 - «збільшення в рівномірному стані». В цілому, в 25 виступах виявлено 179 чен'юй. У зв'язку з тим, що функціонують у виступах політичних лідерів чен'юй часто повторюються, можна зробити висновок про те, що дані 179 ФЕ є найбільш характерними для політичної комунікації. В результаті проведеного аналізу виступів політичних лідерів, з'ясували, що найбільш високою частотою вживання мають чен'юй, що відносяться до наступних семантичних груп:

1. «Історія та час»:

与时俱进, 源远流长, 与此同时, 此时此刻, 辞旧迎新, 和平 演变, 万古长青, 风云变幻, 长期以来.

2. Політика і влада»: 客观 规律, 综合 国力, 艰苦 创业, 正本清源, 财政赤字, 标本兼治, 以强凌弱.

3. «Моральність і мораль»:

清正 廉洁, 不骄不躁, 产 于 律己, 廉洁奉公, 不屈不挠, 全心全意, 诚心诚意, 任重道远.

4. «Стабільність і добробут»: 动荡 不定, 平衡 增长, 循序渐进, 稳定 轨道, 持之以恒, 方兴未艾.

5. «Самовдосконалення і робота над собою»: 日新月异, 勇于 创新, 艰苦 创业, 自强不息, 解放思想, 取长补短, 精益求精, 蒸蒸日上, 埋 头 苦干, 与日俱增.

Проаналізувавши тексти виступів китайських політичних лідерів на предмет функціонування в них чен'юй, можна зробити висновок про те, що в політичній комунікації Китаю чен'юй використовується з метою привернути увагу аудиторії; в доступній, короткій формі передати складну ідею або інформацію, надати емотивного забарвлення темі висловлювання, побудувати авторське бачення, допомогти суб'єкту мислити, формувати якесь уявлення про світ, посилити сенсаційність повідомлення, дати оцінку будь-якого політичного явища і т. д.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ветров П. П. Фразеология современного китайского языка: синтаксис и стилистика. – М. : Восточная книга, 2007. – 368 с.
2. Войцехович И. В. Практическая фразеология современного китайского языка : учебник. – М. : АСТ; Восток – Запад, 2007. – 509 с.
3. Будаев Э. В., Чудинов А. П. Становление и эволюция зарубежной политической лингвистики // Политическая лингвистика. – Вып. 20. – Екатеринбург, 2006. – С. 75–94.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ГРУПИ УКРАЇНСЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ В УРУМСЬКІЙ МОВІ

Йосипенко Сніжана Олександрівна, студентка 4 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: Логвиненко І.А.

Урумська мова, яка відноситься до тюркських мов, – це мова урумів, що мешкають в Північному Приазов'ї (Україна), куди вони були переселені російським урядом з Криму в 1778 році. Існує декілька версій походження урумів. На думку О.М. Гаркавця (1), уруми, які проживають зараз на території України, мігрували з території сучасної Туреччини, і вони є тюрками. З праць Перехвальської О.В. відомо, що греки називали християн, які залишилися після Візантії, урумами. Однак, крім греків, вірмен і сирійців, були ще й інші християни: турки. Зокрема турки-карамани. Однак їх також називали не турками, а греками (Rumlar). Є

велика ймовірність, що коріння урумів йде до турків-караманів або турків-християн з Анатолії (2).

Поширена урумська мова, головним чином, в місцях локального поселення урумів на території Донецької і Запорізької областей. Існує невелика діаспора на території Греції. Нині урумську мову розуміє близько сорока п'яти тисяч приазовських греків, але це в основному люди старшого віку (1).

Природно, що у народів, що живуть поруч, спостерігається взаємовплив в сфері культури, фольклору, традицій, вірувань, і навіть мови і літератури. У деяких випадках цей вплив виявляється дуже сильним. У мові він знаходить свій прояв у запозиченнях.

Запозичення – це процес, у результаті якого у мові з'являється і закріплюється певний іншомовний елемент. Канали запозичень можуть бути як усні (на слух), так і книжні (письмові). Засвоєння лексики відбувається такими шляхами: **транскрипція** (запозичення словникової одиниці, при якому зберігається її звукова форма); **транслітерація** (запозичення способу написання іноземного слова, літери запозиченого слова замінюються літерами рідної мови); **калькування** (компоненти запозиченого слова або словосполучення перекладаються окремо і з'єднуються за зразком іноземного слова або словосполучення).

Усі українські запозичення в урумській мові можна розподілити на декілька **лексико-семантичних груп** в залежності від сфери їхнього використання. Проаналізувавши «Урумський словник» проф. О. М. Гаркавця (3), ми виділили такі групи:

1) **Вигуки:** *айда* – нумо, гайда; *ам* - гам, кусь; *на-на-на* – вигук підкликати собак; *сст* - тсс.

2) **Національні українські страви:** *варэник* – вареник, *галушка*, *авлушка* – галушка, *борч* – борщ, *сала* – сало, *перешки* – пиріжки.

3) **Транспорт:** *матациклет* – мотоцикл, *вагон* – вагон, *вакзал* – вокзал.

4) **Предмети одягу:** *халош* – калоша, *кастюм* – костюм, *картуз* – картуз, *карана* – корона, *галифе* – галіфе.

5) **Родинні терміни:** *тата* – тато, *маты* – мати.

6) **Назви професій:** *шофер* – шофер, *фершал* – фельшер, *йерал* – генерал, *дохтор* – доктор.

7) **Предмети побуту:** *цеберка* – цеберка, *хамут* – хомут, *прыдан* – придане, *паразна* – борозна, *доливка* – долівка, *грабарка* – грабарка.

8) **Назви, пов'язані з ремеслами:** *кувадла* – молот (кувалда), *щыпцы* – щипці.

9) **Імена:** *Марйа* – Марія, *Йуван* – Іван, *Василиса*, *Василь*.

10) **Родові назви населених пунктів:** *сала* – село.

11) **Назви народів та національностей:** *маскал* – москаль, *грек* – грек.

- 12) **Національні танці:** *гопак* - гопак
13) **Юридичні назви:** *турма* – тюрма.
14) **Звуконаслідувальні слова:** *тап* – топ, *кекеріку* – кукаріку, *ик* – гик, *гыр-гыр* – гарчати, *ган-ган* – гав-гав.

15) **Назви грошових одиниць:** *рубель* – рубель.

Отже, класифікувавши та дослідивши українські запозичення в урумській мові, можна зробити висновок, що найбільше слів в урумську мову було запозичено у сфері побутових назв, назв одягу, українських національних страв. Це природний процес, бо саме у цих сферах життя уруми та українці співрацювали найбільше, а, отже, запозичення нових слів відбувалося найактивніше. Запозичення з української мови були опановані урумською згідно фонетичних особливостей цієї мови та стали повноцінними словами, до яких можуть додаватися словотворчі (*грабаркажы* – землекоп) та словозмінні афікси урумської мови (*домуз саласы* – свиняче сало, *салалы* – із салом).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаркавець О.М. Уруми Надазов'я. Історія, мова, казки, пісні, загадки, прислів'я, писемні пам'ятки / О.М. Гаркавець. – Алма-Ата: УКЦ, 1999. – 624 с.
2. Перехвальська О.В. Етнолінгвістична ситуація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.genlingnw.ru/Ethnolin/ethnosite/situation.htm>
3. Гаркавець О.М. Урумський словник / О.М. Гаркавець. – Алма-Ата: Баур, 2000. – 632 с.

ЯВИЩЕ «АНТИТЕЗИ» НА МАТЕРІАЛІ ПАРНИХ НАПИСІВ

Кіча О.О, Жукова К.Є.

Парні написи 对联 - це дуже традиційний вид китайської артистичної діяльності, що беруть початок з епохи П'яти династій (五代). У китайській поезії, парні написи (对联 duìlián) - це пара віршів, які дотримуються певних правил. Особливим, широко відомим видом парних написів є весняний напис (春联 chūnlián), який використовується в якості новорічної прикраси, яка виражає щастя і оптимістичні думки на майбутній рік.

Парний напис повинен відповідати деяким правилам:

- У двох реченнях парних написів, як правило, однакова кількість слів і однакова кількість ієрогліфів.
- Тони китайської мови в парних написах, як правило, гармонійно співпадають.
- Частини мови слів у другому реченні повинні бути ідентичними відповідним словам у першому реченні парних написів. Іншими словами, іменник у першому виразі повинен відповідати іменнику

у другому реченні. Те саме буде справедливо і для дієслова, прикметника, цифрового класифікатора, прислівника тощо. Крім того, відповідні слова повинні знаходитися в тому ж положенні в першому реченні прокрутки та у другому реченні прокрутки.

- зміст другого виразу парного напису повинен бути взаємопов'язаним з першим, а вміст не може бути повторюваним у першому і другому реченнях.

Згідно визначенню, антитеза – це стилістична фігура, яка утворюється словами або словосполученнями протилежними за змістом. Це ж визначення вірно і для інших іноземних мов, наприклад англійської: Antithesis is used in writing or speech either as a proposition that contrasts with or reverses some previously mentioned proposition, or when two opposites are introduced together for contrasting effect [1]. Відомо, що для парних написів характерне використання антитези (对 偶), англійською вони навіть так і називаються antithetical couplets, проте при аналізі ми бачимо, що цей стилістичний прийом носить зовсім інший характер. Так, в парному написі

好年好景好运气 хороший рік хороший стан добра фортуна
多财多福多吉利 більше багатства більше щастя більше удачі,
поняття 好 "добре" протиставляється 多 "більше", 运气 "фортуна"
знаходиться в опозиції до 吉利 "удача".

В іншій відомій парної написи, що складається лише з двох ієрогліфів,

满 повний

福 щасливий

протиставляється ідея щастя і повноти.

Аналіз характерних особливостей антитези дозволяє говорити про те, що антитеза в китайській мові і літературі носить особливий характер: ґрунтується не на протиставленні, а на аналогії, тобто лексика належить до одного лексичного поля:

鸿是江边鸟 (鸿) Лебідь – це пташка біля річки;

蚕为天下虫 (蚕) Шовкопряд – це комаха під небом.

У даному парному написі пари «лебеді» – «шовкопряди», «пташка» – «комаха» можуть бути об'єднані за ознакою «тварини», а «річка» – «небо» за ознакою «природа».

Таким чином, за результатами дослідження явища антитези на матеріалі парних написів, можемо говорити, що антитеза у китайській мові має інший характер ніж в українській чи англійській мові та в більшій мірі побудована не на протиставленні, а на тотожності та аналогії.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Antithesis URL : <https://en.wikipedia.org/wiki/Antithesis>.

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИГУКІВ В УСНОМУ ТУРЕЦЬКОМУ МОВЛЕННІ

Кожжевникова Оксана Олександрівна, студентка 4 курсу
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди
Науковий керівник: І.А. Логвиненко

Вигук (тур. *ünlem*) протягом довгого часу був і залишається об'єктом жвавих суперечок багатьох вітчизняних і турецьких лінгвістів, з точки зору визначення його лексичних, граматичних і стилістичних особливостей.

Так, Ф. Ф. Фортунатов стверджував, що вигуки лише емоційні сигнали, які не переходять у слова. Ф. І. Буслаєв же визнав вигуки як частину мови. Він розглядав їх як мовні одиниці, які служать для вираження емоційно-вольових реакцій мовця (1, с. 73).

Сьогодні більшість вітчизняних і турецьких вчених визнає вигук особливою частиною мови, яка виражає почуття, волевиявлення мовця, не називаючи їх. Вигуки не належать ні до повнозначних, ні до службових частин мови, тому що не мають предметного значення і не виконують у реченні ніяких функцій.

Зазвичай виділяють кілька характерних властивостей, за якими можна віднести слово до класу вигуків. По-перше, вигуки – це словоречення: в своєму звичайному, початковому вживанні вони завжди є самостійними висловлюваннями. По-друге, вигук, як правило, не має ніяких граматичних показників, тобто не може змінюватися за числом, часом, відмінком і т.д.

За семантичним значенням вигуки можна поділити на: **емоційні**, які виражають почуття і переживання: *Of* (емоція болю, невдоволення, втоми, роздратування), *Ah* (емоція захоплення, радості) *Eyvah!* – *Як шкода!* *Öf* – огиду, невдоволення і **вигуки волевиявлення**, які передають спонукання, заклик: *İnşallah!* – *дай Бог!* *Alo!* – *Гей!* *Алло!* *Aman!* – *Ой! Боже! Допоможіть!* *Yahu!* – *Гей ти! Послухай!*

Проаналізувавши ситуації використання вигуків на матеріалі книги Ахмета Айдина «Веселі вигуки» (2), ми виділили такі **функціональні групи вигуків**:

1. **вигуки, що виражають радість:** *Oh!* (*Ax!* *Ux!*) *Aman!* (*Ox!* *Боже!*): *Oh, ne güzel hava! Oh ya! Şans bir kere de bana gülsün. Aman, ne güzel rastlantı!*

2. **вигуки, що виражають схвалення:** *Maşallah!* (*Слава богу!*), *Aferin!* (*Прекрасно!*) *Bravo!* (*Браво!*): *Maşallah, çabucak gitti geldi. Aferin sana, Türkçe'den 5 aldın! Bravo, Hakan! Çok güzel gol attın!*

3. **вигуки, що виражають невдоволення:** *A!* (*O!* *Ax!* *Ex!* *Же!* *Ee!*) *Be!* (*Ей ти! Послухай! Залиш!*) *Vay canına!* (*Щоб тебе!*) *Of of!* (*Ox!*) *Öf!* (*Тьфу!*): *Aaa, bu ne hal? Ne ettik be! Yapma be!*

4. **вигуки, що виражають здивування:** *Hayret!* (Дивно! Вражаючи! Цікаво!) *Horpala!* (Гопля! Ось тобі і на! Ось так-так!) *Vay!* (Як шкода! Ай! Ах! Бай!) *Hayret be!:* *Onun bankayı soyacağı hiç aklıma gelmezdi. Vay eyvah! Horpala! Bu da neyin nesi Ya Rabbim?*

5. **вигуки, що виражають занепокоєння:** *Aman!* (Ох! Ой! Боже!): *Aman ha, bunu kimseye söyleme!*

6. **вигуки, що виражають співчуття:** *Yazık!* (Шкода! Сумно!) *Vay!* (На жаль! Шкода! Ай! Ах! Бай!): *Atma, yazıktır! Vay başım vay! Ah, ben ne ettim!*

7. **вигуки, що виражають підтвердження:** *Aha!* (Да! Ось! Ось так-то! Накінець-то!): *Aha istediğin para, artık beni rahat bırak! Aha köy nihayet göründü!*

8. **вигуки, що виражають підтримку:** *Bravo!* (Браво!) *Aferin!* (Прекрасно! Молодець!): *Aferin, çok güzel olmuş bu yemek! Bravo valla, en iyisini yapmışsın.*

Підбиваючи підсумки нашого дослідження, треба сказати, що незважаючи на активну дослідницьку роботу з вивчення вигуків, проблема визначення поняття, функціональності, класифікації та місця вигуків у системі мовних одиниць ще не повністю вирішена і продовжує залишатися актуальною, вимагаючи особливої уваги з боку сучасних лінгвістів. Беручи до уваги особливості національного характеру турків, їх емоційність та чуттєвість, не дивно, що турецьке усне мовлення насичене вигуками, які виражають різні емоції, інтенції та стан мовців. Ми розподіли вигуки турецької мови на 8 функціональних груп, хоча межі цих груп досить умовні, бо один і той же вигук у різних комунікативних ситуаціях може мати різні конотаційні відтінки. Наприклад, вигук *Aman!* може позначати занепокоєння, подив, або виражати прохання чи застереження (3, с. 52). Так само вигук *Hay!* може виражати неочікуваний подив, переляк чи захоплення (3, с. 395). І, навпаки, декілька різних вигуків можуть виражати одну й ту саму емоцію.

Тема функціонування вигуків у турецькій мові багатогранна і потребує детального вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Темирбекова А. О. Из истории исследования междометий / А. О. Темирбекова // Вестник Челябинского государственного университета. – 2012. – № 6 (260). – Филология. Искусствоведение. – Вып. 64. – С. 125–128.
2. Айдын А., Бингюль М. Веселі вигуки / А. Айдын, М. Бингюль. – М.: АСТ, Восток-Запад, 2007. – 96 с.
3. Большой турецко-русский словарь. / Баскаков А.Н. и др.: 200 тыс. слов и словосочетаний. – 2-е издание. – М.: Рус. Яз., 1998. – 966 с.

ПРАГМАТИКА ТУРЕЦЬКОГО ОСОБОВОГО ІМЕНІ

Логвиненко Ірина Анатоліївна

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

З переходом лінгвістичної науки до антропоцентризму одним з провідних напрямків у науці про мову стала прагматика, яка вивчає мову «в її реальному вживанні» (1, с. 18). Ф.С. Бацевич дає таке визначення лінгвістичної прагматики: «напрямок сучасної лінгвістики, який ґрунтується на виявленні та описі функціонування *суб'єктивного чинника* в Мові, Мовленні та Комунікації як модусах існування живої природної людської мови» (2, с. 12).

Принципи прагматичного дослідження мови викладені у роботах Ф.С. Бацевича, Ю.Д. Апресяна, Н. Д. Арутюнової, Г.Г. Почепцова, В.І. Заботкіної, І.П. Сусова та ін. Прагматиці власних назв присвячені праці І.В. Крюкової, О.Є. Коломойченко, О. Бешкаревой та ін. На жаль, в турецькій лінгвістиці проводиться мало досліджень прагматичного характеру, також немає робіт, присвячених прагматиці антропонімів.

Антропоніми – це особлива група слів, основною функцією яких є ідентифікація об'єкта. В ідеалі особове ім'я не повинно означати нічого більше. Однак на практиці, враховуючи соціолінгвістичну значимість антропонімів, виявляється, що вони мають значний прагматичний потенціал.

І.В. Крюкова виділяє три напрямки прагматичного дослідження власних назв: 1) прагматичні компоненти в значенні оніма, 2) характеристики автора і адресата, а також умов, в яких відбувається присвоєння імені, 3) виявлення функціональних властивостей власних назв (3, с. 139). Прагматичні компоненти можуть бути частиною семантичного значення особового імені. Актуалізаторами тут виступають, з одного боку, соціальний, культурний, історичний і емоційний фон самого імені. Коли ми кажемо *Ататюрк* або *Таркан*, в голові у людини, знайомої з турецькою культурою та історією, виникають певні образи, емоції та асоціації, які базуються на її фонових знаннях і її ставленні до цих персонажів. Імена арабського або перського походження в Туреччині можуть вказувати на прихильність сім'ї іменованого до традиційних релігійних поглядів. Імена типу *Темель*, *Фатма* і *Дурсун* викликають у турків асоціації з відомими анекдотами. Деякі імена відрізняються особливою милозвучністю: *Еліф*, *Зейнеп*, *Меліс*, *Ясемін*. Імена європейського походження, які є досить нечисленними у турецькому суспільстві, мають додаткову емоційну і естетичну конотацію.

Прагматично навантаженими є і конотативні компоненти значення апелятиву, від якого утворено ім'я. Більшість імен, що входять до турецької антропонімічної системи – це імена тюркського походження, що мають прозору семантику (*Önder* (лідер), *Yaprak* (лист), *Bahar* (весна),

Aytaç (місячна корона)). Природно, що при виборі імені дитини батьки орієнтуються і на значення апелятиву.

До прагматичних факторів належать також характеристики автора і адресата, а також умов, в яких відбувається присвоєння імені. Ім'янаречення можна розглядати як мовної вчинок, який характеризує не тільки того, кому дають ім'я, але й того, хто дає, а також передбачає певну реакцію оточуючих людей на це ім'я. Числа багато особових імен тюркського походження, які входять в антропонімічну систему сучасної турецької мови, виникли у давньотюркський період, коли у суспільстві панував міфологічний світогляд. Тому багато імен містять компоненти, пов'язані з природою, космосом, культурно-історичними реаліями того часу, мають тотемістичну і анімістичну спрямованість: *Akbars* (білий барс), *Eraslan* (воїн-лев), *Dağhan* (хан гори), *Doruk* (вершина), *Güneş* (сонце), *Selcan* (потік-душа), *Demir* (залізо), *Gökhan* (хан неба). Молодим людям необхідно було вчинити щось видатне, щоб отримати ім'я. Ім'я могло змінюватися протягом життя. У сучасній Туреччині, як і в більшості країн світу, ім'я дитині дається при народженні і говорить більше про її батьків, їх способі життя, уподобання, вірування і т.д.

Прагматичне значення найбільш явно проявляється у конкретному контекстно-мовному вживанні. Це дуже добре простежується на прикладі художніх текстів, які дозволяють автору реалізувати різні компоненти конотативного значення антропонімів. Оригінальність або буденність імені, прозора внутрішня форма, краса чи какофонічність звучання можуть допомагати письменнику у створенні підтексту твору, викликати потрібні асоціації у читачів, прикрашати текст, привносити в нього образність і виразність.

Турецька мова має також набір певних лексико-граматичних засобів для передачі прагматичного значення особового імені: 1) зменшено-пестливий афікс *-cik* і його фонетичні варіанти використовуються для формування демінутивів: *Ahmetcik*, *Cemilecik*, *Banucuk*; 2) додавання присвійного аффікса *-im* до імені переважно вживається у відношенні до коханої людини і має конотацію близькості, любові, володіння): *Fatihim*, *Ayşem*; 3) поєднання зменшено-пестливого аффікса з присвійним аффіксом (*-cik* + *-im*) виражає занчнення дружелюбності, доброго ставлення: *Damlacığım* (розмовний варіант: *Damlacım*), *Burakçığım* (*Burakçım*), *Aynurcuğım* (*Aynurcum*); 4) скорочені форми імені вживаються тільки близькими друзями і мають фамільярний характер: *İbo* (*İbrahim*), *Neco* (*Necmettin*), *Zeyno* (*Zeynep*), *Fatoş* (*Fatma*); 5) відіменні прізвиська типу *Çiçi* (від *Çiğdem*), *T* (від *Tarkan*) можуть вживатися у колі сім'ї або друзів; 6) етикетні розповсюджувачі імені типу *Bey* / *Bay*, *Hanım* / *Bayan*, *Efendi* ставляться після або перед ім'ям і передають значення шанобливого ставлення.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що прагматичний підхід до вивчення антропонімів дозволяє виявити нові сторони значення і вживання особових імен. Емоційно-експресивні можливості імені, процес його створення і вибору, комунікативні умови вживання, ідеологічні конотації, історико-тимчасова відміченість, потенціал впливу антропонімів – все це являє собою багатий матеріал для дослідження у прагматичному аспекті.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цегельник Д. Е. Прагматика товарных знаков аббревиатурного происхождения: диссертация ... кандидата филологических наук : 10.02.04. / Д. Е Цегельник. - Уфа, 2002. - 185 с.
2. Бацевич Ф.С. Вступ до лінгвістичної прагматики: Підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: ВЦ «Академія», 2011. – 304 с.
3. Крюкова И.В. Прагматика онима: направления исследований и методика анализа // Известия Волгоградского государственного педагогического университета. Сер. Филол. науки. — № 8 (62) 2011. – С. 139-142.

ФОРМИ ЗВЕРТАНЬ У КИТАЙСЬКОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ТЕКСТАХ

Майдан Т. А., Віротченко С.А.

Метою роботи є простежити функціонування ієрогліфів, що позначають звертання у художніх творах китайської мови, а саме у жанрі роман у літературі кінця ХХ століття.

Звертання – невід’ємна частина мовної культури будь-якої країни, незалежно від мови, на якій там говорять. Спілкуючись один з одним, люди обирають ті чи інші форми звертань, в залежності від ситуацій, сформованих норм і традицій. Їх порушення справляє негативне враження і негативно впливає на імідж людини в очах оточуючих. Проте правильний вибір звертання допомагає розташувати до себе співрозмовника і сприяє успішному розвитку діалогу.

Існує три основних види звертань: **офіційний, неофіційний, безособовий**. Кожен з них призначений для використання за певних обставин, а в інших – буде не зовсім доречний і може викликати, в кращому випадку, подив оточуючих. На вибір виду звертання впливають ще й такі фактори, як стать, вік і соціальний стан партнерів по спілкуванню. Вони використовуються в залежності від ситуації. Так, фамільярне звертання на «ти» (навіть між людьми одного віку) навряд чи доречне в офіційній обстановці, а звертання «Ви» на дружній вечірці, швидше за все, буде сприйняте, як жарт. Безособове звертання зазвичай використовують в громадському транспорті, в магазинах, на вулиці.

Найбільш поширеним розмежуванням є формальне і неформальне звертання. Офіційно формальне звертання в сучасній українській мові проводиться з вживанням займенника другої особи множини «Ви». Неформальне – відповідно «звертання на ти».

Родинні форми звертань пов'язані з родинними відносинами та мають на увазі згадку сімейного статусу (тато, мама, бабуся, дідусь, дядько, тітка тощо).

Підкреслено-фамільярні форми пов'язані зі ступенем дружніх відносин та мають на увазі спрощення або стилізовану мутацію імен.

Соціальні форми звертань пов'язані із цивільним, соціальним, політичним або професійним статусом чи званням (громадянин, товариш, пане, містер, колега, доктор, солдат, воїн та інші).

Гендерні – форми звертань, пов'язані зі статевою приналежністю (чоловік, жінка, дівчина, молодий чоловік, громадянка, громадянин та інші).

Антигендерні – форми звертань, підкреслено незв'язані зі статевою приналежністю (друже, товаришу та інші).

В Україні до незнайомого ровесника або до людини старшого за віком прийнято звертатися на «Ви». Звертатися на «ти» можна до дітей, друзів або членів родини.

У Китаї займенник «Ви» (您 – Nín) вживається до людей набагато старшого віку, вчителів, в офіційній обстановці. Якщо ви говорите «Ви» молодій людині, то він / вона може прийняти це близько до серця, думаючи, що це натяк на вік.

Слово «товариш» (同志 – Tóngzhì) (2) було дуже популярним у Китаї за часів Мао Цзедуна, і потрапило у мовний ужиток з Радянського Союзу. Зараз воно практично вийшло з ужитку і навіть набуло негативного відтінку.

Все частіше можна почути звернення пан (先生 – xiānshēng) або пані (女士 Nǚshì), і не тільки на різних церемоніях, але і в повсякденному житті, наприклад, в ресторані.

У КНР є звернення, яке звучить як «Шифу» (师傅 – Shīfu) (1), дослівно «майстер». Так називають людей деяких професій, наприклад, водіїв, кухарів, кравців та інші.

Також існують наступні категорії: старша сестра (姐姐 – Jiejie), молодша – (妹妹 Mèimei), старший брат (哥哥 – Gēgē), молодший – (弟弟 – Dìdì). Так називають не тільки членів сім'ї, а й незнайомих людей у залежності від віку.

Особливим, підкреслено-шанобливим є ставлення до вчителів. Якщо у нас прийнято називати його по імені-батькові, то в КНР так і кажуть «вчитель» (老师 – Lǎoshī) (3).

妈！妈妈！要……” 孩子在徐凤英手里张着小手，哭着要妈。(3)

У цьому реченні наявне родинне звертання, а саме дитини до матері «妈！妈妈！» у ситуації, коли їй треба піти та залишити дитину з іншою людиною. Комунікативна мета цього звертання в цьому реченні – повідомлення-спонукання, дитина закликає мати повернутися.

“谢谢您，余先生。不用住在您家里，要是可以，我就住在学校里。”(3)

Звертання дівчинки до директора школи – при звертанні вона зве його «余先生» – соціальне звертання, що означає «пан Ю», це шанобливе звертання до чоловіків. Комунікативна мета – повідомлення-розповідь. Дівчинка повідомляє директора, що могла би жити на території школи. Вона також могла би звернутися до нього «余校长», професійне звертання, що перекладається як «директор Ю».

“大嫂子，请问你……” (4)

Звертання дівчини до бідної жінки на вулиці. Звертання «大嫂子» – це соціальне ввічливе звертання до жінки, яка старша за віком, перекладається як «тітонько». Комунікативна мета – повідомлення-запит.

“喂，小白鸽！停停！停停！” (3)

Звернення парубків до дівчини. У ситуації, коли дівчина проходила повз них на пляжі. «小白鸽» (2) – це фамільярне звертання, що означає «ципочка», якщо перекласти дослівно – «маленький білий голуб». Комунікативна мета – повідомлення-спонукання.

Досліджуючи китайські художні тексти, ми дізнаємося більше про особливості китайської літератури та суспільства, жанри, сюжети та характерні форми звертань. Це може допомогти краще зрозуміти стосунки та умови життя людей, а також зрозуміти міжкультурну різницю. Важливо також з'ясувати види та форми існуючих звертань та особливості їх вживання, адже суттєво сприяє ознайомленню із суспільством Китаю, особливістю взаємовідносин, це також допомогло при аналізі ієрогліфів у другому розділі, який є практичним.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 汉俄词典， - 北京：商务印书馆，1999。 - 430 с.
2. 新华字典， - 北京：商务印书馆，2004。 - 1410 с.
3. 杨沫， 青春之歌， - 北京：人民文学出版社，1958。 - 556 с.
4. 路遥， 平凡的世界， - 北京：人民文学出版社，1986。 - 1630 с.

КУЛЬТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТУРЕЦЬКИХ ПРИЗВИЩ

Низова Софія Сергіївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: І.А. Логвиненко

У сучасному світі прізвище – це особливе, юридично значиме слово, що служить для ідентифікації окремих людей і цілих сімей (1). З іншого боку, прізвище є певним соціальним знаком, що пояснює родову приналежність людини, дозволяє простежити маршрути міграцій, історію праці, побуту, професій наших предків. Актуальність нашого дослідження обумовлена наявністю в прізвищах історико-культурної інформації про життя народу.

Прізвища у Туреччині з'явилися не так давно, вони почали використовуватися лише на початку ХХ-го сторіччя після того, як було прийнято «Закон про прізвища» 21 червня 1934 року. До цього була розповсюджена антропонімічна модель, властива арабській культурі. Мустафа Кемаль Паша, перший президент Турецької Республіки, який і ініціював прийняття цього закону, отримав від парламенту країни прізвище Ататюрк, що у перекладі з турецької означає «батько турок».

До того, як було прийнято цей закон, чоловіки у Туреччині використовували форму, подібну до українського імені по батькові з приставкою –oğlu («син»), або прізвисько сім'ї, які ставилися перед іменем. Наприклад: Mustafaoglu Hasan (букв. Хасан син Мустафи). Турки, що були з привілейованого класу, використовували іншу приставку -zade іранського походження, що у перекладі означає «народжений/син». Наприклад: Sami Paşazade Mehmet Bey (2).

Коли «Закон про прізвища» було прийнято, кожен міг обрати собі прізвище, яке йому подобалося. Більшість турків обрали собі прізвища згідно своїх неофіційних прізвищ або професій (3). Наприклад: Mehmet Postacı (Мехмет-листоноша), Sami Kumaşçı (Самі-кравець). Деякі обрали такі прізвища, як Kibar (ввічливий), Akıllı (розумний), Güzel (красивий), Dürüst (чесний). У інших прізвища пішли від прізвищ: Sağır (глухий), Şişman (товстий), Parmaksız (без пальця) або Amiraloğlu (син адмірала). Прізвища типу Deli (божевільний) чи Çıplak (оголений) могли бути дані людині через сварку з чиновником, який реєстрував прізвища. Деякі скористалися офіційним списком рекомендованих прізвищ, і так з'явилися такі прізвища, як: Справжній турок, Великий турок, Суворий турок та інші: Öztürk, Türkmen, Oğultürk, Oğuztürk, Türkoğuz, Türkoğlu, Cantürk, Kantürk, Şentürk, Türköz, Türksöy, Türkes, Türkyılmaz, Korkmaztürk, Ölmeztürk. Також багато прізвищ походять від назв тварин (Şahin (сокіл), Karakuş (чорних птах), Kurt (вовк), Akkurt (білий вовк), Karakeçi (чорний козел)); географічних термінів і назв (Dağseven (той, що любить гори),

Dağlı (горець), Akdenizli (той, що проживає на березі Середземного моря)); кольорів (Karagöz (чорне око), Karaağaç (чорне дерево), Karabaş (чорна голова), Aksu (біла вода), Aktaş (біле каміння), Sarıtaş (жовте каміння), Sarıkoç (жовтий баран)); фізичних особливостей людини (Boynuzlu (з довгою шиєю), Saçıkara (з чорним волоссям), Uzunboylu (високого зросту)) або пов'язані з релігійними чи іншими віруваннями (Allahverdi (Бог дав), Tanrıku (раб Божий), Etyemez (той, що не їсть м'ясо)).

Сьогодні прізвища у Туреччині передаються по чоловічій лінії від батька до законних дітей та не мають гендерної специфіки і гендерно-залежних варіантів. Жінка після одруження має взяти прізвище її чоловіка, а також може зберегти власне дівоче прізвище, яке буде ставитися перед прізвищем чоловіка.

Більшість прізвищ у Туреччині має турецьке або арабське походження. Це пов'язано з близькістю цих народів за культурою, віросповіданням, спільними періодами розвитку в історії та великою кількістю арабських запозичень у турецькій мові (4).

Найбільш поширеним прізвищем у Туреччині є Їлмаз (Yılmaz). Воно трапляється так само часто, як і Шевченко в Україні. Це прізвище має тюркське походження і перекладається як «неприборканий». Також не менш популярними прізвищами є Кауа (скеля), Demir (залізо), Şahin (сокіл) та Çelik (сталь) (5).

Отже, хоч прізвища у Туреччині з'явилися тільки близько 90 років тому, кількість і розмаїття їх величезні, кожне з прізвищ має свою історію і відображає певні культурні особливості сім'ї з точки зору роду занять предків, релігійних вірувань, вподобань, фізичних властивостей та духовних цінностей.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Суперанская А.В. Человек – фамилия - национальность / А.В. Суперанская // Наука и жизнь. – № 7. – 2009. – Режим доступу: <https://www.nkj.ru/archive/articles/16094/>
2. Назаров А.И. Турецкие фамилии / А.И. Назаров. - Режим доступу: <http://imja.name/familii/familii-turok.shtml>
3. Пашаева Ф. Ш. К этимологии турецких фамилий / Ф. Ш. Пашаева // Этнолингвистика. Ономастика. Этимология : материалы междунар. науч. конф. Екатеринбург, 8–12 сентября 2009 г. / [под ред. Е. Л. Березович]. – Екатеринбург : Изд-во Урал. ун-та, 2009. – с. 203-205.
4. Кононов В. А. Системы личных имен у народов мира / В. А. Кононов. – М.: 1989. – 382 с.
5. Енциклопедія турецьких імен / За ред. Абдурахмана Діліпака. – К.: Академия, 2000. – 32с.

ОСОБЛИВОСТІ ДІАЛЕКТА У В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Нужна Аліна Юріївна, викладач

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Китайська Народна Республіка на даний час займає одне з провідних місць в світі, цим вона приваблює всіх людей, які прагнуть та можуть вивчати китайську мову та цікавляться її культурою. Після заснування КНР почалося масове просування мови путунхуа. Діалект У поступово витіснявся зі шкіл і засобів масової інформації, в державних організаціях спілкування і листування велося на путунхуа. В даний час діалект У зустрічається на телебаченні в основному в розважальних передачах.

У – один з найбільших діалектів китайської мови (за іншими класифікаціями – мова). Поширений в більшій частині провінції Чжецзян, в муніципалітеті Шанхай, на Півдні провінції Цзянсу, а також в деяких регіонах провінцій Аньхой, Цзянсі і Фуцзянь. Серед найбільших піддіалектів слід згадати: Шанхайський, Сучжоуський, Венчжоуський, Шаосинський, Цзінхуа, Юнканський і Цюйчжоуський. Найбільш престижним із зазначених піддіалектів є Сучжоуський, хоча з ним змагається Шанхайський [1].

За різними оцінками на У говорять від 77,2 до 90 млн осіб, через що серед китайських мов за кількістю носіїв він займає друге місце після путунхуа, на якому говорять 800 млн чоловік.

Сучасний діалект У сходить до стародавніх народностей У і Юе, які проживали в сучасних провінціях Цзянсу і Чжецзян. Японські читання ієрогліфів походять з того ж регіону, де зараз поширена мова У [2].

У відколовся від середньокитайської мови раніше інших сучасних діалектів і зберіг ряд архаїчних рис, проте пізніше на нього постійно впливали Північні діалекти, на основі яких склався сучасний путунхуа. Основні характеристики сформувалися в часи Цинської династії, коли основну роль набув піддіалект Сучжоу [2].

Після революції Тайпінів регіон, населення якого говорило на У, був спустошений війною, і в Шанхай хлинули мігранти з інших частин регіону. Це зблизило Шанхайський піддіалект з іншими піддіалектами, і в той же час призвело до піднесення Шанхайського піддіалекту як регіонального «лінгва франка» у першій половині XX ст., відповідно, до зменшення впливу Сучжоуського діалекту [3].

Щодо особливостей граматики діалекта У, то система особистих і вказівних займенників цього діалекту досить складна. Наприклад, для першої особи множини розрізняються інклюзивні («ми з тобою») і ексклюзивні («ми без тебе») займенники [4]. Є шість вказівних займенників, три з яких використовуються для довколишніх об'єктів, і три – для віддалених.

З точки зору фонології, існує виключно складний тон Сандхі, який допомагає граматично розчленовувати багатоскладові слова і ідіоматичні фрази. У ряді випадків непряме доповнення відрізняється від прямого доповнення дзвінкістю або глухістю приголосного [5].

Зі всього вище викладеного стає зрозумілим те, що при єдиній для всього Китаю ієрогліфічній писемності, фонетика діалектів настільки різниться, що часом самі китайці відчують значні труднощі, спілкуючись з носіями неспоріднених діалектів. В окремих же випадках повноцінне розуміння буває можливо лише при переході обома сторонами на путунхуа або спілкуванні через писемність. Незважаючи на деякі складності, породжувані діалектними відмінностями, в діалектах яскраво проявляється багатство китайської мови і історична своєрідність великої китайської національної культури.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексахін О.Н. Початковий курс розмовної Шанхайської мови / Алексахін О.Н. – М. : Схід-Захід, 2007. – 97 с.
2. Бібліографія з китайського мовознавства / М. : 1991-1993. – 141 с.
3. Люй Шу-Сян. Граматика китайської мови / Люй Шу-Сян – М. : 1961-1965. – 348 с.
4. Юань Цзя-Хуа. Діалекти китайської мови. / Юань Цзя-Хуа – Л. : 1965. – 59 с.
5. Hainan publishing house. A chinese two - channel contrastive textbook of Mandarin and Shanghai dialect / Shanghai. 2005. – 403 p.

ПРИСЛІВ'Я ІЗ ЗООКОМПОНЕНТОМ В ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Островська Анастасія Олексіївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник: І. А. Бикова, Ю. В. Локшина

Роботу присвячено японським прислів'ям із зоосемами. **Метою** даної роботи є аналіз структури і семантики зоокомпонентів в японських прислів'ях.

Прислів'я із зоосемами дуже різноманітні за своїм значенням і охоплюють різні сфери життя японців. Тварини є носіями певних якостей, семантичні зміни яких ведуть до перенесення імен та розвитку вторинних значень. Зооморфізми в японській мові – це одна з універсальних тенденцій метафоризації, в результаті якої здійснюється перенесення найменувань тварин для позначення людей.

Система образної мови японських паремій є надзвичайно символічною і відображує в повній мірі ментальність синоцентричної культури далекосхідного ареалу. У ній втілені ті особисті риси, що притаманні Сходу як носію духовних цінностей на відміну від Заходу,

який є взірцем матеріально-прагматичних стереотипів. Важливе місце в системі японської культури займають уявлення, що своїми коріннями пов'язані з духовно-ідеологічними алгоритмами ментального поля Китаю, яке пронизує жива течія Буддійської мудрості. До їх кола, безумовно, належить далекосхідна система знаків зодіака, зокрема відображена і в пареміях, підґрунттям якої є своєрідний «пантеон» звірів.

Наприклад: **Mochiiru toki wa nezumi mo tora ni naru.** – 用いる時は鼠も寅になる。«Коли призначають [на посаду], тоді й миша стає тигром» (Коли нікчемній людині дають владу, то вона змінюється).

В японській культурі за допомогою зоосем засуджуються або заохочуються ті якості, що і в інших культурах, хоча набір якостей, з якими асоціюється певні звірі, у різних мовах різні.

У даному дослідженні розглянуто деякі характеристики мовної картини світу, фразеологізми з компонентом-зоосемою. Для аналізу ми залучили 61 японське прислів'я із зоокомпонентом зі словника [三省堂故事ことわざ・慣用句辞典 / 三省堂編修所／編 / 出版社名 : 三省堂 / 版年 : 1999 年 7 月].

Здійснивши спробу класифікації прислів'їв, ми обрали тематичний принцип, спираючись на приналежність ключових зооморфних образів-символів до різних категорій фауни, таким чином виокремивши такі групи прислів'їв:

- із зоосемами-тваринами (32 зразки);

Найуживанішими у цій групі є образи тигра, борсука, лисиці, собаки і мавпи. Наприклад: **Saru mo ki kara ochiru.** 猿も木から落ちる。– букв. Мавпа і та з дерева падає. (Укр. «Кінь на чотирьох, та спотикається»);

- із зоосемами-комахами (6 зразків);

Наприклад: **Nakitsura ni hachi.** 泣き面に蜂。– На заплаканому обличчі – бджола. (Укр. «Біда біду тягне»);

- із зоосемами-птахами (7 зразків);

Наприклад: **Kyuchou futokoro ni hairu.** 窮鳥 懷に入る。– букв. Загнана пташка забивається (до людини) за пазуху.

- із зоосемами-рептиліями (12 зразків);

У цій групі найширше представлені образи змії, жаби і черепахи.

Наприклад: **Ja no michi wa hebi.** 蛇の道は蛇。– І маленька, і велика змія мають одну дорогу. (Укр. «Лисий лисого бачить здалеку»);

- із зоосемами-рибами (4 зразки).

Наприклад: **Ebi de tai o tsuru.** 海老で鯛を釣る。– Ловити морського окуня на креветок (тобто, пожертвувати малим заради більшого).

Проведене дослідження виявило значну подібність уявлення про світ в українського та японського народів, дозволило описати досить важливий для людини фрагмент мовної картини світу, пов'язаний з тваринами, що відіграють важливу роль у повсякденному житті.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 三省堂故事ことわざ・慣用句辞典 / 三省堂編修所 / 編 / 出版社名 : 三省堂 / 版年 : 1999 年 7 月
2. Fernando, C. 1996. Idioms and Idiomaticity. Oxford: Oxford University Press.
3. Брославський Є. М. Етнокультурні особливості зооморфізм в російській, українській та англійській мовах // Вісник МСУ, 2001. - Т. 4. - № 6. - С. 49 – 52.
4. Гутман Е. А., Черемисина М. И. Образные значения зоонимов в словарях / Е. А. Гутман, М. И. Черемисина // Актуальные проблемы лексикологии и словообразования. – Новосибирск, 1976. – Выпуск 5. – С. 21–41.
5. Дунаєвська Л.Ф. М. Номис – видавець українських прислів'їв та приказок // Література. Фольклор. Проблеми поетики. / Збірник наукових праць. –Випуск 17. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2003. – С. 3 - 10.
6. Кунін А. В. Шляхи утворення фразеологічних одиниць // Іноземні мови в школі. – 1971. - № 1. – С. 15 – 18.
7. Наумовська Наталія. Зоосеми в японських народних прислів'ях та приказках. – К.: С. 220-223.
8. Пирогов В.Л. Етнолінгвістичні паралелі у різносистемних мовах // Східний світ. – К., 2001. – №1. – С. 92–106.
9. Попов П.М. Прислів'я і приказки / Українська народна поетична творчість У 2 кн. – К., 1958. – Кн. 1. – С. 331- 332.
10. Японська література. Хрестоматія в 3-х томах. / Упорядники: Бондаренко І.П., Осадча Ю.В. Том перший: VII-XIII ст. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. – 562 с.

КЛАСИФІКАТОРИ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Павленко К. В., Хотченко І. А.

Китайська мова – це одна з найстаріших мов серед тих, що існують донині. Китай, на думку багатьох науковців, вважається колискою цивілізації. Китайська мова упродовж своєї історії увібрала в себе ознаки самобутності народних меншин Піднебесної, піддалась впливу соціокультурних та політичних змін. Вона є однією з двох мов сино-тибетської родини мов. Також її відносять до формізолюючих мов, що значно відрізняє її від романських чи слов'янських мов. Однією з таких особливостей є наявність поняття «класифікатор».

Класифікатори у китайській мові – це особливий вид лексики, що цікавить не лише мовознавців, а й етнографів, істориків, культурологів. Класифікатори відображають результат пізнання світу та розкривають культурно-історичні особливості нації. Терміни «класифікатор» і «слово міри» часто використовуються поперемінно (як еквівалентні китайському терміну 量词 [liàngcí], який буквально означає «слово міри»).

У XIV-XI ст. до н.е. у китайській мові вже спостерігалися одиниці обчислення. Це були, по-перше, найменування обсягу речовини або

сукупності дрібних предметів, а по-друге, одиниці обчислення для рахунку предметів, що піддаються одиничному обчисленню.

Значне зростання кількості класифікаторів відбувається в період III-V ст. н.е. Одночасно відзначається етимологічна схожість лічильних слів з назвами частин цілого предмета. Наприклад: 头 [Tóu] «голова» для підрахунку поголів'я худоби.

В умовах нерозвиненості категорій числа лічильні слова відіграють роль вираження штучності або одиничності предметів. У сучасній китайській мові структури, що складаються з іменника з числівником і класифікатором, мають однаковий порядок компонентів. На першому місці стоїть числівник, за яким йде класифікатор та іменник. Наприклад: 两条鱼 [Liǎng tiáo yú] - дві рибини.

У дослідників є різні думки щодо того, як виникають сполучення іменника та класифікатора: деякі вважають їх заснованими на вроджених семантичних особливостях іменника, в той час як інші бачать їх більш схожими за аналогією до формуючих прототип сполук (наприклад, «словник» бере той же самий класифікатор як більш загальне слово «книга»).

Крім вказівки на штучність і одиничність, класифікатори грають важливу субстантиваційну роль (дають можливість іншим частинам мови переходити в розряд іменників). Маючи субстантиваційну роль, лічильні слова забезпечують референційне відношення того чи іншого числівника (або вказівного займенника) до певного іменника, незалежно від того, названо саме іменник чи ні.

Правильне використання класифікатора відіграє важливу роль. Використання того або іншого лічильного слова зумовлюється характером предмета. Таким чином, предмети рахують не «штуками», а, зрозуміло, «місцями, екземплярами, шматками, смугами, гілками, персонами» і так далі, причому всі іменники цього класу вживаються з одним і тим же лічильним словом. Є випадки, коли допускається вживання іменників з різними класифікаторами. Існують випадки, коли їх вживання буде вважатися помилкою.

За рахунок цього є кілька варіантів розподілу класифікаторів на групи. Той чи інший поділ ґрунтується на підході автора до даного питання. Число груп всюди різне.

Ми можемо виділити найбільш поширені групи класифікаторів:

- Лічильні слова загального характеру;
- Лічильні слова, що означають форму предмета;
- Лічильні слова, що використовуються для позначення кількості разів;
- Назви груп людей;
- Назви предметів побуту;
- Іменники, що означають частину речовини чи предмету;

- Іменники, для позначення грошових одиниць;
- Класифікатори на позначення одиниць часу;
- Лічильні слова на позначення дій;
- Лічильні слова на позначення предметів одягу;
- Лічильні слова для транспорту;
- Лічильні слова на позначення тварин.

У більшості іменників є один або кілька особливих класифікаторів, пов'язаних з ними, часто в залежності від природи речей, які вони позначають.

Підводячи підсумки до вищесказаного, можна сказати, що лічильні слова, на думку китайських дослідників, є вимірювальними словами зі значенням предметності. Проаналізувавши наявні класифікатори, особливості їх використання, ми дійшли висновку, що їх можна згрупувати за певною системою, залежно від лексичних одиниць, з якими вони можуть бути використані. Уникання використання класифікаторів у китайській мові може значно змінити сенс висловлювання та зробити його незрозумілим для інших, що може тягнути за собою значні непорозуміння у комунікації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Драгунов А. А. Исследования по грамматике современного китайского языка. – Ч.1: Части речи. - М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1952 - С.48
2. Солнцев В.М. Введение в теорию изолирующих языков. М.: Изд. фирма «Восточная литература» РАН, 1995. - 281 с
3. Чу Пэйжу, Цзинь Найлу. Учебный справочник китайских счетных слов. (Китайские счетные слова без слез). - Пекин. Издательство Пекинского университета. 2002. (褚佩如。金乃逯.汉语量词学习手册。 - 北京。:北京大学出版社。) –198 с.

ІНОЗЕМНІ ІМЕНА В КИТАЙСЬКІЙ ТРАНСКРИПЦІЇ НА МАТЕРІАЛІ ІМЕН ТА ПРІЗВИЩ ПОЛІТИКІВ ТА ДЕРЖАВНИХ ДІЯЧІВ

Письменна А.О., Жукова К.Є.

Всі люди знають, що ім'я впливає на долю людини і грає важливу роль в становленні її характеру. Інтерес людини до власного імені завжди був обґрунтованим, адже вважалось, що саме ім'я впливало на долю людини. Також відомо, що в минулому у багатьох народів прийнято було давати людині декілька імен: одне при народженні, інше – коли людина ставала дорослою, крім того, імена могли змінюватись, коли людина здійснювала певний вчинок (добрий чи поганий) або займала нове положення у суспільстві.

Характерні особливості фонетичної структури китайської мови створюють труднощі при передачі іноземної лексики, зокрема власних імен. Хоча існують словники іноземних імен та прізвищ, принципи передачі запозичень та особливості їх адаптації в китайській мові вимагають ретельного вивчення. Особливості фонетичних запозичень китайської мови ще не були вивчені систематично, проте необхідно визначити основні характеристики та виявити загальні закономірності відтворення іноземних імен. У сучасній китайській мові з усіх видів запозичень власних імен велику популярність і поширення має фонетичний спосіб, незважаючи на труднощі, пов'язані з перекладанням вимови.

Вважається, що першоосновою несприйнятливості китайської мови до звукових запозичень є ієрогліфічний характер писемності, закріплення за окремими складами певних значень. Інакше кажучи, для китайця кожен склад, позначений тим чи іншим ієрогліфом, є не тільки фонетичною, а й смисловою одиницею. Використання ієрогліфів для запису звукових запозичень, так чи інакше, веде до втрати ясного внутрішнього змісту терміна, що виник в іноземному середовищі. Внаслідок цього він стає важким для розуміння, запам'ятовування і навіть для вимови.

温斯顿丘吉尔 (wēn sī dùn · qīū jí ěr) - Уінстон Черчилль

玛格丽特桑格 (mǎ gé lì tè sāng gé) - Маргарет Сенгер

马丁路德金 (mǎ dīng lù dé jīn) - Мартин Лютер Кінг

胡志明 (hú zhì míng) - Хо Ши Мін

罗纳德里根 (luō nà dé lǐ gēn) - Рональд Рейган

玛格丽特撒切尔(mǎ gé lì tè sā qiè ěr) - Маргарет Тетчер

Проведений аналіз іноземних імен в китайській транскрипції на матеріалі 100 імен та прізвищ політиків та спортсменів продемонстрував, що китайці відносяться до транскрипції іноземних імен майже так же відповідально як і до вибору ім'я. Зміст ієрогліфа має бути нейтральним або позитивним, щоб уникнути неприємних та складних ситуацій. На прикладі перекладу цих державних діячів, ми можемо дійти висновку, що перекладач повинен прагнути зберігати своєрідність оригіналу, не порушуючи, однак, норм мови оригіналу. До того ж йому не слід забувати, що те, що є звичним для однієї мови, може виглядати зовсім незвично в перекладі. Завдання перекладача полягає в тому, щоб знайти потрібне слово, яке б підходило іноземному слову, тобто мало б те ж значення, стилістичне забарвлення і викликало б ті ж асоціації.

СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ ПЕРСЬКОЇ МОВИ

Придатко Олена Сергіївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: викладач кафедри східних мов О.С. Завгородня

Сучасний стан філологічної наукової думки переконливо показує, що усіляка мова має основні етапи свого історичного розвитку, що її словесна структура найтіснішим образом зв'язана з історією розвитку народу, із соціальними, політичними, культурними факторами, що визначають її існування на кожному історичному етапі. Історична лексикологія називає декілька основних шляхів поповнення словникового запасу будь-якої мови: виникнення слів споконвічних, тобто що існують здавна, словотвірний спосіб та запозичення слів з інших мов.

Нажаль, далеко незадовільним на сьогоднішній день залишається вивчення лексико-термінологічного слою перської мови як у власно-іранському мовознавстві, так і в іраністиці загалом. Це й обумовлює актуальність даної теми.

В Ірані розвиваються різноманітні види спорту, як традиційні, такі як вільна боротьба, туризм, поло, нарди, шахи, так і сучасні: футбол, баскетбол, волейбол, важка атлетика, лижний спорт, бойові мистецтва. Сучасні спортивні дисципліни почали з'являтися в Ірані у 20-х роках минулого століття. У 1925 році була сформована перша футбольна команда. І до сих пір футбол є найпопулярнішим видом спорту в Ірані.

Виникнення та розповсюдження сучасних спортивних дисциплін, природно, залишають помітний слід на лексиці перської мови, особливо на його спортивній термінології.

Методом суцільної вибірки із двотомного персько-російського словника під ред. Ю.А. Рубінчика та з іранської спортивної газети «خبر ورزش» було відібрано 100 слів із перської спортивної термінології. У ході дослідження було виявлено декілька груп слів:

- 1) слова споконвічно іранського походження (31 слово): تک «біг», توپ «м'яч»;
- 2) слова, іранського походження, що утворились словотвірним способом (35 слів);
- 3) слова, що були запозичені з інших мов (34 слова).

Іранці люблять та поважають рідну мову. Тому у мові вони надають перевагу використанню саме перських слів. Проте у спортивній лексиці є групи слів, що були запозичені з інших мов. Ці слова повністю асимілювались у перській мові й активно використовуються іранцями у повсякденному житті.

Найбільшу групу іншомовних слів (13) складають слова англійського походження: باسکتبال «баскетбол» від англ. «basketball», هندبال «гандбол» від англ. «handball».

Вплив арабської мови відбився й на спортивній лексиці перської мови. Тому наступну групу іншомовних слів (7) складають слова арабського походження: مسابقه «змагання».

Невелику кількість слів (4) складає група слів французького походження: پکر «покер» від фр. «poque», بليارد «бильярд» від фр. «billard».

Також у даному дослідженні було виявлено слова італійського, німецького, китайського, корейського походження.

Зі 100 слів, що досліджувалися, 35 слів складають слова іранського походження, які були утворені тим чи іншим способом словотвору.

Дослідження показало, що серед спортивної лексики поширені вільні словосполучення, в яких головне та залежне слова з'єднані ізафетним зв'язком. У таких словосполученнях залежне слово позначає сферу діяльності: سالن ورزش = سالن «зал» й ورزش «спорт», й отримуємо «спортивну залу»; مسابقه هوکی = مسابقه «змагання» й هوکی «хокей», й отримуємо «хокейний матч».

Також був виявлений спосіб афіксації, особливо приєднанням суфіксів до основи: ورزشگار «спортсмен», суфікс گار указує на сферу діяльності, заняття людини. ورزشگاه «стадіон», суфікс گاه вживається для вказівки місця, часу.

Вивчаючи особливості перської спортивної лексики, було виявлено, що запозичення слів з інших мов складає 34%, слова споконвічно іранського походження, утворенні словотвірним способом – 35%, слова споконвічно іранського походження – 31%.

Відсоткове співвідношення перських слів та запозичених складає: слова споконвічно іранського походження – 66%, запозичені слова – 34%.

Згідно результатів, можна зробити висновок, що перська мова має змішаний характер. І не дивлячись на велику кількість запозичених слів, у даному дослідженні було виявлено переважання перської лексики над іншомовною.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ахмади З. Сравнительный анализ словообразовательных суффиксов персидского и русского языков / З. Ахмади, Ш. Хаитова // Исследовательский журнал русского языка и литературы. – 2014. – №4. – С. 109-121.
2. Пейсиков Л.С. Лексикология современного персидского языка / Л.С. Пейсиков. – М.: Издательство Московского университета, 1975. – 207 с.
3. Персидско-русский словарь [под ред. Рубинчик Ю.А.]. – Издательство «Русский язык», 1970. – 1613 с.
4. Рубинчик Ю.А. Грамматика современного персидского литературного языка / Ю.А. Рубинчик. – М.: Восточная литература РАН, 2001. – 600 с.

ЗАСОБИ ЗВ'ЯЗКУ У БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ СКЛАДНИХ РЕЧЕННЯХ У СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

к.ф.н., доц. Руда Наталія Вікторівна

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Багатокомпонентне складне речення (БСР) є окремим типом складного речення у сучасній китайській мові. Від елементарного складного речення (ЕСР) БСР відрізняються, зокрема, особливими засобами зв'язку, які традиційно поділяються на синдетичні та асиндетичні. Аналіз особливостей вживання синдетичних й асиндетичних засобів зв'язку, що існують між предикативними одиницями (ПО) у китайських БСР, дозволив встановити наступне:

1. Серед сурядних сполучників, які є засобами зв'язку предикативних одиниць у складі БСР, що пов'язані між собою сурядним зв'язком, найбільш частотними є: єднальні сполучники 就, 而, протиставні 但是, 可是, 不过, а також сполучні частки 却, 也. Серед підрядних сполучників найуживаніші: сполучник причини 因为, цільовий 为了, умовний 要是, допустовий 虽然, порівняльні 仿佛, 像.

2. До підрядних сполучників відносимо цільові, причинні, умовні, допустові, порівняльні, часу.

3. Слід зазначити, що у китайській мові відсутні відносні сполучники, оскільки, згідно з типологічною особливістю, неможливо поставити визначення у постпозицію до означуваного слова.

4. Смисловий обсяг деяких сполучників, використовуваних у складному реченні, досить великий. Ці сполучники здатні поєднувати у собі основне значення з додатковим, що дозволяє їм передавати тонкі смислові відтінки та значно розширює сферу їх використання.

5. У китайській мові функцію сполучників можуть виконувати поєднання прийменників з післялогами (在。。。以前 – до того як; 在。。。以后 – після того як; 自从。。。以来 – з тих пір як та інші). Як правило, ці сполучення вживаються у функції сполучників у складнопідрядних реченнях, що виражають часові відношення.

6. Серед засобів зв'язку у БСР особливий клас становлять слова, що займають у сучасній китайській мові проміжне значення між прислівниками і сполучниками, так звані сполучникові частки (并, 才, 也, 还, 都, 便, 却, 越...越既...又 та інші). Однак не всі сполучники та сполучникові слова, що існують у сучасній китайській мові, функціонують у БСР. Сферою використання деяких з них є усна мова.

7. У китайських багатокомпонентних складних реченнях слід відзначити наявність контактних засобів зв'язку, які є показником БСР, оскільки свідчать про наявність у них мінімум трьох предикативних одиниць. Контактні сполучники у китайській мові є ознакою розмовної

мови, проте у нашому мовному матеріалі у БСР з сурядністю і підрядністю представлено невелику кількість речень з контактними сполучниками у наступних комбінаціях:

протиставний сполучник 但 + підрядний сполучник мети 为了,

протиставний сполучник 但 + підрядний сполучник причини 因为.

Прикладів контактного розташування двох підрядних сполучників у нашому матеріалі не відзначено.

8. У БСР сучасної китайської мови наявне дублювання протиставного сполучника 但是 (但) але, проте сполучниковим прислівником 却, що має таке саме значення. Таке дублювання лексичних засобів застосовується для посилення значення протиставлення у реченні.

9. Аналіз асиндетичних засобів зв'язку ПО у китайських БСР, до яких, як відомо, відносяться інтонація і порядок розташування частин, показав:

- інтонація входить у систему звукових засобів китайської мови та бере участь у вираженні смислового й емоційного змісту висловлювання. Смыслоразрешительные можливості інтонації проявляються в межах висловлювання у взаємодії з його синтаксичною структурою, лексичним складом і смисловими зв'язками у контексті. Інтонаційні особливості китайської мови значно відрізняються від російської або української наявністю у словах тону. Наявність тону у китайських словах не дозволяє змінювати інтонацію при однорідних ПО у складі БСР або наприкінці речення, оскільки зміна тону тягне за собою зміну значення слова. У такому випадку вводиться поняття «регістр».

- Інтонація кінця у китайському БСР відзначається збереженням потрібного тону в останньому слові, але проголошенням його в більш низькому регістрі.

- При інтонації перерахування тон в останньому слові ПО також зберігається, але саме слово вимовляється в більш високому регістрі.

- Особлива роль у китайських БСР належить інтонаційній паузі, яка може бути довшою або коротшою, залежно від знаку пунктуації, а також від характеру семантичного зв'язку між ПО.

До асиндетичного засобу зв'язку відноситься порядок розташування ПО у складі БСР. На відміну від ЕСР, де, в більшості випадків, порядок розташування предикативних частин фіксований, у БСР можна спостерігати різне розташування ПО залежно від типу підрядних, а також смислових відносин між предикативними одиницями.

Таким чином, бачимо, що засоби зв'язку ПО у БСР значно відрізняються від тих, що функціонують у ЕСР, тому потребують окремого ретельного вивчення та уваги під час використання у мові.

ТУРЕЦЬКІ АНТРОПОНІМИ З КОМПОНЕНТАМИ «GÖK», «GÜN», «AY»

Тертична Вікторія Юріївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: І.А. Логвиненко

З одного боку, ім'я людини – це всього лише набір звуків. Однак ці звуки передають великий обсяг інформації, яка, так чи інакше, сприймається оточуючими людьми. Ім'я кожної людини у закодованому вигляді може містити у собі відомості про національність, віросповідання, походження людини, її приналежність до певної соціальної групи (1).

Антропонімічна лексика будь-якої мови відображає ті властивості національної культури, які склалися впродовж багатьох століть. Поклоніння тюрків явищам природи, тотемістичні і анімістичні уявлення, віра у магічну силу слова стали частиною їх духовної культури (2).

У турецькій антропонімічній системі тюркські антропоніми складають найчисленнішу групу. За своєю структурою турецькі імена можуть бути простими та складеними. Прості імена це часітше іменники чи прикметники (*Gün, Ayaz, Ayık*), але трапляються і дієслівні форми (*Durmuş, Salıtmış, Dursun*). Найчастіше вживаються саме складені імена, які є, як правило, двокомпонентними або багатоконпонентними. Такі імена можуть містити у собі два іменника, наприклад: (*Günay, Göktaş, Aybars*), або іменник та прикметник (*Aydinç, Ayçetin, Göktekin*), або іменник та дієслівну форму (*Gökseven, Ayverdi, Aysev*).

Антропоніми з такими лексемами, як «gök» (небо), «gün»/«güneş» (сонце), «ay» (місяць), є одними з найдавніших у тюрських мовах. Це пояснюється тим, що одними з головних об'єктів поклоніння давніх тюрків є Космос і Небо (3), що безпосередньо відображено у турецьких особових іменах.

У тюркській міфології **Місяць (ay)** має двоїстий характер. Якщо Небо і Сонце асоціюються з денним часом доби, то місяць є символом ночі, темряви, коли на землі панують злі духи. З іншого боку, тюрки вірили у магічну силу Місяця. Він був єдиним нічним світилом. Народженим під час повного місяця давали імена з цією лексемою: *Aytolun, Aydoğan*. Серед антропонімів, які містять даний компонент, також можна виділити групу імен, другим компонентом яких є природні явища: лист (*berk*), море (*deniz*), вода (*su*), світанок (*tan*), буря (*bora*) і т.д. Наприклад: *Ayberk, Aybora, Aydeniz, Aysu, Aytan*. У поєднанні з другим компонентом лексема «ay» може наділяти імена ознаками, які притаманні місяцю (світло, ясність), а також символізувати красу. Наприклад: *Aysen* (гарна і миловидна, як місяць), *Aygün* (яскравий, як місяць; ясний, як день), *Aydinç* (бадьорий та гарний, як місяць).

Сонце (gün/güneş) у тюрків було шанованим богом. У давньотюркській міфології говориться, що Сонце – син Тенрі, а його мати – Земля. Тому воно обертається між батьком і матір'ю (4). Тюрки не могли уявити собі життя без енергії і впливу Сонця. В антропонімах компонент «gün/güneş» при описі об'єктів та додає позитивну семантику краси і величі: Günhan (Хан-Сонце – так називали Сонце, також це було ім'ям деяких тюркських ханів), Gündeniz (сонячне море), Günal (червоне сонце), Günalp (сонячний богатир).

Небо (gök) вважалося у давніх тюрків богом верхнього шару світу. Визнаючи його велич, люди часто називали його ханом. Небо розподіляє строки життя людей і держав, дарує каганам владу, карає тих, хто згрішив (4). Лексема «gök» має два значення – «блакитний (синій) колір» і власне «небо». Численну групу з цією лексемою становлять антропоніми, що мають другим компонентом назви природних речей, таких як потік (sel), море (deniz), камінь (taş), гілка (dal), вода (su), сонце (güneş). Наприклад: *Gökdal, Gökdeniz, Göksel, Göktaş, Göksu*. Іншою численною за кількістю є група антропонімів, що містять компоненти, які позначають людину або різні титули: men (людина), alp, batur (богатир), er (воїн), bey, han, bay (пан). Такі імена також можуть одержувати додаткову конотацію «світла й блакитноока людина»: *Gökbey, Gökçeer, Gökçer, Gökhan, Gökman, Gökmenalp*.

Таким чином, можна зробити висновок, що сучасні турецькі антропоніми наочно демонструють збереження і передачу з покоління в покоління давніх традицій і вірувань, закодованих в іменах. Серед турецьких антропонімів велика кількість імен віддзеркалюють анімістичні вірування давніх тюрків, тобто вірування в богів та духів. Ми з'ясували, що антропоніми з компонентами «gök», «gün/güneş», «ay» відображають одні з найголовніших елементів давньотюркського світобачення – Бога Неба, Бога Сонця і Бога Місяця. В основному це двохкомпонентні слова, у складі яких ці лексеми виступають якісними характеристиками другої складової частини. Усі імена з вищеперерахованими лексемами мають позитивне значення і передають значення краси, світла, величі, божественного походження.

Слід сказати, що тема турецьких антропонімів достатньо об'ємна, тому не може бути обмежена цим дослідженням, і потребує подальшого вивчення.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Логвиненко І.А. Соціолінгвістичні особливості сучасних турецьких антропонімів / І.А. Логвиненко // Наукове мислення: Збірник статей учасників тринадцятої всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього», (29 вересня-6 жовтня 2017 р.). – Видавництво НМ. – Дніпро, 2017. – 76 с. – с. 11-15

2. Галиуллина Г.Р. Тюркские традиции в антропонимическом пространстве современных тюркских народов / Г.Р. Галиуллина. – Режим доступу: <http://e-history.kz/ru/books/library/read/577>
3. Сравнительно-историческая грамматика тюркских языков. Пратюркский языко-основа. Картина мира пратюркского этноса по данным языка / [отв. ред. Э.Р.Тенишев, А.В.Дыбо]. – М.: Наука, 2006. - 908 с.
4. Ögel Bahaeddin Türk Mitolojisi / Bahaeddin Ögel. – Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002. – II. Cilt. – 610 s.
5. Kemal Zeki Gençosman Ansiklopedik Türk İsimleri Sözlüğü. A'dan Z'ye Kadar Türk Adları ve Soyadları. – İstanbul, 1975. –234 s.

ОСОБЛИВОСТІ СЛЕНГУ У КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Чиж В.І., Віротченко С. А.

Актуальність вивчення сленгу, для тих, хто має ціль вивчити ту чи іншу мову, незаперечна. У наші дні молодь кожної країни застосовує сленгову мову. Нажаль, неможливо досконало вивчити її за університетськими підручниками, бо сленгова мова – це явище досить мінливе та нестабільне. Сленг – це неформальна мова, яка не включена в академічні словарі. Але у той самий час, якщо у людини є прагнення досконало вивчити іноземну мову, цей аспект неможливо оминати.

Серед сленгових слів виділяють скорочення та запозичення з інших мов. Англіцизми – це запозичені слова з англійської мови (туди входять також американізми): *мані* – гроші; *хайлайтер* – декоративна косметика, маркер; *трек* – пісня, кругова стежка для велосипедів.

Скорочення – це спрощення слів для економної часу: *прога* – програма; *препод* – викладач; *фоткати* – фотографувати.

Завдяки швидкому розповсюдженню комп'ютерних технологій у другій половині XX століття та масовому впровадженню персональних комп'ютерів у середині 80-х років з'явилося поняття «Інтернет-сленг». У ньому виділяють англіцизми, скорочення, русифікацію та метафоризацію.

- Англіцизми: «геймер» від англійського слова *game*.
- Скорочення: *комп* – комп'ютер; *вінт* – вінчестер; *клава* – клавіатура.
- Русифікація – це морфологічне запозичення: *клікати* – *to click* (натискати); *user* – юзер (користувач); *апгрейдити* – *to upgrade* (оновлювати).
- Метафоризація – це застосування слів із схожістю чи контрастністю: *щур* – мишка; *вбивати*, *зносити* – видаляти інформацію.

У Китаї молодь дуже часто застосовує сленгову мову. Людина, яка вивчає китайську мову, може легко заплутатися, бо на перший погляд усі

ієрогліфи можуть бути знайомі, але загальний сенс зовсім не зрозумілий або навіть може здатися абсурдним. Багато словосполучень або фраз мають свою передісторію, чому саме їх застосовують у тому чи іншому контексті.

Наприклад, 去偷菜 або 种菜 – піти вкрасти овочі або виростити овочі. Це є однією з найпопулярніших сленгових фраз, яка пов'язана з дуже популярною грою у Китаї «Ферма». Китайці днями та ночами грають у цю гру: доглядають за грядкою, вирощують овочі та крадуть зрілі овочі у своїх друзів. Вважається, що ця гра добре впливає на молодь, вона знайомить їх з агрономією та показує, як важко працювати садоводом.

Скорочення часто застосовуються у рекламі та Інтернеті: 兽性 shouxing – «звірство» від 野兽行为 yeshouxingwei – «звірячі вчинки, дикість».

Жаргонні слова займають окрему ланку у китайській мові, та іноді сенс може бути незрозумілий іншим людям. Без належного дослідження жаргонних слів неможливо зрозуміти співрозмовника-китайця або самому застосувати ці набори слів.

Більшість цих жаргонних слів походять з Інтернет сленгу. Треба вміти правильно підбирати сленгові слова, бо це може як викликати прихильність, так і зовсім відштовхнути.

Жаргонні слова: 火星 huoxing – нонсенс; 水军 shuijun – спамер.

Скорочення цифрами – ґрунтується на звуконаслідуванні: 88 (baba) – до побачення; 520 (wo ai ni) – я тебе кохаю; 555 (wuwuwu) – плачу.

Не менш важлива тема етикету спілкування у месенджерах. Найпопулярніша програма для спілкування у Китаї – це WeChat. Реліз цієї програми був випущений у 2011 року, та зараз усі китайці буквально прив'язані до цієї програми, бо це не тільки спілкування, але й можливість сплатити за покупку, знайти роботу, співмешканців тощо.

Для того, щоб розмова проходила добре, та не було непорозумінь – треба розуміти специфіку спілкування сленговою мовою у мережі. Навіть при додаванні одного ієрогліфа сенс та емоціональне забарвлення може зовсім змінитися.

Наприклад: 好 – просто добре; 好哒 – з радістю погоджуюся!

嗯 – зрозуміло; 嗯嗯 – відмінно, зрозумів!

Якщо відповісти як у перших варіантах, то співрозмовник навряд захоче продовжити розмову, тому треба звертати на такі моменти більше уваги.

На прикладі декількох фраз з переписки у WeChat можна побачити застосування китайського сленгу:

- 你好~

- – Привіт («~» риска застосовується у якості смайлика, щоб показати доброзичливість)

- 我想去北京咖啡馆，你呢？
- Я хочу піти у кафе «Пекін», а ти？
- 北京咖啡馆不是咖啡馆，是寂寞。
- Це не кафе, це туга. (Відома у Китаї фраза, яка стала популярна у 2009 році завдяки посту в Інтернеті. Ця фраза настільки сподобалася китайцям, що її навіть використовували у заголовках газет. Вона виражає жартівливе невдоволення)
- 偶稀饭～ 你想吃你喜欢的蛋糕吗？
- Лайк～ Ти хочеш з'їсти свій улюблений пірог？ (偶稀饭 ouxifan – у сленговій мові значить «лайк», мені подобається)
- 94.
- 94 juishi – означає саме так. Шифрування з допомогою чисел базується на звуконаслідуванні.

Отже, сленг – це частина повсякдення, яка надзвичайно нестабільна та змінюється з кожним поколінням. Китайський сленг доволі цікавий та має свою логіку. Майже за кожною сленговою фразою стоїть своя цікава історія. Тому, якщо приділити достатньо уваги цьому аспекту, можна уникнути усілякого типу незручностей та непорозумінь.

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЗВ СТРАВ В КИТАЙСЬКІЙ КУХНІ

Шморгун М. С., Жукова К.Є.

Китай є давньою країною з історією в 5000 років. Культура харчування та мистецтво приготування їжі є важливою частиною китайської цивілізації. Здавна люди завжди готували різні страви, створюючи рецепти, які передавалися і передаються із покоління в покоління.

Оскільки Китай займав та займає велику територію, люди різних місць використовували різні продукти, різні інгредієнти і різні методи приготування їжі, і, таким чином, сформували свій власний унікальний смак і різні кухні. Традиційно виділяють вісім найбільш відомих кухонь: Сичуаньська (川菜), Гуандунська (粵菜), Хунаньська (湘菜), Аньхойська (徽菜), Шаньдунська (魯菜), кухня провінцій Чжецзян (浙菜), Цзянсу (苏菜), Фуцзянь (闽菜) тощо.

Назви кулінарних страв досить специфічні з яскраво-вираженою культурною особливістю, наприклад: поезія Гінкго 诗礼银杏, яйце Фенікса 一卵孵双凤, кришталеві свинячі ніжки 水晶肴蹄, вісім безсмертних Роан Хейвен 八仙过海闹罗汉 тощо. Рецепти китайської кухні мають мовні

особливості, які реалізуються на лексичному, граматичному і структурно-семантичному рівнях.

В результаті аналізу 100 одиниць назв китайських страв було з'ясовано, що з точки зору структури, назви страв, складаються від 1 до 9 ієрогліфів. Найбільш популярні з них є: чотири- (46 зі 100), п'яти- (26 зі 100) та шестискладові (8 зі 100). Наприклад: 花椒鸡丁, 红烧卷筒鸡, 西红柿炒鸡蛋, 宫保鸡丁, 凉拌土豆丝, 鱼香牛肉丝, 北京烤鸭.

На лексичному рівні проявляються такі особливості назв: використовуються кулінарні терміни і поняття, назви продуктів і їх частин, приправ і лексика способів приготування. Найбільш характерними рисами є:

- використання кулінарних термінів і понять (12 зі 100): 面条 (локшина), 茶叶蛋 (чайні яйця), 包子 (баоцзи), 汤 (суп) тощо. Наприклад: 红烧大排面, 猪肉大葱包子, 电锅 茶叶蛋, 黑木耳红枣炖鸡汤.
- використання лексики назв продуктів або інгредієнтів (145 зі 100): 米, 里脊, 鱼 (рис, філе, риба), 西红柿 (помідор), 木耳 (гриби) тощо. Наприклад: 白菜猪肉, 鱼香肉片, 红烧 鲈鱼, 鲜肉包子, 西红柿炒鸡蛋.
- використання назв приправ (17 зі 100): 料酒 (вино для приготування страв), 胡椒粉 (мелений перець), 花椒 (хуацзяо) тощо. Наприклад: 花椒鸡丁, 甜椒肉丝.
- використання назв посуду (3 зі 100): 锅 (каструля), 碗 (чашка), 盆 (таз) тощо. Наприклад: 电锅 茶叶蛋, 锅贴鱼片.

Цікавими, проте не досить поширеними є назви, що вказують на країну, місто, район, народ чи народність, де винайшли або традиційно готували дане блюдо (6 зі 100): 北京烤鸭, 广式月饼, 京味肉饼 (качка по-пекінськи, місячний коржик по-гуанчжоуськи, м'ясний коржик по-пекінськи).

Досить поширеними є назви, що вказують на характеристику смаку страви (35 зі 100): 鱼香茄子, 五香茶叶蛋, 糖醋里脊 (баклажан зі смаком риби, чайні яйця зі смаком п'яти спецій, філе в кисло-солодкому соусі).

Таким чином, назви страв китайської кухні мають яскраві лексичні та структурні особливості: використання кулінарних термінів і понять, назв продуктів і їх частин, приправ і лексики способів приготування. Зазначимо, що здебільшого у назвах зустрічається декілька компонентів.

СТИЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇХНЕ ФУНКЦІОНУВАННЯ У ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (на матеріалі суюй)

Шолух В. В., Піхтовнікова Л. С.

Фразеологізми китайської мови мають свою національну своєрідність. Завдяки цьому пізнається спосіб життя, характер, культура та традиції китайського народу. Незнання тих чи інших реалій призводить до нерозуміння, а найголовніше ускладнює процес комунікації. Для того щоб зрозуміти походження фразеологічних зворотів, потрібно звернутися до джерел класичної та народної китайської літератури: філософських трактатів, історичних хронік, художньої літератури, легенд і міфів, крилатих слів і виразів, запозичень з інших мов.

У цій роботі було проведено дослідження на матеріалі одного з видів фразеологізмів китайської мови, а саме суюй.

По-перше, насиченість китайської мови фразеологічними архаїзмами свідчить про їхню особливу природу, на відміну від природи такого роду архаїзмів в ряді європейських мов, де вони становлять лише незначну частину від загального фразеологічного фонду і в цілому вживаються в мовленні нерегулярно або зовсім рідко. По друге, незалежно від особливостей свого генезису фразеологічна ідіома китайської мови має здатність включатися в речення-висловлювання на правах її члена навіть попри її несумісність з лексико-граматичною структурою прилеглого контексту. Все це узгоджується з відомим положенням М.М. Короткова і В.М. Солнцева про те, що однією з істотних типологічних рис китайського сучасної мови є співіснування в ньому елементів старої і нової норм [1, с. 11–19; 2, с. 53–73]. Як нами показано у роботі, архаїчні ідіоми якраз і представляють той пласт мовних одиниць, завдяки якому виявляється можливим синтез старої та нової мовних норм.

Також слід відмітити, що нами була досліджена реалізація та мовне функціонування фразеологізмів суюй у художньому тексті. Як показала практика для цього виду фразеологізмів, а саме суюй, не обов'язкова наявність будь-яких особливих умов для функціонування та реалізації, проте є певні обмеження щодо стилів літературної мови, адже суюй певною мірою належить тільки до розмовного або розмовно-побутового стилю. В роботі показано, що цей вид фразеологізмів має певні категорії, за якими ми провели невелику класифікацію типів суюй та виділили три типи: 1) суюй, які характеризують людину та її особисті якості; 2) суюй, які характеризують суспільно-політичне становище; 3) суюй, які характеризують загальні моральні поняття.

Усі висновки, зроблені нами щодо стилістичної природи китайських фразеологізмів, є вельми важливими для вивчення фразеології класичної

та сучасної китайської мови. Безсумнівно, що отримані результати здатні виявитися суттєвими для розширення горизонтів загальної теорії фразеології та можуть мати велике значення для позначення, класифікації та розрізнення фразеологізмів китайської мови.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Солнцев В.М. Типологические свойства изолирующих языков (на материале китайского и вьетнамского языков) / В.М. Солнцев // Языки Юго-Восточной Азии. Проблемы морфологии, фонетики и фонологии. – М. : Проблемы морфологии, фонетики, фонологии, 1970. – С. 11–19.
2. Коротков Н.Н. Проблемы слова в китайском языке (о неоднородности словарного состава современного литературного языка) / Н.Н. Коротков // Спорные вопросы грамматики китайского языка. – М., 1963. – С. 53– 73.

试谈现代汉语定偏正结构中结构助词“的”的省略

Omission of Structural Auxiliary Word “的” in Attributive Construction in Modern Chinese Language

严鑫 Yan Xin

安徽大学/Аньхойський університет

结构助词“的”在现代汉语定中偏正结构中的省略一直是汉语作为第二语言教学过程中的难点。笔者归纳了作为定中偏正结构修饰语修饰名词性中心语的词类；从修饰语与中心语的音节、领属关系、词义、重叠等角度总结了定中偏正结构中助词“的”的省略情况；分析了带有结构助词“的”的定中偏正结构扩展能力；并提出了避免两个或多个“的”字词组逐层修饰一个名词的处理方法。希望能为该知识点的教学提供一定参考。

关键词：结构助词“的”，定中偏正短语，省略

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 北京大学中文系现代汉语教研室. 现代汉语 [M]. 北京：商务印书馆，2012.
2. 黄伯荣, 廖序东. 现代汉语[M]. 北京：高等教育出版社，2011.
3. 陆俭明. 现代汉语语法研究教程[M]. 北京：北京大学出版社，2013.
4. 吕叔湘. 现代汉语八百词[M]. 北京：商务印书馆，1980.
5. 朱德熙. 语法讲义[M]. 北京：商务印书馆，1983.

СЕКЦІЯ 2. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО КРАЇН СХОДУ

АРАБСЬКІ СЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Ахмад гарібо гарібо, викладач

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

تعتبر اللغة العربية من أقدم اللغات ويعود أصلها إلى اللغات السامية وتعد الأقرب إليها من بين جميع اللغات التي تعود لنفس الأصل ويعود أصل أقدم نصوص عربية عثر عليها إلى القرن الثالث بعد الميلاد وهي نصوص شعرية جاهلية تتميز ببلاغة لغتها وأسلوبها الراقى ووزنها الشعري المنتظم وترجع أغلب الأقوال بأن أصل اللغة العربية يعود لبلاد الحجاز في شبه الجزيرة العربية وتطورت مع الزمن نتيجة لعدة عوامل منها تعدد الحضارات وتعدد لهجاتها وإقامة الأسواق المختلفة مثل سوق عكاظ. وتعتبر الأسواق من أبرز العوامل التي أثرت وتسببت في ظهور اللغة العربية الفصيحة وتطورها كثيراً [1].

نتيجة الفتوحات الإسلامية الواسعة، استطاعت اللغة العربية فرض نفسها بقوة على العديد من اللغات التي كان يستخدمها سكان المناطق المفتوحة. ليس هذا فحسب، ولكن حركة التجارة، التي تميز بها المسلمون في مناطق عديدة من أوروبا وآسيا وأفريقيا سهلت من وصول اللغة العربية إلى سكان مناطق لم يصلها الفتح الإسلامي لكن سكانها دخلوا في دين الإسلام. من الهند إلى إسبانيا مروراً بكرديستان وتركيا وإيران وغيرها كثير من سكان هذه المناطق وغيرها اقتبسوا العديد من الكلمات العربية لتصبح جزءاً لا يتجزأ من لغتهم حتى يومنا هذا، وفي آسيا فقط يوجد حوالي 25 لغة يتم كتابتها بحروف عربية [2].

تعد اللغة العربية واحدة من أهم اللغات في العالم على مر التاريخ، فقد تمكنت من الانتشار خلال فترة ازدهار الحضارة الإسلامية إلى الكثير من البلدان والأقاليم والثقافات بشكل مباشر أثناء الفتوحات الإسلامية، أثرت اللغة العربية في الكثير من اللغات في العالم وقد أثرت اللغة العربية على أوكرانيا واللغة الأوكرانية. من غير المفاجئ اهتمام دولة أوكرانيا باللغة العربية فهي منذ القديم تزرع على تأسيس معاهد اللغة العربية في البلاد! وكانت اللغة العربية قد دخلت إلى أوكرانيا في القرن السابع ميلادي مع دخول الفتح الإسلامي إلى البلاد وانتشرت بشكل واسع لا سيما في جمهورية القرم. ولكن ما يلفت المهتمين بتعلم اللغة الأوكرانية اليوم هو وجود مصطلحات لا تختلف عن اللغة العربية بمعناها، والسبب هو تأثير اللغة الأوكرانية بالعربية في القرم، ولا ننسى أيضاً حركة المستشرقين الذين ساهموا في نشر اللغة العربية. كشفت دراسة علمية فريدة تأثير اللغة الأوكرانية باللغة العربية، وبالحضارة الإسلامية التي جاورتها قروناً ولا تزال، وذلك بفعل حركة المثقفة التاريخية دخلت المئات من الكلمات والمصطلحات العربية كمفردات متداولة، وباتت جزءاً من اللغة الأوكرانية في أبرز قواميسها. وأوضحت الدراسة، وجود قرابة مئتي كلمة أوكرانية مقتبسة من اللغة العربية، إضافة إلى قرابة ثمانين مصطلحاً إسلامياً شهيراً عند العرب وغيرهم من الشعوب الإسلامية المجاورة يتم تداوله في اللغة الأوكرانية [3].

وأوضحت الدراسة إلى أن تأثير الأوكرانية باللغة العربية جاء بفعل أربعة عوامل رئيسية:

- 1- وجود التتار المسلمين في القرم، وكان ولاية تابعة للدولة العثمانية لمدة تقارب أربعة عقود (بين القرنين العاشر والخامس عشر للميلاد).
- 2 - التجارة مع الدولة العثمانية.
- 3 - حروب مملكة "كييف روس" (880-1240 للميلاد) - التي كانت أجزاء واسعة من أوكرانيا جزءاً منها - مع الأتراك العثمانيين.
- 4 - إضافة إلى جهود العلماء والمثقفين والمستشرقين والشعراء والأدباء في ترجمة الكتب العربية والإسلامية إلى الأوكرانية.

اختار القاسم دراسة تأثير الأوكرانية كمثال قريب على تأثير لغات عرق "السلاف"، كالروسية والبيلاروسية والبولندية والسلوفاكية والبلاغرية، باللغة العربية. ولفت القاسم إلى أن تأثير الأوكرانية

وغيرها من لغات الدول المجاورة يعتبر ضعيفا، إذا ما قورن بتأثر لغات أخرى كالإسبانية والبرتغالية والفرنسية والإنجليزية، وذلك لأن العرب والمسلمين لم يعيشوا على الأراضي الأوكرانية كما عاشوا في تلك الدول، إلا في القرم [3].

أن الكلمات العربية التي دخلت الأوكرانية ظلت محافظة على معانيها دون تغير كبير، طرأ عن لفظها العربي، ككلمات "عبد، وعادات، وحريم، ودرويش، وجامع، وجزية، وجن، وجهاد، وإمام، وقاضي، وكلام، وقبة، ومهر، ومدرسة، ومسجد، ومنارة، ومنبر، ومجاهد، ومحرم، وصوفية، وهجرة، والخراج، وحافظ (القرآن)، والشيطان، والشرعية، والقانون، وشيخ، وشريف، وفقير، وقهوة، وسكر، وصندوق، وحنة، وقماش، وحشيش، و"ميدان وغيرها [4].

فيما يلي شرح بعض الكلمات الأوكرانية مشتاق من العربية وتلفظ تقريبا بالطريقة ذاتها:

1. كلمة السكر تلفظ "تسوكر" وتكتب بالأوكرانية "Цукор": هي كلمة عربية مئة في المائة ولذلك فإن البلدان لا سيما الأوربية منها اكتشفت مادة السكر من خلال الاحتكاك بالحضارة العربية الإسلامية في القرن الثامن والتاسع الميلادي. وكانوا يسمونه في بادئ الأمر بالملح الحلو، أوكرانيا كفرنسا وإسبانيا وبريطانيا وغيرها من البلدان استخدموا كلمة سكر كما هي وغلفوها بحيث أصبحت جزءا متناسقا مع اللغة.

2. كلمة الشاي بالأوكرانية تلفظ "تشاي" وتكتب بالأوكرانية "чай": إذا كنت لا تتقن سوى اللغة العربية ووصلت إلى مطار كييف وأردت أن تشرب كوبا من الشاي مع السكر فلا بأس بأن تتحدث بالعربية والكل سيفهم عليك. فكلمة شاي وبغض النظر عن أن مصدرها كان من الفارسية (چای)، لكنها في نهاية المطاف كلمة مستخدمة في قاموس اللغة العربية. وفي أوكرانية لم تختلف الكلمة فقد استخدمها الأوكران كما هي مع إضافة تاء في مقدمة الكلمة لتصبح "تشاي" وتكتب بالأوكرانيز "чай".

3. كلمة مسجد في القاموس الأوكراني تلفظ "متشت" وتكتب "Мечеть": إذا حان وقت الصلاة وأردت أن تبحث عن مسجد للصلاة فيه، يكفي أن تسأل عن "متشت" والناس ستدلك إلى ما هو أقرب إليك. ومن البديهي أن نعلم بأن هذه الكلمة هي دخيلة إلى اللغة الأوكرانية بسبب التلامس مع الحضارة الإسلامية التي حملت معها بعض المصطلحات مثل كلمات "قرآن ومسجد وملا" وحتى كلمة يصلي وصلي تلفظ بالأوكرانية "موليتسا وتكتب" Моліться "وهي كلمة مشتقة من كلمة "ملا" أي رجل دين

4. كلمات أرز وباذنجان. بندورة: لا تستغرب إذا سمعت أحدهم في اسواق أوكرانيا ينادي على البندورة وتهيا لك بأنك تسمع كلمة عربية، فبندورة بالأوكرانية تلفظ "بامادور" وجمعها "بمادوري" وتكتب "Моліться"، في حال أردت أن تشتري كيلو من الأرز لطبخه إلى جانب البندورة فأطلب كيلو من "ريس - рис" وهي لا تختلف بصيغتها عن العربية فهي تشبه كثيرا كلمة "أرز" وهو الأمر نفسه لكلمة باذنجان تلفظ بالأوكرانية "بقلجان وتكتب" Баклажан ".

5. كلمة صندوق بالأوكرانية تلفظ "صندوق" وتكتب "Сундук": بغض النظر عن أصل بعض الكلمات ولكن تواجدها في أكثر من لغة يدل على تفاعل الحضارات والشعوب فيما بينها. كلمات كثيرة تتعلق بالمأكل والمشرب وأخرى تتعلق بالعبادات وأخرى تلامس التطور التكنولوجي. فعلى سبيل المثال، كلمة صندوق في اللغة العربية هي كل وعاء ذو شكل هندسي للتخزين أو النقل؟ وبسبب حركة البضائع بين أوكرانيا والبلاد العربية، احتفظ الصندوق باسمه فكلمة صندوق في العربية هي نفسها باللغة الأوكرانية وتكتب "Сундук".

كلمة القط بالأوكراني تلفظ "كيت" وتكتب "кит" أما القطعة الأنثى فتتطوق بالأوكرانية "كوشكا" وتكتب "Кошка".

كغيرها من اللغات، شهدت اللغة الروسية دخول العديد من المصطلحات مع التطور التكنولوجي وهي مصطلحات باتت مشتركة بين اللغات ككلمة "لمبة" التي بقيت في الأوكرانية كما العربية وتكتب على الشكل التالي "Лампа" هناك أيضا العديد من المصطلحات المشتركة بين الأوكرانية والعربية كبوليس وميدان وغيرها. وإذا حاولتم تعلم الأوكرانية ستكتشفون المزيد من هذه الكلمات مع الوقت [5].

اللغة العربية لغة حية مؤثرة، ساعد الإسلام والحضارة الإسلامية على نشرها، ولعبت الجغرافيا والسياسة دورا في دخول الكثير من كلماتها إلى اللغات السلافية، ومنها الأوكرانية [3].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. <https://www.facebook.com/clinicArabic/2018/>
2. <https://www.sasapost.com/effect-of-arabic-on-other-languages/2015/>
3. <https://www.aljazeera.net/news/cultureandart/2013/>
4. Великий словник словників української мови", Міністерство освіти " і науки України, 2009, 436с.
5. <https://yallafeed.com/tar-fwa-ala-klmat-akhthha-alrws-mn-lghtna-alarbyh/2013/>.
6. Гаркавець О. М. Тюркізм // Українська мова: Енциклопедія. — К.: Українська енциклопедія, 2000. ISBN 966-7492-07-9 — С. 641.
7. Енциклопедія українознавства. У 10-х т. / Гол. ред. Володимир Кубійович. — Париж; Нью-Йорк: Молоде Життя, 1954—1989.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

Гармаш Ю. О., Огієнко К. О.

Початок відносин між Китаєм та Україною відбувся 4 січня 1992 року, незабаром після здобуття Україною незалежності. Наразі між Україною та Китаєм задекларовані відносини стратегічного партнерства, зокрема й у торговельно-економічній сфері. Отже, виникає необхідність перекладу економічних термінів з української мови на китайську і навпаки.

Термінами називаються ті лексичні одиниці, які наділені певними функціональними і стилістичними якостями. Наприклад, будь-який термін повинен бути нейтральним, однозначним, мати точну і чітку дефініцію, а також володіти досить суворими семантичними кордонами [1, с.18].

Термін гармонійно входить в лексичну систему літературного мови; від інших частин мови його відокремлює інформаційна складова. Терміном може бути слово і словосполучення, але на цьому термін не обмежується: він може бути представлений як поєднання слова і цифр-символів, поєднання слова і букв-символів, символ або аббревіатура.

Виділяють дві категорії термінів: загальнонаукові, загальнотехнічні терміни та спеціальні (номенклатурні) терміни. Перші позначають загальноприйняті поняття науки і техніки [4, с.59]. Вони не існують незалежно від мови, тобто входять до складу певної термінології. А.А. Реформатський визначає термінологію як систему понять даної науки, яка закріплена у відповідному словесному вираженні [4, с.61].

Термін завжди є невід'ємною частиною мови. Вони використовуються в спеціальних текстах, які в свою чергу розкривають наукове, технічне чи організаційно-ділове знання. Існують терміни узагальнюючі, спеціалізовані на певну галузь і вузькоспрямовані.

Узагальнюючі терміни є більш інформативними і можуть мати кілька визначень; вузькоспрямовані будуть обмежені в значенні і будуть нести тільки одне смислове навантаження. Виділяється особливо важливий і складний елемент спеціалізованої лексикології для перекладу - термінологічні поєднання, багатокomпонентні, окремо оформлені семантично цілісні поєднання, утворені шляхом з'єднання двох, трьох або більше елементів [2, с.41]. Такого роду поєднання викликають ряд певних труднощів: мала кількість спеціалізованих китайсько-українських словників призводить до появи численних помилок при перекладі. Якщо терміни в словниках зустрічаються часто, то термінологічні сполучення фіксуються досить рідко. При дослівному перекладі термінів його дефініція змінює зміст. Також при перекладі з китайської мови часто словниковий термін в контексті звучить досить недоречно; щоб уникнути дану проблему потрібно використовувати актуальний термін. Приступаючи до перекладу, необхідно вивчити основні терміни даної галузі, скласти глосарій з актуальних і словникових термінів.

Наприклад, розглянемо такі економічні терміни, як багатостороння торговельна угода, дотація, лізинг, інфляція. Спочатку необхідно дати визначення економічним термінам і контекст спеціалізованого тексту; на наступному етапі визначається тип терміну в даному перекладі.

Розглянемо економічний термін «багатостороння торговельна угода» - угода між декількома державами, що містить домовленості про скасування квот і тарифів або згоду на негативне або позитивне сальдо платіжного балансу [3, с.97]. Переклад на китайську мову виглядає як 多边贸易协定.

Наступний економічний термін «дотація» - (від лат. dotatio - дар, пожертвування) - грошові кошти, які надають фінансову підтримку збитковим підприємствам з державного бюджету [3, с.153]. На китайській мові звучать як 补助金 і 补贴, якщо 补助金 має тільки вид іменника «дотація», то 补贴 володіє більш розповсюдженим поняттям, він може буди як іменник, так і дієсловом «компенсувати».

Лізинг - довгострокова оренда машин, устаткування, транспортних засобів, виробничих споруд тощо з можливістю їх подальшого викупу за залишковою вартістю [3, с.367]. Існують два варіанти перекладу. Дослівний переклад першого варіанту - 租赁 - «здавати», реальний переклад - лізинг і здавати в оренду, другий варіант - 长期租赁 - більш детально вказує на тривалість, що і мається на увазі в даному терміні.

Інфляція - це переповнення каналів грошового обігу надлишковою грошовою масою, що проявляється в зростанні товарних цін [3, с.82]. Дослівний переклад відповідного китайського терміну 通货膨胀 - розширення грошей, які знаходять в обігу.

Таким чином, терміни, незалежно від того, є вони короткими словами або багатоскладовими словосполученнями, вважаються самостійною одиницею найменування. Неподільність і цілісність в даному випадку виступає основною ознакою, проте ряд філософів трактує термін як скорочення дефініції. Проте, з лінгвістичної точки зору рівності бути не може, оскільки дефініція - визначення, а термін - ім'я поняття.

Отже, можливо зробити висновок, що проблемними питаннями економічної термінології є:

- дослідження в області вживання спеціальних слів і їх словотворення;
- виявлення спільного в різних економічних термінах;
- пошуки економічних універсалій на різних мовах;
- використання і модернізація сучасних термінологічних систем;
- вивчення і розробка способів створення нових термінів і термінологічних систем з метою виявлення оптимального.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Глушко М. М. Функциональный стиль общественного языка и методы его исследования. — М., 2004. — С. 33.
2. Овчаренко В. М. Термины, аналитическое наименование и номинативное определение. — М., 2001. — С. 41–42.
3. Райзберг Б. А. Современный экономический словарь [Текст]. Словарь / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. — 2-е изд., испр. — М.: ИНФРА-М, 1998. — 479 с.
4. Реформатский А. А. Что такое термин и терминология. — М., 2000. — С. 121.

КИТАЙСЬКІ ЕТИКЕТНІ КЛІШЕ ТА ПРОБЛЕМА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Гогайзель С. В., Донець П. М.

Неодноразово вчені наголошували на тому, що мовленнєвий етикет потребує вивчення, адже він є одним із показників міжособистісних відносин у мові, важливим компонентом культури та невід'ємною частиною загальної системи поведінки у суспільстві. У мовленнєвій взаємодії етикетні формули впливають на співрозмовника, вони визначають характер спілкування і будують міжособистісні відносини.

Коли контактують представниками однієї культури, припуститися помилки складно, бо Ви розумієте «правила гри» свого суспільства. Але коли взаємодіють представники двох культур, тим паче настільки різних як культури України та Китаю, помилки у поведінці чи у виборі формул мовленнєвого етикету можуть статися по причині недостатніх знань щодо культури іншого народу та привести до серйозного конфлікту. Прийняття і розуміння культурних відмінностей є гарантом успіху, і це визнаний факт. Як один із прикладів, у країнах Азії вважається ввічливим давати чи приймати щось від іншої людини двома руками. Звісно, у деяких країнах це стосується усіх сфер життя (Північна Корея), а у деяких країн ця формальність залишилася лише на офіційно-діловому рівні (Китай). Але навіть така маленька річ як документ, що був поданий однією рукою, може стати жестом неповаги. Тому на сьогоднішній день складно заперечувати актуальність проблеми вивчення етикетних кліше. *Об'єктом* цієї курсової роботи є етикетні кліше, а *предметом* є переклад етикетних кліше китайської мови.

Мова і культура – взаємопов'язані явища. Так В. фон Гумбольдт писав, що «Людина переважно живе з предметами так, як їх йому зображує мова: кожна мова описує навколо народу, якому вона належить, це те коло, яке людина може покинути лише через вивчення іноземної мови» [3, с. 8]. У останній час переклад розглядають не лише як міжмовне посередництво, але й як один із видів міжкультурної комунікації, адже перекладачеві треба не тільки транскодувати інформацію у іншу мову, але зробити так, щоби між адресантом та адресатом не виникло непорозуміння. Так у країнах, де не буває зими, яскраво-білий колір не порівнюють зі снігом, він радше нагадує крила птахів чи окрас інших тварин. Проблему взаємозв'язка мови та культури вже довгий час вивчає ціла низка наук – лінгвокраїнознавство, етнолінгвістика, стилістика, теорія перекладу та ін., але особливе місце посідає лінгвокультурологія, адже вона охоплює усі ці аспекти.

Лінгвокультурологія – продукт антропоцентричної парадигми в лінгвістиці, яка розвивається в останні десятиліття, вона вивчає мову як феномен культури. Це певне бачення світу крізь призму національної мови, коли мова виступає як виразник особливої національної ментальності. Тому коли нам треба комунікувати з представником культури, яка в корні відрізняється від нашої, треба бути дуже обережним. Треба не тільки правильно подати інформацію, яку треба передати адресату, але і вміти розшифровувати відповіді. Так, наприклад, у українській мові на питання «Як справи?» часто можна почути відповідь «Да нічого». Але якщо б це була бесіда з чехом, то він би відповів, що в нього багато турбот и зовсім немає часу. Однак це не позначає, що людина вирішила поскаржитися на життя, у чеській свідомості у кожного є свої проблеми и це нормально, якщо хтось відповість «Все добре!» це буде щонайменше підозріло.

Одним з важливих предметів дослідження в лінгвокультурології є область мовного етикету. Як пише Н. І. Формановська, в комунікативних системах і підсистемах важливу роль відіграє соціально- і національно-специфічні правила поведінки, як мовної, так і немовної, пов'язані з семіотичним поняттям етикету. Етикет, в тому числі і мовний, визначає в акті комунікації безліч соціально значущих позицій, в тому числі ступінь знайомства / незнайомства комунікантів, рівність / нерівність їх ситуації в спілкуванні та інше.

Під мовленнєвим етикетом розуміють правила мовленнєвої поведінки, які мають функцію регулювання, система національно-специфічних стереотипних, стійких формул спілкування, прийнятих і приписаних суспільством для встановлення контакту співбесідників, підтримання і переривання контакту в обраній тональності [2, с. 9]. Систему мовленнєвого етикету нації складає сукупність усіх можливих етикетних формул, інакше кажучи, етикетних кліше. Серед них виділяють ті, що використовують задля в'яснення контакту між мовцями – формули звертань та привітань; при підтримці контакту – формули вибачення, прохання, подяки; при завершенні контакту – формули прощання, побажання.

Мовленнєвий етикет – це основна мораль суспільства, що залишається незмінною протягом століть. Україна та Китай є нащадками різних культур, Україна – у більшій ступені індивідуалістичної, а Китай – колективістичної. Це мало вплив на поняття ввічливості, на формування етикетних кліше та ін. Наприклад, в українській мові форми звертання акцентують увагу на персоні, а у китайській – на ролі людини, яку вона грає у соціальній ієрархії. Для західної концепції «я» є чимось автономним, цілеспрямованим. «Я» – це самопрезентація самореалізація та самоцінність. Для китайського світогляду «я» – це, головним образом, те, як тебе бачить соціум. Китайське «я» не можна розглядати через призму егоцентризму.

Не можна не відмітити вплив конфуціанства на китайську лінгвокультуру. П'ять чеснот та три устої знайшли своє відображення у формулах мовленнєвого етикету. Концепт «скромність» є головною мірою суспільства. «Вчення про обличчя» визначає не тільки правила поведінки, а ще й формування прохань, відмов та вибачення. Китайська фраза 请安静 一点 qǐng ān jìng yí diǎn «Будьте тихіші, будь ласка», по правді кажучи, є прямим проханням замовкнути. Якщо у ресторані Ви занадто довго чекаєте на свій заказ, то офіціант Вам скаже 请稍等一下 qǐng shāo děng yí xià «Будь ласка, ще трішечки почекайте». Треба наголосити на тому, що дієслово 稍等 складається з двох частин «трохи» та «чекати». 一下 – використовується після дієслова, щоби підкреслити короткочасність дії. Це демонструє, що у китайській лінгвокультурі прийнято згладжувати кути,

на відміну від української, адже того потребують основоположні поняття конфуціанської філософії.

У нашій роботі ми зробили порівняльний аналіз формул звертання, привітання, прощання та розглянули, як формуються формули відмови, вибачення та привертання уваги у китайській мові. Ми побачили, що є певна «культурозалежна» лексика, яку можна перекласти лише шляхом адаптування. Наприклад, розповсюджене китайське прощання 慢走 tàn zǒu, що у прямому перекладі позначає «повільно йди». Якщо перекладач стикається з лексикою, що мала на собі культурний вплив, треба оцінити усі складові слова та підібрати найбільш схожий варіант, щоб він максимально відповідав призначенню оригіналу. Так 慢吃 tàn chī «повільно їси» – стандартне побажання перед їдою перекладають як «Смачного». А таке привітання як 吃饭了没? chī fàn le méi? «Ти вже поїв?» означає лише «Привіт».

Розглянувши форми звертання, ми прийшли до виводу, що в китайській мові значна увага приділяється ієрархічним взаємовідносинам, і звертання регулюються цією соціальною ієрархією. В українській мові навпаки прийнято шукати заходи, щоби обійти соціальний маркер. Якщо людина не може звернутися за ім'ям чи ім'ям та по-батькові, українець надасть перевагу безособової конструкції речення. Ввічливі звертання до родичів в китайській мові також мають свою ієрархію, це можна пояснити культурними принципами Сходу, де вважається, що в державі має бути свій порядок, а сім'я це і є маленька держава. В китайській мові лексика, якою позначають родинні зв'язки може бути використаною і до сторонніх людей. В українській мові це має інший характер. Градація «ти» і «Ви» в парі мов різна. В українській мові спочатку вказується професія, а потім прізвище. В китайській – прізвище, а потім вже професія.

І в українській, і в китайській мові формули прощання включають у себе дієслово в комплексі з прислівником або іменником, які є обставиною часу. В таких випадках український варіант представляє собою спочатку дієслово, а потім прислівник – «Побачимось завтра», а в китайській мові спочатку прислівник, а потім дієслово 明天见 míng tiān jiàn.

В китайській мові набагато більше формул привертання уваги, всі вони мають відтінок вибачення, адже для носія китайської мови навіть малесеньке діло причиняє іншій людині дискомфорт. Якщо в українській мові фраза, що починається «Потурбую Вас...» має жартівливий відтінок і зазвичай її говорять люди, що у близьких відносинах, то китайське 打扰你 了 dǎ rǎo nǐ le, тобто «я потурбував Вас», вже включає в себе вибачення. На українську мову ця форма перекладається вже як «Вибачте, що потурбував Вас».

Цей аналіз ще раз показав, що в китайській мові етикетні формули складніші. Ми вважаємо, що причина цього полягає в відмінах китайської

лінгвокультури від української, в китайському сприйнятті реальності. Українська мова не має так багато етикетних формул, але ті, що в неї є, вона комбінує, підкреслює через граматичні конструкції, не останню роль грає інтонаційна складова. Тому, коли треба перекласти українські звороти, проблема вже полягає в тому, що китайський відповідник виконує ту ж функцію, але в нього немає українського емоційного забарвлення. Також через систему тонів інтонацією передати ввічливість майже неможливо. Таким чином, етикетні кліше пов'язані з структурою та культурою мови. Тому, коли адресант порушує постулати ввічливості чи неправильно застосовує ті чи інші засоби її вираження, руйнується стрункість висловлювання, і це може привести до неуспішної комунікації.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М.: Академия, 2001. – 183 с.
2. Формановская Н. И. Русский речевой этикет: лингвистические и методические аспекты / Н. И. Формановская. – М.: Русский язык, 1987. – 158 с.
3. фон Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / В. фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1984. – 400 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ НА ПРИКЛАДІ ЯПОНСЬКИХ КАЗОК

Дергачова Ірина Андріївна, викладач

Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова

Власні назви як особливі номінативні одиниці завжди привертали увагу перекладознавців. Правильна передача власних імен має велике значення: неточності можуть спричинити фактичні помилки і втрату національного колориту [1, с. 41]. Однак при спробі трансформувати казку в іншу мову, перекладач розуміє, що значну частину назв головних героїв фольклору становлять не звичайні імена людей, притаманні певному географічному та історичному просторові, а специфічні назви, що потребують саме перекладу. Отже, у даній статті ставимо за мету дослідити особливості відтворення власних назв у процесі перекладу фольклору, ілюструючи способи їх передачі прикладами з японських казок.

Тему відтворення власних імен розробляли М. Аристов, В. Виноградов, Є. Верещагін, В. Костомаров, М. Морозова, А. Суперанська, Л. Щерба. На сучасному етапі названу проблематику в якості власних наукових досліджень обрали М. Венгренівська, О. Губарева, Л. Дегтярьова, Є. Тимченко та ін..

Мета відтворення власних назв засобами іншої мови в тому, щоб зберегти стилістику та семантику імені. В перекладі назва може втратити

свою експресивну функцію або ж викликати нові асоціації, але існує багато шляхів компенсації неминучих втрат. Оскільки переклад різних власних назв потребує різних підходів, для початку необхідно визначити типи онімів та їхні функції. [2, с. 53].

Власні назви, що використовуються у казках, поділяють на ойконіми, антропоніми та зооніми. Ойконіми несуть додаткову інформацію про місце дії, проте в творах цього жанру їх використовують рідко, оскільки казки, зазвичай, не прив'язані до конкретної місцевості. Часто ойконіми у казках вигадані і промовисті, іноді перекладачам вдається зберегти їх внутрішню форму як от «みそ買い橋» – «мост Купуймісо». У деяких випадках перекладачі видозмінюють назву: «湖の怪魚» - букв. пер. «озеро таємничої риби», перекладено як «озеро Залиш» (І.П.Дзюба) та «ставок “Залиш-і-йди-геть”» (О.І.Бондар). Іноді передати назву виходить лише за допомогою транскрипції та пояснення: «うばすて山» – «Обасуте-яма - гора, де викидають старих батьків».

Найголовніша роль у казках відводиться власним назвам людей і тварин: антропонімам та зоонімам.

Найбільшу групу антропонімів у казках становлять імена, що мають експресивне навантаження [3, с. 202]. Промовисті імена, що характеризуються алюзивністю, актуальною внутрішньою формою та своєрідною фонетичною значущістю і перебувають на межі перекладності [4, с. 107]. У таких випадках транскрипція не може передати внутрішньої форми і як наслідок – ім'я не може виконати відведеної йому ролі. Тому перекладачеві слід у кожному конкретному випадку обмежитися тими рисами, які відповідають функціональним домінантам і тому мають зберігатися, та враховувати той факт, що алюзивні власні назви часто перегукуються з іншими іменами не лише інтертекстуально, а й усередині одного твору.

Промовисті імена є стилістичним засобом, що характеризує героїв казок, оскільки завдяки актуалізації внутрішньої форми читач розуміє, які риси властиві цим персонажам. Наприклад, ім'я «力太郎» містить компоненти «力» («сила») і «太郎» (Таро - одне з найпоширеніших японських чоловічих імен, що сприймається як російське ім'я Іван, англійське Джон, німецьке Фріц). Перекладач відтворив найголовнішу характеристику персонажу за допомогою іменника «силач» і таким чином утворилося ім'я «Таро-Силач».

Ім'я головного персонажу казки «Момотаро» теж промовисте, тому що містить такі компоненти як «桃» («персик»), що описує походження хлопчика з персика, та 太郎 («Таро»). Але у перекладах як І.П. Дзюба так і в О.І. Бондаря та С. Уємура ім'я транскрибується і залишає свій звуковий образ «Момотаро», хоча у назві казки І.П. Дзюба використав одночасно і

транскрипцію, і спробу перекладу «Момотаро, або Хлопчик-Персик» і таким чином зберіг стилістичний ефект оригіналу.

Так само І.П. Дзюба поступає і з назвою «Сонько Нетаро»: 寝太郎 – «寝» (основа дієслова спати), 太郎 («Таро»), що підказує читачам, що головний персонаж полюбить спати. Таким чином перекладачу вдалося зберегти і звуковий образ і вкладене в нього значення.

Ще одним важливим моментом є гендерний аспект власних назв. Герої казок виступають як жіночі чи чоловічі персонажі з відповідними рисами. Назва казки «Юкі-Онна» містить у собі компонент «жінка», але при транскрипції це значення втрачається для читачів [5]. О.І. Бондар та С. Уємура переклали цю назву як «Сніговиця» і таким чином зберегли гендерний аспект і семантичне значення. Але в українського читача слово «сніговиця» може викликати асоціацію з «сніговою бабою» або «снігуронькою», що не мають тих негативних конотацій притаманних Юкі-Онна – духу, що вбиває людей холодом.

Зооніми відіграють у казках не менш важливу роль, тому що можуть бути і національно специфічними, й універсальними. У казках вони мають свої особливості, часто супроводжуються постійним епітетом, вираженим іменником-прикладкою, за цією моделлю створено імена українських казкових героїв: мишка-шкряботушка, зайчик-побігачик та ін.. Однак такий спосіб найменування зовсім нехарактерний для японських казок. Тварини в японських казках носять лише свої загальні назви, наприклад: «きつね» - «Лисиця», «いぬ» - «Пес», «すずめ» - «Горобець», «さる» - «Мавпа», «かに» - «Краб» та ін..

Отже, переклад власних назв у казках залежить головним чином від характеру назви та традицій народнопоетичного мовлення. Релевантним для вибору способів перекладу є функціональні та семантико-стилістичні особливості власної назви в казковому дискурсі. Однією з основних складностей в перекладі японських казок залишається переклад імен, що мають експресивне забарвлення

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кучер З. І. Практика перекладу : навчальний посібник для студ. вищ. вавч. заклад / З. І. Кучер, М. О. Орлова, Т. В. Редчиць. – Вінниця : Нова Книга, 2013. – 504 с.
2. Большая советская энциклопедия. Под ред. А.М. Прохорова. – 3-ье изд.– М.: Советская энциклопедия, 1975. – 647 с.
3. Крушельницкая К.Г., Попов М.Н. Советы переводчику. - М.: Астрель - АСТ, 2002. - 320 с.
4. Лилова А. Введение в общую теорию перевода. - М.: ВШ, 1985. - 256 с.
5. Японські казки.-Харків:Торнадо, 2000.-48с.:іл)
6. Японські народні казки:Для мол. шк. віку/Упоряд., вступ. слово та пер. з яп. І.П.Дзюба, мал. О.М.Михайлової-Родіної.-К.:Веселка, 1986.-151с.:іл.-(казки народів світу)

7. 25 краших яп. казок/Уклад., пер. з япон. мови, передмова і прим. О.І. Бондаря, С.Уємури. – Одеса: Астропринт, 2003. – 232 с.

ПРАКТИКА ПОЛІТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ – НОВИЙ РОЗДІЛ У ВИВЧЕННІ АРАБСЬКОЇ МОВИ

Куріє М. Ж., Віротченко С.А.

Близький Схід завжди був осередком унікальної культури, яка вирізняється своїми особливостями із-поміж інших надбань людства. Безперечно, найважливішим здобутком народів Близького Сходу є їхня мова, яка передає всю специфіку духовного та суспільного устрою носіїв арабської мови.

Арабська мова через свою неповторність, що поєднується з неабияким лексичним багатством і складністю, у всі часи привертала увагу лінгвістів, які намагалися не лише самостійно опанувати нею, а й зробити вивчення більш доступним для інших. Зокрема, такі вчені як Ібрагімов І.Д. [1], Майбуров Н.А. [2] та Рибалкін В.С. [3] присвятили свої зусилля створенню спеціальних підручників та перекладів основних літературних пам'яток арабської мови, а тому саме їхні праці стали основою для нашого наукового дослідження.

Останнім часом зросла кількість бажаючих оволодіти арабською мовою, що проявляється у підвищенні популярності факультетів східного мовознавства у вищих навчальних закладах. Очевидно, це обумовлено концентрацією уваги світової спільноти навколо політичного, економічного та соціального життя держав Близького Сходу та відсутністю висококваліфікованих професійних перекладачів в Україні. У зв'язку з цим актуальності набуває питання підходу до викладання арабської мови в університетах та відсутності навчальної літератури, що забезпечили б належну підготовку фахівців, які спроможні були б надати грамотний політичний та офіційно-діловий переклад.

Свою увагу під час дослідження ми зосередили саме на практиці перекладу текстів політичного та офіційно-ділового змісту, оскільки для формування повної та правдивої картини про події, що відбуваються на Близькому Сході, а також для успішного налагодження міждержавного діалогу з цими країнами, необхідно орієнтуватися у вузькоспеціалізованих термінах та мати хоча б загальне уявлення про структуру, організацію й основні засади державного устрою арабських країн та найпопулярніших міжнародних організацій, які на даний час є найактивнішими гравцями на світовій політичній арені.

Перекладу арабськомовних офіційно-ділових та політичних текстів притаманний ряд особливостей, що полягають у наявності значної кількості вузькоспеціалізованих термінів, мовних кліше та усталених виразів. Крім того, труднощі можуть виникати і при передаванні особистих

назв державних утворень, міжнародних організацій, найменувань їхніх структурних одиниць та посад. На жаль, у нашій державі на даний час відсутні спеціальні підручники чи словники, які б допомогли сформувати хоча б мінімальні навички політичного перекладу. Саме тому ми присвятили свої зусилля написанню першого в Україні посібника з практики політичного перекладу з арабської мови, який допоможе викладачам та студентам відповідних факультетів зрозуміти основні його особливості, забезпечити найбільш точний переклад та усунути будь-які прояви неоднозначності тексту.

Посібник вміщує 8 розділів, кожен із яких присвячений окремій міжнародній організації чи утворенню, їхнім функціям та основним напрямкам діяльності. Таким чином, студент, вивчаючи основні правила офіційно-ділового перекладу, також одночасно знайомиться з загальними аспектами діяльності таких відомих і впливових організацій як Інтерпол, НАТО, ООН тощо. Крім того, усі розділи супроводжуються словником найбільш активних слів, які використовуються у текстах політичного та міжнародно-правового змісту.

Унікальність цього видання полягає ще й у тому, що вокабуляр містить не звичний двомовний переклад арабських лексичних одиниць українською мовою, а поєднує одразу чотири мови – арабську, українську, російську та англійську, що дозволяє майбутнім лінгвістам розширити сферу застосування власних знань.

Із метою досягнення найбільш ефективного результату в процесі опанування політичним перекладом із арабської, ми також розробили типові практичні завдання, що допоможуть учням закріпити здобуті перекладацькі навички. Усі тексти вправ також пов'язані з поточною політичною діяльністю міжнародних урядових та неурядових організацій.

Навчально-методичний посібник, що став результатом нашої плідної співпраці, звісно, не охоплює всіх особливостей політичного та офіційно-ділового перекладу з арабської мови, але його роль як своєрідного вступу до продовження наукової і видавничої діяльності у цьому напрямку надзвичайно важлива. Сподіваємося, наше дослідження стане успішною відправною точкою та приверне увагу арабістів до цього та інших вузькоспеціалізованих сфер перекладу, а також виконає свою основну функцію – допомогти студентам і викладачам отримати принаймні мінімальний набір необхідних знань із практики перекладу текстів офіційно-ділового і політичного змісту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ибрагимов И.Д. Арабский язык : учебное пособие по теме «Политика» / И.Д. Ибрагимов. — М. : АСТ Восток-Запад, 2007. — 252 с.
2. Майбуров Н.А. Читаем и переводим арабскую газету : учебное пособие / Н.А. Майбуров. — М. : Муравей, 2003. — 256 с.

3. Рыбалкин В.С. Арабская лингвистическая традиция: классические концепции и их временная интерпретация : автореферат дис. ... доктора филологических наук : 10.02.13. – Киев, 2000. – 37 с.

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ГАСТРОНОМІЧНИХ РЕАЛІЙ З КИТАЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ/РОСІЙСЬКУ МОВИ ТА НАВПАКИ

Леник А.М., Донець П.М.

Реалії це вкрай специфічні поняття та визначення, властиві виключно одному, окремо розглядаємому народу, мовній групі, етнічній меншості, які не мають повних аналогів в інших мовах, саме вони є **об'єктом** цього дослідження. **Предметом** роботи виступає переклад гастрономічних реалій з китайської мови.

В процесі діяльності перекладачів різні лінгвістичні системи, а також абсолютно несхожі цивілізації та культурні суспільства стикаються та тісно зближуються між собою. На цьому фоні процес перекладу реалій виділяється найбільш чітко.

Реалії це "неможливість перекладу в перекладі". Реалії можуть бути етнічними, побутовими, культурними, історичними, але відтворити їх на мові перекладу досить важко і проблематично. Іноді неможливо обійтися без виносок і коментарів, але, на жаль, вони не будуть вирішенням проблеми. У багатьох випадках навіть загальновживані мовні компоненти можуть стати елементом культурної термінології, або ж ніяк не відноситися до даної категорії. Переклад реалій неможливий без наявності у перекладача великого багажу не тільки мовних, а й фонових знань.

Якщо переклад це вираження того, що вже існує іншою мовою, то це означає, що неперекладних оригіналів не існує, так як те, що можна виразити однією мовою, також можна виразити і іншою. Існують тільки труднощі, що пов'язані з розумінням. Це обумовлюється відсутністю готових еквівалентів.

Теоретик перекладу В. Н. Комісаров, вказує на те, що безеквівалентна лексика зустрічається «серед неологізмів, серед слів, що називають специфічні поняття та національні реалії, і серед маловідомих імен та назв, для котрих доводиться створювати відповідності в процесі перекладу» [3]

Весь корпус безеквівалентної лексики Л. С. Бархударов [1] розподіляє на три розряди. Перша група – одиничні поняття – власні імена, географічні назви, назви організацій, газет та ін. Друга група представлена «випадковими лакунами» - лексичні одиниці однієї з мов, котрим по яким-небудь причинам немає відповідностей в лексичному складі іншої мови. До третьої групи можна віднести реалії – слова, що означають предмети, поняття та ситуації, що не існують в практичному досвіді людей, які

говорять іншою мовою. Наприклад: види національної одежі, назви страв національної кухні та ін.

Найбільш детальною класифікацією реалій є класифікація за С. Влаховим та С. Флориним, що включає гастрономічні реалії в категорію етнографічних реалій буту [2]. Сюди входять назви блюд національної кухні, назви різних інгредієнтів, що характерні тільки одній культурі, та інші предмети та явища, що не мають відображення в інших культурах.

Виділяють декілька найпоширеніших способів перекладу реалій:

- 1) Транскрипція (транслітерація);
- 2) Гіпо-гіперонімічний переклад;
- 3) Періфразічний (описовий, дескриптивний, експлікативний) переклад;
- 4) Калькування
- 5) Аналоговий переклад

Гастрономічні реалії.

Проходячи курси китайської мови в провінції Хубей, місто Ухань, я не раз зустрічала приклади реалій у повсякденному житті. Через те, що площа країни дуже велика, а деякі провінції навіть не контактують один з одною, не дивно, що в країні існує низка діалектів, що істотно відрізняються один від одного. Діалекти дуже відрізняються один від одного, в кожному є свої власні гастрономічні реалії (здебільшого назви притаманних лише певним провінції страв). Саме цьому непорозуміння у спілкуванні може виникнути не тільки між носієм мови та перекладачем, а й між двома носіями мови.

Спираючись на класифікацію за С. Влаховим та С. Флориним, ми визначили, що гастрономічні реалії можна віднести до категорії етнографічних реалій буту. Зараз розглянемо гастрономічну лексику української та російської мов, аналіз варіантів її перекладу на китайську мову та навпаки.

- 1) Слово «锁形小白面包» - (suoxingxiaobaimianbao) має значення «калач», але дослівно перекладається як «маленький білий хліб у формі замка». При звичайному перекладу цього слова можуть виникати труднощі;
- 2) Цікавий варіант перекладу російської гастрономічної реалії «борщ» - 红 菜 汤 (hongcaitang). Цей варіант слова «борщ» перекладено **описовим способом**, а тобто «красный бурячный суп». В північно-східній частині Китаю, наприклад, «борщ» називають 苏波汤 (subotang). («苏波» - транскрипція російською слова «суп» (субо));

Іншим способом перекладу реалій є **транскрипція**. Цей спосіб перекладу вдалий лише в тому випадку, якщо реалія широко відомий всьому світі і не вимагає особливих пояснень. Наприклад:

1) «Квас» - 克瓦丝 (kèwǎsī).

2) «Хліб», окрім загальновідомої назви 面包 (mianbao), в північних районах Китаю, найближчих до Росії, цей продукт називають 列巴 (lieba).

Функціональний аналог. Прикладом до цього методу перекладу є слово «уха», що в перекладі на китайську буде «鱼汤» (yutang) - рибний суп.

В китайській мові нерідко можна зустріти перекладацькі «ляпи». Більшість китайців вважають українців найгарнішою нацією. В Китаї, якщо в заклад часто навідуються люди європейської зовнішності, то цей ресторан/кафе і т.д. вважається престижним. Якщо китаєць помітить іноземця у закладі, то неодмінно обере саме це місце. Для того, щоб зацікавити іноземних клієнтів, власники закладів часто використовують українську/російську символіку, перекладають меню англійською/російською мовами, вносять в меню іноземні страви і т.д.. Навіть якщо заклад пропонує китайські страви, то у більшості випадків перекладу російською буде невірним. Через велику кількість різних факторів, а тобто: доволі дорогі послуги перекладача, неосвіченість, невірне розуміння значення реалій і т.д., власники закладів просто перекладають назви страв, інгредієнтів через інтернет-словники/перекладачі, і навіть не замислюються над тим, що ці слова неможливо перекласти без додаткового аналізу. Саме так виникають доволі безглузді переклади. У повсякденному житті ми дуже часто стикаємося з цією проблемою. Можна знайти приклади цієї проблеми просто відкривши меню одного з китайських ресторанів. Наприклад:

1) 油焖大虾 (youmendaxia) – ресторан дає переклад цієї страви як «ви чоловік креветка». З першого погляду можна зрозуміти, що назва блюда переведена невірно. Правильний переклад цієї страви – смажені в олії (великі) креветки;

2) 葱爆羊肉 (congbaoyangrou) – відому назву страви – «обсмажена баранина з цибулею», переклали як «цибуля підриває баранину». Такий невірний переклад виник через те, що скоріш за все, людина, що перекладала назви, користувалася перекладачем в інтернеті. Ієрогліф «爆 – bao» сам по собі несе значення «вибух, підривати/обсмажувати». «Вибух» - перше значення, тож при звичайному перекладі виникли такі труднощі.

Насправді, таких прикладів дуже багато і з кожним днем стає дедалі більше. І навіть якщо сенс більш-менш збережено, то назви можуть містити граматичні помилки. Наприклад: «采茶 - caicha» - «чай з траво» замість трав'яний чай і т.д..

Іноді, китайці використовують весь свій творчий потенціал та перекладають назви геть незвичайно. Ознайомлюючись з матеріалами, я

знайшла такий підпис у меню «я не знайшов назву у гугл, але повірте, це дуже смачно».

Підводячи висновки дослідження, можна сказати, що гастрономічні реалії одна з найбільш незвичайних та цікавих груп безеквівалентної лексики. Використання слів-реалій розкриває національну та культурну специфіку, а невірний переклад може стати причиною тотального непорозуміння, не тільки між носієм китайської мови та іноземцем, а й між двома носіями мови.

Як показало наше дослідження, найчастіше при перекладі гастрономічних реалій використовуються такі способи перекладу як транскрипція (транслітерація), перифрастичний (описовий, дескриптивний, експлікативний) переклад, калькування, аналоговий переклад. Через нестачу обізнаності, виникає багато невірних, а іноді навіть кумедних, перекладів. В світі, де дедалі популярною стає така діяльність як гастрономічний туризм, гастрономічні ярмарки та ін. дуже важливо правильно використовувати лексику. В багатьох країнах вже існують словники реалій англійської, німецької та деяких інших мов. Зважаючи на те, що Китай – країна, що швидко розвивається, то виникає потреба створення таких же словників.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод. М.: Международные отношения, 1975. 240 с.
2. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. — М.: Международные отношения, 1980. — С. 18-93
3. Комиссаров В. Н. Теория перевода: Лингвистические аспекты. М.: Высшая школа, 1990. 253 с.

ВЛАСНІ ІМЕНА В СУЧАСНІЙ КИТАЙСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД

Малєєва Юлія Олександрівна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.ф.н., доцент, І.А. Бикова

Відомо, що виникнення і розвиток власних назв ґрунтуються на культурі певного суспільства, що є відображенням етнографічних, історичних, соціальних, культурних та багатьох інших процесів, а також створюють умови для виникнення і функціонування механізму номінації в цілому.

Іменування людини в китайській відрізняється від системи імен, прийнятої на Заході тим, що в китайському повному імені спочатку пишеться прізвище, і тільки після неї – особисте ім'я, наприклад, людину з ім'ям Вей (伟) і прізвищем Чжан (张) слід називати Чжан Вей. До того ж у

Китаї список прізвищ досить чітко регламентований, імена ж вибираються більш довільно, ніж у багатьох інших країнах.

Для китайської антропонімії, обумовленої ієрогліфічним характером китайської мови, характерна не тільки вимога до звукової естетичної оформленості, але і до графічної: ім'я повинно не тільки красиво звучати, але і при написанні його повинні бути використані красиві ієрогліфи з позитивною семантикою: 光辉 – промениста, блискуча; 明珠 – чиста перлина; 秀英 – чарівна (талановита) квітка; 秀丽 – витончена, 金华 – золота квітка; блискуча; 长春 – вічна молодість; 玉林 – яшмовий ліс; 永华 – вічно квітуча; 光明 – блискучий; 德明 – добродушний; 劲松 – сильна сосна; 建平 – встановлює спокій; 志刚 – тверде прагнення; 玉龙 – яшмовий дракон, меч. Естетичне оформлення може пред'являтися не тільки до імені в цілому, але і до кожного ієрогліфу в його складі [1, с. 68].

Тому для класифікації власних назв необхідно враховувати первинні семантичні значення слів, що послужили матеріалом для їх утворення. Логічним видається поділ власних назв у відповідності за природою апелятивів на три великі групи, які пропонує Л. В. Шулунова[2]:

1. Ті, що не пов'язані з діяльністю людини: назви частин ландшафту, фізичних явищ і станів, представники флори і фауни, тощо: 风 (вітер), 霜 (іній), 雨 (дош), 雪 (сніг), 雾 (туман), 松 (сосна), 杨 (тополя), 虎 (тигр), 鹰 (орел), 燕 (ластівка), 石 (камінь), 马 (кінь), 高天 (високе небо), 东 (схід).

2. Ті, що пов'язані з діяльністю людини: зовнішність, вік, їжа, одяг, житло: 祖 (дід), 朱 (червоний), 司马 (керуючий конями), 傅 (вчити), 包 (згорток), 白毛 (біле волосся), 大头 (велика голова), 金 (золото), 庙 (храм), 文 (культура, писемність).

3. Ті, що пов'язані з духовним життям людини: ім'я-побажання, поетоніми: 安 (спокійний), 刁 (хитрий), 福 (щастя), 英 (герой), 龙 (дракон), 百 (сто) [2, с. 43-44].

Китайці вірять, що доля людини вже з народження визначена, тому для вибору імені досить часто використовують метод у-сін, що виявляє наявність або можливу нестачу того чи іншого першоелемента в долі людини шляхом аналізу наступних даних: рік, місяць, день і година народження дитини, позначених в так званому гороскопі бацзи 八字 («вісім ієрогліфів»). У Китаї, за поданням древньої людини, все в світі складається з цих 5 першоелементів. Всі предмети і явища можуть бути взаємозв'язані з у-син. Прізвища та імена людей також можуть підрозділятися по у-сін. Наприклад, до дерева відносяться прізвища: 杜 – груша, 李 – слива, 林 – ліс; до вогню: 焦 – горіти, обгорати, обпалений, підгоріло; до землі: 田 – поле, 庄 – поля, посіви, земельні угіддя, маєтки; до металу: 金 – метал, золото; до води: 汪 – водойма, ставок; неосяжний, безмежний. Особисті імена також підрозділяються подібним чином.

Часто важко за китайським ім'ям визначити, кому воно належить, хлопчику чи дівчинці – зробити якісь висновки можна лише ґрунтуючись на значенні ієрогліфів, що складають ім'я. Для жіночих імен підбирають ієрогліфи зі значенням краси, щастя. Тому імена дівчат містять назви квітів, метеликів, птахів, дорогоцінних каменів: 燕林 – ліс ластівки, 梅花 – квіти сливи, 牡丹 – півонія. Для чоловічих імен підбираються знаки зі значенням сили і розуму, вони часто складаються з ієрогліфів «тигр», «дракон» або природних явищ «гірський каменепад», «лавина», які символізують мужність: 卫东 – захисник сходу, 胜利 – переможець; 金龙 – золотий дракон.

При перекладі з китайської на російську власних імен користуються таблицею відповідності транскрипцій Pinyin і Палладія, яка пропонує запис китайських слів за допомогою кирилиці. Системи для безпосереднього перекладу китайських імен на українську не існує.

Отже, для антропонімії Китаю характерна наявність великої різноманітності лінгвістично-семантичних полів, що обумовлено тривалим періодом існування китайської цивілізації. Традиційні методи вибору імен у китайців різноманітні: релігійні традиції, іменування за зовнішніми та поведінковими характеристиками дитини, вибір благородних слів і красивих у графічному відношенні ієрогліфів та багато іншого.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дашеева В.В. Китайские антропонимы: вопросы истории, семантики и функционирования / отв. ред. Е.В. Сундуева – Улан-Удэ: Издательство бурятского госуниверситета, 2014. – 242 с.
2. Шулунова О.В. Ономастика Прибайкалья. – Улан-Удэ: Бурят. кн. изд-во, 1995

ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ ТОПОНІМІВ З КИТАЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ ТА З УКРАЇНСЬКОЇ НА КИТАЙСЬКУ МОВИ

Светлічна С. Ю., Донець П. М.

Власні імена в лінгвістиці зазвичай трактуються як слова, які використовуються для виділення іменованого об'єкта з ряду подібних, індивідуалізуя і ідентифікуючи даний об'єкт, а імена загальні означають деяку кількість схожих предметів. Мовний код складається з імен загальних, імена ж власні виходять за рамки основного лексичного складу мови. Неможливо знати назви всіх існуючих географічних об'єктів, підприємств і т.д. Але, так чи інакше, кожній людині доводиться знайомитися з власними іменами великої кількості людей, тварин, та інших живих і неживих предметів. Під цими іменами вони відомі в будь-якій сфері спілкування або колі носіїв мови. Носіїв імен занадто багато, а

їх популярність різна, тому вони опинилися поза увагою багатьох тлумачних і двомовних словників.

Д. І. Єрмолович пише: «... Власні назви це свого роду основа для міжмовної комунікації, вивчення іноземних мов та перекладу. Вони виконують функцію міжмовного і міжкультурного моста. Але, на жаль, склалася думка, що імена не вимагають особливої уваги при вивченні мови та перекладі. Їх як – правило, не вносять в двомовні словники, про них немає майже ніякої інформації в посібниках з перекладу. Результатом такого підходу є численні помилки і неточності в перекладі текстів »[3, с.1]. При перекладі власних назв складності можуть виникати також тому, що іноді в культурі мови перекладу просто не існує предмета, що позначається цим ім'ям в мові оригіналу.

Функціональна своєрідність власних назв призвела до того, що лінгвісти стали відносити їх до окремої галузі мовознавства – **ономастики**. Ономастика ділиться на кілька розділів, серед яких одне з найважливіших місць займає топоніміка. **Топоніміка** – це розділ ономастики, який вивчає географічні назви, їх походження, вимову та умови виникнення.

З метою виявлення найбільш оптимальних методів перекладу топонімів з китайського на українську мову, і навпаки, ми визначили поняття «топонім», дослідили методи його передачі при перекладі і виявили найбільш оптимальні з них.

Топонім – це назва місцевості, регіону, населеного пункту, об'єкта рельєфу, будь – якої частини поверхні Землі, тобто географічна назва.

Грунтуючись на наукових роботах про проблеми перекладу власних імен, ми виявили, що існує **п'ять основних методів перекладу**: транслітерація, транскрипція, калькування, опущення і лексичне додавання. В ході дослідження було визначено, що не всі ці методи підходять для передачі топонімів з китайського на українську мову та з української на китайську. Це обумовлено особливостями китайської ієрогліфічної писемності.

З метою виявлення найбільш оптимального методу передачі таких топонімів ми розглянули конкретні приклади для кожного методу перекладу, і дійшли висновку, що існує чотири оптимальних методи їх передачі.

Транскрипція. Оскільки звукова система мови є первинною, а письмова – вторинна, логічно при запозиченні імені керуватися принципом досягнення фонетичної близькості до оригіналу. Цей принцип, як показало дослідження, є головним принципом передачі власних назв з китайської і на китайську мову, тому що він дозволяє майже повністю передати звучання топоніма. Наприклад: 上海 shang hai - Шанхай, 青島 qing dao - Циндао, 海南 hai nan - Хайнань, Харків - 哈尔科夫 ha er ke fu.

Калькування. Це запозичення шляхом буквального послівного і поморфемного перекладу. При виконанні перекладу методом калькування

все морфема замінюється їх еквівалентами в китайській мові. Розглянувши конкретні приклади застосування цього методу, ми прийшли до висновку, що він дозволяє перенести в мову перекладу топонім при максимально повному збереженні семантики, тому він часто використовується при перекладі топонімів на китайську мову. Іноді використовується при перекладі з китайської, але не відповідає сучасним тенденціям і нормам перекладу топонімів. Наприклад: Мертве море - 死海 sǐ hai (死 - мертвий, 海 - море); Статуя Свободи - 自由女神像 zì yóu nǚ shén xiàng (自由 - свобода; 女 - дівчина; 神像 - статуя); 皇家公园 huáng jiā gōng yuán, (皇 - імператор, 家 - будинок, 公园 - парк) - Імператорський парк.

Опущення. Опущення – це відмова від передачі в перекладі семантично зайвих слів оригіналу, значення яких, виявляються нерелевантними або легко відновлюються в контексті. Наприклад: 张家界国家森林公园 - Чжанцзяцзе (张家界 - Чжанцзяцзе, 国家 - держава, 森林 - ліс, 公园 - парк). Тут видно застосування прийому опущення, так як на китайській мові назва звучить як «національний лісовий парк Чженцзяцзе». 八达岭 长城 - Бадалин (八达岭 - Бадалин, 长城 - Велика китайська стіна). В даному прикладі також присутній прийом опущення, в україномовному варіанті відсутня словосполучення «Велика китайська стіна», а є лише «Бадалин».

Лексичне додавання. Лексичне додавання - це додавання лексичних одиниць в перекладі для передачі імпліцитних (мається на увазі ті, що залишаються невираженими) семантичних компонентів оригіналу. Розглянемо вищенаведений приклад 八达岭 长城. Тут також може бути застосований прийом лексичного оновлення - «ділянка Великої китайської стіни «Бадалин»». Ці два методи досить рідко використовується при перекладі з китайської мови.

Для виявлення найбільш оптимальних методів перекладу топонімів були розглянуті приклади для кожного з методів. Ми прийшли до висновку, що найбільш поширеним методом перекладу топонімів з китайської мови на українську мову та з української на китайську мову є транскрипція, а також калькування. Що ж стосується прийомів опущення і лексичного додавання, то вони застосовуються досить рідко. В ході дослідження було також виявлено, що метод транслітерації не може використовуватися при перекладі з китайської мови і, навпаки, оскільки в китайській мові використовується ієрогліфічна система письма, ієрогліф не є буквою, в зв'язку з чим, не може транслітеруватись. Але жоден з методів перекладу не є абсолютним, кожен має свої переваги і недоліки. Неможливо передати всі іноземні топоніми, використовуючи тільки один метод.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Виноградов В. С. Введение в переводоведение / В. С. Виноградов. – М: Издательство института общего среднего образования РАО, 2001. – 224 с.
2. Введенская Л. А., Колесников Н. П. От собственных имен к нарицательным / Л. А. Введенская, Н. П. Колесников. – М: Просвещение, 1989. – 143 с. – (2-е изд., испр. и доп.).
3. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур / Д. И. Ермолович. – М: Р: Валент, 2001. – 200 с.

КОГНІТИВНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ФУНКЦІОНУВАННЯ КИТАЙСЬКИХ ПАРЕМІЙ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА АНГЛІЙСЬКОМУ КОМУНІКАТИВНИХ ПРОСТОРАХ

Ха Тхі Хонг Нюнг, Баранік К.П.

Вивчення прислів'їв і приказок має довгу історію, породило безліч підходів до визначення сутності даних мовних одиниць. Прислів'я та приказки розглядаються в рамках фольклористики, лінгвістики, лінгвокультурології та когнітивної лінгвістики. Кожен з цих підходів спрямований на пояснення того чи іншого феномена функціонування паремій і передбачає наявність різних методів їх вивчення.

Мета даної роботи – проаналізувати функціонування та можливий переклад китайських фразеологізмів на українську та англійську мови та їх функціонування в різних комунікативних просторах.

Для реалізації даної мети були сформульовані наступні завдання:

1. Розглянути значення “чен юй” в китайській мові.
2. Проаналізувати проблеми перекладу китайських фразеологізмів на інші мови.
3. Виявити причини та результати запозичення образних виразів іншими лінгвокультурними спільнотами.
4. Розкрити закономірності функціонування “чен юй” в українській та англійській мовах.

Дане дослідження виконано в руслі когнітивного і лінгвокультурологічного підходів, оскільки саме комбінація методів і прийомів дозволяє досягнути поставленої мети, а також виявити причини і результати запозичення образних виразів іншими лінгвокультурними спільнотами.

Когнітивний підхід дозволяє пояснити процес розуміння інформації, закладеної в прислів'ї, в той час як лінгвокультурологічний підхід виявляє особливості відображення національної культури за допомогою мови, так як прислів'я і приказки передають національно-детерміновані способи концептуалізації навколишньої дійсності [5, с. 13].

Для опису когнітивних механізмів реалізації сенсу прислів'їв і приказок вводяться поняття “когнітема” і “провербальний код”. При тотожності когнітивної структури відкриваються лінгвокультурологічні особливості, а прихована культурологічна ідентичність може породжуватися різними когнітивними процесами [1, с.326].

Когнітема – набір когнітивних ознак, що реалізують смислову модель прислів'я, це одиниця плану змісту, вона не дорівнює семантиці всієї мовної одиниці (в даному випадку прислів'я), за обсягом вона менше вирізняється на різних семантичних (когнітивних) рівнях прислів'я [3, с. 121]. У китайській мові існує цілий ряд прислів'їв, які об'єднуються загальною когнітемою “навчання це нескінченна дорога”:

读不尽的书, 走不完的路 (досл. “Немає меж книгам для читання, як і немає межі для подорожей”),

活到老学到老 还有三分学不到 (досл. “Живи до старості, вчися старості, але завжди буде 30% того, чого ти ніколи не будеш знати”),

学不厌老 (досл. “Вчитися ніколи не пізно”),

百尺竿头 更进一步 (досл. “Навіть стометровий бамбук може вирости ще вище” (Людина, яка має непереборне бажання досягти чогось, обов'язково доб'ється свого).

千里之行 始于足下 qian1 zhi xing, shiyu zuxia (досл. “Подорож в тисячу лі починається з першого кроку”), це прислів'я функціонує в англomовному просторі в наступному вигляді: “*A journey of a thousand miles begins with a single step*”.

Вищенаведене китайське прислів'я утворює когнітему «найскладніше - це початок», яка є універсальною для багатьох культур.

Наприклад: англійське прислів'я «*It is the first step that is difficult*» і його український еквівалент – «*Луха біда початок*».

Отож, на даних примірах ми бачимо, що когнітема являє собою основу значення паремії. Провербальний код є механізмом мови, що складається з інформаційного компонента (системи одиниць) і структурного компонента (системи, структурно-семантичних моделей, за якими будуються провербальні одиниці), породжує необмежену кількість трансформованих варіантів прислів'їв і приказок. Це стає особливо помітно при запозиченні іншомовних паремій іншими лінгвокультурними спільнотами, коли під впливом приймаючої культури трансформуються домінантні концепти [4, с. 8].

Таким чином, можна зробити висновок, що інтеграція китайських прислів'їв в інші комунікативні простори є дуже великою та впливовою [2, с.5].

Переносу китайських паремій в англійське та українське комунікативні простори сприяють численні мовні контакти між представниками різних національностей, що пояснюється збільшеною

позицією Китаю на міжнародній арені. Подібні процеси призводять до взаємодії і взаємопроникнення мовних картин світу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефіренко Н. Ф. Когнітивно- прагматичний дискурс російських прислів'їв: постановка проблеми // Оломоуцькі дні русистів / Н. Н. Алефіренко. // тр. XIX міжнар. наук. конф., Оломоуц. – С. – Vol. XLVI, № 2. – С. 325–329.
2. Гавриленко О. В. Інтеграція китайських паремій в російське комунікативне простір / О. В. Гавриленко, О. В. Миколаєва. // Вісник Московського державного обласного університету: Вид-во Московського державного обласного університету. – С. № 2. – С. 1–11.
3. Іванова Е. В. Пословична концептуалізація світу: на матеріалі англійських та російських прислів'їв : дис. докт. філ. наук / Іванова Е. В., 2003. – 415 с.
4. Кюрегян А. Л. Структурно- семантичні і прагматичні характеристики англійського провербального коду : дис. канд. філ. наук / Кюрегян А. Л. – Самара, 2008. – 221 с.
5. Баранік Е. П. Когнитивно-культурологический аспект функционирования китайских паремий в английском и русском коммуникативных пространствах // Художні феномени в історії світової літератури: перехід мови в письменництво/ наукова конференція Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна – 2015, С. 13–15.

СЕКЦІЯ 3. ЛІТЕРАТУРА КРАЇН СХОДУ

DEVELOPMENT OF THE KOREAN LITERATURE IN THE ERA OF KORA (918-1392)

*Акімова Анастасія Олександрівна, студентка I курсу
кафедри мов і літератур Далекого сходу та Південно-східної Азії
Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка*
Науковий керівник: к.ф.н., доц. А.О. Акімова

In the age of Koryo, Korean literature flourishes in Chinese, and literature in the native language departs "into the shade." The gradual shift of focus to "Chinese" leads to a variety of phenomena borrowed from the Chinese tradition. So, on the basis of classical biography, this type of works develops, such as "pseudobiography" - allegorical texts, in which the history of a certain character not from the world of people is described in accordance with the structure of the biography in its traditional form. Korean authors created biographies of wine, money, bamboo. Developing in this way the possibilities of the genre, the

authors of Korean pseudobiography relied on the experience of Chinese writers who created this new type of texts [1, p. 90].

One of the examples of the appeal to the Chinese model is the literature of pheasol ("trifling utterances") - a genre that includes texts of different types: an essay, an anecdote, a memory, a discussion of poetry, etc. Many of the authors of pheasole proceed from the desire to preserve for descendants texts that have come down from a past epoch or modern ones. Pheasol, dedicated to poetry, are the earliest surviving examples of an analytical approach to the text, the perception of the text as an object of commentary. Accordingly, it can be assumed that reasoning about poetry is the first surviving literary experience.

The development of literature in Chinese is also evident in the creation in the Koryo era of historical and hagiographic works (from the similar monuments of the previous era there were only names). Being written in Chinese, these works largely reveal the "Korean" approach of their authors. Thus, the "Historical Records of the Three States" (Samguq sagi, 1145), written on the model of "Historical Records" by Sim Qian (145? -86? bce), is, in particular, the attempt of their compiler Kim Busika (1075-1151) to represent the Korean state as having a miraculous origin and supported by a heavenly mandate. In his work, Kim Busik also touches on the function of the text, noting that the compositions must have a cautionary function. This vision corresponds to the established Korean tradition of text perception.

The "local element" can be traced in the literature on the Hanmun at various levels. Thus, in the deep layer of narratives that have become part of historical works written in Chinese, one can find traces of ritual texts. These include, for example, texts of a Buddhist character from the historical work of the monk Irene (1206-1289) «Events omitted in the "Historical Events of the Three States"» (1285). Such texts give an example of the characteristic for the Korean culture of imposing Buddhist teachings on the local tradition, the use of Buddhism elements of local beliefs [3, p. 10].

The era of Koryo - the heyday of poetry on the Hanmun. Till our days many names of authors and collections of poems have reached. There were creative associations of writers, which could include representatives of several generations of the country's intellectual elite. While the activities of such societies were associated with a free way of life, many of their members were prominent statesmen. Creativity of some of them is distinguished by a wide thematic range (for example, Li Kyubo (1169-1241)). As a rule, works of various genres, both poetic and prosaic, came out from under the brush of the masters of the word. This is due to a clear separation of the spheres of use of the two languages. Behind the works on the Hanmun, the role of "fine literature" is fixed, moreover, the Hanmun becomes the language of the official state sphere.

In the literature, there are certain changes in the native language. In poetic works, united by the title Songs of the Koryo era (Koryo kayo), models that in the previous era were used for ritual support of the state, can be used to describe

personal. A new theme for poetic texts in the Korean language is the love theme. Instead of a socially significant person - the central figure of the early period - the beloved lyrical heroine comes to the fore in the texts, most of the poems are written on behalf of the woman. At the same time, the ritual appointment of the texts is preserved: many Koryo kayo are aimed at strengthening the connection between a man and a woman, promoted by the sacred possibilities of the text. The joint existence of the male and female principles supports the life activity of the cosmos [2, c. 273].

A number of texts reveal a connection with the so-called spring rituals aimed at maintaining fertility [1, p. 100]. Along with ritual models, the subject of a person's private life perceives the attitude to the text as an instrument of influencing the world. This view is the basis of new techniques, such as, for example, the inclusion in the text of archaic mythological elements. They build the idea of reinforcing the links between the lyrical heroine and her beloved with the help of a special image of reality in the text of the poem [2, p. 242].

It is noteworthy that the difference between the language of works in literature in the Korean language and the literature on the Hanmun influenced the formation of differences in the approach to the subject of the image and the presentation of the material. In favor of this statement is the fact that the same person at the same time composed the same subject for two parallel texts in two different languages. As the historical records tell, in 1120, Emperor Yezhong (1106-1122) dedicated two famous poems to the famous heroic deed of two military leaders: in Chinese and Korean. When they are compared, it becomes obvious the fundamental difference in the presentation of the same topic: the Chinese text is full of details describing the event; the Korean text does not refer to the circumstances of the incident, but is written in accordance with the ritual tradition of the previous era, according to its requirements, it emphasizes the impact of the event on the establishment of order in the state. Various systems of images serve the development of the theme [2, p. 242].

Gradually, in the literature of the age of Koryo, forms that form the basis of genres in their native language in the subsequent era are born. Thus, according to a number of researchers, one of the most popular poetic genres in the native language of the Joseon era (1392-1897) - closes goes back to the roots of the multi-line poems of Koryo (songs of the Koryo era, Buddhist songs pomphe, or voluminous samples of poetry on the Hanmun) [4].

These phenomena indicate a transition to a subsequent period - the Joseon era, during which they are developed, in particular, due to the circumstances of the time. As can be seen from the examples given, in the Koryo era the place of each type of literature in the system of literature is fixed. Thus, the state sphere is gradually being led by the literature on the Hanmun. Literature in Chinese is primarily official literature. Literature in the Korean language over time goes beyond the state ritual and begins to correlate with the sphere of private life of a person. Meanwhile, the native language and the traditional connection with the

ritual cause a great "rootedness" of texts in the bosom of native culture, the influence of folklore texts. These processes constitute the main features of the literature of the Koryo era. At the same time, certain features lay the foundation for new trends that will characterize the next stage in the development of Korean literature.

Thus, summing up the above material, it can be noted that the consideration of the periodization of Korean literature in connection with its two important features showed the validity of the division of Korean literature into periods corresponding to historical periods. Major historical events do not occur spontaneously, being part of a gradual process of changing society. In turn, this process finds expression in the peculiarities of literature, whose close connection with the life of society is conditioned by the specific characteristics of Korean culture. From our point of view, the approach previously proposed by Russian researchers, proceeding from the principles of human image, also does not contradict the dynastic principle, at least with reference to the Korean literature. As it was shown, the human world in the space of literature is formed not in isolation from the circumstances of each historical period.

LIST OF USED SOURCES AND LITERATURE

1. Trocevich, A.F. The history of Korean traditional literature (until the 20th century). St. Petersburg: Publishing house S.-Petersburg. Univ., 2004. 323 p.
2. Nikitina, M.I. Ancient Korean poetry in connection with the ritual and myth. М.: Nauka, 1982. 328 p.
3. Trotsevich, A.F. Preface // History of flowers. Korean classical prose: Per. with the Hunmun / comp., int. Art. A. Trocevich; comments. D. Eliseev, L. Menshikova. L.: Fiction, 1990. 656 p.
4. Liu Yonsok. The history of literature regarding. Seoul: kukhak charewon, 1994. 539 p.

ЮЙ ХУА – НОВАТОР У КИТАЙСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Андреєва Юлія Віталіївна, студентка 4 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: к.ф.н., Н.В. Руда

Сучасна китайська література відрізняється багатством художніх засобів та яскравістю сюжетів, великим різноманіттям авторів та всіх можливих літературних стилів. Але найбільшою проблемою для письменників залишається свобода у вираженні сьогоденних реалій. Можливо, саме це вплинуло на появу андеграундних течій наприкінці ХХ ст. в Китаї на противагу руху модернізму («рух 4 травня» і модернізація 80-х рр.), що характеризується орієнтацією на засвоєння західного методу мислення, відмовою від традиційної творчості. В культурі спостерігається тенденція до наслідування Західного манеру, відмова від цінностей модерну і прагнення до входження у фазу постмодерну [1;2].

Юй Хуа – один з найяскравіших представників «нової хвилі», який зміг поєднати в своїй творчості найяскравіші форми вираження, розробив власний унікальний стиль та став причиною суперечок літературних критиків та дослідників.

Творчість Юй Хуа сягає корінням китайської традиції, але в той же час, йому характерне постмодерністське розчарування в ідеях прогресу та просвітництва. Манер письменника – це імпульс до розвінчання сталої системи сприйняття світу та мови; прагнення до експерименту, порушення стандартів та шокування читача. Він осмілюється піднімати теми, про які прийнято замовчувати у розвиненому суспільстві.

З вітчизняних авторів Юй Хуа часто порівнюють з В. Сорокіним, якого називають одним з найрадикальніших письменників постмодерністського напрямку [3].

Юй Хуа зміг розвинути свій власний стиль письма під впливом творів Ф. Кафки та Я. Кавабата. Для передачі своєї ідеї у зрозумілому і в той же час завуальованому манері, автор використовує різноманітні літературні прийоми, такі як гротеск або іронія. Найбільш доцільним способом для вираження свого погляду на реальність він обирає абсурд.

Одним із новаторських методів автора є використання пластичної часової схеми або «мозаїки спогадів», коли у сповіданні відсутня будь-яка часова або логічна схема, реальні події переплітаються з ілюзією. Тому реальність в ранніх оповіданнях Юй Хуа виглядає настільки мінливою та ілюзорною, що фантазія здається більш правдоподібною, незважаючи на її дезорієнтуючу суб'єктивність [4].

На противагу традиційній «мові мас» що, на його думку, пригнічує індивідуальність письменника, а також в кінцевому результаті призводить до однакової (стандартної) інтерпретації будь-яким читачем, Юй Хуа пропонує сповідання у дусі індетермінізму, тобто невизначений тип сповідання. Окрім зрощення слів, їх видозмінення, ігнорування граматичних стандартів, автор відмовляється від абстрактних описів та понять таких як «смерть», «біль», «радість», «тіло», «доля», «історія», «минуле», тому що ці визначення не виражають власної думки особистості, є уніфікованими словами, що характеризуються шаблонністю та суб'єктивністю. Тому твори письменника часто критикують через їх абсурдність, примітивність та безбарвність [5].

Особливу роль в творчості Юй Хуа відіграє художній феномен гротеску, де можна відмітити вплив як народної «карнавальної» культури, так і високого модернізму з його онтологічними та моральним релятивізмом та прагненні до надання фантастичним образам буденного характеру. Гротескні образи Юй Хуа демонструють не тільки абсурдність китайської реальності, але й екзистенціальний абсурд буття загалом, пов'язаний з проблемою тотальної неволі людини.

Смерть та насилля були невід'ємною частиною суспільного життя Китаю в епоху «культурної революції» у період отрочтва Юй Хуа. Тому автор звертається не тільки до зображення насилля у спробі виявити зловживання владою упродовж всієї китайської історії, але й прагне продемонструвати насилля над мовою, для того щоб піддати сумніву саму раціональність мови [6].

За безкомпромісне розведення сфер етики та естетики Юй Хуа звинувачували в байдужості до добра та зла, в низькопробності та нереалістичності. Хоча, з одного боку, твори Юй Хуа пронизані сумом, з іншого – незбагненим чином заряджають оптимізмом та стверджують думку, про те, що життя – це найвеличніший дар, які б перешкоди людині не підкидала доля [7].

Юй Хуа – один з небагатьох сучасних авторів, який ніколи не залишався прихильником єдиної цільної форми вираження. Еволюція творчого методу та художньої свідомості автора також відображається у зміні смислового наповнення концептів. У зрілому періоді творчості Юй Хуа спостерігається тенденція до становлення нової естетики: стратегія боротьби із «натуралізацією» тексту змінюється на протилежну – автор ставить перед читачами питання філософсько-онтологічного характеру, змушуючи замислитись над сенсом буття. У 1990-ті рр. можна відстежити поступове змінення авторського стилю, яскравими прикладами чого є романи: «Крики під дрібним дощем» (1991), «Жити» (1992), «Сюй Саньгуань – продавець крові» (1995) [8].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Shank M. The Challenges of Conveying Absurd Reality: An Interview with Chinese Writer Yu Hua [Electronic resource] // Los Angeles Review of Books, October 25, 2013: Interview. – Mode of access: <https://lareviewofbooks.org/article/conveying-absurd-reality-yu-hua/#!>. – Last access: 28.03.2018. – Title from the screen.
2. Дрейзис Ю.А. Общество и государство в Китае: XLI научная конференция / Ин-т востоковедения РАН. - М.: Вост. лит., 2011. – 440 с. – (Ученые записки Отдела Китая ИВ РАН. Вып. 3 / редкол. А.А. Бокщанин (пред.) и др.). – ISBN 978-5-02-036461-5 (в обл.). С. 404-406.
3. Дрейзис Ю.А. Голубое сало на китайский лад [Электронный ресурс] // Газета.ru, 13.05.2013: Статья. – Режим доступа: https://www.gazeta.ru/science/2013/05/13_a_5319069.shtml. - Название с экрана.
4. Поцулан О. В. Художественное своеобразие романа Юй Хуа «Братья» в контексте современной китайской литературы [Текст]/ О.В. Поцулан, Н. К. Хузиятова // Известия Восточного Института. – 2015. № 27. – С. 44-56.
5. H. Li Contemporary Chinese fiction by Su Tong and Yu Hua [Text] / Li Hua – Boston: Brill, 2011. – 102 p.
6. Хуа Юй Десять слов про Китай / Юй Хуа; пер. с кит: Р.Г. Шапиро. – М.: Астрель, 2012. – 220 с.
7. Хуа Юй Жить / Юй Хуа; пер. с кит: Р.Г. Шапиро; [ред.: Либкин О.]. – М.: Текст, 2014 г. – 192 с.

8. Урусов В. Нові тенденції в китайській літературі на початку ХХІ століття // Китайська цивілізація: традиції та сучасність. Збірник статей. – К., 2007.

ДОКУМЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК КОНСТАНТНА РИСА ЩОДЕННИКОВОСТІ В ЯПОНСЬКИХ СЕРЕДНЬОВІЧНИХ *НІККІ*

Гілевич Аліна Василівна, аспірантка 3 року навчання

Київський університет імені Бориса Грінченка

Науковий керівник: д.ф.н., проф. О.В.Єременко

Відомі теоретики літературних жанрів характеризують документалістику як літературу, що базується на реальних історичних документах та фактах і охоплює три найважливіших напрямки: мемуаристику, художню біографію та письменницьку публіцистику. [1, с. 47] Як зазначає Галич О.А., важливою ознакою такої літератури є авторське осмислення певних суспільно-політичних подій та явищ, або життєвого шляху реальної історичної особи, або важливої для життя народу проблеми, здійснене за законами художньої творчості із залученням справжніх документів свого часу, глибоким співвіднесенням власного духовного досвіду автора із внутрішнім світом героїв, соціальною і психологічною природою їхніх учинків.

Ідентифікація щоденника як окремого жанру в літературі передбачає ґрунтовне вивчення та аналіз творів як документальної літератури так і мемуаристики задля виокремлення критеріїв, які допоможуть визначити унікальність щоденникарства та право на відокремлене існування. Дослідниками щоденників були виявлені типологічні ознаки жанру, такі як документальність викладу в історичній та часовій послідовності; синхронність, якою визначається спосіб відображення дійсності; автокомунікативність, що являє собою тотожність автора і адресата; «першообразність» матеріалу; датування, що виконує роль структуроутворення; а також інтимність, щирість, правдивість записів.

Жанр японської середньовічної прози *ніккі-бунгаку* в японській літературі виник на стику автобіографічної прози, мемуарних жанрів, есе і записок. [2, с. 57] Вагомою типологічною ознакою жанру *ніккі* є документальна інформативність творів, що дозволяє стверджувати про генезу жанру щоденника в річищі документальної літератури також.

Класичні твори *ніккі-бунгаку* містять колосальну кількість інформації про звичаї та побут середньовічних японців, світоглядні основи, історичні події епохи, любовні стосунки, структуру суспільства та про місце жінки і чоловіка в ньому, а також про японські свята, календар і багато іншого. Окрім того, в щоденниках надається детальний опис світського життя, буденних справ, одягу і стосунків аристократів, які жили при дворі імператора і, безумовно, були носіями культури епохи Хейан.

Короткий опис світських подій у великій кількості можна віднайти в «літературі жіночого потоку», до числа авторок якої відносяться відомі письменниці Ідзумі-шікібу, Мічіцуна-но хаха, Мурасакі-сікібу, донька Сугавара-но Такасуе. «Щоденник Мурасакі-сікібу» за загальним визнанням по праву може вважатися найбільш повним та деталізованим джерелом фактичного матеріалу про життя Японії у період розквіту епохи Хейан. [2, с. 31] В своїх щоденниках, що являли собою не тільки історичну хроніку, але і художній твір, авторки старанно і зацікавлено описували зачіски й одяг аристократок і їхніх кавалерів, манеру читання сутр і зовнішність священників. Вони відчували себе акторами на фоні зміни природних декорацій, відображаючи все, що бачили та відчували серцем в поетичних рядках.

В кожному творі, що співвідноситься з жанром щоденникової японської літератури в ході аналізу були визначені обов'язкові якості, такі як неодмінність спирання на реальність фактів, історичних подій та персоналій; взаємозв'язок головного героя безпосередньо з конкретним історичним простором; відсутність елементів перебільшення подій, відсутність елементів фантастики і художнього задуму, [3, с. 580] - що дає змогу стверджувати про статичну рису документальності, яка притаманна японській *ніккі-бунгаку*.

Так, щоденник Камо-но Тьомей «Записи з келії» відрізняється детальним описом подій, що відбулися в країні з 1177 по 1185рр. Перший і третій розділи твору присвячуються саме трагічним подіям: пожежі в столиці 1177 року, буревію 1180 року, голоду 1181 року, землетрусу 1185 року. Детально описані настрої суспільства при перенесенні столиці в 1180 році, що було неординарною подією в історії країни. [5]

Таким чином, щоденникова проза *ніккі-бунгаку* може розглядатися в якості достовірного історичного джерела про події в середньовічній Японії, а притаманна їй ознака документальності співвідносить по праву жанр *ніккі* як до щоденниково-мемуарного так і до документального жанру літератури.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Галич, О. А. Термінологія сучасної документалістики. ВІСНИК Житомирського державного університету імені Івана Франка (26), 2006. – с. 47-49.
2. Горегляд В.Н. Дневники и эссе в японской литературе X-XIII вв. – М.: Наука, 1975. – 380 с.
3. Гафурова Х. Ш. Дневник Дочери Такасуэ «Сарасина никки» в контексте дневниковой литературы Японии // Молодой учёный. № 2, 2015. – с. 580-582.
4. Мурасаки-сикібу. Дневник. – СПб.: Гиперион, 1997. – 176 с.
5. Камо-но Тёмей. Записки из кельи // Японские дзуйхицу/ под ред. Т.П. Григорьевой. – СПб.: Северо-Запад, 1998. – 639 с.

КОНЦЕПТ СУЇЦІДУ В ЛІТЕРАТУРІ СХОДУ

Кудаєва О. О., Огієнко К. О.

Соціально-психологічний стан суспільства - дуже важлива характеристика дійсності. Процент суїциду в країні є важливим показником цього стану. Але не тільки стан суспільства впливає на процент суїциду, а і традиційне ставлення до нього. Так, Китай, Японія та Корея довгий час були серед лідерів по показникам суїциду в світі, і лише останнім часом він почав знижуватися.

Суїцид в країнах сходу, який у наші дні становить відому національну проблему, можна вважати невід'ємною частиною культури [1]. Своім корінням це явище сягає давніх часів. Найвідомішим є так зване сеппуку, або харакірі, в Японії, яке здійснювалося самураями в ім'я спокутування своєї провини, уникнення безчестя або вираження відданості, є саме тим історичним підґрунтям, на якому будується сучасне ставлення японців до життя та смерті. В Китаї суїцид також був розповсюдженим способом запобігання позору. Для людини було краще втратити життя, аніж репутацію.

Так само варто брати до уваги релігійний чинник. Синтоїзм (або синто) (яп. 神道 синто: «шлях божеств») - традиційна релігія сходу, основа якої полягає в любові до природних сил та явищ і поклоніння їм. У Синто немає усталених заповідей або «священного письма», так само як і немає абсолютного добра та зла. Головний принцип цієї релігії - життя у гармонії з природою і людьми. Але головне питання, яке нас цікавить: яке ж ставлення до суїциду? Синтоїзм припускає, що людина повертається до природи після смерті, самогубство - не виняток. А вчинення цього акту, як знак самопожертви повністю виправдовується [2]. Якщо порівняти з християнством, де самогубство прирівнюється до вбивства іншої людини, як приклад можна привести «Божественну комедію» Данте. Люди, що вчинили насильство над собою перебували в 7 колі Пекла. Синтоїзм, в свою чергу, ставиться до цього досить лояльно, що відрізняється від європейської моралі, на яку вплинуло християнство. Буддизм, хоча і вважає суїцид величезною помилкою, але, в купі із народними віруваннями, цей вчинок може бути виправдана та виправлена.

Тема суїциду червоною ниткою проходить через твори класиків сучасної японської, китайської та корейської літератури; є одним із сюжетів фільмів, новини часто висвітлюючи випадки суїциду демонструють жертв у романтизованому світлі.

У наш час ці країни інтенсивно борються з цією національною проблемою. Так, наприклад, у 2007 році уряд Японії розробив дев'ятиступеневий план, "Біла Книга для сприяння боротьби із самогубствами". Метою цього плану є зниження смертності через самогубства на 20% до 2017 року, також покращення медичної допомоги людям, що здійснили невдалі спроби самогубств [3]. У 2009 році японський уряд виділив 15,8 млрд. єн на цей проект. Програма дійсно

виявилася ефективною, оскільки кількість людей, які здійснили самогубство, знизилася на 8,5 відсотків до 2016 року.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Strom, Stephanie. In Japan, Mired in Recession, Suicides Soar, Health, The New York Times (15 July 1999).
2. Yoshihiro Kaneko, Akiko Yamasaki, and Kiminori Arai Chapter: The Shinto religion and suicide in Japan.
3. Lewis, Leo (12 November 2007). "90 suicides a day spur Japan into action". The Times. Retrieved 2008-09-23.

САКРАЛЬНИЙ СТАТУС СЛОВА У ПЕРШИХ ЯПОНСЬКИХ ПИСЕМНИХ ПАМ'ЯТНИКАХ

*Москальов Дмитро Петрович, кандидат філологічних наук
Київський університет імені Бориса Грінченка*

За найдавнішими текстами, де показується процес утворення сущого – Кодзікі (712 р.) та Ніхонгі (720 р.) – космогонічний процес розпочинається словами (за Кодзікі) «коли розділилися Небо і Земля» (天地初めて發りし時). Оскільки обидва тексти склалися за допомогою китайської писемності (Кодзікі) та китайською мовою (Ніхонгі), і під впливом даоської картини світу, можна стверджувати, що японська культура вже на ранніх етапах увібрала концепцію протиставлення і взаємодії двох фундаментальних начал Ін-Ян, яка значною мірою вплинула на подальше становлення японської культури, інтегрувавшись із давніми віруваннями, які об'єднуються в поняття «синто». При цьому, як показують тексти епохи Нара і Хейан, в японській культурі значною мірою збереглася синтоїстська картина світу, в якій окрім обожествління сущого, важливу роль грає слово. В синтоїзмі існує й особлива категорія *котадама* 言霊, яка пов'язана із вірою в магічну силу слова, в те, що слово може впливати на речі. В пісні № 894 в Ман'йосю про Японію говориться, що це «дивовижна земля богів і в ній квітне душа слова (котадама)». Літературний пам'ятник Ман'йосю містить пісні, складені приблизно з середини 7 по середину 8 сторіччя, тобто в цих віршах ми вже маємо скалки давніх вірувань, які трансформуються в літературну форму. Якщо ж звернутися до тексту Кодзікі, то можна побачити, яку особливу роль грає слово в контексті архаїчних уявлень людей, що населяли територію Японії. Наведемо перші речення першого сувою: 天地初めて發りし時、高天原に成りし神の名は、天之御中主の神。次に高御産巢日の神。次に神産巢日の神。此の三柱の神はみな獨神と成り坐て、身を隠しき [1]. «Коли

вперше розкрилися Небо і Земля, імена богів, що з'явилися на Рівнині Високого Неба, були: Бог-Правитель Високого Неба, Бог Високого Священного Творіння, за ним Бог Божественного Творіння. Ці три бога з'явилися самі по собі і не явили свої тіла».

Зазначимо, що оскільки текст Кодзікі, в якому ієрогліфи значною мірою використовуються фонетично, дійшов до нас в пізньому списку, а коментатори дають різні варіанти тлумачення, відповідно й переклад можна вважати лише приблизним. Однак важлива не точна передача давнього тексту, а спроба продемонструвати принцип, за яким відбувається космогонічний процес.

В другій частині першого сувою говориться: 次に成りし神の名は、國之常立の神。次に豊雲野の神。此の二柱の神もまた獨神と成り坐て身を隠しき。次に成りし神の名は、宇比地邇の神、次に妹須比智邇の神。次に角杵の神、次に妹活杵の神。次に意富斗能地の神、次に妹大斗乃辨の神。次に淤母陀流の神、次に妹阿夜訶志古泥の神。次に伊邪那岐の神、次に妹伊邪那美の神 [1]. «Імена богів, що з'явилися за ними, були: Бог, Тверді Землі (Країни), Бог Огрядних Хмар над Рівнинами. Ці два боги також з'явилися кожний сам по собі і не дали себе побачити. Імена богів, що з'явилися за ними, були Бог Бруд, що Підіймається; за ним Богиня Піску, що Осідає; за нею Бог Твердих Паль; за ним Богиня Паль що Таять Життя; за нею Бог Великих Покоїв; за ним Богиня Великих Покоїв; за нею Бог Довершеного Лику; за ним Богиня, що Вселяє Трепіт; за нею Бог, що Вабить до Себе; за ним Богиня, що Вабить до Себе».

Як видно, в Кодзікі процес утворення суцього показаний як послідовна поява богів. При цьому не дається жодних функцій цих богів. Вони нічого не роблять, ніяк не діють. Більше того, перші п'ять богів навіть не показали свої тіла 身を隠しき. Перші боги присутні лише у своїх іменах, однак за цими іменами стоять основні частини еволюції Всесвіту: земля оформлюється і стає твердою, вгорі з'являються хмари, здіймається бруд, осідає пісок, а врешті-решт виникають вже персоніфіковані і діючі божества (Ідзанагі та Ідзанамі), які поєднуються і породять японські острови. Однак процес першотворення представлений лише у вигляді номінацій. Оскільки Кодзікі вважається священним синтоїстським текстом, то зрозуміло, що слова в ньому мають «одвічну якість», сакральний статус, тобто це не людські слова, і мають бути сприйняті як істинні. Тобто в міфологічній картині світу називання речі рівносильне її появі. І це, скоріше за все, найбільш архаїчний пласт уявлень давніх японців, який, безперечно, існував в усному вигляді. Зрозуміло, що з часом, особливо із появою можливості письмової фіксації, концептуальне навантаження могло змінюватися, набувати глибинних смислів, які несла континентальна китайська культура. При цьому тексти епохи Нара з їх потужною пісенною традицією наводять і на певні міркування щодо

примату усного слова над писемним в японській культурі. Адже якщо для китайців слово асоціюється із *вень* 文, тобто в першу чергу із писемним знаком, то для японців генеза слова пов'язана із 言 «кото», тобто усним словом. Важливо також і те, що згадувана вже категорія «котодама» зазвичай пов'язується із словами саме японського походження. В будь-якому тексті (зокрема Ніхонгі), написаному китайською мовою, вірші записуються японською мовою, адже японські вірші (пісні) *вака*, і в першу чергу *танка* за структурою беруть початок в ритуальних піснях. Сакральний статус *вака* забезпечується також і тим, що родоначальником пісні вважається бог Сусаноо. І зрозуміла постійна тенденція поетів уникати у віршах китаємовних і взагалі іноземних слів, оскільки в них відсутнє *котодама*. В пізнішій традиції про те, що *вака* містить душу слова говорять і автори поетологічних трактатів. Звідси виводиться і необхідність для поета складати таку пісню, щоб в ній була істинність, справжність, тобто йдеться про фундаментальну естетичну категорію *макото* 真. Пісня буде поганою, якщо в ній не буде душі, істинності. Тобто поет може скласти гарний вірш, якщо його переживання справжні, а вірш має показати, чи справжнє переживання.

Звернімося до ще одного пласту синтоїстської літургічної літератури. Ритуальні тексти *норіто* 祝詞, які вважаються найстарішими текстами в японській культурі (за деякими лінгвістичними даними певні фрагменти можна датувати навіть 3 сторіччям), фіксувалися виключно японською мовою не новішою 7 сторіччя, адже *котодама* тим сильніше, чим ближче до ери богів. Молитовні тексти *норіто* являють собою повеління богів, які проголошував імператор (а спочатку – пращур, тобто, той, хто спілкувався із богами). Існує точка зору, що спочатку *норіто* були текстами номінаційної магії [2:23], тобто складалися лише з імені божества і дієслова *нору*, що власне свідчить на користь того, що слово, яке промовляється, має магічну силу і в архаїчно-ритуальному контексті достатньо промовити слово, щоб привести в дію якісь сили. Разом з тим не можна міняти жодного звуку, інакше невинно спотвориться зміст молитви. Ритуально-магічному статусу слова знаходимо численні підтвердження і в Кодзікі, зокрема, коли Ідзанагі та Ідзанами починають користуватися тілами як чоловік і жінка, щоб породжувати далі суще, сам акт шлюбу зводиться у цих божеств до промовляння фраз: «Який прекрасний чоловік (юнак)» - «Яка прекрасна жінка (дівчина)».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. http://www004.upp.so-net.ne.jp/dassai1/kojiki_kami/frame/kojiki_kami_frame_yomi.htm
2. Норито. Сэммё. Памятники письменности Востока, XC VII., М., 1991.

ЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНА КАНІБАЛІЗМУ У РОМАНІ МО ЯНЯ “КРАЇНА ВИНА” ТА ПОВІСТІ ЛУ СІНЯ “ЗАПИСКИ БОЖЕВІЛЬНОГО”

Нога Аліна Романівна, викладач

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Письменник-реаліст Лу Сінь, засновник сучасної китайської літератури, у своїй повісті “Записки божевільного” описує історію, в якій герой страждає на манію переслідування – йому здається, що всі навколо хочуть його з’їсти. Лауреат Нобелівської премії 2012 року за галюциногенний реалізм, відомий сучасний письменник Мо Янь, у своєму романі “Країна вина” також піднімає питання поїдання людей, а точніше маленьких дітей. Обидва письменника описують у своїх творах канібалізм, але цей феномен набуває у них різного значення.

У повісті Лу Сіня “Записки божевільного” головний герой знаходив історичні підтвердження люджерства у давні часи, що виправдовувалися голодом, використанням людського м’яса у медицині або глибокою ненавистю до тієї чи іншої особи. Являючись представником конфуціанського суспільства, в якому традиції та звичаї залишалися незмінними напротязі тисячоліть, автор ставить питання, чи можуть подібні звички залишатися незмінними і в умовах сучасного світу, або все ж суспільство повинно змінитися. Таким чином канібалізм, як явище, відходить на другий план, так як він стає збірним образом, що символізує віджилі порядки минулих часів, і покликом до перетворення суспільства.

У романі Мо Яня “Країна вина” ми бачимо зовсім іншу історію. Це роман в романі: письменник-початківець Лі Їдоу, аспірант за спеціальністю купажування Академії винокуріння міста Цзюго (酒国 – досл. “країна вина”) надсилає відомому письменнику Мо Яню свої рукописи, на сторінках якого розгортається детектив – слідчий з особливо важливих справ Дін Гоуер прибуває до міста Цзюго для розслідування сканадальної справи, а саме поїдання немовлят. Автор описує Цзюго як місто з найрозвиненішою культурою харчування та винокуріння. У Цзюго не тільки найкращі ресторани, що подають найсмачніші страви, відвідати які приїжджають не просто зі всього Китаю, але й зі всього світу. У цьому місті також діють академії, в яких ведуться дослідження спиртової промисловості та кулінарії. Фірмовою стравою цього міста є “Цілінь приносить сина”, що являє собою запеченого хлопчика, яку і запропонували слідчому разом з добрячою кількістю алкоголю, коли той приїхав з розслідуванням в Цзюго. Від потоків горілки, що ллється у місті Цзюго та на сторінках роману, згодом істина та вимисел переплітаються, і неможливо зрозуміти, чи хлопчик на блюді справжній, чи то просто витвір кулінарного мистецтва, імітований славетними кухарями Цзюго. Схожий прийом можна побачити і в “Записках божевільного”, де “божевільність”

головного героя не дає чітко зрозуміти, чи був присутній факт людоджерства, чи то просто плід хворої уяви. Але можна чітко побачити різницю у тому, яке значення “людоджерству” надає Мо Янь навідміну від Лу Сіня. Це вже не заклик до перетворення конфуціанського суспільства чи збірний образ первісних вад людини, таких як задрізь та неприязнь. Мо Янь представляє нам сатиру на своїх сучасників, які у гонитві за новими і екзотичними смаками доходять до абсурдних крайнощів. Тобто канібалізм сприймається, як сатира на обжерливість і жадінбність до смакових відчуттів.

**ОБРАЗ МАТЕРІ ЯК МЕТАФОРА БАТЬКІВЩИНИ У РОМАНІ
МО ЯНЯ «ВЕЛИКІ ГРУДИ, ШИРОКІ СІДНИЦІ»
莫言的小说《丰乳肥臀》表示母亲隐喻的方式**

Обихвіст Марія Сергіївна, ст. викладач
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

中国作家莫言（1955 年出生）2012 年 10 月 11 日，瑞典文学院宣布中国作家莫言获得 2012 年诺贝尔文学奖，获奖理由是：通过幻觉现实主义将民间故事、历史与当代社会融合在一起。莫言获得诺贝尔文学奖后，诺贝尔奖官网摘录了《天堂蒜薹之歌》一章节，作为对莫言作品的介绍。

他的小说《丰乳肥臀》（1995 年）给我们介绍一个家庭传奇，通过一个家庭的命运诺贝尔文学奖获得者表示二十世纪的时候的国家的形成。作家倾情把母亲描绘成一位承载苦难的民间女神，或者就是圣母玛利亚的化身。但命运多舛，她生养的众多女儿构成的庞大家族与 20 世纪中国的各种社会政治势力和民间组织以及癫狂岁月下的官方权力话语发生了枝枝蔓蔓、藕断丝连的联系，并不可抗拒的被裹挟卷入 20 世纪中国的政治历史舞台，而这些形态各异的力量之间的角逐、争夺和厮杀是在自己的家庭展开的，造成了母亲独自承受和消解苦难的现实。在这个小说里乳就是表示母亲隐喻的方式，作家把这篇作品献给母亲：“谨以此书献给母亲在天之灵”。女主要人物就是上官鲁，她的七个女儿的名字真有特色，它们是来弟、招弟、领弟、想弟、盼弟、念弟、求弟，都表示生儿子的愿望。汪曾祺评价说：“这是一部严肃的、诚挚的、具有象征意义的作品，对中国的百年历史具有很大的概括性。这是莫言小说的突破，也是对中国当代文学的一次突破。书名不等于作品，但是书名也无伤‘大雅’。‘丰乳’、‘肥臀’，不应该引起惊愕。“小说主体仍然是展示生命的过程，讴歌生命的本体意义及母亲的伟大性。对于历史的再现与表现，以及城市生活的描写是为揭示人性之变曲，并提出问题，但不是小说的主旨。作者用笔仍

然着力于刻画与表现讴歌的主题仍然是：生命、母亲、历史只是作为副线贯穿其中，着力突出的是历史的主体——人。

莫言说，他早期的作品写得特别顺，就是因为对故乡风貌和人物太熟悉了。“我的左邻右舍，村里几百口子人，后来都变成了我小说里的描写对象。”莫言说，“我用文学方式拓展了故乡，让小说中的人物有广阔的舞台去展现。”

山东高密有“四宝”——扑灰年画、高密剪纸、泥塑（泥老虎）和高密茂腔，尤其是扑灰年画夸张的风格和泥塑强烈的色彩对比，都影响了莫言的作品风格。莫言说：“我想张艺谋始终摆脱不了对红色的迷恋，也与他在西北的生活经历有关，到处都是挂着的红辣椒。”

七个女儿的名字也有特色，它们是来弟、招弟、领弟、想弟、盼弟、念弟、求弟，都表示生儿子的愿望。

СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ ОРИГІНАЛУ ВІРШІВ «КОБЗАРЯ» Т.Г.ШЕВЧЕНКА У ПЕРЕКЛАДАХ ГЕ БАОЦЯНЯ

Ольшевська А. В., Кривоніс М. І.

乌克兰伟大的人民诗人，塔拉斯·谢普琴科（1814-1861），在乌克兰文学占有很重要的地位，他一向被尊称为乌克兰现代文学的奠基人和乌克兰文学语言的创建者，并赢得国际声誉，已被联合国教科文组织确定为“世界文化名人”。谢普琴科的诗歌创作，在乌克兰文学历史上开创了一个新时代，他的不巧的《科布扎歌手》已成为乌克兰家喻户晓的诗集。

谢普琴科在中国研究和翻译，已各有代表作传世。研究方面有北京大学的杨周翰教授，《欧洲文学史》，戈宝权是参编著之一。

戈宝权（1913-2000），是一位著名的外国文学研究者和翻译家。他从二十世纪三十年代初开始翻译和研究文学的工作。他的译著有五十余种，其中有《谢普琴科诗选》。1988年3月他荣获乌克兰协会主席授予的伊万·弗兰科文学奖。他不断著文做双方交流：一方面向对方介绍中国，一方面向中国介绍乌克兰、涉及国情、民情、历史和文化等领域，在译介以谢普琴科为代表的乌克兰的文学方面贡献尤其突出。他对谢普琴科诗歌的翻译其近七百万字的多卷本译著文集中占有两卷。

戈宝权进行了传神的翻译，践行了“信、达、雅”的准则，他的翻译是半个世纪来翻译乌克兰文学的结晶。目前《科布扎歌手》是唯一的直接从乌克兰文原作翻译的谢普琴科作品。

当我死了的时候，

把我在坟墓里深深地埋葬，
在哪辽阔的草原中间，
在我那亲爱的乌克兰故乡……（《遗嘱》）

作为一个伟大的人民的儿子，谢普琴科出身自人民的底层，和人民的血肉相连；他深深知道人民生活的疾苦，他忠于受苦受难的人民。为了反对沙皇暴政和农奴制度，他忍受了一切的折磨，一生中自始至终进行着不屈不挠的斗争。他写出了乌克兰人民在沙皇暴政和农奴制度下所遭受的重要压迫和不幸命运。戈宝权的翻译能够展示这一方面清清楚楚。

一个举目无亲的孤儿，
活在世上是多么痛苦、悲伤：
他有着无处可说的伤心事，——
真想从山坡上跳水里去寻死！（《歌》）

在戈宝权的翻译中我们还可以看出来谢普琴科的浪漫主义、现实主义、人民性、革命主义和爱国主义的传统。

爱吧，黑眉毛的姑娘们，
但不要爱那些军官们，
军官们是些外乡人，
他们会恶毒地愚弄你们。（《卡泰林娜》）

谢普琴科的作品，是乌克兰人民的最珍贵的遗产，在戈宝权的帮助下同时也成为中国文化宝库中的一份珍贵的遗产。正因为这样，他的不巧的诗歌作品今天也为中国广大的读者所欣赏和喜爱。

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 谢普琴科诗集/（乌克兰）谢普琴科著；戈宝权译。—北京：人民文学出版社，2015

СЕКЦІЯ 4. ФІЛОСОФІЯ ТА КУЛЬТУРА КРАЇН СХОДУ

ІСТОРІЯ ІРАНЬСЬКОГО КАЛЕНДАРЯ

Агеєва Марія Миколаївна, Радченко Катерина Михайлівна
студентки 1 курсу

Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С.Сковороди

Науковий керівник: викладач О.С.Завгородня

Іранський календар (перською *تقویم هجری شمسی*) – астрономічний сонячний календар, один з найточніших в світі. Він використовується в Ірані і Афганістані в якості офіційного. Розроблений на чолі з відомим перським вченим, математиком і астрономом Омаром Хайямом і його учнями аль-Асфізарі і аль-Хазін, за наказом сельджукського султана Мелік-шаха, на честь якого іноді називають цей календар. Своє літочислення Іранський календар веде з хіджри – переселення пророка Мухаммада з Мекки до Медіни в 622 році, але на відміну від місячної хіджри, сонячна має 365 днів, в зв'язку з цим місяці і дні Іранського календаря припадають на ті ж самі пори року. Новий рік за іранським календарем настає 21 березня, в день весняного рівнодення, рік починається з місяця фарвардіна.

Календар Джалалі

Сучасний іранський календар являє собою спрощений варіант Джалалі. Перші шість місяців складаються з 31 дня, наступні п'ять – з 30 днів, а останній – з 29 днів у звичайні роки або 30 у високосні (перське *کبیسه*).

В Ірані використовуються три календаря, сонячна хіджра, місячна хіджра і григоріанський календар. Різниця між григоріанським і іранським календарем становить 621 рік. Наприклад, 2018 рік за григоріанським відповідає 1396/1397 рокам за сонячною хіджрою.

Давньоперський календар

Календар прадавніх іранців, як і давньоіндійський календар, імовірно складався з шести сезонів, кожен з яких приблизно відповідав двом місячним місяцям. Стародавні перси, прийшовши в зіткнення з месопотамської культурою, синхронізували свій календар з вавилонським. Рік починався в період весняного рівнодення і складався з 12 місячних синодичних місяців (по 29 або 30 днів), нараховуючи таким чином близько 354 днів. Для компенсації різниці з тропічним роком один раз на шість років додавався тринадцятий місяць.

Зороастрійський календар

Імовірно в V ст. до н. е. за часів правління династії Ахеменідів був введений новий тип календаря – сонячний, влаштований за єгипетським

зразком з 12 місяців по 30 днів, які не були пов'язані з фазами місяця і були названими на честь шанованих зороастрійських язатів. Як і в єгипетському календарі, до 360 днів додавалися епагомени – 5 додаткових днів. Щоб приводити у відповідність такий календар з тропічним роком в 365,2422 днів, кожні 120 років (за іншими даними 116 років) додавалися накопичувальні 30 днів у вигляді додаткового місяця. Саме цей календар став прообразом сучасного іранського календаря, а зороастрійські назви місяців збереглися в ньому до цих пір.

Календар Джалалі

Мусульманські завойовники, розтрощивши Сасанідський Іран, використовували заповіданий Кораном ісламський календар, заснований на році з 12 місячних місяців, без приведення у відповідність з сонячним роком, який веде відлік років від хіджри Мухаммада. Цей календар використовувався як офіційний у всьому ісламському світі і зберігає своє релігійне значення в Ірані й досі. Тим часом неузгодженість його з природними сезонами і, отже, сільськогосподарськими циклами, швидко змусила мусульманських правителів використовувати подобу сасанідського зороастрійського календаря (так званий *хараджі*) з вставними 5-ма днями щороку і одним місяцем раз в 120 років для збору хараджа з підвладного немусульманського населення.

У 1079 року за часів правління сельджукського султана Джалалуддіна Мелік-шаха був прийнятий офіційний сонячний календар, розроблений групою астрономів Ісфахана на чолі з Омаром Хаймом. Основним призначенням цього календаря була якомога більш сувора прив'язка Ноуруза (тобто початку року) до весняного рівнодення, що розуміється як входження сонця в сузір'я Овна. Так, 1 фарвардіна (Новруз) 468 сонячного року хіджри, в який був прийнятий календар, відповідало п'ятниці, 9 рамазана 417 місячного року хіджри і 19 фарвардіна 448 року Йездігерда (15 березня 1079 г.). Для відмінності від зороастрійського сонячного року, званого *qadīmī* (перс. قدیمی «стародавній») або *fārsī* (перс. فارسی «перський»), новий календар стали називати *jalālī* (перс. جلالی) або *malekī* (перс. ملکی) в честь самого Мелік-шаха. Так само і новий Ноуруз отримав назви *Nowrūz-e malekī*, *Nowrūz-e soltānī* або *Nowrūz-e Ḥamal* («Новруз Овна»).

Кількість днів в місяцях календаря Джалалі змінювалася в залежності від термінів вступу сонця в той чи інший зодіакальний знак і коливалася від 29 до 32 днів. Спочатку були запропоновані інноваційні назви місяців, а також днів кожного місяця за зразком зороастрійського календаря. Однак вони не прижилися і місяці стали іменуватися в загальному випадку ім'ям відповідного знака зодіаку. У фарсі ці імена є запозиченнями з арабської мови.

Незважаючи на досить точну відповідність природним сезонам, календар Джалалі вимагав трудомістких астрономічних спостережень і

розрахунків, а після смерті його покровителя Мелік-шаха в 1092 році вони фактично припинилися. Проте при його створенні була розроблена загальна формула розрахунку високосних років, в який додавався додатковий 366-й день в році. У загальному вигляді вона полягає у вставці 8 високосних днів в 33 роки: високосний день вставляється раз в чотири роки з 6 циклів, а в 7-й він вставляється раз в 5 років. Тому для державних і господарських потреб календар Джалалі довго прослужив в Ірані та прилеглих країнах.

Дванадцятирічний тваринний цикл

У XIII в. Близький Схід був завойований монголами, що принесли поширений в зоні впливу китайської культури дванадцятирічний цикл років, що називалися назвами тварин. Монгольське нововведення приживалося не відразу і в результаті тваринний цикл був інкорпорований в існуючу систему, де вже співіснували релігійний місячний ісламський календар і сонячний календар Джалалі, з істотними змінами. Сонячний рік Джалалі, який повністю збігався за часом початку з місячним, повністю виключався з тваринного циклу.

Сучасний іранський календар

Іранський рік починається в день весняного рівнодення, що відзначається як Ноуруз – найзначніше народне свято в Ірані, Афганістані, а також в багатьох сусідніх країнах Середньої Азії, де проте прийняті інші календарі.

Рік традиційно ділиться на чотири сезони по три місяці кожен:

- Весна (перс. بهار [bæhr̩], пушту پسرلی [psar'lai]): фарвардін, ордібехешт, хордад.
- Літо (перс. تابستان [tobest̩n], пушту دوبي ['dobai]): тір, мордад, шахривар.
- Осінь (перс. پایز [pɒjiz], пушту منی ['mənai]): мехр, абан, азар.
- Зима (перс. زمستان [zemest̩n], пушту ژمی ['zə mai]): дей, бахман, есфанд.

Тиждень іранського календаря починається в суботу і закінчується в п'ятницю – офіційний вихідний день.

Отже, календарна система має колосальне значення для встановлення взаємин між людиною і навколишнім світом, допомагає організовує сільськогосподарську і суспільно-політичну діяльність товариства. В прадавні часи вірували в те, що за народженням людини в певний календарний рік, місяць і день можна визначити, яку роль він повинен виконувати у суспільстві. Відповідність своєму календарному призначенню дозволить людині сумлінно виконувати доручену йому роль і отримати додаткові сили для виконання суспільного завдання, що зробить його особливим серед інших людей.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авдеева Л. Е. Современный Иран: Справочник / Рос. АН, Ин-т востоковедения / Л. Е. Авдеева и др. - М.: Наука: Изд. Фирма "Вост. Лит.", 1993. – 428 с.
2. Saadi Foundation. Global Persian Language Teaching. – Режим доступу до електронних ресурсів: <http://saadifoundation.ir/en>

ВИКОРИСТАННЯ СХІДНОГО МІФОЛОГІЧНОГО ОБРАЗУ ЛИСИЦІ-ПЕРЕВЕРТНЯ У СУЧАСНИХ ЗАХІДНИХ МАСС-МЕДІА

Бондаренко А.Ю., Огієнко К.О.

Міфологія Сходу становить великий інтерес своїм різноманіттям і незвичайністю. Часто ми бачимо спадщину культури Сходу у мас-медіа, але навіть не знаємо про це. У цій роботі розглядається традиційний для країн сходу міфологічний образ лисиці, який набув нового витку популярності завдяки американським серіалам, і те, як він видозмінився через призму сприйняття культурою заходу на прикладі серіалу «Вовчеля».

Образ лисиці-перевертня є одним із найбільш розповсюджених у країнах сходу. Хулі-цзин (狐狸精 húlǐ jīng, дослівно «лисиця-дух») - в китайській традиційній міфології лисиця-перевертень, добрий чи злий дух, кіцуне (狐) в Японії та кумцхо (кор. (хангиль) 구미호, где 구 — дев'ять, 미 — хвіст, 호 — лиса). Усі вони дуже схожі, крім того, що кіцуне та хулі-цзин можуть проявляти як добрі та і злі ознаки, тоді як куміхо є однозначно негативним персонажем. [1, стр 4-9]

Світовий кінематограф часто користується здобутками міфології різних народів світу, тому лисиці з'явилися у таких популярних американських серіалах, як «Вовчеля» та «Надприродне», що збільшило інтерес до східних легенд і міфів.

Культура сходу завжди привертала увагу через свою різноманітність та загадковість. Тому, мас культура заходу не могла не зацікавитися містичними створіннями із східної культури. Особливо у жанрі фантастики.

Але, все ж таки, різниця між західним та східним мисленням має своє відбиття у сучасному використанні міфологічних сюжетних ліній. У серіалі «Вовчеля» лисиці постають дещо відмінними від міфологічного опису. Насамперед, там представлені ногицуне та громова кицуне з японської міфології (як найбільш популярної на заході). У таблиці нижче подані основні відмінності міфічних образів і кицуне серіалу.

Міф	Серіал
-----	--------

Може перетворюватися на людину після досягнення 100 років. Більш могутні кицуне можуть перетворюватися на різноманітні предмети, навіть дерева. [2, стр 92-93]	Герої не перетворюються на лисиць або навпаки; але інколи можна побачити ауру, що нагадує лисицю, навколо молодих кицуне, які ще не навчилися її ховати.
Лисицю-перевертня зазвичай видає її хвіст, який вона не може сховати.[3]	Хвости лисиці у серіалі взагалі мають фізичне втілення, здебільшого це металеві предмети, наприклад, ножі. Але це не обов'язково. Їх тримають у спеціальній коробці, бо вони можуть бути зламаними або вкраденими, що значно послаблює кицуне. Швидше за все, хвости у серіалі також є своєрідними hoshi no tama, і в них зберігається частинка душі лисиці. [3]
Отримати новий хвіст можна кожні 100 років [2, стр 92]	Отримати новий хвіст можна після якоїсь важливої події у житті, досягнення
Не згадується	Кицуне у серіалі може змінювати колір своїх очей на палаюче золотий, а ногицуне – на срібний, про що не згадується в міфах. Кицуне у серіалі може перетворювати колір своїх очей на палаюче золотий, а ногицуне – на срібний.
Не є особливістю для усіх кицуне, як у серіалі. Залежить від виду. [1, стр 181-183]	Мають надзвичайну швидкість, витривалість, бойові навички та імунітет до електрики
Вбити кицуне можна, якщо відрізати всі хвости. [1, стр 218]	Вбити кицуне можна також, якщо змінити тіло хазяїна, наприклад, перетворити його у перевертня.
Ногицуне є найнебезпечнішим видом кицуне і може шкодити людям найбільш незвичайними способами, але не має конкретного, наприклад, за	Ногицуне може керувати мухами і за допомогою них управляти свідомістю інших людей.

Отже, можна зробити висновок, що при створенні такого незвичайного образу, як кицуне, в американському серіалі було майже достеменно вивчено міфи Японії, бо майже усі характеристики магічної лисиці можна побачити в шоу. Деякі особливості були додані, але майже усі вони були пояснені сюжетними поворотами. Східна культура не загубила свій колорит, а лише додала загадковості і витонченості.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kiyoshi Nozaki. Kitsune - Japan's Fox of Mystery, Romance, and Humor. – Tokyo: The Hokuseido Press, 1961. (pp1-18) – 235 pages.
2. Frank Hamel. Human Animals: Werewolves & Other Transformations. – New York : Frederick A. Stokes, 1915 (pp 88-102) – 324 pages
3. Mythology.net – Режим доступу: <http://mythology.net/japanese/japanese-creatures/kitsune>

THE CULTURAL PHENOMENON OF WECHAT IN CHINA

Войтенко Ю. В., Огієнко К. О.

Social media has had a tremendous impact on our culture, in business, politics on the world-at-large. Social media websites are some of the most popular haunts on the Internet. They have revolutionized the way people communicate and socialize on the Web [1,p.15]. China is the world's largest social network market. Its market composition varies considerably from the rest of the world. Due to the “Great Firewall of China”, as the Chinese government’s internet censorship project is commonly called, Facebook, Twitter and Youtube, the leading international social-media players, are all blocked in China. Basically it's an "effective" way to control the channels besides the conventional media (which, in China, has been under control by tight, in-advance censorship) and platforms where people exchange ideas. Another one is fear and protectionism. The CCP (critical control point) wants to develop China's own industry rather than feeding China's users and money to Silicon Valley. It's about money, jobs, and development. They want to keep China's infrastructure independent of outsiders. So, China’s social media landscape is not incomparable with its western counterparts. Social media is known as "社交媒体 (shè jiāo méi tǐ) in Chinese. Weixin (微信) — “micro letter” — WeChat is first and foremost a messaging app for sending text, voice, and photos to friends and family. It was launched just 4 years ago by Chinese investment holding

company Tencent, one of the largest internet companies in the world. As of earlier this year, WeChat had 549 million monthly active users (MAUs) among over one billion registered users, almost all of them in Asia [2].

Along with its basic communication features, WeChat users in China can access services to hail a taxi, order food delivery, buy movie tickets, play casual games, check in for a flight, send money to friends, access fitness tracker data, book a doctor appointment, get banking statements, pay the water bill, find geo-targeted coupons, recognize music, search for a book at the local library, meet strangers around you, follow celebrity news, read magazine articles, and even donate to charity - all in a single, integrated app.

But with great opportunities it has some measures. For example, you cannot send politically sensitive messages or images, publish articles critical of the government, change your alias to certain terms including “Xi Jinping,” “Falun Gong,” and “low-end population”, transfer 6.4 yuan or 89.64 yuan through Wallet around the anniversary of the 1989 Tiananmen massacre, also known as “June 4”, spread rumors, information, and other content that “disrupt the social order,” which can lead to up to seven years in jail. Information available to and between Chinese WeChat users or accounts is limited to what is acceptable in the eyes the Chinese government; anything deemed politically pernicious will be prevented or removed from the network.

So, WeChat, can be considered not as a simple messaging app, but a real modern cultural phenomenon, which clearly illustrates the lifestyle of modern Chinese society, which inseparably involves neoteric elaborations of XXI century with hard censorship of communistic regime.

REFERENCES:

1. Brockman, John. *Is the Internet Changing the Way You Think?: The Net's Impact on Our Minds and Future*. 2011 ed. New York: Harper Perennial, 2011. 451.
2. <https://www.statista.com/statistics/255778/number-of-active-wechat-messenger-accounts/>

THE ROLE OF PUTONGHUA IN THE PROCESS OF NATION BUILDING IN CHINA

Гузъ А. Ю., Озіенко К.О.

Language function can be classified into four categories: cognitive (related to learners' intellectual development), instrumental (related to the use of language for material purposes), integrative (related to group membership) and cultural (related to cultural appreciation and understanding). In addition to that, language may be also used as a political and social element in the process of

building, unification and maintaining of a nation and as an essential element of national identity. The question of the role of language in the process of nation building is under the attention of different scientific branches. For sure this role is rather important. And modern China is a good nowadays example of this process[2].

There are more than 1.3 milliard people who speak Chinese nowadays. It is spread in such countries as Republic of China (including Macao and Hong Kong), where more than 90% of population speak Chinese, Taiwan, Singapore, Malasia, Indonesia, Philippines and other countries where many big Chinese diasporas. (For instance, Chinese language is the 4th of languages which are spread in the country).

But Chinese language is not similar at all. 10 dialects are distinguished in modern Chinese (commonly 7 groups are distinguished in domestic literature and 3 groups- according to a new classification.): Gan (赣语), Hakka (客家语), Min (闽语), Yue (吴语), Xiang (湘语), Yue (粤语), Anhoi (淮南, 徽語), Jin (晋语), Binhua (平话). Each of these groups has got many subgroups, such as mandarin dialect, that referred to the group of North dialects, consists of 20 different individual dialects. In many systems of classification these dialects are considered as separated languages that has the only system of writing[1,p.100].

In order to unite such a big country with numerous dialects, putonghua was selected as official language of China in 1965. The mandarin dialect was used as a phonetic and lexical base that is spread in Pekin, and bai hua (literature language) was selected as a grammar base.

Putonghua is an official language of all educational institutions, most of TV-shows are in putunhua, and, certainly, it is being used on state level. Putunhua is one of 6 official languages in Organization of United Nations. In Russia people learn only putunhua, unlike the USA: mandarin and Cantonese dialects are learned there. Putunhua is very convenient for foreigners, who travel the country. It will be understood in any part of China. Despite the amount of putunhua in the life of average chinese, only 17% of population use it at home[1, p.105].

Chinese government try to stabilize the lingual situation, but there is another problem: most researchers, especially from abroad, recon that dialects are cultural heritage of China and it is necessary to preserve them. And if to take into consideration that China is a cosmopolitan country, we will understand that each dialect is a treasure of each people.

Firstly, it is necessary to understand why the politic of the Chinese government is directed to a lingual union. First of all, using different dialects on the territory of one country create abstract boundaries between cities, provinces: people who speak one dialect stick together into a little ethnic group with its own traditions and culture, it can lead to creation of several separate regions

inside the country that can become autonomous or even independent. It can lead to separation of the nation and even country. Secondly, phonetical differences in dialects complicate communication between people, they are not able to understand each other just like foreigners. Thirdly, this is not the only shared territory, it is the only culture, history and, certainly, language. These are things that make us unique, that draw people together into one big unity. And that is why Chinese government tries to reunite language in order not to let China become a separated territory.

But replacing dialects with putonghua can lead to disappearing of these dialects. And as a consequence people won't have their cultural identity. So these 2 processes make influence to each other and it is hard to predict what will happen then.

Taking all information into consideration we can say that this lingual phenomenon is very actual problem nowadays, we can see it in many countries: China, Ukraine, England (Wales, Northern Ireland), America, Spain and many others. It means that people of each country don't use the official language in everyday life. It is impossible to remove the dialects, especially when they have become a part of history and culture of each country.

LITERATURE:

1. Milsky, C., "New Developments in Language Reform", The China Quarterly, No. 53, (January–March 1973), pp. 98–133.

2. <https://link.springer.com>

ОСОБЛИВОСТІ НЕВЕРБАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ЯПОНЦІВ ТА УКРАЇНЦІВ ПІД ЧАС СПІЛКУВАННЯ

Карпенко Ніка Борисівна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: І.А.Бикова, Ю.В.Локшина

Загальновідомо, що кожна нація має властиві тільки їй особливі форми невербальної комунікації. Наглядним підтвердженням цього є такі форми невербальної комунікації як жести і міміка, які зазвичай національно, культурно обумовлені і стереотипні.

Незважаючи на те, що існують деякі дослідження, присвячені формам невербальної комунікації як японців у роботах Н. Н. Rogoznoy, Л.Б. Волкової, О.А. Мороз, А.О. Луньова, П. С. Тумаркіна, так і українців у роботах Л.Б. Волкової. Однак, порівняльний аналіз жестів та міміки представників цих націй досі, на наш погляд, не були предметом спеціального аналізу.

Український та японський народи, кожен із своєю самобутньою культурою, користуються широкою системою своєрідних невербальних засобів мовлення.

Найбільш широкими та універсальними семантичними групами жестів є:

I. Жести привітання.

1) в українському спілкуванні широко використовують рукоштовпання (серед чоловіків) – як офіційне, так і дружнє. У дистантну за характером японську культуру (їм невласлива манера торкатися одне до одного) така форма привітання ввійшла завдяки європейцям, тому японці рукоштовпанням вітаються переважно з представниками європейських та американського культурних регіонів (японкам вітальний потиск руки суворо заборонено).

2) поцілунок в українців як форма привітання спостерігається в спілкуванні і чоловіків, і жінок. Це старий слов'янський звичай. У Японії цей звичай відсутній;

3) обійми як форма вітання – також слов'янський звичай і форма прояву рівності і братерства. У японському спілкуванні такий жест відсутній;

4) у Японії найпоширеніший жест привітання – це посмішка або кивок головою, а в деяких випадках одночасно і посмішка, і кивок головою. У молоді спостерігається кивок головою і розмахування піднятої на рівні голови або над головою правої руки зі сторони убік долонею вперед.

5) Якщо для людей європейської культури обмін візитками є доволі формальним актом ввічливості, то для японця – це серйозний ритуал, у якому виявляються щирість і доброзичливість ставлення.

II. Жести прощання:

1) в Україні, зазвичай – це рукоштовпання, але в Японії воно рідко трапляється навіть серед молодих людей різних статей;

2) найпоширеніший і найбільш популярний жест прощання в Японії – це кивок головою, часто у супроводі посмішки. Також використовують і в українському спілкуванні;

3) легкий уклін у японському спілкуванні використовують під час прощання зі старшими. Серед українців спостерігається серед людей старшого покоління;

4) повітряний поцілунок використовують українці серед близьких людей, коли вони перебувають на відстані один від одного. У давнину японці прощаючись звичайно кланялися.

III. Уклони, які є універсальним жестом етикету в Японії, що супроводжує вітання, поздоровлення, прохання тощо і може виконуватися по-різному в залежності від ситуації. Також більшість уклонів мають

жіночу й чоловічу форми. При зустрічі нижчі за віком та становищем кланяються першими й більш ввічливо.

Уклони за ступенем ввічливості можна поділити на:

1. стандартно ввічливий уклін (礼 rei、お辞儀 ojigi) з нахилом корпусу близько 30°.
2. побутово-стандартний, або полегшений (会釈 eshaku) з нахилом до 15°.
3. церемоніальний, або шанобливий (敬礼 keirei) з нахилом від 45° до 90°.

Види уклонів:

Стоячи. Уклони цього роду найпоширеніші у повсякденному житті та діловому спілкуванні. Сам уклін відбувається з наступного вихідного положення: особи, що кланяються, стоять один навпроти іншого на відстані трьох кроків і дивляться один одному в вічі. Під час уклону спини необхідно тримати прямо, ноги повинні бути здвигнуті. Руки в чоловіків вільно лежать по швах, носки – трохи нарізно. Жінки ж складають руки перед собою, носки ж можуть злегка дивитися усередину. У схиленому стані особи, що кланяються, проводять секунди дві, після чого не поспішаючи розправляються й знову дивляться один на одного.

Сидячи по-японськи. Такі уклони відбуваються винятково в приміщенні з японським інтер'єром і виконуються в офіційній сидячій позі (seiza): сидячи, спираючись на п'яти й коліна, спини тримають прямо. У чоловіків руки вільно лежать на стегнах, жінки складають їх перед собою, а стегна при цьому зімкнуті.

IV. Жести, що виражають подяку;

1) рукостискання використовують в українському і японському спілкуванні. Але в японському найчастіше потиск руки співрозмовника роблять обома руками;

2) легкий нахил голови і корпусу вперед. Спостерігається і в українському і в японському спілкуванні. У японців в урочистих випадках використовують глибокий уклін на знак великої і щирої вдячності;

3) у японському спілкуванні – погойдування головою вгору-вниз кілька разів поспіль. Використовують за неофіційних обставин. Цей жест відсутній у такому значенні в українців. Отже, незважаючи на те, що вербальна мова є первинним засобом у спілкуванні, знання і використання невербальних засобів робить комунікацію більш повноцінною.

V. Жести, які використовуються при поздоровленні, згадуванні та щоб підізнати кого-небудь до себе.

При поздоровленні руки закидають нагору долонями вперед. В українській культурі він рідко використовується. Замість цього українці потискають руки та обіймаються. При згадуванні японці можуть ударити себе по голові долонею або кісточками пальців.

Японець, щоб підізнати кого-небудь до себе, простягає руку вперед долонею вниз і ледь зігнутими пальцями робить рух «до мене». Таксист також реагує на цей жест. Якщо ж руку підведено до рівня плеча, це означає «До побачення». Такі жести відсутні в українській культурі, але було помічено, що усе більше людей під впливом східної культури починають його використовувати.

Спостереження за невербальним спілкуванням українців і японців дає підстави сформулювати такі висновки: 1) за способом використання українські жести (порівняно з японськими) відрізняються енергійністю та інтенсивністю; 2) жести (і українські, і японські) виявляються в умовах національно-специфічного контакту й обумовлюються ситуацією та соціальними ролями комунікантів; 3) жест у процесі спілкування наголошує значення спонукального висловлювання, підсилює його вплив на адресата. Вживання спонукальних жестів у процесі комунікації усуває непорозуміння та двозначність.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Волкова Л.Б. Невербальное поведение русских и японцев в сопоставительном аспекте. – Санкт-Петербург: 2016. – С. 4 – 5.
2. Луньова А.О. Особливості невербальної поведінки японців // Проблеми сходознавства в Україні: Матеріали VIII Всеукраїнської наук.-практ. конф. – Харків: ХНПУ, 2011. – С. 126 – 128.
3. Мороз О.А Жести та міміка японців // Проблеми сходознавства в Україні: Матеріали VI наук.-практ. конф. – Харків: ХНПУ, 2010. – С. 60 – 61.
4. Осадчих О. Зміст навчання екстралінгвістичного компоненту японської мови // Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Вип. 61. – Львів, 2014. – С.234 – 235 – ISSN 2078-5534.
5. Тумаркин П.С. Жесты и мимика в общении японцев: лингвострановедческий словарь-справочник/ П.С. Тумаркин. – Москва, 2007. – С. 19 – 60.

ЕТИМОЛОГІЯ НАЗВ СОРТІВ КИТАЙСЬКОГО ЧАЮ

Келеберда Вероніка Юріївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.ф.н. Бикова Ірина Алімжанівна

Чай – це особливий напій, знайомий усім нам. У нього безліч різновидів, і як наслідок, різноманітність смаків. Кожен вид чаю має особливий вплив на організм людини. Щоб зрозуміти, який буває чай, слід вивчити існуючі характеристики, які і визначають в сукупності сорт напою. Кожен сорт чаю виготовляється з певної категорії сировини.

Однак, основним критерієм при виділенні сортів чаю є ступінь його ферментації, яка впливає як на колір, так і на смак напою. У даній роботі ми розглянемо назви найбільш популярних сортів чаю. При їх класифікації будемо керуватися саме ступенем окислення.

Отже, за ступенем ферментації виділяють такі види чаю: не ферментовані, напівферментовані та ферментовані. Розглянемо цю класифікацію більш докладно, приділивши увагу назвами сортів. Оскільки ферментація впливає на колір чаю, це відображається на назві сорту.

Зазвичай, в назві чаю присутній ієрогліф 茶, що перекладається як «чай» і елемент, який передає його головні характеристики. Семантично виділяють такі елементи як: колір напою, форма листя, схожість з людськими рисами і інші. Наприклад, назва білих сортів 白茶 складається з ієрогліфів 白, що перекладається як «білий» і 茶 (чай). Назви найпопулярніших сортів білого чаю в основному пов'язані з формою і кольором чайного листя.

Такий сорт, як Срібні голки 白毫 银针 (白毫 - білий з пушком, 银 - голка) виготовляється на півночі провінції Фуцзянь. Для нього використовуються виключно бруньки, які збирають ранньою весною. У процесі сушіння вони набувають загостреної форми, нагадуючи при цьому вістря списа. Звідси і назва чаю. Такий чай, як Білий піон (白牡丹) виготовляється зі спеціально виведеного селекціонерами сортів великих чайних кущів. Його виготовляють за традиційною технологією, з чайної бруньки і двох листочків, які її обрамляють. Вони теж покриті білим пушком (白毫) і нагадують квітки півонії (牡丹). За кольором настій виходить світло-жовтий з квітковим, фруктовим, медовим і горіховим ароматом і присмаком.

Ще один сорт білого чаю Шоу Мей, або Брови старця (寿眉 – «довголіття» і «брови») виготовляють з листя і бруньок річного врожаю і піддають легкій ферментації, що позначається на зовнішньому вигляді чайнок і також назві самого чаю – вони нагадують форму брів (眉). Вони темніші, а настій виходить бурштиновим. Смак набагато більш насиченим, ніж у інших сортів [1].

Серед сортів китайського зеленого чаю (绿茶, де 绿 це «зелений») особливе місце займає Ганпаудер. Про цей напій складають легенди, а його назва точно відображає зовнішній вигляд. Ганпаудер – це англійська назва чаю, присвоєна йому завдяки зовнішній схожості. У перекладі вона означає «порох». Китайці ж називають цей чай Перлинний (珠茶). Все через форми чайнок, які зовні дійсно нагадують горошини порошу або перлинки (珠), до того ж, свіжий чай має легкий перламутровий блиск [2].

Цин Сян Тегуаньін (青 香 铁 观音) – ніжний і свіжий, з квітковим ароматом, виготовляється з весняного та літнього врожаю. Має світло-зелений колір, що притаманне молодій зелені, а його назва складається з ієрогліфів «свіжий, молодий» 青 і «аромат» 香.

Щодо жовтих чаїв 黄茶 (黄 – жовтий), то для їх приготування застосовують золотисто-жовті бруньки рослини (що і зумовило назви), які

поміщаються в паперовий пакет і протягом двох діб піддають закритому томління. Розглянемо походження назви даного виду на сорті Мендін Хуан Я 蒙顶黄芽. Назва розшифровується таким чином: Мен Дін – це гора в провінції Сичуань, на якій збирали листя, а Хуан Я – «жовті бруньки». Тобто етимологія назви даного сорту пов'язана з місцем походження і безпосередньо з сировиною, з якої його виробляли [3].

І найбільш звичним для нас є 红茶 (буквально, «червоний чай»). Назва з'явилася завдяки бурому забарвленню оброблених листя), правда ми називаємо його чорним чаєм. Його вирощують в провінціях Фуцзянь і Юньнань [4].

Цихун Маофен або Кімун 祁门红茶 можна назвати класичним чорним чаєм, до якого звикли європейці. Свою назву отримав завдяки технології Маофен, за якою збирається чайне листя, і місцевості, де збирають сировину (місто Кімун в провінції Аньхой). Маофен (毛峰) – спосіб виробництва чаю, який передбачає відбір бруньок і прилеглих до них листочків однакової довжини. Листя чаю, відібрані за технологією «маофен», мають пласку округлу форму і вважаються добірним чаєм [5].

Отже, сортів китайського чаю налічується велика кількість, але етимологію більшості їх назв можна простежити виходячи з місцевості збору сировини, зовнішнього вигляду листя або кольору самого напою.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Kofecha.ru [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://kofecha.ru/sorta-i-vidy/chto-takoe-belyy-chay> (дата звернення: 28.02.2018) – Что такое белый чай.
2. Kofecha.ru [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://kofecha.ru/sorta-i-vidy/chay-ganpauder> (дата звернення: 28.02.2018) – Чай ганпаудер.
3. Bailong-tea.ru [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://www.bailong-tea.ru/blogs/tea/sorta> (дата звернення: 28.02.2018) – Названия китайских чаев с иероглифами и русским переводом.
4. Kofecha.ru [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <http://kofecha.ru/sorta-i-vidy/krasnyy-chay> (дата звернення: 28.02.2018) – Красный чай.
5. Wikipedia.org [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%B0%D0%BE%D1%84%D1%8D%D0%BD> (дата звернення: 28.02.2018) – Маофэн.

ТРАДИЦІЇ ПЕКІНСЬКОЇ ОПЕРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ТВОРЕННЯ ЗВИЧНИХ ВИРАЗІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ «ГУАНЬЮНЬОУ»

Кім Ольга Вячеславівна, студентка 6 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Науковий керівник: к.ф.н., доц. К. Є. Жукова

Китайська опера – унікальне мистецтво, що народилося завдяки музично-театральній діяльності народних майстрів. На ранніх етапах (I-II століття н. е.) витокami китайської опери були ритуальні танці й пісні, релігійна опера, театр маріонеток. Пізніше з'являються музично-драматичні жанри. Сьогодні в Китаї існує більше 300 місцевих видів опери, які відрізняються один від одного характером музики, стилем виконання, акторськими прийомами. Серед них особливе положення займає Пекінська опера, не тільки тому, що вона завжди була міцно пов'язаною зі столицею та захищалась імператором, а й тому, що поєднала в собі кращі риси кількох стилів китайської опери. Таким чином, Пекінська опера отримала статус загальнонаціональної.

Пекінська опера – це синтез музики, співу, танцю, акторської гри, різних форм літературної творчості і виконавських технік. Основи акторської майстерності – це чотири вміння (спів, декламування, перевтілення і жестикуляція) та чотири прийоми (гра руками, гра очима, гра тулубом і кроки). Значну роль відіграє жестикуляція. Оскільки декорації зведені до мінімуму, актори вчаться спеціальним рухам, наприклад: відкривання дверей і переступання за поріг, рух по колу (означає подорож).

Пекінська опера – це не просто театр. Як мистецтво, що походить з народного та міцно пов'язане з історією столиці, вона отримала широке розповсюдження і стала невід'ємною часткою культури Китаю, вплинула на багато сфер життя китайського народу, в тому числі і на мову. Актуальність дослідження полягає в тому, що «гуаньюньоу» є однією з основних фразеологічних одиниць сучасної китайської мови. Проте, оскільки ідіома наділена сталим переносно-образним значенням, її розуміння та переклад становлять значні труднощі для носія мови. Знання про Пекінську оперу допомогли б зрозуміти значення, але треба визнати, що культура Пекінської опери досить далека від європейської.

Предметом даного дослідження є звичні вирази «гуаньюньоу», утворені в результаті культурного впливу китайської опери. Звичний вираз «гуаньюньоу» (кит. 惯用语 *guànyòngyǔ*)- основна фразеологічна одиниця сучасної китайської мови, яка побудована за схемою словосполучення, найчастіше має три склади та наділена сталим переносно-образним значенням. Характерною рисою «гуаньюньоу» є використання в розмовному стилі мовлення.

Серед звичних виразів «гуаньюньюй», утворених завдяки впливу традиціям Пекінської опери, було виділено три основних групи:

1.«Гуаньюньюй», які втілюють особливості гриму Пекінської опери.

Грим і певні рухи в Пекінській опері відіграють більш важливу роль, ніж декорації. Грим – певні художні композиції, котрі накладено фарбами різних кольорів на обличчя персонажів. Для кожного амплуа існує свій особливий грим. Основні колірні гами гриму – червона, фіолетова, біла, жовта, чорна, синя, зелена, рожева, сіра, золота та срібна. Колір показує характер персонажа: червоний колір говорить про те, що герой – людина вірна і чесна; білий – що вона підступний ошуканець; чорний свідчить про молодечтво та силу; синій – про норовистість і хоробрість. Тому не випадкові значення наступних «гуаньюньюй»:

白脸狼 *bái liǎn láng* (досл. вовк з білим лицем) – невдячна людина [4, с. 28];

装白脸 *zhuāng bái liǎn* (досл. прикидатися білолицим) – зображати злодія [4, с. 327];

唱红脸 *chàng hóngliǎn*, 装红脸 *zhuāng hóngliǎn* – вдавати добру людину [4, с. 52, 327].

Відомо, що грим білого кольору в Пекінській опері означає підступну, злу людину, а грим червоного кольору – навпаки, добру. Таким чином, якщо ми знаємо символіку кольорів гриму Пекінської опери, можемо правильно перекладати «гуаньюньюй» такого типу.

2.«Гуаньюньюй», що втілюють особливості музичного супроводу Пекінської опери.

Оркестр Пекінської опери має свої особливості, значну роль в ньому відіграють ударні інструменти. Перед початком вистави зазвичай починає грати оркестр, потім відбуваються дії на сцені. Ці знання допомагають правильно перекласти такий звичний вираз:

开场锣鼓 *kāichǎng luógǔ* (досл. вступ ударами гонгів і барабанів) – підготовчі дії [4, с. 157].

3.«Гуаньюньюй», які втілюють особливості гри акторів і способу виконання.

唱主角 *chàngzhǔzhǎjué*, 当主角 *dāng zhǔjué* – грати головну роль [4, с. 53, 79];

当配角 *dāng pèijué* – грати другорядну роль [4, с. 79].

Пряме значення цих виразів – грати головну або другорядну роль в опері. Сьогодні вони використовуються в переносному значенні, наприклад:

这项任务由老张唱主角[5].

Zhè xiàng rènwù yóu lǎo zhāng chàngzhǔ jué.

В цьому завданні Лаочжан відіграє головну роль.

Отже, Пекінська опера – це унікальне самобутнє мистецтво, яке вплинуло на багато сфер життя китайського народу, а також відображене в китайській мові. Пекінська опера стала одним з джерел утворення звичних виразів «гуаньюньюй». Серед «гуаньюньюй», утворених завдяки Пекінській опері, можна визначити три основних групи:

- 1) «гуаньюньюй», які втілюють особливості гриму Пекінської опери;
- 2) «гуаньюньюй», що втілюють особливості музичного супроводу Пекінської опери;
- 3) «гуаньюньюй», які втілюють особливості гри акторів і способу виконання.

Знання про культуру та особливості Пекінської опери допомагають правильно перекладати подані групи звичних виразів.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лянь Ю. Пекінська опера як музично-естетичний феномен : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства : спец. 17.00.03 "Музичне мистецтво" / Лянь Юнь – Харків, 2009. – 20 с.
2. Чэнбэй С. Пекинская опера / С. Чэнбэй, С. Хуа., 2003. – 138 с. – (Духовная культура Китая).
3. Wang-NGAI S. Chinese Opera: Images and Stories / S. Wang-NGAI, P. Lovrick. – Vancouver: UBC Press, 1997. – 239 с.
4. Кожевников И. Р. Словарь привычных выражений современного китайского языка / Игорь Рудольфович Кожевников. – Москва: Восток-Запад, 2005. – 333 с.
5. 大 БКРС [Електронний ресурс] // bkrs.info. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://bkrs.info/slovo.php?ch=唱主角>.

СПЕЦИФІЧНІ КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КИТАЙСЬКИХ КНИЖОК ПРО ГАРРІ ПОТТЕРА

Костік Д. К., Огієнко К. О.

Процент підробок різноманітних товарів в Китаї за різними даними сягає більш ніж 50%. Це негативно позначається на репутації країни на світовому ринку, але, в той самий час, дає величезний прибуток, а тому важко уявити, що ситуація може кардинально змінитися найближчим часом.

В Китаї підробляється майже все. Література не стала виключенням. Але, у випадку з мистецтвом ситуація не така проста, як здається на перший погляд.

Ставлення до підробки в китайській традиції кардинальним чином відрізняється від такої в західній культурі. Як зазначає відомий сходознавець Маслов А.А. «Якщо на Заході підробка засуджується і вважається однозначно гіршою за оригінал, то в Китаї вона цінується так само високо, як оригінал, і визнається знаком істинності оригіналу. Для китайця очевидно, що імітації гідно лише те, що істинно, що визнано

каноні і самою історією. Більш того, китаєць копіює не просто зовнішню форму, але навіть сам дух художника» [1, с. 304].

Ось чому феномен підробки книг про Гаррі Поттера викликає досить різні відгуки з боку китайських та західних читачів. Так, в Китаї з'явилася п'ята книга про Гаррі Поттера, де розповідалося про те, як герой, потрапивши під казковий дощ, перетворився в товстого карлика і разом втратив всі свої магічні здібності. Сюжетно ця книга є дещо переробленим переказом історії про хоббітів із додаванням елементів, які є характерними для китайської літературної традиції. Вражаючим є і адаптоване до місцевого фольклору назву підробки - «Гаррі Поттер і леопард наближаються до дракона» (《哈利·波特与豹走龙》) [2].

Китайському феномену присвятили статті провідні світові видання, наприклад, «The New York Times», «International Herald Tribune» та інші. Але вони робили акцент на економічному злочині, а не на культурологічній специфіці літературного твору. До теперішнього часу в Китаї опубліковані принаймні 12 книг про Гаррі Поттера, написані маловідомими китайськими авторами і не мають ніякого відношення до оригінальної серії книг Ролінг. Ці книги можна вільно купити на кожному розі, при цьому деякі з них можна знайти в шкільних бібліотеках. Ще більше версій існує в Інтернеті. Ось назви деяких з цих книг: «Гаррі Поттер і молоді герої», «Гаррі Поттер і китайська імперія», «Гаррі Поттер і мандрівний дракон», «Гаррі Поттер і родич принца-напівкровки», «Гаррі Поттер і кришталева ваза», «Гаррі Поттер і китайська порцелянова лялька» і т.д. Деякі з цих книг запозичують героїв у Джоан Ролінг, а сюжети у інших відомих авторів, наприклад, з «Хоббіта» Толкіна [2]. Інші поміщають Гаррі Поттера в сюжети, запозичені з відомих книг про кун-фу, або Гаррі доводиться зустрічатися з героями класичних китайських творів, таких як «Подорож на захід».

Отже, беручи до уваги ставлення китайської культурної традиції до наслідування та використання, підробні книги про Гаррі Поттера можна назвати не лише засобом економічного збагачення, а й своєрідною формою художнього самовираження та визнання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Маслов А.А. Китай: колокольца в пыли. Странствия мага и интеллектуала/ Маслов А.А.. -М.: Алетейя, 2003, 376 с.
2. http://www.11points.com/Books/11_Amazing_Fake_%27Harry_Potter%27_Books_Written_In_China

ВНЕСОК РОЗВИТКУ МОДНОЇ ІНДУСТРІЇ НА ПОЗИЦІЇ КИТАЮ НА СВІТОВІЙ АРЕНІ

Кулакова І. С., Огієнко К. О.

Останнім часом Китай намагається зайняти провідні позиції у всіх сферах суспільного розвитку, і мода не є винятком. Неможливо не погодитися з тим, що мода - це один з найважливіших соціальних феноменів, бо вона є соціальним регулятором. Вперше вказав на особливі риси суспільства, в якому з'являється і діє масова мода, соціолог Г. Зіммель в кінці XIX ст. Моду досліджували і як психологічний феномен, вивчаючи причини її виникнення і зміни з точки зору індивідуальної психології. Г. Зіммель дав таке визначення: "Мода представляє собою деяку особливу форму з числа тих, шляхом яких життя намагається здійснити компроміс між тенденцією до соціального рівняння і схильністю особистості до прояву своєї індивідуальності"[1].

За останні кілька років Китай перетворився на центр модної світової індустрії, тому що в цій країні виробляється майже усе: від звичайних гудзиків до елітних тканин. Довгий час вважалося, що в Китаї є тільки ринок виробництва, але ніяк не ринок творців сучасних шедеврів моди, незважаючи на те, що раніше одяг тут був неймовірно привабливим: красою і витонченістю суконь стародавнього Китаю можна захоплюватися нескінченно. Саме тому елементи традиційних китайських нарядів можна простежити в останніх колекціях найвідоміших європейських дизайнерів. Через це сформувався окремий напрямок - використання етнічних особливостей китайського традиційного одягу в сучасних формах, зрозумілих і цікавих представникам різних культур, що знаходить відображення в формі традиційного крою, в рішенні кольору, у використанні вишивки та аксесуарів. Для сучасних дизайнерів звернення до традицій створення національного костюма стає джерелом натхнення при моделюванні сучасної модного одягу. Національний костюм, що розвивався протягом півтори тисячі років, відрізняється багатством і різноманітністю етнічних форм, виявляє глибинні зв'язки з історією народу[2].

Кілька років тому одяг з Китаю не користувався популярністю серед споживачів в Європі, тому що він вважався неякісним. На щастя, цей факт вже не є дійсним зараз. За останній час ситуація різко змінилася. Китай у виробництві одягу досяг великих успіхів. Участь китайських фабрик в найбільших світових виставках - це пряме тому підтвердження. Одяг, що виробляє Китай, практично не відрізняється за якістю від того, що виробляє, наприклад, Франція. Центром моди в Китаї вважається Шанхай. Саме там щорічно проводяться десятки модних показів і презентацій, в яких беруть участь всесвітньо відомі будинки мод. Дуже важливим фактом

є те, що шанхайські дизайнери намагаються створити свій стиль, заснований на синтезі західних і традиційно китайських мотивів [3].

Отже, спираючись на всі вищенаведені факти, не можна не погодитися з тим, що Китай є центром світової модної індустрії зараз. Згідно з останніми дослідженнями соціологів можна зробити висновок, що Китай не тільки має вплив на всю модну європейську структуру, але й покращує свій економічний стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

- 1.http://studbooks.net/546001/kulturologiya/vliyanie_mody
- 2.http://studbooks.net/1171091/kulturologiya/sohranenie_traditsiy_v_sovremennom_dizayne_kitayskoy_odezhdy_i_sovremennye_formy_vospriyatiya_traditsionnoy_simvoliki_kitaya_v_rabotah_dizaynerov <https://srjournal.ru/2017/id42/>

ЯПОНСЬКА ГОНЧАРНА ТРАДИЦІЯ І СВІТОВИЙ ЯПОНІЗМ

Ожога-Масловська Алла Валентинівна, аспірант

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, проф. С.Б. Рибалко

Першими творами японського мистецтва, які отримали визнання європейських країн у процесі культурного обміну між Японією та Європою, став японський фарфор. Як відомо, фарфор винайдений у Китаї, і королівські та аристократичні родини європейських країн із задоволенням його купували. Але з занепадом китайської династії Мін експорт порцеляни з Китаю припинився. Замість Китаю ще в середині XVII ст. фарфор стала експортувати в Європу Японія.

Саме в той час з'явився фарфор стилів *коімарі*, *іронабесіма*, *какіємон*. Протягом 30-ти років, з 1652 по 1683 рр., близько 1,9 млн. японських порцелянових виробів було відправлено з Японії до Європи. Однак в Європі були відкриті поклади білої глини, і технології виробництва почали розвиватися в німецькому Майсені та французькому Севрі, де почав з'являтися фарфор, який копіював японські та китайські твори, що викликало зниження імпорту порцеляни з Японії.

Нова хвиля захоплення японським мистецтвом, у тому числі і керамікою, відбулася майже через 150 років, у середині XIX ст. Відома історія, що у Франції гравюри *укійо-е*, а саме манга Хокусая, привернули до себе увагу, потрапивши з Японії в якості обгорткового паперу для порцеляни.

Японія, починаючи з середини XIX ст., активно і сама займалася експортом. У 1867 р. на Всесвітній виставці в Парижі сьогунат Едо представив велику кількість гравюр, святкових *какемоно*, *кімоно*, лакових

виробів, порцеляни та ін. Після закінчення виставки всі експонати були розпродані. Це стало етапним моментом в ознайомленні з японською культурою, відомим під назвою – *японізм*. *Японізмом* називають вплив, який Японія справила в другій половині XIX ст. на образотворче мистецтво Європи та Америки. Вплив поширився на всі сфери мистецтва: живопис, скульптуру, графіку, малюнок, прикладне мистецтво, архітектуру, одяг, фотографію. Крім того, приклади подібного впливу спостерігалися і в театральному мистецтві, музиці, літературі, кулінарії та ін.

До регіонів, на які поширився вплив японської культури, відносять Європу, Америку і навіть Австралію. Сучасний японський дослідник Ватанабе Хіроаки, розглядаючи *японізм* із позицій екзотизму як частину орієнталізму початку XIX ст. у його широкому розумінні, вважає, що цей феномен вичерпав свою роль і завершився під час Першої світової війни.

На його думку, японський бум у галузі прикладного мистецтва дістався Східної Європи, перетнув Атлантичний океан і з Америки потрапив в Океанію. *Японізм*, відкидаючи основи європейського традиційного технічного стилю і системи цінностей, протягом майже півстоліття, врешті-решт, втратив свіжість сприйняття. Вплив *японізму* на культуру цих країн закінчився в період Першої світової війни, найпізніше – Другої світової війни, внаслідок наближення воєнних дій і втрати популярності Японії через образ агресора для світової спільноти.

Але наведене твердження спростовується численними прикладами впливу японської керамічної традиції на мистецтво західних гончарів у повоєнні роки і до сьогодення. Це стосується, насамперед, кераміки Раку, першу чашу у цій техніці було створено майстром Чодзіро наприкінці XVI ст. Посуд, який був призначений для чайної церемонії, був замовлений Сен-но Рікю – буддійським ченцем, засновником трьох шкіл церемонії чаювання (*Омотесенке*, *Урасенке*, *Мусякодзісенке*), традиції яких послідовники шанують і продовжують у сучасних практиках. Чайні чаші – *чавани*, створені у тісній співпраці Чодзіро і Сен-но Рікю, відрізняла навмисна грубість і водночас вишукана простота, що відображає естетику *wabicha*. Чавани вироблялися тільки ручним ліпленням, мали чіткі параметри розмірів і форм та відрізнялися випадковими ефектами під час запікання полив. Ідеали *вабі*, втілені в чайних чашах Сен-но Рікю для воєначальника Тойотомі Хідейоші, радикально змінили «шлях чаю» наприкінці XVI ст. Спочатку чаші майстра Чодзіро називалися *імаякі*, що буквально звучить як *сучасна кераміка*. Рікю особисто виступав за прийняття сучасних чайних чашок *імаякі*, у розвитку яких він сам відіграв значну роль і які замінили китайську чайну естетику, що панувала на «шляху чаю» з періоду Муромачі (1492-1573).

Назва Раку має тісний зв'язок із місцем розташування печі майстра Чодзіро, поблизу палацу *Jurakudai* у передмісті Кіото. Невідомо точно,

коли вони почали називатися чайними чашами Раку, але ранні тексти, що знаходяться у музеї Раку в Кіото та Токійському національному музеї свідчать, що на печатці, яку Чодзіро отримав від військового державного діяча Тойотомі Хідейоші, вже був цей надпис. Згодом цей посуд став називатися виробами «Раку». Судячи зі стилістичних рис творів, які все ще використовуються, Чодзіро, перш за все, почав виготовляти червоні чайові чаші у 1570-х рр., а вже потім чорні.

Не встановлено також, коли японську кераміку Раку вперше було використано за зразок у майстернях західних гончарів. Але існує припущення, що це, мабуть, відбулося в Сполучених Штатах наприкінці 50-х рр. XX ст. Раку-кераміка набула поширення, оскільки в порівняно невеликих печах можна було створити нову технологію низькотемпературного випалу з ефектами запікання полив. Ця нова технологія Раку як нова галузь сучасного керамічного мистецтва була незабаром використана гончарями по всій Північній Америці, наприклад, такими художниками як Пол Солднер (1921-2011).

Випадковість результату випалу не була традиційним прийомом для західної кераміки, європейського та американського декоративного мистецтва. Навпаки, західні технології та їх традиції, що виникли в результаті творчих експериментів, мали тенденцію уникати несподіванки на користь духу впевненості. Таким чином, несподіваний, спонтанний характер західного Раку призвів до виникнення досі неіснуючих форм вираження. Нині випадкові наслідки низькотемпературного випалу Раку повністю інтегровані в західні керамічні технології, ініціювавши виникнення інноваційних художніх виразів. У той же час технологічна простота призвела до її використання у любительському колі гончарів.

В українському сучасному художньому процесі кераміка є напрямком у мистецтві, в якому європейський *японізм* проходив трансформацію від простих запозичень японських мотивів і технік до розробки власних сюжетів та авторських прийомів. Керамічні Раку-симпозіуми, поширені останнім часом, сприяють розповсюдженню японського досвіду серед українських гончарів, які у своїх інтерпретаціях поєднують його з національною традицією, переводять на мову сучасного мистецтва.

У будь-якому випадку, інтерес до кераміки Раку на Заході переважно зосереджується навколо технічних аспектів, а не на зануренні у глибини естетики чи філософії традиції Раку, розуміння якої залишалося швидше винятком. Культурно-мистецькі традиції кожного художнього твору, включаючи кераміку, підпорядковані складній естетиці, філософії та історії, і розглядання їх просто як серії технік збіднює мистецький досвід послідовників. Сьогодні той факт, що термін «Раку» став частиною нашого глобального словника, робить все більш значущим розуміння споконвічної глибини традиції японської Раку-кераміки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Raku. A Legacy of Japanese Tea Ceramics. Raku Kichizaemon XV and Raku Atsundo / Ed. by Melissa M. Rinne, Raku Museum. – Kyoto, 2015. – 189 p.
2. Watanabe Hirotaka. When Japonism Bewitched Europe // Nippon, 2015 [Electronic resource]. – Mode of access: – <https://www.nippon.com/en/column/g00284/>

ОСОБЛИВОСТІ ВИСТАВ ПЕКІНСЬКОЇ ОПЕРИ

Полякова Т. А., Кривоніс М.І.

У сучасному світі постійно зростає інтерес до китайської культури, тому все більшої актуальності набуває розуміння її особливостей. Одним з найяскравіших прикладів метафоричності, філософічності та образності культури Китаю є пекінська опера.

Китайський музичний театр або опера – це складне постановочне дійство, в якому одночасно задіяні музичні інструменти, складні традиційні костюми та грим, своєрідна сценографія, а актори повинні володіти співом, сценічною мовою, танцем, пантомімою, акробатикою та бойовими мистецтвами [1, с.138].

Основу сюжетів пекінської опери складають історичні твори і життєписи, казки і легенди, а також популярні твори епічної літератури та драматургії. Традиційний репертуар в різний час налічував загалом понад 1300 творів. Сьогодні на сцені виконують понад 200 найбільш популярних п'єс, які можна поділити на 7 категорій: повчальні, про відданість і почуття обов'язку, історичні, палацові, судові, любовні та чарівні.

Кожна опера складається з 3 частин: прелюдії, де актори розігрують різні ситуації з повсякденного життя китайців; основної частини – сюжету опери, який втілюють через танці, пісні та речитативи; заключної частини – виконання комічних номерів з акробатичними трюками.

Тривалість опери становить 2-3 години, але деякі особливо довгі вистави грають впродовж кількох днів [2].

На відміну від західного театру, актори не намагаються зіграти достовірний і індивідуальний образ персонажа, вони створюють канву характеру героя або історичної події за допомогою строго регламентованої символіки. Велика увага приділяється психологічній розробці ролі.

Основними принципами акторської гри є свобода і розслаблення. Для того щоб досягти цього, артисту необхідно володіти основами національної акторської майстерності, що складаються з так званих «чотирьох вмінь» і «чотирьох прийомів».

«Чотири вміння» становлять спів, декламування, перевтілення і жестикуляція, а «Чотири прийоми» – це «гра руками», «гра очима», «гра тулубом» і «кроки».

Спів займає дуже важливе місце. Велике значення має сам звук. Незвичайне використання голосу, тембр, дихання та інші аспекти використовуються для досягнення найбільшого сценічного ефекту.

Декламування включає і монологи, і діалоги. Існують три види декламування різного призначення: монологи на стародавній і сучасній мовах та римовані діалоги.

Перевтілення означає, що артист спочатку повинен «влізти в чужу шкіру», перейняти характер і мову персонажу, а потім стати і зовні схожим на нього, чути і відчувати як він.

Жестикуляція – це танець, елементи акробатики та бойових мистецтв.

Актори кажуть: «Тільки за одним порухом руки вже можна визначити майстра». Гра руками включає в себе форму рук, їх положення та жести. Під «формою рук» мають на увазі форму долонь. Існують жіночі і чоловічі форми. Положення рук несуть особливе символічне значення. А жести відповідають характеру сценічної дії.

«Якщо під час гри очі актора нічого не висловлюють – життєва сила втрачена», кажуть у Китаї. Для того щоб очі були живими, майстри театру приділяють велику увагу своєму внутрішньому стану – артист повинен залишити зайві думи та бачити перед собою лише натуру свого персонажа. Це допомагає їм відчувати різницю між такими поняттями, як «поглянути», «подивитися», «прицілитися», «придивлятися», «розглядати» та ін.

Гра тулубом включає різні положення шиї, плечей, грудей, спини, попереку і сідниць. Навіть незначною зміною положення тулуба можна передати внутрішній стан персонажа.

Під «кроками» мають на увазі театральні пози та пересування по сцені. У «Пекінської Опері» є кілька основних поз і способів кроків. Актори вважають, що це є фундаментом вистави – саме кроки та пози є базовими рухами, які майстри використовують для передачі своїх почуттів глядачеві [3].

Велике смислове символічне навантаження несуть грим і костюми акторів, тому вони є чітко регламентованими для кожного персонажу. Розмаїття вбрання та макіяжу різко контрастує з малою кількістю декорацій. Сценографія та реквізит не повинні відволікати глядача від найголовнішого – костюму та гриму, бо саме вони передають характер персонажа і його настрій. Вистави грають у невеликих залах для того, щоб навіть з останніх рядів глядачі могли розгледіти деталі [1, с.138].

Спектаклі впливають на глядача в максимально умовній формі, що відкриває простір для уяви. Пекінська опера – унікальний спосіб долучитися до багатогранної культури Китаю, оскільки вона вирізняється яскравою художньою своєрідністю і особливим національним колоритом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Чэнбэй С. Пекинская опера. 中国京剧 / пер. Сан Хуа, Хэ Жу. – Межконтинентальное издательство Китая, 2003. – 138 с.
2. «Китайская опера». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://azialand.ru/kitajskaya-opera/>
3. «Пекинская опера». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://china.kulichki.net/Gifts/BeijingOpera.shtml>

THE IMAGE OF CHINESE PEOPLE AND CULTURE IN WESTERN MOVIES

Семенова В. К., Огієнко К.О.

China is one of the most ancient and mysterious civilizations with the culture, which, for sure, has aroused the interest all over the world since thousand years ago up to now. Same time the interest to Chinese culture appears because of widespread of Chinese people all over the world. But what defines a culture in modern world is quite a difficult question since many everyday details can make up it. People see culture in the way they greet, the food they eat, the heroes they respect and their entertainment. And film industry nowadays is one of the best ways to represent that interest for wide audience. And it doesn't only represent different cultures, but also an overall perspective of certain ethnic groups. Examining the changing depictions of Chinese characters in Western movies enables us to understand how Chinese stereotypes evolved over time.

These portrayals of Chinese people have frequently reflected an ethnocentric perception of Asians rather than realistic and authentic depictions of Asian cultures, colors, customs, and behaviors.

Chinese culture - or rather, Chinese culture seen through a Western veneer, Orientalism - has long been a source of fascination, comedy and fear in Western cinema. We look back on how some of these portrayals have evolved over the past half century - and how Western film and television see China now. Historically, the representation of Chinese people in European and Hollywood cinema tends to veer from: the dangerous 'other', to racial stereotypes, and the mysterious exotic. For instance, the Chinese Men are often portrayed as Kung Fu masters, villains or so-called "nerds". Chinese Women in Western cinema and television, like men, have tended to be portrayed in broad generalizations. Where Asian men have largely been portrayed as more character with lack of human personality traits- the ascetic martial arts master - Eastern Asian women have often been typecast as the dangerous "Dragon Lady", the female martial arts star, or the "Oriental siren" entertainment industry worker [1]

Summing up, it is necessary to admit that although most often Chinese Americans are displayed as negative characters in movies, it must be emphasized that Asians have played some positive roles in some movies and television programs. For example, TV program Martial Law features two Asian

police officers helping Los Angeles Police Department get rid of its criminals. Movies starring Bruce Lee and Jackie Chan also often feature them as the heroes who save the day when they single handedly defeat villains [2]. However, Chinese characters in popular Western movies continue to portray negative stereotypes. Considering what make these movies popular are the consumers themselves, boycotting these movies and educating the American and European public about these unfounded stereotypical Chinese characters would be two steps that we as a community could take to decrease the number of movies that glorify Chinese misconceptions.

REFERENCES :

1. <https://thesubtext.net/2016/10/31/chinese-people-in-western-films/>
2. <https://www.thoughtco.com/asian-american-stereotypes-in-t-film-2834652>

«УМОВНИЙ» КИТАЙ В УКРАЇНСЬКОМУ «ШИНУАЗРІ» КІНЦЯ XIX - ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

Тан Цяньжуй, аспірант

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Науковий керівник: к. мист. А. Ю. Корнєв

Тема «шинуазрі», яка давно і плідно розробляється в історії європейського мистецтва, в останні роки почала з'являтися і в публікаціях, вітчизняних науковців, які торкаються українських музейних колекцій та архітектурних споруд, в яких також відбивається тяжіння до зразків і сюжетів, пов'язаних з Китаєм. Оскільки терени України колись були уславлені фарфоровим та фаянсовим художнім виробництвом, у регіональних музейних колекціях зберігаються відповідні твори декоративно-ужиткового мистецтва, а їх каталогізацією і дослідженням займаються музейні працівники, фахівці у цій галузі.

Так історія розвитку порцелянового виробництва на теренах України, тою чи іншою мірою торкаючись і теми «шинуазрі», висвітлювалася у публікаціях Ф. Петрякової, Л. Сержант, О. Школьної [3, 4, 5]. Прикладом регіонального розкриття теми «шинуазрі» є стаття Т. Литовко [1].

На думку О. Школьної, щодо візуального оздоблення власне китайської традиційної порцеляни: «Сцени споглядання природи, кохання, історичних подій, портрети були образним літописом життя китайського соціуму й одночасно приналежністю до вищих першооснов, медитативним полем» [5, с. 61]. Тобто окрім естетичної окраси інтер'єру, традиційна китайська порцеляна у своєму оформленні несла образне етичне послання і (або) побажання всілякого блага своєму власнику. Однак ситуація

змінюється, коли китайські символи та сюжети відриваються від далекосхідного культурного ґрунту і переносяться до європейської культури, починаючи з XVII ст.

Як зазначає Н. Отрох: «Хибна інтерпретація стає причиною для формування напрямку в мистецтві, заснованого на фантазії» [2, с. 168]. Під хибними інтерпретаціями розуміється тяжіння бароко і рококо до зовнішньої ефектності і екзотизму, без урахування символічного світу китайської культури. Так саме вільно ставилися європейські майстри «шинуазрі» і до матеріальних подробиць китайського побуту. І перше і друге замінювалося фантазією на теми Сходу. Таким чином, європейське «шинуазрі» продукувало створення «умовного» Китаю, в якому окремі культурні реалії використовувалися як загальне джерело натхнення для вільної мистецької інтерпретації.

Окреслюючи шляхи розповсюдження мистецького напрямку «шинуазрі», Н. Отрах наголошує: «Інтер'єри в китайському стилі, оформлені китайськими виробами, намагались створити у своїх маєтках представники вищої знаті та дрібні дворяни. Так звані «китайські кабінети» чи «фарфорові кімнати» (в яких зберігалися і демонструвалися колекції китайських виробів, головним чином фарфору) були облаштовані у багатьох палацах XVIII ст. (у Франції, Німеччині, Австрії, Італії, Голландії, Швеції, Росії). Китайські мотиви і вироби в оформленні інтер'єрів поєднувалися з європейською стилістикою рококо, тобто тут не йшлося про дослівне копіювання китайських зразків» [2, с. 168].

Серед країн, які згадуються автором у переліку європейських «провідників» так званого китайського стилю, згадується і Росія, у нашому випадку радше говорити про територію Російської імперії, до якої входили українські території, у той же час частина українських теренів входила до складу іншої, а саме Австро-Угорської імперії. Отже в результаті Україна отримувала свідчення про модні речі у стилі «шинуазрі» майже водночас і з заходу і з сходу. Тому, у свою чергу, серед польських і українських дворянських родів, що мешкали на українських землях, розповсюджувалася мода на утворення домашніх колекцій як автентичних далекосхідних артефактів, так і виробів «шинуазрі». Після 1917 року, в результаті політики «націоналізації», вцілілі твори мистецтва з колишніх дворянських садиб потрапляли до музейних зібрань.

У даній публікації принципи поєднання реального і фантазійного у створенні образу Китаю ми розглянемо на прикладі мистецьких артефактів «шинуазрі» із зібрання Харківського художнього музею (ХХМ). Конкретні приклади таких творів наведені в фаховій публікації Т. Литовко, одного з провідних спеціалістів ХХМ. Автор малює широку картину проявів «китайського стилю» на території Слобожанщини (сучасна Харківщина і Сумщина) [1]. В статті наведені різноманітні прояви «шинуазрі», від архітектурних будівель, інтер'єрів, до порцеляни і живопису.

Найбільша увага приділяється порцеляновим виробам. Так привертає погляд фігурка «Китаянка», вироблена на заводі А. Міклашевського. Сама її поява нагадує про поширені фарфорові серії різноманітних «типів» людей, які належать до різних світових культур, ніби своєрідний фарфоровий атлас народів, який був повинен репрезентувати їх вигляд, особливості, екзотизм. Виходячи з принципу репрезентативності, ці зображення повинні бути реалістичними, враховуючи усі деталі одягу і можливі аксесуари.

Детально аналізуючи фігурку «китаянки», ми знаходимо невідповідності на кожному рівні умовної вертикальної вісі «верх-низ». Так для азійського глядача ця дівчина вже за фізіономікою сприймалася б європейкою, одягненою в щось схоже на китайській костюм. Її відкрита шия та декольте також абсолютно неможливі у китайському одязі і стилі поведінки ХІХ століття. Приталений костюм, як і декольте дозволяють підкреслювати жіночість у європейській манері, у той час як у крої справжнього жіночого китайського верхнього одягу, лінія талії відсутня, досить вільно зображено і пояс, що ніби сповзає по стегнах. Форма віяла не відповідає тогочасним китайським зразкам, а туфлі хоча і нагадують справжні але їх носи занадто задрані. У цілому ж в результаті усіх виявлених умовностей, фігурка китаянки нагадує карнавальну європейську ремінісценцію «шинуазрі», ніж зразок зображення реалістичного китайського «типу». Скоріш за все, виробник і намагався зробити чужий етнічний код ближчим для свого глядача і покупця, щоб дозована екзотика приваблювала та не відлякувала, зберігаючи певні звичні риси і вже відпрацьовані стереотипи сприйняття цього «умовного» Сходу.

Так саме вільно переходили й географічну межу, оскільки більш широке поняття Сходу включало у себе, наприклад Далекий Схід, який у художньому вимірі вже поділявся на власні «регіони» як от «японізм» і «шинуазрі». У масовому ж виробництві далеко від справжніх етнічних регіонів ці поняття художньо змішувалися. Прикладом може слугувати ще один експонат Харківського художнього музею, це одна з тарелів Будянського фаянсового заводу з китайським сюжетом. Живописно виконаний на площині тарелі, він збирає цілий набір елементів, характерних для «шинуазрі», тут є квіти і птахи, метелик і архітектурні елементи, побутові сцени. У центрі цієї перевантаженої різноманітними деталями композиції, зображена китайська пара. Чоловік і жінка, вдягнені за «маньчжурською» традицією ХІХ століття, а їх центральне розташування ніби покликано підкреслити належність і усіх інших деталей до китайського світу. Однак сцена на нижньому бортику тарелі, де зображено жінку, що доглядає квітку, за всіма ознаками сприймається як японський мотив.

Таке ж поєднання елементів «шинуазрі» і «японізму» вбачаємо на малюнку з альбому начерків С. Васильківського. Це довільна композиція з китайським круглим віялом, однак такі віяла вже запозичили і використовували японці, а малюнок на віялі взагалі не характерний для малюнків на справжніх далекосхідних аксесуарах. Так саме в стилістиці європейського мистецтва зображені квіти і пташки, що немов обрамляють композицію.

Таким чином можна констатувати, що українські митці і виробники, продовжуючи європейську традицію «шинуазрі», утворювали свій «умовний» Китай. Його дослідження нині є важливим моментом мистецької комунікації двох культур.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Литовко Т. Ю. Схід в культурі Слобожанщини XIX – першої треті XX століття в контексті проблем походження творів мистецтва / Т. Ю. Литовко // Вісник ХДАДМ. – 2012 – № 15. – С. 71 – 81.
2. Отрох Н. В. Орнаментальні мотиви китайського шовку і його вплив на трансформацію європейських візерунків / Н. В. Отрох // Питання культурології. – 2015. – Вип. 31. – С. 166 – 174.
3. Петрякова Ф. С. Украинский художественный фарфор (конец XVIII – нач. XIX ст.) / Ф. С. Петрякова. – К. : Наук. думка, 1985. – 223 с.
4. Сержант Л. Фарфор і фаянс / Л. Сержант // Історія декоративного мистецтва України : У 5 т. / НАН України, ІМФЕ ім. М.Т.Рильського ; наук. ред. Т. Кара-Васильєва. – К., 2009. – Т. 3. – С. 279 – 299.
5. Школьна О. В. Духовно-естетичний спадок і філософія фарфору Китаю в розвитку культури «білого золота» європейських держав нового часу / О. В. Школьна // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури. – 2014. – Вип. 32. – С. 58 – 67.

ОБРАЗ «ЖИВОПИСНОЇ ЯПОНІЇ» У ЗАХІДНІЙ КУЛЬТУРІ: ІСТОРИЧНА ТА СУЧАСНА РЕЦЕПЦІЯ

Тимофєєнко Аліна Вадимівна, аспірант

Харківська державна академія культури

Науковий керівник: д. мист., проф. С. Б. Рибалко

Формування образу «живописної Японії» пов'язано з «примусовим відкриттям» Японії західного світу. У 1862 році в Лондоні була проведена промислова виставка, на якій були представлені твори традиційного декоративного-прикладного мистецтва Японії. Саме шухляди, віяла, ширми і нецке стали першими предметами захоплення європейців. Тема впливу Японії на європейське мистецтво є доволі поширеною серед вчених, при цьому варто відзначити, що наукового доробку, присвяченого формуванню образу Японії в європейській свідомості поки невелика кількість. Зокрема, про образ мальовничої Японії писали такі вчені, як

Г. Чхартішвілі, В. Молодяков, Е. Уілкінсон, Я. Літтвуд, М. Суванто. В українській науковій думці ця тема поки мало висвітлена.

Вплив образу «живописної Японії» найяскравіше втілюється у художньому спадку європейських художників, зокрема у англійських та французьких. Традиційність та спадковість, як характерні риси англійської та японської культури, дали змогу більш глибоко англійським митцям пізнати японську естетику та філософію. Зокрема, поширеними проблемами у англійських теоретиків стали зачарованість мінливістю часу (моно-но-аваре) й проблема стосунків людини і природи. В той самий час французькі художники сприймали технічні прийоми японського мистецтва, передусім графіки.

Слідом за піком популярності образу «живописної Японії» в європейському мистецтві простежується тенденція до уявлення про Японію як про втрачений рай. Перші передумови до цього виникають у творчості зачарованих нею творців, зокрема у англійського письменника О. Уальда. Розчарований вестернізацією і прискореної модернізацією Японії, автор звертає увагу на те, що японці, з якими стикаються європейці, є лише тими структурованими образами, які японці хочуть показати європейцям, а справжня Японія прихована від їх очей: «японці, як сказано, є просто манера, стиль, граціозна фантазія мистецтва» (3).

Приблизно в цей же час з'являється серед європейських жителів думка про японців як про шпигунів, що репрезентовано у великій кількості художніх творів. Як зазначає японознавець В. Молодяков: «міф цей виник не на порожньому місці. Його живили і шалене захоплення європейців культурою і мистецтвом Японії, і певна неприязнь до цілком далекої, «варварської», але не менш давньої і розвинутої цивілізації» (1).

З кінця ХІХ ст. до кінця другої світової війни характеризується втрата інтересу до образу «живописної Японії» в західноєвропейських країнах, однак з'являється зацікавленість у російського народу. Однак, варто зробити поправку на те, що в цей час крім «барвистого і екзотичного» образу Японії формується і комічний образ Японії (2).

Відновлюється інтерес в період своєрідного «нового відкриття» Японії окупаційними силами. Перш за все це пов'язано зі зміною курсу зовнішньої політики країн-переможниць. Перед їх урядом було поставлено завдання змінити образ «минулого ворога» на «теперішнього союзника». Так, основний акцент робився на миролюбності японців і на особливостях їх традиційної культури. Найважче це було зробити у США та СРСР. Японія викликала зацікавленість США, про що свідчить популярність книги Р. Бенедикт «Хризантема і меч». Однак, напад на Перл-Харбор змушував тривалий час бачити в Японії «жовту небезпеку», аніж «країну хризантем». У радянсько-японських відносинах ключовим моментом було партнерство Японії із США, якого тривалий час радянська влада вважала супротивником.

З 1972 р. на формування образу «живописної Японії» став впливати безпосередньо японський уряд. Була створена організація «Японський фонд», основним завданням якої стало формування позитивного образу Японії за кордоном. Крім організації курсів японської мови і обміну студентами, було підписано угоди про культурний обмін та співробітництво з більшістю західних країн. Важливу роль у формуванні образу Японії знову почало грати традиційне мистецтво Японії. Але при цьому акцент робився і на сучасні тенденції японської культури. Зокрема, на кінематограф і японську анімацію. Підтвердження цьому є велика кількість спільних фестивалів і знятих фільмів, а по проблематиці японської анімації проводяться наукові конференції і призначаються урядові премії на їх створення.

Після завершення Другої світової війни, в репрезентації і формуванні образу «живописної Японії» провідну роль відіграє кінематограф. Основними темами кіносюжетів є феодальна Японія, самураї і гейші, традиційне мистецтво (каліграфія, ікебана, театр кабукі, національна музика і танці). Так, у фільмах П. Гріневей знаходиться втілення театр кабукі («8 з половиною жінок», 1999) і каліграфія («Записки коло подушки», 1995). В обох випадках мистецтво є засобом пізнання світу. В останній стрічці важливу семантичну роль відіграє цитування твору Сей Шьонагон.

У творчості О. Сокурова важливе місце займає японська естетика і філософія, зокрема, естетична категорія моно-но-аварі і культ імператора. Зокрема, у творі «Східна елегія» (1996) спостерігається інтерпретація простору фільму як примари або сну. Знімаючи японське місто на туманному острові режисер сколихує у глядачів відчуття скорботи, але завдяки відмінній операторській праці, музичному супроводі, інтерв'ю із мешканцями на фоні, йому вдалося досягнути чарівності цієї скорботи.

У фільмах німецьких режисерів образ «живописної Японії» втілюється за допомогою інтерпретації буддизму і характеризується використанням поширених «японських штампів» (сакура, Фудзіяма, кімоно тощо). Зокрема, у фільмі «Квіт сакури» (2000, реж. Д. Доррі) танок «буто» стає можливістю німецькому персонажу попрощатися із померлою дружиною та наблизитися до стану дзен. У кінострічці «Просвітлення гарантовано» тієї ж режисерки герої прибувають до «живописної Японії» із садами та одухотвореністю повсякденного життя, а залишаються на самоті у великому мегаполісі. Протягом фільму персонажі відчують уявлене замилювання Японією, розчарування нею і пізнання «японського духу» у фінальних сценах.

У фільмах французького виробництва, як і свого часу, в живопису, найбільш яскравим втіленням образу Японії є його культурно-мистецька репрезентація, а саме музичне супроводження, гра з монтажем і світлом тощо. Зокрема, цим характеризуються кінострічки «Страх і трепіт» (2003, реж. А. Корно) й «Токійська наречена» (2014, реж. С. Ліберскі).

Неможливо не згадати фільм А. Рене «Хіросіма, моє кохання» (1959), який розкриває проблему історичної пам'яті. У цьому фільмі простежується синтез образу «живописної Японії» й образом жертви американського бомбардування.

Особливу увагу слід приділити творам радянських режисерів. Більшість фільмів радянського періоду було створено плідною співпрацею радянсько-японських фахівців, що наділяє кінострічкам особливого контексту. Образ «живописної Японії» репрезентовано переважно жіночими персонажами. Прикмітною характеристикою цих фільмів є відсутність або маловиразність чоловічих персонажів. Стрічки «Москва, кохання моє» (1974, реж. О. Мітта, К. Йосіда), «Мелодії білої ночі» (1976, реж. В. Соловйов) присвячені кохання японської жінки й радянського чоловіка, які за велінням долі не можуть бути разом. Важливий культурний внесок зробила стрічка «Канікули Кроша» (1980, реж. Г. Аронов), сюжет якої обертається коло мініатюрної скульптури – нецке. Більшість радянських глядачів визнавали, що саме завдяки цьому телефільму дізналися про подібний вид декоративно-прикладного мистецтва. Отже, у радянських фільмах «живописна Японія» репрезентована насамперед через чуттєвість, загадковість та тендітність.

Таким чином, сформований у середині ХІХ ст. образ «живописної Японії» протягом усієї своєї історії «переживав» часи піку та забуття. Глобалізаційні процеси трансформували сприйняття Японії як країни екзотичної та комічної до Японії як чуттєвої й загадкової. Наразі важливу роль у формуванні образу «живописної Японії» відіграє кінематограф, адже це єдиний вид мистецтва, що поєднує признаки статистики й динаміки, що дозволяє створити максимально повне сприйняття сконструйованого творцями образу Японії.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Молодяков В. Э. «Образ Японии» в Европе и России второй половины XIX – начала XX века. М.: Ин-т востоковедения РАН, 1996. – 184 с.
2. Чхартишвили Г. Образ японца в русской литературе // Знамя, 1996 – № 9. – С. 188-200.
3. Уальд О. Полное собрание сочинения. Том 3. [Електроний ресурс] – Режим доступу: https://ru.wikisource.org/wiki/Файл:Уайльд_Оскар_-_ПСС._Том_3_-_1912.pdf
4. Littlewood I. The Idea of Japan: Western Images, Western Myths – Chicago: R. Dee. – 248 p.
5. Suvanto M. Images of Japan and the Japanese – Saarbrücken: Omniscryptum Gmbh & Company Kg., 2008 – 134 p.
6. Wilkinson E Japan versus Europe: a history of misunderstanding – Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books, 1983 – 288 p.

МІСЦЕ ДРАКОНІВ У КИТАЙСЬКІЙ МІФОЛОГІЇ

Якутович М. В., Нога А.Р.

Найпопулярнішою істотою у Китаї є дракон, який є знаком етнічної ідентичності цієї країни. Саме це є темою доповіді, яка дасть відповідь на головне питання: чому саме дракон є такою важливою істотою у китайській культурі.

По-перше, дракон – доброзичлива істота, яка приносить удачу, щастя та процвітання. Саме за такі позитивні якості їм надавалося багато почесей, а найголовніше – любов людей. А завдяки легендарному правителю Фуси дракони стали покровителями чиновницьких рангів.

Відкритим питанням залишається походження драконів, бо існує велика кількість гіпотез, кожна з яких має місце бути. Одна з найбільш правдивих гіпотез є та, що дракон виник зі стилізованих описів таких реально існуючих тварин, як змії, риби, крокодили. Первісні люди поклонялися багатьом істотам, що живуть у воді, наприклад, коропам або крокодилам, поступово їх риси були додані в образ дракона.

Ієрархія драконів складалася з декількох східців. Найвищий ступінь займали літаючі дракони. Їм підкорялися духи-дракони. Нижче йшли земні дракони та підземні, які охороняють скарби. Також дракони класифікувалися за кількістю кігтів (лун – 5, ман – 4), за кольором (жовтий - Хуанлун, червоний - Чилун, зелений - Цилун, білий- Байлун і чорний - Сюанлун) та за зовнішнім виглядом (лускаті істоти носили ім'я – Цзяо, безрогі істоти – Чи, рогаті – Цю.)

Первісне суспільство вірило в якусь надприродну силу, яка могла керувати усіма природними процесами. Саме дракон став втіленням цієї сили у Китаї, бо найважливіше вміння драконів — здатність управляти стихіями. Повені та інші катаклізми – також результат дії драконів. Тож так, за допомогою буддизму, прийшло відношення до драконів не тільки як до добрих, а й як до злих істот.

Отже, вже протягом тисячоліть дракон залишається головним символом Китаю. Зображення драконів зустрічалися в елементах одягу, музичних інструментах, посуду та архітектурних споруджень. Практично у всіх династіях імператорський трон мав назву «драконівський престол», а герб держави прикрашало зображення дракона. Навіть сучасна культура не втратила свого інтересу до цих створінь. Дракон часто зустрічається і в комп'ютерних іграх як персоніфікований образ Китаю.

ТЕМА ОРІЄНТУ В ЖИВОПИСІ ТА ФОТОГРАФІЇ ІВАНА ТРУША

*Ямаш Юрій Володимирович, к. мист., доцент кафедри дизайну
Національний лісотехнічний університет України*

Творчість видатного художника Івана Труша яка припадає на кінець XIX – першу половину XX століття займає вагоме місце в історії українського мистецтва та культури. Його пензлю належить понад шість тисяч картин різноманітної тематики. Труш завжди був послідовний у виборі сюжету і його живописний спадок чітко поділяється на тематичні цикли та серії. Тема сходу присутня в його мистецькому доробку зробленого під час його пленерних вакацій до Єгипту, Палестини та Криму. В найбільш докладних монографічних дослідженнях присвячених творчості художника мистецтвознавців Ярослава Нановського, Григорія Островського ця тема висвітлена декількома рядками (4-6). Ширше східне питання бере до уваги Тетяна Басанець у своїй монографії, розглядаючи картини Труша виключно з мистецтвознавчої позиції, залишаючи не розкритим історичний аспект (1). Дослідження одеської дослідниці надруковано виключно німецькою мовою, не представлено у провідних бібліотеках України і тому практично не доступно для фахівців (9). Між тим Іван Труш був ледве не першовідкривачем східної тематики в українському образотворчому мистецтві. Він сам називав себе першим і ледве не єдиним орієнталістом в національному живописі (7).

Орієнтальні сюжети з'явилися в живописі Труша у 1901 - 1904 роках під час його перебування у Криму. Важливим моментом мотивації в пошуку нової сюжетної лінії для художника була поезія Адама Міцкевича, а саме його збірка «Кримські сонети». Практично Труш намагався її проілюструвати. Зацікавлення сходом, як у будь якої освіченої людини, у Труша з'явилося після захоплюючих лекцій з історії мистецтв під час навчання у Краківській академії красних мистецтв (1891 - 1897). Зацікавлення переросло у бажання побачити і відтворити стародавні монументальні пам'ятки після бесід зі своєю нареченою, а потім і дружиною Аріадною Драгомановою, дочкою Михайла Драгоманова, яка вчилася у Парижі і, під час відвідань Лувру, особливе враження отримала від багатой єгипетської експозиції. Двоюрідна сестра Аріадни, його «добра товаришка Леся», так художник звертався у листах до Лесі Українки, ще в юності написала “Стародавню історію східних народів”. Це безперечно також вплинуло на творчі плани Труша.

Кримські сюжети художника в основному містять зображення краєвидів з видами гір Кекенейз, Чатирдаг, морського узбережжя, мису Фіолент, кипарисів та сосен на скелях. В поле зацікавлення митця потрапляють також об'єкти кримсько-татарської культури. Він пише декілька етюдів з різних ракурсів мечеті в Алупці (нині не існує). В

Бахчисараї його увагу привертає ханський палац, зокрема він малює могилу славетного кримського хана Кирил Гера, того самого грізного повелителя в полоні якого за переказами та Пушкінською версією знаходилася Марія Потоцька. В окремих великоформатних пейзажних роботах Труша з'являються стафажні постаті кримських татар. На згадку про кримську подорож художник привозить до Львова куплений на Бахчисарайському ринку гаптований татарський рушник.

Наступна східна двомісячна подорож Івана Труша до Єгипту та Палестини відбувається у 1912 році (2-3). Він оселяється в Каїрі поблизу долини Гізе біля пірамід. Там він малює і робить чисельні світлини історичних пам'яток. Рис. 1. Крім пірамід, Великого Сфінкса, темами його етюдів стають арабські святині, надгробки мусульманських цвинтарів, побутові сцени вуличного життя Каїру. В творчому доробку на єгипетську тематику Труша є також декілька портретів. Художник мешкає у феллахському селі біля пірамід і, судячи з авторських підписів, саме його мешканці – феллахи, нащадки давніх єгиптян стають героями його портретів. Труш також перебуває в поселеннях бедуїнів і робить серію світлин, які слугують йому матеріалом для написання великоформатних робіт (8).

Того ж року художник продовжує східну тематику подорожуючи Палестиною. В Єрусалимі він проходить хресною дорогою до Голгофи, але як мистецький об'єкт художник обирає Гефсиманський сад. Там він малює краєвиди з оливними деревами до зображення яких додає постаті арабів.

З єгипетсько-палестинської подорожі привозить до Львова біля сорока етюдів, велику кількість світлин. Цей фактажний матеріал, а також кримська серія слугує художнику протягом всього його життя, дозволяє йому робити нові різноформатні версії, авторські репліки східних сюжетів.

Окремі моменти східної тематики Івана Труша потребують додаткових вивчення. Під час сучасного дослідження були здійсненні польові дослідження єгипетських вакацій художника. Вони дозволили отримати багато цікавого матеріалу, але не дали повністю відповіді на всі поставлені питання. Так вдалося з'ясувати що на ряду Трушевих світлин зафіксовано типових представників племені Баді. Знайти місцезнаходження цього поселення через сто років по подіях не вдалось.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Basanez T. Ivan Trusz ein europäischer Maler aus der Ukraine / Tetjana Basanez. — Duren, 1997. — 183 s.
2. Лист І. Труша до Аріадни Труш (Драгоманової). Каїр, 29 березня 1912 р. // НМЛ. - АТ-54888/2. – Арк. 66.
3. Лист І. Труша до Аріадни Труш (Драгоманової). Каїр, 4 квітня 1912 р. // НМЛ. - АТ-54888/2. – Арк. 69.
4. Нановський Я. Іван Труш. - К: Мистецтво, 1967. – 88 с.: іл.

5. НМЛ. — Архів Труша 301. Островський Г. С. Труш. Оповідь-колаж, арк. 225.
6. Островський Г. І. І. Труш. Нарис про життя та творчість / Г. Островський. — К. : Мистецтво, 1955. — 35 с., 14 іл.
7. Труш І. Творчий шлях художника // Література і мистецтво. — Львів, 1940. - № 2. - С. 43-46.
8. Ямаш Ю. Польові дослідження єгипетських вакацій Івана Труша: Другі читання пам'яті М. Біляшівського // Матеріали наукової конференції. 24-25 жовтня 2007 р. — Київ: Національний художній музей України, 2009. — С. 270-275.
9. Ямаш Ю. Критика монографії Т. Басанець „Іван Труш — європейський художник” // Іван Труш. 1869-1999: Матеріали конференції. — Львів: Національний музей у Львові, 2001. — С. 52-57.



Рис. 1. Труш І. Продавець води. Гізе. 1912 р. ч/б фото.

THE PHENOMENON OF ASIAN AMERICANS IN MODERN SOCIAL LIFE OF U.S.A.

Jessica M. Sullivan, Огієнко К.О.

University of Maryland University College (UMUC)

Asian Americans are Americans of Asian descent. The term refers to a pan ethnic group that includes diverse populations, which have ancestral origins in East Asia, Southeast Asia, or South Asia, as defined by the U.S. Census Bureau [1]. This includes people who indicate their races on the census as "Asian" or reported entries such as "Asian Indian, Thai, Chinese, Filipino, Korean, Pakistani, Japanese, Vietnamese, and Other Asian"[1]. Asian Americans with no other ancestry comprise 5.4% of the U.S. population, while people who are Asian alone and those combined with at least one other race, make up 6.8%. Asian Americans are the highest-income, best-educated and fastest-growing racial group in the United States. They are more satisfied than the general public with their lives, finances and the direction of the country, and they place more value than other Americans do on marriage, parenthood, hard work and career success, according to a comprehensive new nationwide survey by the Pew Research Center.

Asian Americans either are immigrants from Asia (59%) or are descendants of immigrants (41%). The vast majority of the Asian-American population (at least 83%) [1] 17 trace their roots to only six countries—China, India, Japan, Korea, the Philippines and Vietnam. As the accompanying chart shows, Chinese are the most numerous of these six groups, Japanese the least.

Asian Americans have a long history in the United States, dating to the early 19th century, when thousands came to work in agriculture, construction and other low-wage jobs. The Asian-American population grew slowly for more than a century because severe restrictions or outright prohibitions were imposed on most immigration from Asia. Most Asian Americans now living in the U.S. arrived as a result of passage of 1965 immigration legislation that opened admission to people from a wider range of countries.

Asians recently passed Hispanics as the largest group of new immigrants to the United States. The educational credentials of these recent arrivals are striking. More than six-in-ten (61%) adults ages 25 to 64 who have come from Asia in recent years have at least a bachelor's degree. This is double the share among recent non-Asian arrivals, and almost surely makes the recent Asian arrivals the most highly educated cohort of immigrants in U.S. history.

Compared with the educational attainment of the population in their country of origin, recent Asian immigrants also stand out as a select group. For example, about 27% of adults ages 25 to 64 in South Korea and 25% in Japan have a bachelor's degree or more.² In contrast, nearly 70% of comparably aged recent immigrants from these two countries have at least a bachelor's degree. The modern immigration wave from Asia is nearly a half century old and has pushed the total population of Asian Americans—foreign born and U.S. born, adults and children—to a record 18.2 million in 2011, or 5.8% of the total U.S. population, up from less than 1% in 1965.³ By comparison, non-Hispanic whites are 197.5 million and 63.3%, Hispanics 52.0 million and 16.7% and non-Hispanic blacks 38.3 million and 12.3%[1].

When findings from the surveys conducted in U.S.A. are compared with recent surveys conducted among Asians in major Asian countries, a mixed picture emerges. For example, adults living in China are more satisfied with the way things are going in their country than Chinese Americans are with the way things are going in the United States. By contrast, the publics of India and Japan have a more downbeat view of the way things are going in their countries than their counterpart groups do about the U.S [2, p. 20].

So, the Asian Americans are a unique cultural and sociological group, which has connection both with American culture and their own national culture, but same time already has some peculiar individual traits, but they definitely have their place in modern American society.

LITERATURE:

1. <http://www.pewsocialtrends.org>
2. Gene Luen Yang. American born Chinese/ Gene Luen Yang – FS - 2006-240 p.

СЕКЦІЯ 5. ОСВІТА ТА ВИХОВАННЯ У КРАЇНАХ СХОДУ. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СХОДОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

ОСОБЕННОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ ВНЕАУДИТОРНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ-ВОСТОКОВЕДОВ

Быкова Ирина Алимджановна, к.ф.н., доцент

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды

При обучении восточным языкам необходимо опираться на продуманную комплексную систему аудиторных, индивидуальных, самостоятельных и внеаудиторных занятий. Важным звеном в этой системе является внеаудиторная работа, которая способствует не только совершенствованию языковой подготовки студентов, но и решает такие воспитательные задачи, как формирование творческой активности, развитие инициативности, настойчивости, самостоятельности в приобретении знаний.

В связи с тем, что большинство студентов, поступая на восточное отделение, не представляют трудностей изучения второго языка вообще и восточного, в частности, внеаудиторная работа на первом курсе должна быть направлена на то, чтобы заинтересовать их, привить им любовь к стране изучаемого языка, самобытной культуре Востока, его древней истории, удивительным памятникам архитектуры.

Как показал опыт, первым этапом введения в специальность первокурсников может стать проводимый в сентябре «День кафедры», во время которого презентуется кафедра, направления её работа, выступают старшекурсники со своими успешными наработками в учебе и практике овладения специальностью.

Наглядной пропагандой перспектив изучения восточных языков и культуры являются выступления студентов старших курсов, вернувшихся после языковых стажировок в Китае, Японии, Турции, Иране, Израиле, демонстрация ими слайдов, видеороликов своего пребывания в стране изучаемого языка, обмен впечатлениями.

Как показал опыт работы, полезными для накопления страноведческой культуры являются мини-конференции, на которых студенты младших курсов готовят и презентуют доклады по географии, истории, государственному устройству, религии, праздникам страны, язык которой они изучают. Для активизации внимания докладчики составляют для слушателей тесты по страноведению и затем совместно проверяют правильность их выполнения. Лучшие из апробированных таким образом

страноведческих докладов становятся исходным материалом для выступлений на традиционной научно-практической конференции студенческой молодежи и молодых ученых «Проблемы сходознаводства в Украине».

На старших курсах внеаудиторную работу необходимо проводить, максимально используя языковую подготовку студентов. Это способствует не только обогащению словарного запаса студентов, но и углубляет знания по фонетике, грамматике, развивает устную и письменную формы речи. Так, студенты 3-5 курсов должны принимать участие во всех этапах конкурсов речей по восточным языкам. Необходимо привлекать студентов к выступлениям на университетских праздниках с пропагандой восточных музыки, хореографии, поэзии, устного народного творчества. Студенты должны активно работать как в университетских, так и в городских культурных центрах стран Востока, посещать выставки, встречи с известными артистами, политиками, недели восточного кино, которые проводятся Консульствами и Посольствами. Большой популярностью у студентов пользуются проводимые при поддержке культурных центров университета занятия по каллиграфии, чайной церемонии, одеванию кимоно и т.д.

Среди форм внеаудиторной работы популярно и проведение таких традиционных восточных праздников: китайского Нового года, Дня Независимости Турции, праздника Весны – Новруз, национальных праздников Израиля, Японии, в подготовке которых принимают участие все студенты восточного отделения, приглашаются гости-носители восточных языков.

Студенты восточного отделения должны активно привлекаться к проведению профориентационной работы в подшефных школах, проводить для учащихся мастер-классы по оригами, икебанае, викторины по страноведению. Для этого вида работы рекомендуется создание нескольких агитбригад, которые под руководством преподавателей восточных языков готовят интересные программы познавательного и музыкального характера. Внеаудиторная работа в школе дает возможность студентам проявить профессиональные качества будущих учителей восточных языков, на практике показать уровень языковой подготовки, организаторские способности.

Еще одним видом внеаудиторной работы является привлечение студентов старших курсов к переводческой работе во время приезда в регион различных делегаций из стран Востока, к организации волонтерской помощи студентам-иностранцам в начальный период их пребывания в университете.

Студенты восточного отделения нашего университета вот уже в течение нескольких лет участвуют в такой форме внеаудиторной работы,

как рекламно-просветительские акции для населения в торговом центре «Караван», в парках, на площадях города и области.

При проведении внеаудиторной работы нужно придерживаться определенной системы в подаче и презентации материала, а также принципов доступности и преемственности. Необходимо помнить, что материал, подбираемый для внеаудиторной работы, может выходить за рамки программных требований, но учитывать уровень языковой подготовки студентов, способствовать углублению их интереса к изучению восточных языков, сплочению студенческого коллектива, укреплению уверенности в своих знаниях.

СИСТЕМА ПОШУКУ ТА РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ В КИТАЙСЬКІЙ НАРОДНІЙ РЕСПУБЛІЦІ

Баркова А. О., Науменко С.С.

Система освіти в КНР, як і всюди, включає початкову (1-6 клас), основну (7-9 клас) і повну (10-12 клас) середню школи, а також вищу і середню спеціальну освіту. У Китаї налічується близько мільйона навчальних закладів різних ступенів і профілів. Закони Китаю дають право на отримання освіти кожній людині, в тому числі представникам національних меншин, дітям, жінкам і інвалідам.

Китайський уряд надає особливого значення поширенню базисної освіти. Після оприлюднення в 1986 році "Закону КНР про обов'язкову освіту" в більшості районів країни було введено обов'язкове початкове навчання. У великих містах і деяких економічно розвинених районах введено обов'язкову середню (основу) освіту першого ступеня. Приблизно 73% підлітків вступають до середньої школи першого ступеня, а 44,1% її випускників продовжують свою подальшу освіту.

Обдаровані діти і молоді люди в Китаї, як правило, користуються різними пільгами при просуванні по освітнім "сходах" - до їхніх послуг державні стипендії, субсидії підприємств, організацій і т.п.

У Китаї немає спеціальних шкіл для обдарованих дітей, однак широко використовуються ті можливості, які відкриває для середньої школи близькість університетських центрів. При кожному університеті існують школи, забезпечені університетськими кадрами і дають освіту підвищеного рівня.

Крім того в Китаї створена ієрархічна система шкіл: у всіх провінціях, містах виділяється кілька кращих шкіл, серед них найкраща - "супершкола". Ці освітні установи (їх кілька на весь Китай) отримують найбільшу державну підтримку і, головне, - право конкурсного відбору.

Вони запрошують найкращих викладачів з різних країн. Це елітні заклади, де навчаються не тільки китайці, а й громадяни США, Англії, Австралії, Канади та інших країн. Навчання платне (5-10 тис. \$), Але справа варта того і бажаючих більше, ніж місць.

Прикладом такої школи є Shanghai high school, одна з найстаріших шкіл в Китаї. Шанхайська школа була заснована в 1865 році. У 1993 році було утворено міжнародне відділення цієї школи, а в 1995 році на базі цієї школи створено бакалаврат. Школа справляє незабутнє враження: вона знаходиться в величезному за розміром кампусі з чудовим парком і повним комплектом спортивних споруд.

У школі є цифрові лабораторії з біології, екології, хімії, фізики, при проведенні лабораторних досліджень використовуються нанотехнології. Кабінети розраховані на 40 учнів (проти звичайних для Китаю 60-62). Китайські учні вчаться в Шанхайській школі в 10-12 класі, а іноземні учні з 9 років, тобто з 4-го класу.

Всього в школі 3200 учнів, з них 1200 китайців і дві тисячі іноземців. Для них побудовані окремі корпуси. Всього два профілі спеціалізації - точні і хіміко-біологічні науки. Спеціалізація триває один рік, в 12-му класі.

З учнями працює три групи фахівців - університетські вчені, педагоги, психологи. Педагогічне навантаження складає 18 годин, в той час як у звичайній школі - 12 годин. 20% випускників їдуть вчитися за кордон, до престижних університетів США. Вся освіта в Шанхайській школі платна. Викладання в школі здійснюється англійською мовою.

У школі є музей, матеріали якого розповідають про випускників. Серед них чимало видатних державних діячів, вчених - людей, якими пишається країна. Разом з тим багато випускників школи вступають до престижних університетів в інших країнах, і це теж предмет гордості школи.

Особливу роль відіграє зовнішнє незалежне тестування. У Китаї воно проводиться з 1-го класу. За результатами єдиного іспиту проводиться "мікшування" груп всередині класів: виділяються "елітна" і "слабка" групи, а в старших класах - групи, схильні до спеціалізації в тих або інших областях. Цей поділ на групи дозволяє виявляти найбільш талановитих дітей, які продовжують навчання в "супершколах". У старших класах у всіх школах - 40-годинний робочий тиждень (8 уроків щодня).

Особливу роль в роботі з обдарованими дітьми грає додаткова освіта. Незважаючи на те, що китайська освіта поки поступається за якістю освіти кращим світовим освітнім центрам, все більше хороших студентів їдуть туди. Але ж не секрет, що рейтинг університету визначається не тільки рівнем професури, а й якістю підготовки студентів. І в цьому тактика, обрана КНР, вже дає свої плоди. Рівень китайських вузів вище, що

піднімає престиж країни. Чимало сприяють цьому і регулярні перемоги китайських школярів на міжнародних олімпіадах.

ІГРОВІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ НА СЕРЕДНЬОМУ РІВНІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Бу Тхі Мінх Тхі, Жукова К.Є.

У роботі досліджуються ігрові види діяльності на середньому рівні вивчення китайської мови. Процес організації навчання учнів за допомогою ігор є однією з актуальних проблем методики викладання китайської мови, адже викладач змушений знаходити різні методи для підтримки у учнів інтересу до досліджуваного матеріалу і стимуляції їх діяльності протягом усього заняття. Вигідним засобом вирішення цієї проблеми є учбові ігри.

Однією з найголовніших проблем викладання китайської мови є навчання усній мові. Ігрова діяльність може створити оптимальні умови для розкриття комунікативної функції мови тому, що дозволяє наблизити процес навчання до реального життя, що посилює мотивацію до засвоєння іноземної мови.

Відомо, що на середньому рівні вивчення іноземної мови у учнів змінюється відношення до мови, що вивчається. Основою інтересу є внутрішні, комунікативно-когнітивні мотиви, які виходять з діяльності по вивченню іноземної мови. Присутність інтересу до мови, яка вивчається, ще не забезпечить позитивну мотивацію. Мотивація має бути підкріплена бажанням учнів до здійснення учбової діяльності. Тому, одне з основних завдань викладача полягає в тому, щоб підтримати у учнів інтерес до вивчення мови. В даному випадку потрібно звернути увагу до психолого-педагогічних рис учнів.

На середньому рівні вивчення китайської мови джерелом поліпшення ефективності учбового процесу є ігри-змагання, ігри-конкурси. Ці ігри відрізняються від звичайної гри тим, що в них, безумовно, є присутнім елемент змагання і конкуренції. Для окремих учнів, які не відчувають інтерес до вивчення іноземної мови, ігри-змагання служать основою для виявлення цікавості. Звідси витікає, що застосування таких ігор дає високий ефект серед учнів з нестійкою увагою, з низьким інтересом до предмета. Організація спілкування на середньому етапі вивчення китайській мові із застосуванням ролевих і ділових ігор сприяє підвищенню продуктивності учбового процесу.

Особливістю гри на середньому рівні є орієнтація на затвердження своїх особистих якостей, гумор, бажання до розіграшу, націленість на використання мови як засобу діяльності. Організація спілкування на

середньому рівні вивчення китайської мови зазвичай застосовує рольові і ділові ігри.

Однією з цілей ігор є урізноманітнити способи навчання і відтворення мовного матеріалу, повторити вивчений матеріал в різних формах. Педагоги-психологи вважають що, для довгого запам'ятовування слова або конструкції учням треба повторити їх майже 60 разів. Але механічне повторення не даватиме очікуваних результатів, адже кращий спосіб – це використання одного слова або конструкції в різних формах. У грі також можна досягти зміщення акцентів: мова не є предметом вивчення, а лише засіб або інструмент, яким вона і є в природному середовищі. Учні розуміють, що мовою можна користуватися.

Специфічні ігри, які вживаються на уроках китайської мови, – це ігри на відпрацювання фонетики, ієрогліфічні гри.

Ігрова практика впливає на розвиток уваги, пам'яті, мислення, уяви, – усіх когнітивних процесів. Педагогічна і дидактична значущість ділової гри полягає в тому, що вона дає її учасникам можливість розкрити себе, навчитися займати активну позицію, випробовувати себе на професійну придатність.

Отже, гра є засобом викладання, який активізує розумову роботу учнів. Гра робить учбовий процес цікавіше, примушує хвилюватися і переживати, що і формує потужний стимул до оволодіння мовою.

母语在对外汉语习得中的作用

ВПЛИВ РІДНОЇ МОВИ ПРИ ВИВЧЕННІ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

к.ф.н. Лі Чже / 李喆

语言学博士: 李喆

Чженчжоуський педагогічний інститут

Інститут Конфуція ХНУ ім. В.Н. Каразіна

郑州师范学院, 乌克兰哈尔科夫国立大学孔子学院

在对外汉语教学中, 恰当处理母语与汉语学习的关系是至关重要的。本文通过在乌克兰的教学实践, 展示如何通过合理的教学设计, 让母语的语言知识在汉语的语音、语法等教学中产生积极的作用。

关键词: 母语, 对外汉语, 正迁移

对外汉语教学过程中, 习得者的母语是必须考量的因素。在很大程度上, 如何处理习得者母语与汉语的关系决定了对外汉语教学的效果。我们知道, 传统观点把母语对外语习得的影响多界定为消极的, 及负迁移。在外语教学过程中消除母语的负迁移影响成为重要的教学目标之一。我们

认为母语对外语习得的负迁移的评判是站在教学者的角度界定的。对于习得者来说以母语为基础参照物对二语的迁移是以节省时间为手段,旨在提高学习效率的一种必要学习方法。这种方法对于二语习得来说是始终伴随的。正如近代语言心理学家 Щербак Л.В.所讲:必须始终承认,无论想如何驱赶,学习者的母语都将参与在我们的外语教学之中。所以不如化敌为友[2, 313-318]。近年来国内语言教育学家也越来越关注母语在二语习得进程中的积极影响。陆效应指出,认为母语对外语学习只有负面影响的观点具有一定的片面性,没有反应语言学习的本质。[1, 11-12]。“在二语习得过程中,母语是一种不可忽略的学习基础,也是一种可以开发利用的资源”[1, 15]。

因此我们认为,在对外汉语教学中,如何让母语为习得者的汉语学习提供最大化的支持理应成为重要的教学任务之一。下面以笔者在乌克兰哈尔科夫孔子学院汉语教学实例来说明母语在汉语习得中的重要作用。笔者的学生构成为两部分:三年级的翻译专业在校大学生汉语零起点班;初级与中级的社会班。习得者虽然汉语程度不同,但在学习中所面临的问题是相似的,因为她们的母语都是乌克兰语。我们就从汉语语音、语法两方面来探讨如何运用习得者母语的知识结构为汉语习得提供支持。

现代汉语拼音由 23 个声母, 24 个韵母和 16 个整体认读共 63 个语音单位组成, 其中音素是 32 个。现代乌克兰语中音素别是 38 个。在对乌克兰零起点汉语习得者在讲授汉语语音时我们首先要让他们了解两个大方向: 1 汉语拼音的声母与韵母的功能和乌克兰语辅音与元音的功能是一致的(声母/辅音+韵母/元音构成音节; 元音也可独立构成音节); 2 乌克兰语与汉语拼音的拼读规则是基本一致的(汉语拼音字母的音和在单词中的发音完全一致, 乌克兰语字母的音和在单词中的发音基本一致)。这两个大方向在汉语零起点习得者的心中的建立不但会消除他们对来自不同语系的汉语语音的恐惧, 而且在今后的语音学习中会自信地运用母语语音经验帮助自己习得汉语语音。经过实践学生自己会发现汉语里绝大部分的单音, 或音组的发音与乌克兰是一致或基本一致的。例如, 汉语拼音声母中真正与乌克兰语的辅音发音不对应的只有 j zh ch 三个, 单韵母中不对应的是 e 和 ü(这些音通过舌位的训练来学习)。这样一来很大程度上降低了正音的难度。实践证明, 相当一部分乌克兰学生经过两课时的语音学习训练已经能拼读汉语单词了。

现代汉语拼音系统中的四声是汉语习得者的难点这恐怕是不分国界的。针对乌克兰学生同样可以用母语介入的方法帮助克服。乌克兰语的语音系统中虽然没有四声概念, 但是可以用存在的重音和语调规则拿来借鉴。对于乌克兰学生汉语四声中阴平是容易掌握的, 只需对个别习得者进行单独训练。普遍问题是阳平, 上声与去声。在习得者模仿不成功的情况下我们采用了母语介入: 阳平在调型特征上相当于乌克兰语的第三调型

（此调型用于不带疑问词的一般疑问句）；上声在调型特征上相当于乌克兰语的第四调型（此调型用于正式场合、比较问句中）；去声在调型特征上相当于乌克兰单词重音的读法（即带重音的音节）。传统的五度标调法调型图虽然是一种以图表的形式对汉语四声的一个直观展现，但是对于一个不具备一些基本声乐理论与实践的人员来说其实是很难操作的。这也是为什么在我国还有众多说方言者在学习普通话四声的时候还是会遇到很大困难的原因之一。所以在对外汉语教学过程中合理使用母语介入能让汉语习得者在“已知的”语音音调记忆库里找到与汉语四声一致或近似的“配型”，然后加上反复训练能够显著加快掌握汉语四声的速度。

现代汉语不属于屈折语范畴，虽然没有形态学变化，可是汉语语法对于乌克兰习得者还是有很多难点的，语序就是其中之一。现代汉语的语序通常是主谓宾结构，这对乌克兰学生是非常不适应的。因为习得者会产生疑惑：为什么语序不对就是病句？为什么语序在汉语语法中如此重要？当外语习得者不理解语法的“法”的制定初衷，单靠死记硬背规则是达不到理想效果的。笔者在对外汉语课堂上运用母语介入针对汉语语序进行讲解：

乌克兰语	汉语
Я готую їжу.	我做饭。（汉语里可以说“饭我做”，但此句子意义已发生了细微改变，乌克兰语只要不改变语调，这六种句式排列表达的是相同的意义）
Я їжу готую.	
Готую я їжу.	
Готую їжу я.	
Їжу готую я.	
Їжу я готую.	

最后得出结论，乌克兰语“їжа”的第四格形式“їжу”无论在句子的那个位置，听话人都会知道这个词是行为的受动方（宾语）从而不会造成疑义。而汉字没有形态学的变化，所以靠严格的语序来限定所要表达的逻辑关系。

经过这样的教学场景，乌克兰汉语习得者对语序的重要性就有了深刻的认识。在以后的教学过程中讲解其他修饰及辅助成分在汉语句子中的语序就变得容易很多。

结论：在对外汉语教学中运用母语介入教学法不但能够提高习得者对汉语的系统理解能力，而且能拉近他们与汉语之间的心理距离，加强汉语的教学效果。当然前提是要根据学生的认知状况进行合理的教学设计。

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 陆效用，试论母语对二语习得的正面影响《外语界》，2002（4）：11-15页。
2. Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. Л.: Наука, 1974. – 427с.

ВИДИ ФОНЕТИЧНИХ ВПРАВ НА ПОЧАТКОВОМУ РІВНІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Ковезіна В.В., Жукова К. Є.

Перш ніж приступити до вивчення фонетики китайської мови, ми повинні зрозуміти, що таке фонетика.

Фонетика - це розділ лінгвістики, що вивчає звуки мови і звукову будову мови (склади, звукосполучення, закономірності з'єднання звуків в мовний ланцюжок).

Приступаючи до вивчення фонетики китайської мови, потрібно засвоїти просте правило, яким необхідно керуватися: необхідно повністю звільнитися від своїх вимовних звичок, способів вимови і засвоїти усі способи вимови мови, що вивчається. Іншими словами, необхідно, як кажуть фонетисти, оволодіти артикуляційною базою китайської мови.

Проблема відмінності звуку від літери завжди представляє для учнів певні труднощі. Необхідно звернути їх увагу на те, що буква - це спосіб відображення звуку на листі. Причому дуже часто доводиться позначати або однією літерою два звуки (голосні я, е, ю, є), або двома буквами один звук (приголосні сь, ть, бь). Це цілком відноситься і до китайської мови, де часто один звук позначається декількома літерами (ch, eh, yi, ng). Для того щоб навчитися вимові китайської мови, потрібно спочатку опанувати систему запису звуків китайської мови латинськими літерами, яка називається Піньїнь.

При навчанні фонетиці китайської мови одним з найскладніших питань є оволодіння тоном. Практика показала, що найважче для учнів - почати проголошення будь-якого звукосполучення, тому необхідний в таких випадках зовнішній поштовх, зроблений викладачем, тобто гучне проголошення хоча б одного тонованого складу. Далі учні вже налаштовуються на вимову самостійно. У подальшому, вони повинні самостійно "намацати" правильну вимову.

Ідеальна вимова окремих складів і слів китайської мови не зберігає нас від "акценту", тому що крім правил вимови окремих слів, треба знати ще, як вимовляються групи слів. Щоб навчитися вимовляти групи слів, необхідно:

- вміти змінювати вимову окремих слів
- освоїти правила виділення одних слів у реченні і не виділення інших;
- навчитися правильно розподіляти паузи між словами, бо це надає промови природний характер;

З цього випливає, що в якості першого навчального фонетичного тексту бажано використовувати матеріал, в якому не більше 10-15 складів.

Текст слід вимовляти, відбиваючи рукою такт подібно до того, як це робиться при вивченні музичної грамоти. Все це дозволяє учням легко вловити внутрішній ритм і без праці засвоїти матеріал.

Таким чином, постановка правильної вимови голосних і приголосних звуків, окремих складів, тонів повинна перейти до відпрацювання можливих варіантів їх видозмін в потоці мовлення. При роботі необхідно забезпечити перехід від легких звуків до важких, від простих до складних. Цей принципу необхідно дотримуватися і при поясненні поєднання звуків. Незважаючи на те, що відпрацювання гарної вимови є важливою метою, вся робота по оволодінню фонетичною системою китайської мови повинна будуватися на освоєнні не окремих звуків і складів, а цілих слів, причому слів, уживаних в сучасній китайській мові і доступних розумінню учнів.

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИК НЛП-ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Кривоніс М. І., викладач

Харківський національний університет ім. В.Н.Каразіна

Відсутність мовного середовища країни, мова якої вивчається, недостатньо чіткі цілі для вибору заданої спеціальності, створюють неабиякі труднощі, невпевненість та страх перед опануванням синологами-початківцями нового незрозумілого матеріалу.

Щоб максимально індивідуалізувати, комфортизувати і коректувати процес вивчення іноземної мови можна звернутися до засобів психологічного впливу, вже існуючих методик нейролінгвістичного програмування (НЛП).

Сутність методик НЛП – об'єднання двох сигнальних систем: людської мови і системи умовно-рефлексивних зв'язків, які формуються у корі головного мозку завдяки впливу різних подразників (світло, звук). Науково організовані методики НЛП – це форма навіювання, корекції поведінки, вимови, заохочення до активної участі у занятті. Проблема полягає в тому, як зазначає відомий український лінгвіст Т.Ю. Ковалевська [1], що у сучасній лінгвістиці спостерігається брак подібних методик викладання.

Засновники НПЛ комп'ютерний аналітик Джон Гріідер та структурний лінгвіст Річард Бендлер уподібнювали людський мозок до комп'ютеру, у якому відбувається структурування, осмислення та оцінювання інформації на підґрунті внутрішнього досвіду, що складається з думок, переконань, цінностей, емоційних переживань, пам'яті тощо. Сприйняття та обробка інформації в ньому оцінюється за певними,

заданими програмами. Працюючи з так званими мовними «якорями», фахівець працює із «ментальною картою світу» особистості, тобто із суб'єктивною моделлю уявлень щодо зовнішнього світу.

Свідомість кожної людини по-особливому інтерпретує зовнішній світ, формуючи певну нейролінгвістичну програму. Задача фахівця полягає в тому, щоб позитивно вплинути на формування ментальної карти, аналізуючи та перетворюючи суб'єктивний досвід навчання, реагування шляхом модифікування або заміни старих програм новими, тобто змінюючи не тільки способи поводження суб'єкта, а й внутрішні установки. Таким чином, корегуються недостатньо чіткі цілі до навчання, встановлюється причина незацікавленості, індивідуально розробляються техніки успіху.

За допомогою продуктивних програм у суб'єкта вибудовується найбільш комфортна модель поводження, причому потоки інформації не погоджені і подаються у відповідній пропорції. Найбільший вплив мають поза, міміка та жести мовця, трохи менше впливають голос, інтонація і тембр, а от зміст слів у підсвідомості має найнижчий відсоток впливу.

Відповідно певної модальності нейролінгвістичні суб'єктивні структури можуть бути представлені візуальними (зоровий тип), слуховими (аудіали), кінестетичними (руховий тип) та розумовими образами. Виходячи з теорії НЛП в процесі навчання необхідно враховувати, до якого типу належить студент, і формувати суб'єктивні структури переважно даного типу.

Невід'ємною складовою учбового процесу є різні способи спільної діяльності вчителя (викладання) і учнів (учіння), спрямованої на розв'язання навчальних завдань, тобто методи навчання. У запропонованій Ю.К.Бабанським організаційній класифікації методів навчання, окремо виділяються методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності: пізнавальні ігри, навчальні дискусії, заохочення і осудження, навчальні вимоги.

Кожний метод навчання можна реалізувати за допомогою системи прийомів, або нейролінгвістичних технологій. Західні вчені С.Андреас, С.Бавістер, К.Бертон, Б.Боденхаммер та ін. і російські А.Бакіров, Н.Владиславова, Д.Воеділов спеціалісти з НЛП [3] виділяють наступні лінгвістичні прийоми, які ми застосуємо безпосередньо під час вивчення китайської мови. Наприклад, перший прийом використовував аудіопатерни (ономатопія, аспірація, тональність, рима, синтагматичний наголос); також використовувалися візуальні архетипи (у китайській мові їх можна замінити на піктограми); відповідним чином маркується текст або це природні омографи, та відсутність розподілу на окремі слова у реченні в китайській мові ; використання каталепсії (різкі чи повільні помаху пензлем під час занять з каліграфії або ієрогліфіки) ; застосування субмодальностей (прослуховування гри китайських народних інструментів) ;

руйнація або підміна шаблонів (опосередковане та спрощене вивчення граматики на початковому етапі) ; гра на асоціації чи дисоціації ; прийом (емоційного) підлаштовування до студента.

До лінгвістичних методів впливу відносять наступні прийоми: 1) зміну фокуса уваги в часовому просторі (вивчення модификаторів руху) ; прийом рефреймінгу (зміни) контексту (подолання страху перед омофонами) ; прийом псевдовибору (вибір між різними ієрогліфами) ; прийом імплікації («а що трапиться, коли цей ієрогліф замінити на....» ; прийом "закладання міні" в підрядному реченні («якщо у Вас буде шанс винайти/спростити ієрогліф, який би ви обрали?») ; прийом зміщення фокуса уваги (ієрогліфи зі схожими графемами) ; прийом неодноразового повторення та виділення ключової тези ; прийом слів-команд (команди звучать виключно китайською, частіше із четвертим тоном) ; прийом використання цитат, які націлюють, програмують (活到老学到老, 天天向上 – «вчитися постійно») ; прийом застосування метафор і притч ; прийом штучного обмеження вибору (вибірка із простого для когнітивного сприйняття матеріалу; прийом акцентування (синтагматичний наголос тощо) ; прийом штучного упорядкування (вправа на знаходження зв'язку між абсолютно різними лексемами) ; прийом використання контрастів (культур) ; прийом мовного зв'язування (обмеження кола відповідних тем для полегшення практики) ; прийом "читання думок"; прийом комплексного еквіваленту; прийом простих видалень; прийом неповних порівнянь; прийом установлення якорів; прийоми номіналізації та деноміналізації; прийом використання та зміни загальних або спеціальних поведінкових метапрограм тощо.

Складність у впровадженні результатів на практиці з використанням вказаних НЛП-методик роботи у першу чергу полягає в достатньо трудомісткому процесі підготовки та підбору матеріалів, об'єктивних даних про студентів тощо. При цьому щодо науково-педагогічного працівника висуваються серйозні вимоги у формі знань з психології, методики, професійних знань, високі професійні компетенції та технічні навички.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковалевська Т.Ю. Перспективи нейролінгвістичного програмування в сучасному мовознавстві / Т.Ю.Ковалевська// Режим доступу: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1077>
2. Сугестивні технології маніпулятивного впливу : навч. посіб. / [В.М.Петрик, М.М.Присяжнюк, Л.Ф.Компанцева, Є.Д.Скулиш, О.Д.Бойко, В.В.Остроухов]; за заг. ред. Є.Д.Скулиша. – 2-ге вид. – К.: ЗАТ “ВІПОЛ”, 2011. С.78–92.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА ИНОСТРАННЫМ СТУДЕНТАМ В КИТАЕ

Копылова Нина Андреевна, студентка 4 курса

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С.Сковороды

Научный руководитель: к.ф.н., и.о. зав.кафедрой восточных языков Н.В.Рудая

Каждая страна имеет свои особенности обучения, как отечественных студентов, так и иностранных. С каждым годом больше студентов стремятся в Китай для изучения культуры, традиций, менталитета, и самое главное — языка. То, что удивляет многих новоприбывших учащихся — это особенности преподавания, с которыми сталкиваются все без исключения.

Хотелось бы акцентировать внимание на некоторых моментах для более глубокого понимания, как системы обучения иностранцев в Китае, так и сравнения системы китайской и украинской.

В целом разительных отличий нет. Обучение проводится с понедельника по пятницу включительно в первую или вторую половину дня в зависимости от расписания. Обязательно ежедневное выполнение домашних заданий. В течение обучения проводятся такие формы контроля усваивания информации, как диктанты, тесты, открытые вопросы, грамматические задания, сочинения, которые оцениваются по шкале, принятой университетом. Контрольные работы, которые выдаются по окончании раздела, темы или тематического блока, зачастую оцениваются по сто балльной шкале.

Обучение иностранцев ведется на китайском языке. Исключение составляют учащиеся, приехавшие в Китай без знания языка. Для них один либо два семестра ведется обучение на английском. Объяснение новой лексики проходит с помощью простых слов, а также с использованием новой лексики в понятном контексте. Объяснение грамматических правил происходит с помощью многочисленных примеров, также с простыми словами и в понятном контексте. При непонимании объяснений студент может воспользоваться собственным словарем, как бумажным, так и электронным, либо попросить преподавателя объяснить подробнее, другими словами или привести больше примеров.

Каждый кабинет оснащен определенными техническими средствами обучения: компьютером, колонками и проектором. Это упрощает обучение, поскольку позволяет обеспечить студентов наглядностью и аудиозаписями. Технические средства используются каждый урок, на них полагаются учителя при обучении новой лексики и грамматики, поскольку в заранее заготовленных презентациях по теме урока содержатся примеры и задания. В классных комнатах поддерживается необходимая температура воздуха, чистота и влажность.

В Китае к профессии преподавателя относятся скорее как к призванию, чем как к выбранной специальности. Учитель — круглосуточная работа, которая занимает больше, чем установленные восемь часов. То, что в Украине считается, с одной стороны, прогрессом, а с другой — фамильярностью, в Китае — распространенная практика. Преподаватели охотно идут на контакт, как в урочное время, так и во внеурочное. Нередко можно обратиться не только с вопросом по учебе, но и с любым вопросом вообще, провести время вместе за общением, обменом опытом и информацией, проконсультироваться в непонятной ситуации. По отношению к иностранцам китайские преподаватели используют демократический стиль общения, чаще всего выступая в роли друга или советчика.

В методах проведения уроков китайских преподавателей отличает строгое соблюдение заранее заготовленного плана. Несмотря на то, что при непредвиденных обстоятельствах учителя не теряются и продолжают урок, учебные планы расписаны на несколько недель вперед, и весь процесс обучения строится согласно им, поэтому импровизация практически полностью исключена, студенты могут подготовиться ко всем возможным типам заданий.

Итак, учитывая все вышеизложенное, можно увидеть особенности методики преподавания китайского языка иностранцам в Китае, условий преподавания и отношения педагогов к учебному процессу.

«СОЦІАЛЬНА ОБДАРОВАНІСТЬ» ЯК ПРОБЛЕМА СУЧАСНИХ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Науменко Станіслав Сергійович, викладач

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Сучасна освіта має на меті не тільки підготовку особистості до участі в житті суспільства, але і до активної дії у суспільстві з метою його вдосконалення. Час, в який ми живемо, - це час змін звичайних стереотипів. Зараз, як ніколи, суспільству потрібні люди, що вміють пропонувати нові ідеї, бути лідерами, організовувати інших і викликати в них ентузіазм і енергію. Протягом тривалого часу поняття «обдарованість» ототожнювалося лише з інтелектуальними здібностями, лише останнім часом введено поняття «соціальна обдарованість», яка саме і відповідає за означені процеси. Відомо, що саме цей вид обдарованості є показником успішності людини [2].

На сьогодні існує, як мінімум, три варіанти трактування поняття соціальної обдарованості. З позиції загально-психологічного підходу, поняття соціальної обдарованості у вітчизняній психології визначалося як

сукупність здібностей людини, які забезпечують ефективність її соціальної життєдіяльності. Розглядаючи диференціально-психологічний підхід слід сказати, що такого роду обдарованість є високо розвинутим потенціалом певних здібностей людини, неповторним поєднанням властивих йому якостей, які дозволяють досягати значних результатів діяльності в соціальній сфері (Б.Федорін, Б.Теплов, Є.Клімов). Із соціально-психологічної точки зору, соціальна обдарованість визначається як життєво - стильова характеристика, яка відображає здібності людини до ефективного проникнення в співтовариство, і продуктивному керівництву групою людей. Потенціал таких властивостей забезпечує самореалізацію особистості через спілкування з людьми, і через вплив на них (А.Петровский, Є.Головаха, Ю.Швалб) [1].

Подальше вивчення соціальної обдарованості і соціального інтелекту зарубіжними дослідниками відноситься до 1980-х років. У цей час Д.Кітінг запропонував тест для оцінки етичного (морального) мислення, а М.Форд і М.Тісак розробили методiku, що вимірює інтелект, в основу якої було покладено здатність успішно вирішувати складні ситуації. Згідно їх концепції, виведеної з численних досліджень, соціальний інтелект представляє собою чітку і узгоджену групу ментальних здібностей, пов'язаних з обробкою соціальної інформації, таку групу здібностей, які фундаментально відрізняються від тих, що лежать в основі більш формального мислення і які перевіряються тестами академічного інтелекту [4].

Інша концепція, автором якої є М.Кентор, була опублікована в 1978 році, а в 1987 році з'явилася окрема книга того ж автора. Вона називалася «Особистість і соціальний інтелект». За визначенням, яке було запропоноване в даній книзі і яке підтримують багато дослідників дотепер, соціальний інтелект можна прирівняти до когнітивної компетентності. Поняття соціального інтелекту включає в себе наступні компоненти: здатність до вирішення практичних завдань, вербальні здібності та соціальну компетентність [3].

Сьогодні політичні, економічні і соціальні зміни в суспільстві пред'являють підвищені вимоги до рівня соціальної компетентності людини. Тому досить високою популярністю серед сучасних людей активного віку та молоді користуються практики саморозвитку, які, зокрема, спрямовані на розвиток соціальної обдарованості людини: лідерські курси, майстер-класи з соціального спілкування, управління власними емоціями, ораторське та сценічне мистецтво тощо. Тому питання соціальної обдарованості, соціального інтелекту та їх виявлення та розвитку є хоча і новою, але вже затребуваною галуззю сучасної педагогіки та психології.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Власова Е.И. Ключевые проблемы и перспективы исследования социальной одаренности // Обдарована дитина. – 2002.-№4 .-С.2-7.
2. Межличностное общение / Сост. и общая редакция Н.В.Казариновой, В.М.Погольши.- СПб.:Питер,2001.-512 с.
3. Фрейд З. Психоаналитические этюды / Д.И. Донского, В.Ф. Круглянского; Послесл. В.Т. Кондрашенко. – Мн.:ООО «Поппури», 1998.-608 с.
4. Холодная М.А. Психология интеллекта.Парадоксы исследования . -2-е изд., перераб. и доп. - СПб.:Питер, 2002. - 272 с.

ОСОБЛИВОСТІ ВИХОВАННЯ ТА ОСВІТИ У ЗОРОАСТРІЙЦІВ

Сусленко Анастасія Миколаївна, студентка 2 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Науковий керівник: викл. О.С. Завгородня

Виховання молодого покоління завжди було не тільки необхідністю, але і умовою подальшого розвитку людського суспільства. Як розвивалося саме це виховання? Це вкрай складний і багатоплановий процес, на нього перш за все впливає історична епоха і культура того народу, де це виховання відбувається. Це особливо актуально для цивілізацій Стародавнього Світу, які різко відрізняються від сучасних. Ми практично не можемо достеменно відновити і розглянути всі особливості цього процесу в Стародавньому Світі. Як би там не було, саме туди, вглиб тисячоліть, йде сама суть виховання, його поява і розвиток бере свій початок саме там.

Величезна увага вихованню та освіті молоді приділяли зороастрійці. Після прийняття у Моварауннахрі, Ірані і Хорасані релігії зороастризму, заснованого на віруванні єдиному Творцеві, в містах і селах почали будувати спеціальні храми - оташкада з вітварем для молитов Ахура Мазді.

Оташкада будувалися, як правило, на широких площах на околиці міста. У них входило від десяти до ста худжра (кімнат), толор (зала), читальні, книгосховища, кімнати співу. У читальні навчали читання «Авести», з особливою ритмікою і прийомами, в кімнатах співу – колективному співу. Гати – єдина частина Авести, авторство якої не заперечується ніким. Кожна Гата має свій ритм, розмір і значення. За змістом – морально-етична основа зороастрійського вчення.

Одним словом, оташкада – храми зороастрійської релігії, поряд з проповіддю, закликом до віруванням єдиному Богові, проведенням різних релігійних обрядів, доведенням до людей законів релігії, служили вогнищами науки, громадської думки і духовності. Тут вирішувалися різні суспільно-політичні, просвітницькі питання.

У навчальних закладах типу медресе і в школах при оташкада, що становлять основу освітньої системи зороастрійців, зберігалися і

використовувалися в освітньому процесі поряд з книгами, присвяченими світським знанням, копії «Авести», рукописи книг, що мають суспільне, просвітницьке значення. У «Авесті» йдеться про те, що читання книг на різних етапах системи освіти має переваги, що людина повинна читати з душею, тому що це «надає чистоту і розсудливість». Це свідчення того, що у зороастрійців книга є основним засобом засвоєння знань.

В наші дні серед молоді помітна тенденція зменшення читання науково-популярної, художньої літератури. Це, безсумнівно, чинить негативний вплив на формування їх світогляду, на їх розвиток. Виходячи з цього, вважається важливою пропаганда використання в процесі навчання і виховання, у формуванні всебічно розвиненого молодого покоління думок і порад наших предків – зороастрійців про любов до книги.

Початкова освіта у зороастрійців становила основну ланку освітнього процесу, та охоплювала період з 7 до 15 років. До семи років дітей не вчили систематично, а лише знайомили з певними канонами зороастризму. Вважалося, що до цього віку діти далекі від гріхів і впливу Ахрімана (Авести. «Злий дух», пехл. Ахріман – Диявол, «князь тьми», ватажок сил зла).

Про особливу увагу вихованню дітей в зороастрійській релігії свідчать слова: «Виховання повинно вважатися найважливішою опорою життя. Кожну молоду людину потрібно виховати так, щоб вона, вивчивши спочатку хороші манери, читання, а потім письмо, досягла найвищого рівня».

Підсумком початкової освіти в освітніх установах зороастрійців типу медресе вважалося оволодіння досконало 7 видами мистецтва. Це: читання, письмо, лічба, стрільба з лука, верхова їзда, релігійні канони, кіроат (читання з особливою інтонацією) і спів.

Письмо і лічба становили базовий рівень освіти. До вищого рівня початкової освіти відносились ораторство і «красномовність». Оратори займали більш високе положення в суспільстві, ніж писарі і каліграфи. Людей, які досконало володіють письмом і лічбою, відносили до ремісників, а оратори досягали рівня жреців і духовенства.

Зороастрійці особливу увагу приділяли фізичному і трудовому вихованню, фізичне і трудове гартування, основною метою якого була військово-патріотична підготовка і підготовка молодого покоління до праці. Хлопчиків навчали боротьбі, вмінням осідлати коня, користуватися більше ніж 50 видами зброї, щоб охороняти худобу від хижаків і розбійників, їзді верхи і ще 32 військовим ремеслам. Даний факт свідчить про поступовість і безперервність початкової освіти, що характеризується особливим значенням для становлення і досягнення досконалості молодим поколінням.

У зороастрійській релігії щиро вірили в силу знань, і вважали, що в результаті у житті суспільства переможуть наука і мудрість. «Авеста» і

повчання свідчать про те, що наші стародавні предки не тільки дбали про народження здорового покоління, приділяли важливу увагу його фізичному вихованню ще в дитячому віці, а й дбали про те, щоб молодь вивчала науки і ремесла, була духовно чистою, опановувала хороші і добрі якості. Особливу увагу приділяли патріотичному, моральному, розумовому, фізичному, статевому, трудовому і підприємницькому вихованню, прагнули сформувати у молодого покоління такі людські якості, такі як правдивість, доброта, людяність: «Юнака, що благо мислить, благо говорить, благо діє, праведного стража почитаємо ми».

Безсумнівно, погляди і думки зороастрійців про виховання і освіту молоді, їх методи навчання і виховання, поради та повчання гідні бути прикладом для наслідування і застосування у сучасному процесі освіти.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чунакова О.М. Зороастрийские тексты. М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1997. – 352 с.
2. Шапошников А., Дудко Д. Заратустра. Учение огня. Гати и молитвы. – М.: Ексмо, 2002. – 496 с.

ІГРОВІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ВИВЧЕННЯ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Царськійкіна К. М. Жукова К.Є.

Однією з актуальних проблем сучасної методики викладання є застосування технології навчання у формі гри під час процесу засвоєння учбового матеріалу.

Навчальна форма гри або навчальні ігри – це освітній процес, який побудований на засвоєнні матеріалу через гру. Цей спосіб направлений не тільки на підвищення зацікавленості учнів в учбовому процесі, а також на активізацію усіх аспектів мислення, від абстрактного до логічного.

Ігрова форма навчання – це ефективний, цікавий та потрібний спосіб засвоєння матеріалу, який не тільки можна, а треба вивчати, досліджувати та вводити до навчального процесу, адже наша освітня система готова та прагне до змін. Саме тому є нагальна потреба вивчати нові, перспективні форми навчання, однією із яких є ігрова форма навчання.

Існують декілька основних груп, на як можна умовно поділити навчальні ігри. Усі вони націлені на роботу із різними мовленнєвими аспектами.

Лексична гра – один з найефективніших та найбільш вживаних інтерактивних методів вивчення іноземної мови. Принцип подібних ігор полягає у тому, аби повторити/запам'ятати/вивчити або згадати як можна

більше слів та виразів на іноземній мові. Лексична гра тренує учнів вживати лексику в ситуаціях, наближених до життєвих ситуацій, активізує розумову та розмовну діяльність учнів, розвиває мовну реакцію. Одним з найкращих прикладів лінгвістичних ігор є популярна в усьому світі гра «Сніжний ком». Гра націлена на запам'ятовування певних груп слів, із метою їх подальшого закріплення у довготривалу пам'ять. Перевагою цієї лексичної гри є те, що вона підходить для учнів будь-якого віку та рівня підготовки.

Граматична гра – гра, у якій обов'язковою умовою є присутність граматичних конструкцій та основ, направлена на те, аби вивчити або закріпити граматику іноземної мови. Ігри мають навчити учнів вживати мовні зразки, що складають певні граматичні труднощі. Граматичні ігри створюють природну ситуацію для вживання мовного зразка розвивають мовну та творчу активність учнів. У якості прикладу можна взяти універсальну для всіх мов гру «Гра на підстановку». Суть цієї гри у тому, аби швидко придумати речення чи словосполучення із поданим матеріалом. Наприклад, гравцям дається завдання придумати речення із граматичною конструкцією «不但...而且», якщо учень не може придумати речення із використанням цієї конструкції або використовує її неправильно – він вибуває з гри. Дана гра націлена на закріплення та практичне тренування граматики китайської мови.

Ієрогліфічні ігри - націлені на вивчення, запам'ятовування та повторювання графем. Основні завдання ієрогліфічних ігор: розвиток пам'яті, швидке запам'ятовування ієрогліфів, розвиток каліграфічного письма. Такі ігри мають величезне різноманіття, але одним з найбільш цікавих та розвинених ігрових жанрів є «Гра в асоціації». Такі ігри розвивають творчу уяву, асоціативне мислення, пам'ять, а також допомагають швидше запам'ятовувати графеми китайської мови завдяки порівнянню із іншими відомими нам предметами.

Окрему нішу серед освітніх ігор займають ігри із застосуванням ТОЗ (технологічні освітні засоби) – соціальні мережі, додатки та сайти побудовані на ігровій механіці. Основними цілями електронних ігор є надати засоби для ефективної самоосвіти, мобільності у вивченні мови, запропонувати приємну картинку та інтерфейс. Одним з найкращих прикладів он-лайн сервісів для вивчення китайської мови є соціальна мережа **bussu**. Її приваблює у ній не те, що вона безкоштовна та побудована на ігровій механіці, а те, що зроблене вами домашнє завдання (написаний твір, зачитаний текст, та ін.) перевіряють інші користувачі сайту – носії мови. Це дуже ефективно не тільки з огляду безпосереднього вивчення мови, але й з огляду на культурний обмін між користувачами соціальної мережі.

Підводячи підсумки, можна сказати, що гра – це прекрасний навчальний метод, який дає мотивацію, стимулює роботу усіх ділянок

мозку, розвиває фантазію, увагу, пам'ять, розважає, допомагає підтримувати інтерес учнів до навчання. Гра являється найбільш ефективним з методів саме на ранніх етапах вивчення китайської мови, адже саме спочатку в учнів виникає велика кількість проблем та труднощів, коли вони стикаються із повністю невідомою їм мовою. У моменти, коли учні помітно втрачають мотивацію та інтерес продовжувати вивчати мову, саме гра може стати мотивуючим та стимулюючим інструментом, який здатен заново зацікавити учнів у тому предметі, який вони вивчають.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ТУРЕЦЬКОЇ МОВИ

Шаглі Г. І., ст. викладач

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

Кожен викладач викладає за власною методикою або схемою, яка йому зручніше або та, яка приносить найбільше користі для засвоєння іноземної мови студентами.

Для того, щоб знаходитись на відповідному професійному рівні необхідно бути завжди в пошуку цікавих та корисних систем викладання турецької мови або певних її аспектів як для студентів, так і для викладача. В своїй методі автор спирається на власний досвід у вивчанні іноземних мов не тільки турецької, а й англійської, й німецької. Отже це синтез різних підходів, різних викладачів, з різних мов. Але це не стала система, вона постійно змінюється і вдосконалюється під час роботи зі студентами, саме вони дуже часто надихають, підштовхують на зміни в роботі або на якісь доповнення.

Отже хочу познайомити вас з напрацьованою методикою викладання. В основі моєї викладацької роботи лежить метод поступового накопичення лексичного та граматичного матеріалу з наступними інтенсивно закріплюючими розмовними тренуваннями.

Кожне заняття відбиває практичну, загальноосвітню і виховну цілі і його необхідно ретельно планувати. Добре сплановане заняття передбачає різноманітні форми роботи. Тривала затримка студентів на якійсь одній порції матеріалу, чи на одній формі роботи веде до зниження інтересу навчання. Багаторазове регулярне повторення малих порцій матеріалу завжди корисніше, ніж практика великих доз, опрацьованих нерегулярно, довго та нудно. Кожне заняття потрібно планувати але вони не повинні бути шаблонними, тому що стомлюють студентів. Потрібно широко

застосовувати під час заняття ігри, конкурси, ребуси, пісні, скоромовки, щоб створити гарний настрій та зняти робоче напруження. Наприклад, під час вивчення місяців, днів тижня, пір року їх назви можна зашифрувати в кросворді.

Під час заняття потрібно виконувати ту роботу, яку неможливо або нераціонально задавати додому. З огляду на це усним формам роботи на занятті завжди потрібно віддавати перевагу (1).

Перші одне-два заняття проходять в ознайомленні студентів з особливостями турецької мови. В цей час студенти дізнаються, що турецька мова входить в сім'ю тюркських мов і що вона за своєю морфологічною структурою відноситься до типу аглютинативних мов тобто мов, які утворюються за допомогою приєднувальних афіксів (2).

На протязі наступних кількох занять вивчаємо алфавіт турецької мови, вчимося писати літери та вимовляти звуки відпрацьовуючи їх на окремих словах, виразах, словосполученнях. Звертаємо особливу увагу на закони гармонії голосних, приголосних, одзвінчення приголосних в турецькій мові. В цей час активно використовуються цифри та найпростіші форми лічення. Цим засобом закріплюється вимова звуків та правопис літер.

Навчивши основам читання літер та вимові звуків, ми переходимо до найпростіших текстів. Найпершим текстом є текст на тему „Зустріч, привітання, бесіда, прощання”. Під час проходження цієї теми вивчаються слова та вирази з простих життєво - побутових ситуацій. Разом з цим вводимо в розмовну практику такі вирази як: „tanıştığımızı memnun oldum”, „görüştürüz”, „inşallah görüşürüz” та інші.

Далі, під час роботи вводяться такі теми, як: „Категорії часу: рік, сезон, місяць, дні тижня, прості форми виразу часу в годинах та хвилинах”, „В школі, на уроці”, „Моя сім'я та родичі”, „Наш будинок, наша квартира”.

Для кращого запам'ятовування слів на різну тематику(їжа, одяг, предмети побуту, посуд та ін.) та вироблення початкової комунікативної практики кожен студент отримує завдання на картці, яке він повинен виконати. Наприклад, на картці написано, що є в студента і що йому потрібно отримати в замін. Картки складаються таким чином, щоб прямий обмін здійснити було неможливо.

1. Bana bir deve lazım. Beş atım var.
2. Bana iki at lazım. İki kazım var.
3. Bana beş kaz lazım. Bir devam var.
4. Bana iki at lazım. Bir kazım var.

5. Bana bir at lazım. İki kazım var.
6. Bana on koyun lazım. Yirmi horozum var.
7. Bana on horoz lazım. Beş koyunum var.
8. Bana on horoz lazım. Beş koyunum var.

Ця гра називається „обмін” або „купівля”, під час якої запам’ятовуються числівники, слова з теми: „тварини”, а також напрацьовується елементарна розмовна практика (3).

Коли студенти накопичили мінімальний запас слів та виразів починаємо вивчати найпростіші граматичні форми, а далі повторюємо і ускладнюємо їх.

В другому семестрі проходимо теми „Bir günüm”(Один мій день), „Yaz tatili”(Літній відпочинок), Şehrimiz ve evimiz”(Наше місто та наш будинок), „Üniversitemiz ve bölümümüz”(Наш університет та наше відділення).

Запропоновані теми написані сучасною турецькою мовою. Вони взяті з турецьких підручників та оброблені викладачем або написані разом з турецькими викладачами, які працюють в нашому університеті.

Починаючи з найперших кроків потрібно мотивувати прагнення до більш глибокого вивчення турецької мови, в цьому добрим помічником є казки, невеликі розповіді, анекдоти, національні епоси (4). Спираючись на коротенькі тексти-розповіді, на заняттях практикуються 15-20хвилинні мовні тренування викладача зі студентами. Спочатку читається текст, перекладається, запам’ятовуються нові слова та вирази, даються відповіді на запитання. Потім студент розповідає все, що запам’ятав з тексту. Інші студенти після розповіді ставлять запитання і якщо вже ці питання будуть не за текстом але пов’язані з ним, то це схвалюється – це показ того, що студент мислить, думає. Такі систематичні мовні тренування відбуваються майже на початку кожного уроку з турецької мови. В цих мовних тренуваннях використовуються також раніше вивчені слова та граматичні форми лічення (додавання, віднімання, ділення, множення). Цей засіб сприяє швидкому вивченню чисел.

При навчанні дуже активно використовуються тексти з Інтернету, звісно, найпростіші – тобто ті, які відповідають підготовці студентів.

В другому семестрі першого року навчання вводиться домашнє читання нескладних текстів, за їх змістом йде розмова, яка вдосконалює мовну практику студентів. Це такі тексти як: „Parmak çocuk”(Хлопчик-мізинчик), „Kül kedisi”(Попелюшка) та ін.

Після вивчення часових форм для розвитку комунікативної практики також використовуються ігри з завданнями на картках, які студенти

виконують в парах. Завдання спираються на раніше вивчений граматичний та лексичний матеріал. Наприклад, прочитавши текст про розпорядок дня, кожен студент отримує сторінку зі щоденника, де написаний його розклад на тиждень. Задача студентів полягає в тому, що запам'ятавши свій розклад, потрібно домовитись про зустріч зі своїм співрозмовником. Студенти запитують один одного, відповідаючи, пояснюють чому вони можуть зустрітись чи ні. Або студенти самі записують свій розклад і домовляються (3).

Можна виділити кілька головних етапів заняття на першому курсі навчання:

1. організаційна частина триває 2-3 хвилини і включає в себе виявлення відсутніх, роз'яснення мети уроку;
2. перевірка виконання домашнього завдання;
3. фонетична зарядка триває 3-5 хвилин, при цьому відпрацьовуються певні звуки під час вимови складних слів та виразів;
4. пояснення нового граматичного матеріалу або закріплення старого на вправах з використанням нових слів;
5. читаються нові слова та вирази; якщо є текст із записом на диску, то спочатку він прослуховується, потім ставляться питання, а студенти відповідають, незрозумілі речення прослуховуються ще раз, лише потім читається текст з перекладом кожного речення і в кінці вже йде розмова по тексту з використання нових слів; на інших заняттях йде розмова по темі, якій був присвячений текст але вона вже стосується сучасного життя студентів: від теорії переходимо до практики;
6. аналізуються помилки студентів, при виправленні помилок звертається увага на правильне сформульоване речення, а не на помилки; згодом ці „слабкі місця” студентів відпрацьовуються на певних вправах;
7. оцінювання студентів та пояснення домашнього завдання; домашнє завдання включає в себе 20%-усні завдання, 30% читання, 50%-мисьмо (2).

В підготовчій та практичній роботах використовуються різні підручники, в тому числі й „Грамматика турецького языка” А.М. Кононова, „Учебник турецького языка” П.І. Кузнєцова, „Турецкий язык” Л.М. Дудіної, „Турецкий язык. Книга первая” Е.Х. Мініахметової, „Турецька мова. Частина I” Г.І. Шаглі, „Türkçenin Grameri” автора Mehmet Hengirmen, Adım Adım Türkçe 1(Ders Kitabı), Adım Adım Türkçe Alıştırma Kitabı, Adım Adım Türkçe Dil Bilgisi 1 та інші.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- 1.Вишневецький О.І. Довідник учителя іноземної мови. – К.: Рад. Школа, 1982. – 152с.

- 2.Настольная книга преподавателя иностранного языка. – Минск: Вышэйная школа, 1999. – 352с.
- 3.Комков И.Ф. Методика преподавания иностранных языков. – Минск: Вышэйная школа, 1979 – 522с.
- 4.Mustafa Arslan. Dünyanın ortak dili: Edebiyat. //Diyalog Avrasya. - № 12, 2004. - с.118-121.
- 5.Словник лінгвістичних термінів. – К.: Академія наук Української РСР, 1957 – 236с.

ТРУДНОЩІ ПРИ ВИВЧЕННІ АНТРОПОНІМІВ КИТАЙСЬКОЇ МОВИ

Шевченко Рената Євгенівна, студентка 4 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.ф.н., доцент І.А. Бикова

Китайці приділяють важливе значення власним іменам, особливо гармонійному поєднанню фонетики, тональності, ритму і змісту імені. Китайське ім'я – це не тільки ієрогліф чи ієрогліфи, це інформативна частинка, що несе відомості про надії та сподівання батьків людини, про характерні риси особистості. На вибір ім'я впливають багато таких факторів, як мода, знаки долі, передача гарних побажань дитині, традиції то що. Таким чином, кожне ім'я є об'єктом для зберігання, переробки й передачі інформації. Проблемами китайської антропонімії займалися такі вітчизняні синолози, як О.М.Решетов, М.В. Крюков, Л.Р. Концевич.

Протягом вивчення китайської мови треба приділяти багато уваги антропонімам Китаю, бо студенти повинні мати фонд імен й прізвищ у активному запасі слів мови, що вони вивчають. Китайські антропоніми є однією з категорій мови, що не перекладаються й відповідно на китайську мову перекласти іноземні імена досить важко.

Китайські особисті імена - безасоціативні, тому студентам доведеться вчити їх на пам'ять й закріплювати вправами та використанням на практиці, тобто в усній й писемній формах. Вивчення китайських антропонімів повинно бути систематичним і послідовним, тому воно потребує поділу на такі етапи:

1. Надання знань студентам щодо особливостей, принципів китайських антропонімів й правил їх використання. Так, наприклад, найпомітнішою ознакою розходження Східної та Західної систем іменування є те, що китайське 全名 - quánmíng - повне ім'я починається з написання прізвища, і тільки потім - особисте ім'я. Крім того, звертаючись до китайців, краще згадати їх професійне заняття й прізвище. По-перше їм це подобається, а по-друге це полегшує запам'ятання людей, бо у китайському середовищі дуже багато однофамільців. Найбільш неформальне звернення до людини -

це називати його прізвище, додаючи попереду 小 - xiǎo або 老 - lǎo. «Сяо» означає «молодий», а «лао» - «старий» або «старший».

2. Ознайомлення з найвідомішими й найпоширенішими китайськими іменами й прізвищами. Антропонімічне багатство кожного народу — це продукт його історії, суспільно-економічного і суспільно-політичного життя народу різних історичних епох, особливості побуту, матеріальної і духовної культури, оточуючої природи, демографічні процеси, зв'язки з іншими народами. Для вивчення китайських імен важливе значення мають особові назви в літературній і публіцистичній практиці, в народно-пісенній та народно-епічній творчості, в народних прислів'ях, афоризмах і приповідках. На особливу увагу заслуговує аналіз як чоловічих, так і жіночих власних імен. Крім того, потрібно пам'ятати, що антропоніми є важливим джерелом для вивчення лексичного багатства мови, адже в них - глибока старовина, назви різних предметів і понять, що давно вже перестали вживатися, зникли з життя.

3. Вироблення і закріплення вмінь та навичок щодо використання антропонімів у писемній мові за допомогою вправ.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дашеева В. В. Китайские антропонимы: вопросы истории, семантики и функционирования. – Улан-Удэ: Изд-во Бурят. Госуниверситета, 2014.
2. Крюков М. В. О социологическом аспекте изучения китайской антропонимии // Ономастика. – М.: Наука, 1969.

浅谈对外汉语教学之口语教学

РОЛЬ УСТНОЙ РЕЧИ В ПРЕПОДАВАНИИ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА

杨程(ЯН ЧЭН)

哈尔科夫国立文化大学

对外汉语教学作为一种语言教学，其目的是培养汉语学习者用汉语进行语言交际的能力，我们应该在对外汉语教学过程中充分重视交际性的特征，加强“听”和“说”的训练。口语教学在对外汉语教学中具有举足轻重的作用，口语教学的目标是通过口语学习提高学生的交际能力。

关键词：语言教学；口语；交际能力；

参考文献

1. 刘珣. 对外汉语教育学引论 [M]. 北京：北京语言大学出版社，2013.
2. 赵雷. 对外汉语口语教学探析. 汉语学习. 2018(6) 85-91
3. 王若凡. 小组活动在对外汉语口语教学中的应用研究. 北京外国语学. 2016

乌克兰汉语学习者常见的词汇语法偏误分析及应对策略
**THE ANALYSES AND SOLUTIONS TO COMMON ERRORS IN
VOCABULARY AND GRAMMAR AMONG UKRAINIAN CHINESE
LEARNERS**

Qin Wenting 秦文婷
Anhui University 安徽大学

乌克兰汉语学习者众多，但是由于目的与环境的相对缺失，中国籍师资数量有限，和学习者母语及自身的一些原因，导致学生在汉语输出的过程中常常出现一些明显的偏误。本文将举例在实际教学中所遇到的一些语法，词汇上的偏误，并个别列举实例分析其成因，尝试探讨具有针对性的解决方案。

关键词：偏误 分析 词汇 语法 纠正

参考文献

1. 刘 珣. 对外汉语教育学引论 [M]. 北京：北京语言大学出版社，2013
2. 彭小川，李守纪，王 红. 对外汉语教学语法释疑 201 例 [H]. 北京：商务印书馆，2003
3. 李晓琪. 现代汉语虚词讲义 [H]. 北京：北京大学出版社，2005

ІСТОРІЯ СХОДУ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

ІСТОРІЯ СТАРОДАВНЬОГО СХОДУ У НАУКОВИХ РОЗВІДКАХ СТУДЕНТІВ

Білик Вікторія Андріївна, кандидат історичних наук, доцент
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Одним з пріоритетних напрямків роботи нашого університету є залучення студентів до науково-дослідної діяльності. З цією метою у виші регулярно проводяться наукові конференції, участь в яких беруть і студенти. На заняттях більшість викладачів намагаються подавати матеріал із застосуванням новітніх технологій, в цікавій, часто незвичній, формі, аби зацікавити студентів, спонукати їх до більш глибокого вивчення окремих питань історії, як вітчизняної, так і всесвітньої.

Слід зауважити, що історія країн Сходу, особливо давнього періоду, викликає неабиякий інтерес у студентів. Особливості формування давньосхідних цивілізацій, становлення держав у формі тираній,

винятковий вплив релігійного чинника на суспільно-політичне життя старосхідного суспільства, самобутня культура країн Сходу – все це студенти намагаються не лише опанувати, проаналізувати, але й роблять спроби дослідити глибше, інтерпретувати по-своєму. Незважаючи на складність доступу до першоджерел, відсутність (чи надзвичайно незначну кількість) спеціальних наукових робіт, все ж маємо низку студентських наукових розвідок, присвячених історії країн Сходу давнього періоду.

Низка наукових розвідок студентів присвячена історії Стародавнього Єгипту. Зокрема, спираючись на доступні у хрестоматійній літературі документи, висвітлюються яскраві епізоди зовнішньої політики єгипетського фараона періоду Нового Царства Тутмоса III [1]. У роботі наголошено на тому, що фараон вів надзвичайно активну завойовницьку політику, здійснивши майже два десятки військових походів в Азію. Автор детально описує один із перших походів Тутмоса III в Палестину, вважаючи його чи не найуспішнішим [1, с. 167]. Наголошено, що в той час успішність тієї чи іншої військової кампанії залежала від того, чи завойовник захопив столицю, а тому Тутмос III зосередив усі сили на завоюванні міста Мегідо. І якщо весь похід був відносно легким, то при завоюванні столиці єгиптяни натрапили на відчайдушний опір. Облога тривала сім місяців, за що єгиптяни згодом жорстоко відплатили жителям Мегідо, нещадно пограбувавши місто.

Предметом студентських досліджень стала також внутрішня політика фараона Аменхотепа IV (Ехнатона), зокрема його спроба провести релігійно-політичну реформу, метою якої було введення нового культу верховного бога Атона і в такий спосіб обмеження влади та впливу єгипетського жрецтва [7; 10].

Поза увагою молодих дослідників не залишилася й історія Стародавньої Месопотамії. Одна із розвідок присвячена асирійському правителю Сінаххерібу та його військовим походам [8]. Аналізуючи його завойовницьку політику, автор також зазначає, що це був останній успішний правитель Асирійської імперії і, ймовірно, єдиний, хто ще за життя наказав відобразити свої діяння у літописах і книгах хронік.

Цікавими для студентів стали й питання формування та правового становища різних соціальних груп. Чи не найбільш специфічним було становище жінок. Аналіз законів (старовавилонські та середньоасирійські), які дійшли до нас, дав можливість детально проаналізувати правове становище жінок різного статусу (неодруженої, заміжньої, вдови, жриці, жінки негідної поведінки) [5; 6]. Порівняльний аналіз цих законів дав змогу встановити, що для Месопотамії в цілому було характерно приниження та упокорення жінки. Асирійський чоловік мав право не лише фізичної розправи над власною дружиною, але й міг віддати її як відкуп за борги. Після смерті чоловіка жінка не ставала незалежною, владу над нею отримував брат померлого чоловіка.

Вавилонська жінка мала більше прав. Вона могла володіти майном, зберігала право на власне придане, мала право розпоряджатися нажитим у шлюбі майном, яке могла успадковувати після смерті чоловіка разом із дітьми, а з іншого боку, вона мала обмежене право на розлучення і повинна була у всьому підкорятися чоловікові. Винятком були вавилонські жриці – надітум, які володіли певними майновими та громадськими правами. Однак відсоток цих жінок був зовсім незначним, тому в загальному не можна говорити про фінансову стабільність і особливі громадянські права жінки у Вавилонії [6, с. 201].

Не менше зацікавлення викликає й становище жінки в Стародавній Індії. Традиційно індійські жінки перебували у двозначному становищі: з одного боку, їх нібито обожнювали, а з іншого – індійська жінка була абсолютно безправною і в усьому мала підкорятися чоловікам. Саме така парадоксальність і спонукала студентку-дослідницю винести у назву своєї публікації риторичне питання: «Богиня чи рабиня?» [9]. На підставі статей із Законів Ману та Артхашастри Каутільї у роботі визначено, що за існуючими традиціями жінка мала поважатись і практично обожнюватись, а за законодавством була фактично повністю безправною. Особливо наголошено на вкрай безправному, а від того й трагічному, становищі жінок-вдів.

Серед студентських публікацій окремо слід виділити кілька розвідок, присвячених ізраїльсько-іудейській історії [2; 3; 4]. Намагаючись розкрити особливості внутрішньої та зовнішньої політики відомих правителів Соломона, Ахава, Аси, автор взяв за основне джерело Біблію. Однак, варто зауважити, що у публікаціях усі біблійні цитати підтверджені свідченнями давніх істориків, науково доведеними фактами. Тому можна стверджувати, що автор провів ґрунтовну дослідницьку роботу.

Отже, у процесі вивчення історії Стародавнього Сходу, зацікавившись окремими її аспектами, студенти намагаються заглибитися в деякі явища та події, і на підставі аналізу доступних у хрестоматійній літературі джерел, дати їм свою оцінку та аргументувати свої висновки. Аналіз студентських наукових розвідок показав, що найбільший інтерес викликають питання релігії, правового становища жінки, а також завоюницькі походи видатних правителів Сходу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Балецький О. Зовнішня політика єгипетського фараона Тутмоса III (1479 – 1425 рр. до н. е.) // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2016 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2016. – С. 167-168.
2. Губарик Ю. Біблія про правління ізраїльсько-іудейського царя Соломона // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2016 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2016. – С. 191-192.

3. Губарик Ю. Ізраїльський цар Ахав // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (25 жовтня 2017 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2017. – С. 259-260.
4. Губарик Ю., Білик В. Піднесення Іудейського царства за правління царя Аси // Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (16-17 травня 2017 р.). – Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – С. 47-50.
5. Мекіса Д. Правове становище жінки у стародавньому Вавилоні за Законами Хаммурапі (I пол. XVIII ст. до н. е.) / Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2016 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2016. – С. 223-224.
6. Мекіса Д, Білик В. Правове становище жінки у Месопотамії (за старовавилонськими та середньоасирійськими законами) // Матеріали XXXI Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 31. – С. 196-201.
7. Ничай Л. Релігійна реформа єгипетського фараона Аменхотепа IV // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2016 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2016. – С. 231-234.
8. Остапчук П. Завойовницька політика асирійського правителя Сінаххериба / Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2016 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2016. – С. 238-240.
9. Пилипчук Ю. Богиня чи рабіня? (До питання про становище жінки у Стародавній Індії) // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2016 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2016. – С. 247-249.
10. Ткачик Н. Спроба монотеїстичної реформи у Стародавньому Єгипті // Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук : збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. конф. (15 грудня 2016 р.) / відп. ред. доц. Н. В. Коленда. – Луцьк, 2016. – С. 277-278.

РОССИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ И КАДЖАРСКИЙ ИРАН: ОБЩЕЕ И ОСОБЕННОЕ

*Гоков Олег Александрович, кандидат исторических наук, доцент
свободный исследователь*

В последние десятилетия активный интерес исследователей вызывает проблема сравнительного развития различных империй в Новое время. В основном сравниваются европейские империи и Османская. Однако в рассматриваемое время на Востоке существовали и другие империи. Мы ставим задачу сравнить положение России и Ирана – двух империй-соседей, одна из которых в итоге попала под частичный контроль другой.

Оба государства долгое время были известны Европе под экзонимами, никогда внутри этих держав не употреблявшимися – Персия и Московия. Но если первое название было данью античной традиции, на которой основывалась западноевропейская культура с эпохи Возрождения, то второе – результат пропагандистской кампании со стороны Речи

Посполитой, представители которой сознательно называли Московскую Русь, а затем и Российское государство Московией, отрицая таким образом правомерность борьбы Ивана III (1462–1505 гг.) и его преемников за объединение земель Киевской Руси.

Ещё один объединяющий фактор – это передаваемый веками принцип империи. В Иране он имел более давние корни – от державы Ахеменидов (VI–IV вв. до н.э.) – и воплощался в титуле «шаханшах» («царь царей») и понятии «Иран» как чём-то надэтническим и надрелигиозным, символизирующем высшую власть, империю. В России имперские мотивы появились примерно в XV в. В символизме царской власти сочетались византийские, золотоордынские (или кочевые), римские и древнерусские имперские мотивы. И в России, и в Иране правили иноэтнические династии. Правда, в России династия онемечилась по крови, но по духу оставалась русской. К тому же, она была легитимна в глазах простого населения и освящена религиозной доктриной православия. В Иране же турки-каджары, хотя и восприняли персидскую культуру (в том числе и государственного управления), оставались в некотором роде инородным элементом.

Для религиозного мировоззрения значительной части населения и идеологии обоих государств был характерен мессианизм. В России – это стремление объединить под властью православного монарха и православной церкви всех православных христиан (позже – и славян), вернуть Константинополь и сделать Русское государство «Третьим Римом» – духовно-религиозным центром истинно правильно верующих. Иран же со времён Сефевидов (с 1501 г.) являлся единственной страной исламского мира, где шиизм занимал господствующие позиции. Это обуславливало и внешнеполитические притязания иранских правителей (борьбу за турецкий Ирак с его шиитскими святынями). В то же время мечтой каджарских монархов, до Насреддин-шаха включительно, было воссоздание государства Надир-шаха Афшара и преемственность от прежних династий, правивших в Иране. Общим для России и Ирана была многоукладность экономики. Правда, в деле перехода на капиталистические рельсы империя Романовых далеко обогнала своего конкурента.

Обе империи отличались многоэтническим и многоконфессиональным (многорелигиозным) составом населения при наличии первенствующей конфессии (религии): православия в России, шиизма в Иране. При этом титульные народы находились примерно в одинаковом положении: формально – первые, фактические – живущие не лучше других. В Персии, правда, имелась специфика. Если в России русский народ в составе великоросов, белорусов и малоросов составлял «имперский этнос», то в Иране иранцы – титульный этнос – занимали второстепенное положение. Фактически «имперским» народом были турки Иранского Азербайджана.

И в России русские, и в Иране турки Азербайджана, в основном, находились в той или иной степени зависимости от помещиков-землевладельцев. Но в Иране не было крепостного права в его российском варианте. Лично свободные крестьяне арендовали землю у тех, кто ею владел от имени государства. В России такая ситуация складывается только после отмены крепостного права в 1861 г. В обоих государствах русские и иранцы не осуществляли функции господствующего (доминирующего) этноса, как это было в западных империях. Но к началу XX в. в обеих странах всё большую роль стал играть национализм. Помимо «малых» национализмов, здесь вырастают «имперские» его разновидности: русский с центральной идеей православия и иранский, с главенствующей идеей шиизма. Оба они имели этно-религиозную основу. Следует отметить, что долгое время понятия «русский» и «православный» (ср.: «русская вера»), а также «иранец» («перс») и «шиит» обозначали соответственно одно и то же. То есть, этническая компонента подменялась религиозной, и вторая играла первенствующую роль. Но теперь на первое место выходит этническая составляющая. Общей была и главенствующая роль общины в жизни обоих обществ. Однако в Иране общинные отношения охватывали город и деревню, а в России – только деревню. Правда, к концу XIX в. под влиянием капиталистических отношений община постепенно «размывается».

Были между государствами и существенные различия. Российское государство, даже если вести его историю с новой династии Романовых, имело уже более чем 200-летний опыт развития и не менее чем 100-летний опыт модернизации, его можно называть «устоявшимся». Каджарская же династия утвердилась на престоле после нескольких десятилетий нестабильности только к началу XIX в., государство здесь было «молодым», и не имело той прочности, что в России. Иран очень сильно отставал от Российской империи в сфере обновления и перевода своих структур на европейские рельсы. Если Российскую империю можно называть традиционно-буржуазной, то Персия к началу XX в. оставалась классической традиционной монархией с небольшим «налётом» европейскости. В России династия была устоявшейся, легитимной в глазах большинства населения, в то время как в Иране власть Каджаров во многом держалась на позициях Великобритании и России. Система управления государством в России была устоявшаяся и динамичная, в то время как в Иране существовала, но прямо зависела от правителя: со сменой шаха менялся практически весь верхушечный аппарат управления. К тому же частая смена управленцев в Иране была связана с торговлей должностями. Поэтому наиболее постоянной правящей элитой были выходцы из шахской семьи и низовое звено управления – ханы, ильханы и другие руководители племён, селений и пр.

Ещё одно различие: неравноценность элит, т.е. представителей управленческого аппарата и правящей верхушки. В России оформились две культуры: элитная (т.е. дворян, интеллигенции) и народная. Они существенно отличались друг от друга. Переход снизу вверх был возможен, но не слишком прост. К тому же здесь сформировалась устойчивая, хотя и не слишком многочисленная бюрократия, а также общеимперская аристократия (т.е. собственно аристократия и дворянство), довольно монолитная. При этом в российской политической элите оставалось много от традиционного общества. Однако она была достаточно эффективной. В Иране же преобладали компоненты традиционных структур и мышления. Родо-племенная и областная знать сосуществовала со знатью «административной», назначавшейся шахом и его сыновьями. В результате, помимо духовенства, здесь сосуществовали должностная иерархия и иерархия личностных отношений в форме вассалитета. Зачастую оба типа знати пересекались. Общеимперской аристократии здесь не сформировалось. Постоянные перемещения снизу вверх и обратно были явлением довольно обычным. Знатность здесь не играла такой роли, как в России. Эта мобильность политической элиты Персии во многом определяла нестабильность её развития. К тому же, в России активно формировалась буржуазия, тогда как в Иране она только зарождалась и была ограничена государством. Уровень лояльности правящих элит и различных сообществ (этнических, племенных, религиозных и пр.) центральному правительству в России был высоким, в то время, как тегеранское правительство было нелюбимо даже наиболее верными подданными.

Ещё одной чертой различия было формирование самого тела государства. Если границы России устанавливались, как правило, представителями самой империи, то иранские границы оформились в XIX в. внешними силами. Тегеранское правительство лишь вынуждено было подписывать соответствующие документы, признавая то, что было определено без его или при его формальном участии.

«ПЛУГАТАРІ З ПЛУГАМИ ЙДУТЬ», АБО ДЕТЕРМІНАТИВИ У СИСТЕМІ ШУМЕРСЬКОГО ПОНЯТІЙНО-ЗВУКОВОГО ПИСЬМА

Домановський Андрій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Характерною рисою шумерського словесно-складового (понятійно-звукового) письма була багатозначність клинописних знаків, внаслідок чого кожен з них міг мати кілька понятійних або словесних значень і кілька суто звукових. Завдяки цьому у шумерській писемності існувала

багатозначність, змістовна поліфонія, завдяки якій один і той само знак читався по-різному залежно від контексту. В цілому читання та розуміння шумерського клинопису продовжує лишатись для дослідників достатньо непростим завданням. Так, на ранніх етапах розвитку, коли мова шумерів була живою і загальноновживаною в усному мовленні, писці позначали лише важливі для них граматичні показники, оскільки інші були легко зрозумілими завдяки знанню рідної мови та контексту. Через це чим давнішим є шумерський клинописний документ, тим важче його правильно прочитати і зрозуміти, оскільки значки передають лише загальний зміст і не дозволяють відтворити зв'язний уривок шумерської мови. Здавалося б, легшим мало б бути розуміння пізніших клинописних текстів, у яких відображались уже всі чи майже всі важливі граматичні категорії. Однак тут на дослідників чигають інші складнощі.

По-перше, значно складнішим і різноманітнішим став зміст клинописних текстів, які стосувалися вже не лише питань господарчої діяльності. Це були вже релігійні тексти, записи медичних рецептів та астрономічних спостережень, перекази міфів і літературні твори, записи про історичні події та гімни, що славили богів та правителів тощо. У таких складних за змістом текстах значно важче обрати правильне читання ідеограми з трьох-п'яти чи навіть більше можливих. Непросто також інтерпретувати ці ідеограми, хоча з граматичної точки зору записи стали значно більш точними та послідовними.

По-друге, практично всі важливі складники шумерського усного мовлення стали фіксуватися на письмі лише після того, як сама шумерська розмовна мова померла і її почали використовувати лише як мову писемну. До певної міри становище шумерської мови можна порівняти з латиною доби високого середньовіччя – латинською мовою вміли писати та читати лише освічені люди. Так звані постшумерські клинописні тексти, тобто записані починаючи від Староавилонського періоду (з XX–XIX ст. до н. е.) і пізніше, максимально повно відтворюють усі значимі граматичні показники, оскільки до того часу вже було неможливо автоматично враховувати всі складові частини слова – вони були невідомі як читачу, такі писцєві з їхнього повсякденного досвіду, і мертвій мові спеціально навчали у школі. Однак при цьому писці, для яких шумерська мова не була рідною, навіть намагаючись передавати на письмі всі морфологічні показники, почали все частіше припускатись помилок і пропусків, «варваризувати» мову шумерів. Це також утруднює розуміння постшумерських текстів.

Правильно зрозуміти шумерський клинописний текст допомагають спеціальні значки – так звані детермінативи або «визначники», які використовувались для того, щоб позначити, до якої більш загальної категорії понять належить наступний після нього знак або набір знаків. Цей спеціальний попереджувальний знак писався, але не озвучувався під

час читання – він був допоміжним, підказував читачеві, у якому контексті і яким чином розуміти написане далі. Наприклад, детермінативи могли позначати поняття річки або гір, рослин або каменів, риб або птахів, виробів зі шкіри, металу, дерева або глини, ремісничі професії тощо. Саме через те, що такі позначки дозволяли з'ясувати значення наступного після них слова, у науці за ними й закріпилася назва «детермінативи». Наприклад, поєднання знаків «жінка + тканина» читалося «нін» і означало «пані». Перед назвою гори ставився ідеографічний знак «гора», після чого наводилася власна назва конкретної гори. А щоб написати слово «плуг» зображували два значки: «дерево + плуг». Тобто знак «дерево» тут виступає як детермінатив, він дозволяє зрозуміти, що наступний знак означає виріб з дерева, а саме – дерев'яний плуг. Якщо ж перед значком «плуг» стояв інший детермінатив, наприклад, «людина», внаслідок чого уся конструкція прочитувалася як «людина + плуг», то «плуг» у цьому контексті позначав уже «орача», тобто людину, яка працює плугом. В українській мові є чудове слово, яке дуже близько пасує для розуміння отриманої конструкції – «плугатар». Знаменитий рядок «плугатарі з плугами йдуть» з поезії Тараса Шевченка «Садок вишневий коло хати» у клинописному записі містив би два значки плуга з двома детермінативами перед ними. У першому випадку детермінатив позначав би людину, яка працює плугом – плугатаря, у другому – сам плуг як знаряддя праці, дерев'яний виріб, призначений для орання землі.

Детермінативом на позначення професії був значок, який читався як «лу». Завдяки його наявності читач одразу розумів, що далі буде слідувати назва певної ремісничої спеціальності – «гончар», «коваль», «стельмах» чи «корабельник». Розміщення таких детермінативів у тексті було необхідним через те, що чимало зі слів шумерської мови були омонімами, тобто звучали майже однаково (під час проговорювання вони могли різнитись тональністю та супроводжуватися пояснювальними жестами), але мали різний зміст і означали різні речі. Так, наприклад, знак «тін» мав, окрім інших, два значення – «життя» і «будівельник», і в усному мовленні про значення свідчила особливість вимови. У писемному ж тексті проблему вирішувала наявність або відсутність детермінатива «лу» = «ремісничий фах». Якщо перед знаком «тін» наявний був детермінатив «лу», то мова йшла про «будівельника», професію, якщо ж детермінатива не було, то знак «тін» означав «життя».

Окремо слід наголосити на значенні позначок-детермінативів для написання власних імен і назв, які неможливо було зобразити піктограмою або ідеограмою (логограмою). Наприклад, у тексті потрібно було згадати певну конкретну людину, позначити яку загальними понятійними чи словесними символами було неможливо. Ім'я людини можна було передати лише відмовившись від ідеограм і використовуючи силлабограми, тобто поєднати кілька знаків, які під час читання підряд

укладуть (витворюють) потрібне слово. Саме для того, щоб застерегти читача, що подальший набір знаків означає власне ім'я, а не послідовне перерахування кількох термінів, писець ставив попереджувальний детермінатив, який немов би говорив: «Увага! Далі написано власне ім'я! Наступні значки не ідеограми, які слід читати кожен окремо, а силлабограми, які поєднуються у своєму звуковому вираженні у складне слово». Дослідники наводять приклади таких власних імен, як «Курака» і «Акургаль». Ім'я «Курака» записувалося за допомогою знаків «гора + вода + рот», які читалися відповідно «кур + а + ка», тоді як «Акургаль» складалося з уже знайомих нам іменників «вода + гора» («а + кур») і прикметника «великий» («галь»).

Так поступово відбувався розвиток шумерської писемності, еволюція якої тривала близько тисячоліття – від малюнкового письма близько 3300 р. до н. е. через ідеограми, логограми та силлабограми у складі своєрідних словесно-знакових ребусів, що склалися близько 2800 р. до н. е., до впорядкованого передавання інформації засобами словесно-складового письма, витвореного близько 2400 р. до н. е. Удосконалення ж писемності відбувалося шляхом поступової уніфікації значків і зменшення їхньої кількості, що призвело до появи стандартних клинописних форм. Паралельно відбувалася фонетизація письма, внаслідок якої значки-зображення стали використовувати не лише у початковому словесному значенні, але й у якості «озвучених» складів, які у поєднанні з одним або кількома такими ж «озвученими» складами складались під час читання у певне слово, яке не мало жодного смислового стосунку до початкового буквального трактування змісту значків, за допомогою яких було написано. Початково такими «озвученими» значками були малюнки, а самі повідомлення, записані ними, були чимось на кшталт заплутаних ребусів, але до останньої третини III тис. до н. е. сформувалась розвинена клинописна система, яка вже була спроможна передавати на письмі всі складники зв'язного мовлення.

КАЛМЫЦКОЕ ХАНСТВО В ПРАВЛЕНИЕ УБАШИ

*Пилипчук Ярослав Валентинович, кандидат исторических наук,
младший научный сотрудник*

Институт востоковедения им. А.Ю. Крымского НАН Украины (г. Киев)

Одним из интереснейших аспектов истории калмыков является правление наместника Калмыцкого ханства Убаши. Этот вопрос до нас исследовали В. Тепкеев и И. Ноздрина [6; 3]. Задачей данного исследования является изучение международных отношений в последние годы существования Калмыцкого ханства.

После Дондук-Даши наместником ханства стал Убаши. С этого времени становится все сложнее скрывать от русских переписку с крымцами. В 1764 г. генерал-лейтенант Бехтеев потребовал от наместника письмо крымского хана, доставленное турком Тосун Махмудом. Для чтения татарских писем калмыки использовали татарского муллу. Торговые связи начали ограничиваться торговлей ясырем. Калмыки отдавали крымцам своих преступников. С торговыми караванами секретно передавались письма. С 50-х гг. XVIII в. русские начали ограничивать и торговые связи. Еще в 1750 г. это вызвало сильное раздражение у калмыков и даже у Дондук-Даши. Те заняли выжидательную позицию, ожидая, кто из титанов окажется сильнее. В 1769 г. калмыцкий наместник Убаши получил приказание от Екатерины II начать действия против крымцев. Предполагалось, что калмыки будут действовать в составе армии Г. Потемкина. Калмыки также должны были прикрывать русские города от набегов ногайцев и крымцев.

Калмыки без энтузиазма участвовали в русско-турецкой войне 1768-1774 гг. Убаши собрал 20 тыс. войска, из которого 10 тыс. отправил на помощь корпусу М. Берга, который двинулся на Крым. Сам Убаши помогал корпусу генерала И.Ф. де Медема. Калмыки были направлены в Кабарду, правитель которой получил письмо турецкого султана с предложением воевать против русских. 6 апреля 1769 г. кубанцы напали на калмыцкие улусы, но в середине апреля калмыки отразили их вторжение, а в конце месяца в битве на реке Калаус разбили. Когда основные силы калмыков ушли на Дунай, 6 тыс. кубанцев во главе с Арслан-Гиреем и Максуд-Гиреем напали на калмыков, и именно эти события привели к битве на Калаусе, где крымцы Кырым-Гирея были разбиты. После этого Убаши соединился с корпусом Медема у Бештау.

Строительство Моздокской линии вызвало возмущение среди кабардинцев, и на подавление их восстания было направлено донцов и 3 тыс. калмыков. При известиях о приближении калмыков кабардинцы отходили в горы. Крымцев поддержали кабардинцы Баммата Мисостова. В конце мая они капитулировали и приняли русское подданство. Тем не менее, русские и их союзники устроили в Кабарде бойню. В конце июня русские и калмыки подошли к Кубани, но не смогли ее форсировать из-за полноводья. На другой стороне реки находились отряды Карач-султана из Гиреев. 30 июня И.Ф. де Медем и Убаши перешли Кубань, однако кубанцы ушли в горные теснины между Кубанью и Тебердой. Калмыки все-таки там их настигли и нанесли сокрушительное поражение. Отряд Эмеген-Убаши, отправленный к М. Бергу, перешел Берду и Молочные воды, вышел к Сивашу и у Перекопа отогнал у крымцев скот. М. Берг отправил к Бендерам 4 тыс. воинов во главе с Аксакалом. Эмеген-Убаши охранял побережье Сиваша. В 1769 г. среди калмыков росло недовольство войной, а приказ отправить три сотни в Грузию для войны с турками вовсе их

возмутил. В 1770 г. осетины и ингуши окончательно приняли русское подданство. Русские подданные окружали калмыков со всех сторон. В феврале 1770 г. калмыков отправили в карательную экспедицию на Чечню. Убаши был вынужден отправить 5 тыс. воинов в Молдавию на помощь армии Прозоровского. В июне 1770 г. калмыцкий разведывательный отряд подошел к Копылу. Эмеген-Убаши хотел взять город, застигнув гарнизон врасплох, но это у него не получилось. В августе 1770 г. войска Убаши соединились с корпусом И.Ф. де Медема на реке Калаус. В августе 1770 г. вели бои с кубанцами около Кубани. И.Ф. де Медем рассчитывал на то, что кубанские мирзы присягнут на верность России, и был раздосадован самостоятельными действиями калмыков. Он сделал выговор Убаши, на что тот обиделся и увел свои войска на Волгу, проявив неподчинение русским. Генерал де Медем оказался в сложном положении. Китайский хронист Ци Ши указывал, что торгоуты взбунтовались из-за обременительной войны с турками. Убаши готовил план переселения калмыков в Джунгарию и в начале января 1771 г. начал перекочевку [6, с. 111-119; 4, с. 24].

В 1755 г. башкиры восстали из-за принуждения к принятию христианства, строительства Ишимской линии. Калмыки уклонились от участия в подавлении этого восстания. Восстание возглавили башкирский старейшина Батырша и татарский мулла из мишарей Абдулла Алиев. Башкиры призывали восстать татар и казахов, а башкиры были готовы восстать еще в 1754 г. Часть башкир смогла пробиться к казахам в Средний и Малый жузы. Многие казахи симпатизировали восставшим, и прибывавшему у казахов с дипломатической миссией А. Тевкелеву чудом удалось вернуться назад живым. В 1756 г. казахи начали войну против башкир. Татары не поддержали башкир. Восстание было обречено на неудачу, было локальным и сравнительно быстро подавлено [5, с. 182-194].

Ситуация в Восточной Европе в начале 70-х гг. XVIII в. была довольно сложной. Калмыки были не единственными, кто был недоволен. Вопрос ликвидации Калмыцкого ханства был лишь вопросом времени, и калмыцкая аристократия отдавала себе в этом отчет, как, впрочем, и башкирская знать. Калмыки не дождались восстания Емельяна Пугачева и башкир и ушли на восток в 1771 г. Убаши планировал пробиться через казахские земли в Джунгарию, которая находилась с 1757 г. под контролем Империи Цин. Во время этой миграции торгоуты понесли огромные потери вследствие нападений казахов, и только часть из них пробилась в Джунгарию, где приняла цинское подданство. Было беспокойно и в казахских давно покоренных землях. А. Тевкелев в докладе от 1759 г. указывал, что к восстанию против власти русской императрицы Елизаветы склонны башкиры и калмыки. Казахам он считал более лояльными к русским, чем представителей этих народов [3, с. 130-155; 5, с. 200-215, 218-235; 1, с. 117-118; 2].

Таким образом, проведя исследование, мы пришли к следующим выводам. К моменту прихода Убаши к власти полномочия наместника ханства были серьезно ограничены. Строительство Моздокской линии и принятие части горцев в русское подданство серьезно ограничивали пространство для дипломатического маневра. Участие калмыков в войне против ногайцев и крымцев было вынужденным. Отправление калмыцких контингентов в Грузию вызвало прямое неудовольствие у Убаши. В 1771 г. Убаши принял решение откочевать в Джунгарию и перестал мириться с вассалитетом от русских.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ И ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бобров Л.А., Борисенко А.Ю., Худяков Ю.С. Взаимодействие тюркских и монгольских народов с русскими в Позднее Средневековье. – Новосибирск: Новосибирский университет, 2010. – 288 с.
2. Имамов В. Запрятанная история татар [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://protatar.narod.ru/Kitaplar/TatarHistory.html>
3. Ноздрина И.А. Калмыцкое ханство в системе международных отношений в Центральной Азии в XVIII веке: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03 – Всеобщая история. – Барнаул: Алтайский государственный университет, 2007. – 212 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/kalmytskoe-khanstvo-v-sisteme-mezhdunarodnykh-otnoshenii-v-tsentralnoi-azii-v-xviii-veke>
4. Сотавов М.Н. Крымское ханство в русско-турецких отношениях 1700-1783 гг. в свете их влияния на Дагестан: автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03 – Всемирная история. – Махачкала: Дагестанский государственный университет, 2010. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dslib.net/istoria-otechestva/krymskoe-hanstvo-v-russko-tureckih-otnoshenijah-1700-1783-gg-v-svete-vlijaniya-ih-na.html>
5. Таймасов С.У. Башкирско-казахские отношения в XVIII веке. – М.: Наука, 2009. – 344 с.
6. Тепкеев В.Т. Калмыцко-крымские отношения в XVIII веке: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03 – Всеобщая история. – М.: РГБ, 2006. – 155 с.
7. Трепавлов В.В. Калмыки и Россия в XVII-XVIII вв.: подданные, вассалы, союзники // Калмыки в многонациональной России: опыт четырех столетий. – Элиста: ЗАОРНПП Дженгар, 2008. – С. 58-70.

СТАРОДРУКИ В КОЛЕКЦІЇ ВИДАТНОГО СХОДОЗНАВЦЯ ОМЕЛЯНА ПРИЦАКА ЯК ДЖЕРЕЛО ДОСЛІДЖЕННЯ МОВ, ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ НАРОДІВ СХОДУ

*Сидорчук Таїсія Михайлівна, керівник Науково-дослідного центру
орієнталістики імені Омеляна Прицака, кандидат історичних наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія»*

В Меморіальній бібліотеці Омеляна Прицака, яка є структурним підрозділом наукової бібліотеки Національного університету «Києво-Могилянська академія», зберігається 14 стародрукованих видань XVI-XVIII ст. Своєю тематикою та змістом всі вони віддзеркалюють наукові інтереси видатного вченого XX ст., філолога, історика та сходознавця

Омеяна Пріцака (1919-2006). Три стародруки безпосередньо пов'язані з першими томами *magnum opus* науковця «Походження Русі» [1] і присвячені давньоскандинавському епосу, варязьким династіям тощо. Одинадцять стародрукованих видань відображають сходознавчі студії вченого, котрі фокусувалися на вивченні мови, історії та культури кочових народів Євразії та степових імперій у контексті дослідження історії Східної Європи доби Середньовіччя та утворення Київської Русі.

Хронологічно найдавніша книга під назвою «*De geographia universali*» датується 1592 роком [2]. Автором книги є відомий арабський географ та мандрівник XII ст. Аль-Ідрісі (1100-1165), котрий на замовлення сицилійського короля Рожера II склав карту світу та створив її географічний опис. Книга видана арабською мовою і в перекладі українською назва звучить, як «Книга стомленого у мандрах по областях». Карта та географічний твір були створені Аль-Ідрісі на основі результатів низки експедицій, в тому числі й за участі автора, здійснених до Європи, Азії і Африки [3]. Книга містить опис, різного характеру відомості та топоніміку земель від Марокко до Китаю і від Північної Африки до Скандинавії. Ця книга є першим друкованим виданням праці Аль-Ідрісі, що побачило світ у друкарні Медичі у Римі і з якого були здійснені переклади латинською, французькою мовами у XVII, XIX та XX ст. Протягом століть праця користувалася великою популярністю, а її автор заслужив визнання одного з видатних арабських середньовічних географів. З огляду на вік, примірник у колекції О. Пріцака був власністю низки осіб, про що свідчать власницькі написи на титульній сторінці та маргіналії. До О. Пріцака книга потрапила з колекції його вчителя, видатного сходознавця А. Кримського, рукою якого на берегах книги зроблені власницький напис та переклади топонімів і назв народів та земель українською мовою.

В колекції О. Пріцака зберігаються дві перші, надруковані в Європі, граматики османської мови. Перша з них «*Institutionum linguæ Turcicæ*» [4] належить перу німецького мовознавця та історика Ієроніма Мегізера (са.1554-1618 (1619) і включає розділи про османський шрифт, власне граматику, а також прислів'я та словник. Друга граматика під назвою «*Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae Institutiones seu Grammatica Turcica*» [5] створена мовознавцем, перекладачем Францішеком Меніньским (1623-1698) і має значення цінного джерела інформації про османську мову ранньоновітньої доби. Популярність останньої спонукала австрійського історика, етнографа, мовознавця Адама Франтішека Коллара (1718-1783) підготувати її анотоване перевидання у 1756 р., котре також наявне в колекції О. Пріцака [6]. Ці дві перші друковані граматики османської мови відіграли велику роль в активізації інтересу європейців через османську мову до тюркських мов внаслідок формування потужної держави на сході Європи – Османської імперії.

Історії Османської імперії від її початків і до 1704 р. присвячена книга англійського дипломата в Стамбулі, шевальє Ріко «*Histoire de l'Empire Ottoman*», що вийшла в Гаазі французькою мовою в перекладі з англійської у 1709 р. [7]. Інший стародрук із колекції під назвою «*Herrn Baron von Tott's Nachrichten von den Türken und Tataren*» детально описує різні сторони життя Османської імперії включно з її васалом Кримським ханством XVIII ст. [8]. Книга написана у жанрі спогадів французьким дипломатом і військовим Франсуа бароном де Тоттом (1733-1793), котрий вісім років працював у посольстві Франції в Стамбулі. Автор був також неодноразово в Криму, і тому його описи півострова і життя кримськотатарського народу містять цінний матеріал для істориків та культурологів. Видання ілюстроване гравюрами німецького гравера та видавця Христофа Вайгеля (1654-1725), у видавництві якого цей німецькомовний переклад твору побачив світ у 1787 р.

Книга шведського офіцера, учасника шведсько-російської війни Філіпа Йогана фон Штраленберга (1676-1747) «*Das Nord- und Ostliche Theil von Europa und Asia*» [9] містить цінний матеріал історичного та мовознавчого характеру в контексті вивчення народів Середньої Азії, Сибіру і Кавказу. Перебуваючи у полоні в Сибіру понад 10 років, автор склав три карти Російської імперії та після повернення на батьківщину створив історико-географічний опис північно-східної частини Азії на базі зібраного ним великого масиву етнографічного, лінгвістичного та картографічного матеріалу. Книга містить також таблицю 32 мов народів Сибіру, Середньої Азії та Кавказу, калмицько-монгольський словник, карту та гравюри із старожитностями описуваних автором народів.

Праця в чотирьох томах французького історика-схodosнавця Жана Батиста Дюальда (1674-1743) «*Description géographique, historique, chronologique, politique et physique de l'empire de la Chine et de la Tartarie chinoise*» [10] була першим енциклопедичним виданням в Європі про китайську цивілізацію, здобувши вже у XVIII ст. велику популярність і не втративши свого значення до сьогодні як джерело знань про Китай XVI-XVIII ст.

Основна праця видатного французького тюрколога та синолога XVIII ст. Жозефа Дегіня (1721-1800) «*Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux*» представлена в колекції О. Пріцака двома виданнями: перше видання французькою мовою, чотири томи в п'яти книгах якого побачили світ у Парижі у 1756-1758 pp. [11] та друге видання у перекладі німецькою мовою, котре було підготовлене мовознавцем, істориком, професором університету міста Грайфсвальд Йоганом Карлом Денертом (1719-1785) і надруковане у цьому ж місті у 1768-1771 pp. [12]. Основою для підготовки цього фундаментального дослідження стали праці китайських авторів і рукописи східного походження з Королівської бібліотеки в Парижі. Результатом

опрацювання великого масиву східних джерел стала створена Ж. Дегинем хронологічно-генеалогічна таблиця китайських володарів.

Отже, стародруковані видання в колекції О. Прицака засвідчують історико-філологічний напрям цієї раритетної бібліотечної збірки. Книги містять різнобічну інформацію про мови, діалекти, історію окремих племен і цілих державних утворень, географію, топоніміку, розселення та переселення окремих народів, адміністративно-територіальну приналежність населених пунктів східних народів у певні історичні епохи, а також про їхні звичаї, релігію та культуру. Крім того, завдяки власницьким написам, маргіналіям, особливостям паперу, ілюстраціям тощо книги містять невичерпний потенціал у контексті вивчення інтересу європейських дослідників до Сходу в цілому та окремих країн і народів, а також у рамках дослідження історії книгодрукування, міграції та побутування книжкової продукції східної тематики в Європі зокрема.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Pritsak O. *Origin of Rus'*. – Cambridge, Mass.: Distributed by Harvard University Press for the Harvard Ukrainian Research Institute, 1981. – 926 p.; Прицак О. *Походження Русі*. Т.1. – К.: Видавництво «Обереги», 1997. – 1080 с.; Його ж. *Походження Русі*. Т.2. – К.: Видавництво «Обереги», 2003. – 1304 с.
2. Al-Idrisi. *De Geographia Universali : Kitāb Nuzhat al-mushtāq fi dhikr al-amṣār wa-al-aqtār wa-al-buldān wa-al-juzur wa-al-madā' in wa-al-āfāq*. – Rome: Medici, 1592. – 326 p. [Electronic resource]. – Mode of access: http://aleph.ukma.kiev.ua/F/M6XSM7X6N3Y1US33BJ1T2NNJCFLFT1FHASXC52H9EB91DNNYH2-00922?func=full-set-set&set_number=096076&set_entry=000001&format=999
3. Крачковский И. *Арабская географическая литература*. – М.: Издательство «Восточная литература», 2004. – С. 281-299.
4. Megiser, Hieronymus. *Institutionum linguae Turcicae*. – Lipsiae, 1612. – 270 p.
5. Meniński, Franciszek. *Thesaurus Linguarum Orientalium Turcicae, Arabicae, Persicae Institutiones seu Grammatica Turcica*. – Viennae, 1680. – 220 p.
6. Francisci à Mesgnien Meninski *Institutiones linguae Turcicae* : 1756. – 254 с.
7. *Histoire de l'Empire Ottoman*. – A la Haye, 1709. – 351 p. + Introduction. – 48 p. + Table des Matieres. – 24 p.
8. Tott, Herrn Baron von. *Nachrichten von den Türken und Tataren. Erster Theil*. – Frankfurt und Leipzig, 1787. – 312 S.
9. Strahlenberg, Philip Johan Tabbert von, *Das Nord- und Ostliche Theil von Europa und Asia*. – Stockholm, 1730. – 438 S.
10. Jean-Baptiste Du Halde. *Description géographique, historique, chronologique, politique et physique de l'empire de la Chine et de la Tartarie chinoise*. – A la Haye, 1736. – T.I. – 488 p. ; T.II. – 834 p. ; T.III. – 652 p. ; T.IV. – 606 p.
11. Deguignes, Joseph. *Histoire générale des Huns, des Turcs, des Mogols, et des autres Tartares occidentaux, &c. avant et depuis Jesus-Christ jusqu'a present*. – Paris, 1756. – T1. P.1. – 471 p.; 1756. – T1. P.2. – 522 p.; 1756. – T2. – 292 p.; 1757. – T.3. – 542 p.; 1758. – T.4. – 518 p.
12. Guignes, Joseph de. *Allgemeine Geschichte der Hunnen und Türken, der Mogols und anderer occidentalischen Tartarn, vor und nach Christi Geburt bis auf jetzige Zeiten*. – Greifswald, 1768. – B.1 – 647 S.; B2. – 616 S.; 1769. – B.3. – 587 S.; 1770. – Genealogisch-chronologische Einleitung. – 564 S.; 1771. – B.4 – 372 S.

РЕФОРМАТОРСЬКИЙ РУХ У КИТАЇ НАПРИКІНЦІ ХІХ СТ.

Сухобокова Ольга Олегівна, кандидат історичних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Наприкінці ХІХ ст. Китай остаточно було перетворено на напівколонію великих держав, які поділили його на сфери впливу. Політика «самопосилення» так і не вивела країну з основ східнодеспотичного суспільства: економічний розвиток цілковито залежав від влади, формування буржуазії відбувалося з великими труднощами, вона так і не здобула політичних прав, простолюдини залишалися підданими, а не громадянами [4, с. 75-76]. На тлі втрати економічної незалежності та обмеження політичного суверенітету це вело до зростання національної свідомості частини китайського суспільства та появи реформаторського руху.

На кінець ХІХ ст. окреслилося два основні суспільно-політичні напрями за способами вирішення проблеми розвитку країни – державний та опозиційний. Державний напрям представляли консерватори на чолі з маньчжурською аристократією та помірковані на чолі з Лі Хунчжаном, які виступали за продовження політики «самопосилення» – обмежені реформи при збереженні існуючого ладу. Опозиційне крило, що склалося в 1880–90-х рр., утворили реформатори на чолі з Кан Ювеем і революціонери на чолі з Сунь Ятсеном.

У свою чергу, кожне з крил мало окремі угруповання. Так, найконсервативніші сили – так звані «твердолобі», підтримувані одіозною імператрицею-регентшею Цзісі, вимагали самоізоляції Китаю, категорично відкидали зміни в економіці та суспільстві, пропагували повернення до традиційних цінностей і звернення до праць давніх філософів. Водночас вони нагнітали антихристиянські та ксенофобські настрої, видаючи памфлети на кшталт «Смерть диявольській вірі!», «Пісня про знищення дияволів» тощо. Схожі ідеї пропагувала і «група моральної чистоти» (члени академії Хайлінь), яка відстоювала імператив «очищення» китайського суспільства від прихильників реформ і відновлення колишніх традицій.

Концептом «новаторів» («західників») було поєднання збереження духу традицій та необхідних реформ і запозичень у іноземців, але не ідей, а технічних досягнень, насамперед, у військовій сфері. В окрему, хоч й ідейно близьку, групу можна віднести прихильників Фен Гуйфеня, який ще в 1861 р. у своїй праці «Протест Цзяо Бінлу» обґрунтував необхідність нагальних реформ, зокрема створення китайської національної промисловості, реформування системи управління та освіти за західним зразком, але це мало відбуватися на основі зміцнення авторитету конфуціанства [2, с. 107].

Загалом китайське суспільство в цей період радикалізується, прагнучи перетворення Китаю на сильну і самостійну в економічному та політичному плані державу. Виразником найрадикальніших реформаторських ідей можна вважати засновника гуртка вивчення західних наук (1885 р.) республіканця Тань Ситуна, сина губернатора провінції Хубей (що само собою є промовистим фактом, адже вказує, що і представники чиновницької верстви досить високого штибу також усвідомлювали катастрофічне становище країни та необхідність негайних реформ), страченого в 1898 р. Він звинувачував у всіх бідах Китаю династію Цінів і висунув ідею об'єднання з Кореєю, Афганістаном, Іраном та Османською імперією, які теж перебували під впливом західних держав (трактат «Вчення про гуманність»). Власне, він одним із перших, перебуваючи під впливом Великої французької революції, наблизився до ідеї запровадження в Китаї республіканського ладу [2, с. 108].

Прикметною з точки зору радикалізації ідей китайських реформаторів і зародження революційного руху в останній чверті XIX ст. є еволюція в цей період поглядів майбутнього засновника Китайської народної республіки Сунь Ятсена. Маючи досить гарну освіту, здобуту на Гавайях і в Гонконзі, черпаючи ідеї в доктрині тайпінів, від початку своєї публічної діяльності він був близьким і до реформаторів, намагаючись поєднати в своїй концепції перетворень найкраще із західних досягнень і східної філософії. Саме з пропозиціями запозичення найкращого із Заходу для посилення військової та економічної сфер (заохочення приватної ініціативи, зменшення митних тарифів, допомога сільському господарству, розширення транспортної мережі тощо), він звертався до впливового Лі Хунчжана, правої руки імператриці Цисі [3, с. 497].

Проте після поразки Китаю у війні з Японією його концепція радикалізується до переконання в необхідності усунути Цінів та утворити демократичний уряд і відновити авторитет Китаю на міжнародній арені. Саме з цією метою, обравши за тактику боротьби повстання, Сунь Ятсен створює в 1894 р. революційний «Союз відродження Китаю». І зрештою після перебування в Європі наприкінці XIX ст. він переконується, що і західна демократія не досконала, і прийде до власної концепції розвитку Китаю на основі одночасного вирішення національного, політичного та економічного питання, що і стане головним гаслом майбутньої революції.

Об'єктивно найоптимальнішими для тогочасного Китаю і водночас найпопулярнішими були концепції реформ Кан Ювея, автора теорії «великого єднання» (викладена у «Книзі про Велике Єднання», 1887 р.), що поєднувала ідеї тайпінів, конфуціанства та європейських утопістів. Беззаперечною заслугою Кан Ювея стала практична діяльність із реалізації реформ. Протягом 1885-1897 рр. він розробив і подав імператору п'ять доповідей із пропозиціями змін, зокрема ввести конституційну монархію на парламентській основі, демократизувати суспільство та органи влади,

активно запозичувати західні стандарти в економіці, провести освітні реформи. Проте через інтриги Цзі Кан Ювей зміг потрапити на прийом до імператора Гуансюя лише через 13 років, у 1897 р. За цей час навколо нього відбулося організаційне оформлення реформаторського руху: в 1895 р. постала «Асоціація посилення держави», 1898 р. – «Союз охорони держави» [2, с. 109-111].

У 1898 р. з волі імператора почалися розроблені Кан Ювеем перетворення – так звані «100 днів реформ» (11 червня – 21 вересня 1898 р.). Імператор за цей час видав близько 60 указів для реалізації ідей Кан Ювея, який при цьому не зайняв жодної високої посади.

Найуспішнішою була реформа освіти. Власне, перший указ від 11 червня 1898 р. був саме про створення в Пекіні університету та системи шкільної освіти, що охопила весь Китай. Традиційні екзамени змінили на конкретні питання з сучасних проблем. Розпочалася боротьба з пережитками в побуті та культурі (бинтування ніг дівчаткам, опіумокуріння тощо). Також було створено низку спеціальних господарських відомств (промисловості, торгівлі, гірничої справи, сільського господарства тощо), розпочато будівництво доріг, залізниць, підприємств, впровадження машин у сільському господарстві. Поряд із тим у політичній сфері реформи зводилися до зміщення з посад консерваторів, заміни їх «талановитими» людьми (при саботажі чиновниками-консерваторами). 12 вересня відбулося перше засідання конституційної палати, що обговорювала проект конституції [5].

Завершити реформи не вдалося через опір, а зрештою – переворот і захоплення влади консерваторами на чолі з Цзі Кан Ювеем. Тож, рух за реформи зазнав поразки. Цзі Кан Ювей скасувала всі розпочаті перетворення, залишивши лише проект військової реформи та відкривши у 1898 р. Пекінський університет.

Причини поразки реформ: відсутність міцної соціальної бази, домінування в суспільній думці імперативу збереження традицій. Реформатори, як і сам імператор Гуансюй, мали недостатньо реальної влади [1, с. 204]. Водночас одним із наслідків незавершених перетворень стала радикалізація суспільства, що знайшло відображення, зокрема, в діяльності революційної течії на чолі з Сунь Ятсеном, а також повстанні іхетуанів 1898-1901 рр., зрештою – і в революції 1911-1913 рр. Таким чином, реформаторський рух кінця ХІХ ст., попри всі труднощі і поразку спроби реформ, став важливим кроком на шляху до значних змін і розвитку Китаю в наступний період, підготувавши ґрунт для подальшої трансформації всіх сфер життя китайського суспільства.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильев Л. С. История Востока: в 2 т. – М.: Высшая школа, 1994. – Т. 2. – 495 с.

2. Евдокимова А. А. История стран Востока в новое время. – Ростов н/Д: Феникс, 2011. – 344 с.
3. Новая история Китая / Под ред. С. Л. Тихвинского. – М.: Наука, 1972. – 636 с.
4. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки. Постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.). – К.: Либідь, 2007. – 560 с.
5. Тихвинский С. Л. Избранные произведения: в 5 кн. – М.: Наука, 2006. – Кн. 1. История Китая до XX в. Движение за реформы в конце XIX века и Кан Ювей. – 682 с.

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ФАКТОРИ ПОЯВИ ТА ІСНУВАННЯ ТЕРОРИСТИЧНИХ ГРУП У МАРОККО

Целуйко Марина Євгенівна, кандидат політичних наук, доцент
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Марокко є країною зі стабільною політичною системою, в умовах якої терористичні осередки виникають значно рідше, ніж при нестабільних правліннях. Марокко добре контролює власну територію і не має так званих «сірих зон», які є сьогодні однією з поширених причин виникнення і діяльності терористичних груп. Ця країна велику увагу приділяє політиці безпеки як у межах своїх кордонів, так і в міжнародній сфері. Нібито немає умов для існування будь-яких терористів. Однак вона знаходиться у небезпечному в терористичному плані регіоні і не може від цього відмежуватися. Практика реалізації елементів демократії в ісламській країні в умовах активного міжнародного поширення екстремістських ідеологій, особливо в цьому регіоні, неодмінно несе ризики безпеці.

Більш м'який політичний режим, ніж у країнах Перської затоки, має як позитивні, так і негативні ефекти. Дуалістична монархія, з одного боку, дає можливості прибічникам ісламізму відстоювати свої інтереси у політичному полі через створення суспільних або політичних організацій і партій (наприклад, правляча Партія справедливості і розвитку або опозиційна «аль-Адль валь-ихсан»). З іншого ж боку, відсутність жорсткого контролю за діяльністю суспільних організацій, певна ліберальність думок сприяють проникненню в суспільне середовище екстремістських ідеологій через представників міжнародних терористичних організацій і знаходженню тут прибічників ісламського фундаменталізму. В результаті у країні створюються і діють невеликі терористичні осередки.

Перші заяви про наявність у країні екстремістів були пов'язані з аль-Каїдою й з'явилися у пресі у 2002 р. Тоді були проведені арешти, заявлялося про розкриття запланованих терактів. Приблизна оцінка кількості екстремістів сягала 600 осіб, були вказані такі організації як ас-Салафія аль-джихад, ат-Такфір валь-хіджра. У встановленні зв'язків між цими групами й аль-Каїдою звинувачувалися саудівці та афганці, що

приїжджали до Марокко [1]. У 2003 р. відбувся потужний теракт із п'ятьох вибухів у м. Касабланка, відповідальність за який взяла на себе аль-Каїда. Незважаючи на посилення боротьби з екстремістами-ісламістами, наступний смертник підірвав себе у 2007 р., а пізніше, у 2011 р., відбувся теракт у кафе м. Марракеш. З цього часу уряд країни ще більше посилив антитерористичну складову у своїй діяльності, відбулися численні арешти і суди, були взяті під контроль держави всі мечеті, прослуховувалися проповіді, була заборонена діяльність незалежних імамів, вони готувалися і призначалися державою, посилювався контроль за перетином кордону та інше [2; 3]. Завдяки, з одного боку, антитерористичним діям уряду, з іншого – певним процесам у терористичному середовищі аль-Каїди, пов'язаним із ліквідацією бен Ладена, виникненням конкуренції з ІДІЛ, терористичні акти у Марокко до сьогодні поки припинилися. Проте кількість терористичних осередків у країні, що пов'язані з міжнародними терористичними мережами, як аль-Каїдою, так і ІДІЛ, є високою, виходячи з кількості арештів. Спостерігається тенденція до збільшення присутності прибічників ІДІЛ і відповідно зменшення впливу аль-Каїди. Це пов'язано з орієнтацією ІДІЛ на активну зовнішню діяльність.

Із самого початку існування самопроголошеної «Ісламської держави» її лідерами багато уваги приділялося створенню і підтримці груп бойовиків-іноземців, які вестимуть «війну» за межами Сирії та Іраку. Одними з перших стали франкомовні добровольці з Бельгії та Франції, що здійснили теракти у 2015-2016 рр. у Парижі та Брюсселі [4]. Зокрема у знайденому після взяття Мосулу іракськими військовими списку з 173 потенційних терористів-смертників, окрім іракців, були європейці, громадяни країн Північної Африки, Перської затоки, Таджикистану і Бангладеш [5]. Зацікавленість найнебезпечніших терористичних організацій саме у «джихаді» міжнародного масштабу підтверджується й офіційними закликами до прибічників повертатися до своїх країн і вести джихад на місцях, які зробили у 2015 році лідер ІДІЛ аль-Багдаді й лідер аль-Каїди аль-Завахірі [6]. В результаті маємо наявність у десятках країн громадян, які брали участь у збройних конфліктах на боці ісламістських терористичних організацій. За даними американського центру з вивчення питань безпеки, у конфлікті в Сирії в якості іноземних бійців ІДІЛ взяли участь понад 1600 марокканців, близько 200 з них повернулися додому [7]. Незважаючи на арешти більшості з тих осіб, що повернулися до Марокко, час від часу все ж відбуваються розкриття терористичних осередків, що готували теракти в країні. Наприклад, у 2016 р. затримано 10 осіб, що готували теракт, серед них був 1 громадянин Франції, діяли вони у різних містах країни; також було розкрито жіночий терористичний осередок, члени якого принесли клятву вірності ІДІЛ; на початку 2018 р. розкрито терористичну групу з 7 осіб, яка діяла у двох містах і була пов'язана з ІДІЛ [8]. Загалом, за даними Центрального бюро судових розслідувань Марокко,

з 2003 р. до 2017 р. було попереджено 341 теракт, розкрито 167 терористичних осередків, 46 з яких належать ІДІЛ [9].

Хоча атаки терористів останні 6 років не відбуваються власне у Марокко, територія країни сьогодні може виступати платформою для організації терактів у європейських країнах. Зокрема, 6 з 12 терористів, які влаштували теракти в Іспанії у 2017 р., були марокканцями, у тому ж році марокканець (нібито біженець) влаштував теракт у Фінляндії.

Ситуацію з напливом осіб, так чи інакше пов'язаних з терористичною діяльністю, ускладнює ще й наявність аналогічних процесів в інших країнах регіону, зокрема у Тунісі, де кількість осіб, що відправилися до Сирії та Іраку, а потім повернулися додому, у два рази і в чотири рази більша відповідно [7]. Також тривала громадянська війна у Лівії за участю ІДІЛ й аль-Каїди сприяє проникненню представників цих організацій на суміжні території інших країн (в тому числі й Марокко) з метою організації і проведення теракту, вербування місцевого населення, транзиту або переховування. Тривожним фактором є ситуація в Алжирі, яка наразі виглядає досить успішною щодо боротьби з тероризмом, але наявність терористичних осередків у країні має довгу, майже 30-ти річну історію. Тут починали з місцевих терористів (ЗІГ), потім прийшла і залишилася філія аль-Каїди і, нарешті, означила свою присутність, офіційно оголосивши у 2014 р. вілайят, ІДІЛ. Поки сьогодні має місце сильна авторитарна державна влада в Алжирі, боротьба з тероризмом є успішною, але за умови політичної дестабілізації терористичні групи активізуються. Це стане ще одним тривожним сигналом для Марокко.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабкин С.Э. Марокко: о новых тенденциях в исламистском движении / С.Э. Бабкин // Тероризм. – М.: «Авангард», 2004. – С. 10-15.
2. Boum Aomar. Morocco's Program for Securing Religious Toleration: A Model for the Region? [Electronic resource] / A. Boum: – Mode of access: <https://divinity.uchicago.edu/sightings/moroccos-program-securing-religious-toleration-model-region>
3. Правительство Марокко утвердило законопроект, ужесточающий антитеррористические меры [Электронный ресурс]: ТАСС. – 2014. – Режим доступа: <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/1452502>
4. Ostaeyen Pieter, Vlierden Guy. The Role of Belgian Fighters in the Jihadification of the Syrian War [Electronic resource] / P. Ostaeyen, G. Vlierden: – Mode of access: http://europeandemocracy.eu/wp-content/uploads/2017/02/Belgian_fighters-DRAFT8-webversion.pdf
5. Knight Ben. Interpol Receives Apparent Islamic State Suicide Bomber List [Electronic resource] / B. Knight: DW. – 2017. – Mode of access: <http://www.dw.com/en/interpol-receives-apparent-islamic-state-suicide-bomber-list/a-39951605>
6. European Union Terrorism Situation and Trend Report 2016 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-te-sat-2016>
7. Barrett Richard. Beyond the Caliphate: Foreign Fighters and the Threat of Returnees [Electronic resource] / R. Barrett. – The Soufan center. – 2017. – 41 p. – Mode of access:

<http://thesoufancenter.org/wp-content/uploads/2017/10/Beyond-the-Caliphate-Foreign-Fighters-and-the-Threat-of-Returnees-TSC-Report-October-2017.pdf>

8. Démantèlement d'une cellule terroriste à Tanger et Meknès [Електронний ресурс] / Yabiladi. – 01.02.2018 – Режим доступу: <https://www.yabiladi.com/articles/details/61523/demantelement-d-une-cellule-terroriste-tanger.html>
9. Igrouane Youssef. Morocco Thwarted 341 Terrorist Attacks in 14 Years [Electronic resource] / Y. Igrouane: Morocco World News. – December 25, 2016. – Mode of access: <https://www.moroccoworldnews.com/2016/12/204445/morocco-thwarted-341-terrorist-attacks-14-years/>

ТУРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА – УКРАЇНА: ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ, ДИПЛОМАТИЧНІ ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ МІЖДЕРЖАВНОГО ДІАЛОГУ 2014-2018 РОКІВ (РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР)

Циватий Вячеслав Григорович, кандидат історичних наук, доцент,

Заслужений працівник освіти України

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Актуальність цієї теми обумовлюється посиленням внутрішньої нестабільності й зовнішньої політичної прострації українсько-турецької політико-дипломатичної та інституціональної співпраці у 2014-2018 роках, що в цілому, поза сумнівом, пов'язане не лише зі специфікою в цей період двосторонніх міждержавних відносин, але й з глобалізацією світового простору, що поглиблюється, і з моделлю поліцентричного світу в цілому.

Турецька Республіка останніми роками зайняла позиції регіонального лідера й визначилася зі своєю зовнішньополітичною стратегією в нових геополітичних умовах. У 2017 році турецько-українські стосунки займають одне із центральних місць у зовнішній політиці офіційної Анкари і значною мірою впливають на формування її політики в Чорноморсько-Каспійському, Близькосхідному та інших регіонах світу, які мають для Туреччини стратегічне й геополітичне значення [5].

Кадрові політико-дипломатичні перестановки серпня 2014 року концептуально не змінили зовнішньополітичний курс Турецької Республіки в період 2015-2018 років, але привнесли в нього регіональні акценти й нові дипломатичні наголоси (політичні акценти) до міждержавних діалогів в умовах нових політичних викликів ХХІ століття, винятком не став і політико-дипломатичний діалог: Турецька Республіка – Україна.

Зовнішньополітичний курс офіційної Анкари у 2018 році, як і в попередньому 2017 році, визначається, передусім, завданнями внутрішньополітичного порядку денного і вирішенням питань економічного розвитку держави. Тому українцям слід відвикати від використання емоційних оцінок у сфері зовнішньої політики, дипломатії та

безпеки, адже вони заважають об'єктивному аналізу політико-дипломатичних та інституціональних процесів, що відбуваються [1; 3].

Для України, у сфері геополітичних пріоритетів зовнішньої політики на 2018 рік, є – й надалі мають бути постійними тільки національні інтереси. Тоді Україна стане зрозумілою для цивілізованої решти світу, що давно живе за такими правилами.

Дилеми зовнішньої політики Турецької Республіки відповідно викликають і різну реакцію в оточенні її геополітичних сусідів, тобто відбувається реакція на цю політику зовнішніх чинників, у т.ч. й українського. Щоб залишатися успішним регіональним лідером, Турецька Республіка повинна сповідувати демократичні цінності та інсталювати сучасне інституціональне бачення в нову модель турецької дипломатії, а також покращувати імідж країни на міжнародній арені, над чим зараз і працює сучасна дипломатична служба Турецької Республіки [4; 6].

Перспективним напрямом вирішення численних протиріч і парадоксів у двосторонніх стосунках Україна – Турецька Республіка, може бути застосування теорії інституціоналізму, яка акцентує увагу на часово-просторовій послідовності трансформацій, регіонально-інституціональних наслідках і кореляціях відповідної розбіжності соціально-політичних траєкторій розвитку міжнародно-політичних регіонів.

У той же час цілий ряд обставин, що стосуються характеру, масштабів, довгостроковості поточного зовнішньополітичного тренду Україна – Туреччина, а також масштабів його підтримки в суспільстві залишаються невизначеними. Але при цьому слід підкреслити, що поточна політична ситуація в Україні, яка чинить відповідно пряму дію на вироблення зовнішньополітичного курсу, визначається цілим рядом проблемних чинників [5].

Для Турецької Республіки розвиток ситуації в Україні представляє життєво важливий інтерес. У зв'язку з цим Турецька Республіка зберігає значні можливості впливовості на вироблення зовнішньополітичного курсу України за допомогою використання різних механізмів політичного впливу і дипломатичного інструментарію, при тісній координації своєї політики та активізації співпраці з іншими партнерами геополітичного простору.

Модель турецької дипломатії дня сьогоденного і короткострокова зовнішньополітична стратегія Туреччини дня завтрашнього, не зорієнтовані на те, щоб йти на загострення ситуації у відносинах зі своїми державами-сусідами [2, с. 230-240; 6].

Турецька Республіка також враховує український фактор у своїй зовнішній політиці, оскільки потенціал двосторонніх відносин Туреччина – Україна на сьогодні досить високий. Підтвердженням цього слугує офіційний візит Президента Турецької Республіки в Україну 9 жовтня 2017 року. Президент України Петро Порошенко провів у Києві зустріч з Президентом Турецької Республіки Реджепом Таїпом Ердоганом.

У рамках візиту відбулося Шосте засідання Стратегічної ради високого рівня між Україною та Туреччиною під співголовуванням Петра Порошенка та Реджепа Таїпа Ердогана. Сторони обговорили шляхи поглиблення двосторонньої взаємодії Україна – Турецька Республіка на всіх стратегічних напрямках, а також питання міжнародного миру та регіональної безпеки. За підсумками засідання Стратегічної ради було підписано низку двосторонніх документів. Нові стратегічні та геополітичні пріоритети України та Турецької Республіки було висвітлено на зустрічі Президента України та Президента Турецької Республіки з представниками ЗМІ. Туреччина підтримує територіальну цілісність України та не визнає російську анексію Криму.

Про це заявив президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган під час зустрічі з президентом Петром Порошенком. Президент Туреччини Ердоган обговорив із керівництвом України питання поглиблення стратегічних партнерських відносин між двома країнами [1].

У цілому можна відзначити, що в політико-дипломатичному тандемі Туреччина – Україна кожна із сторін веде власну регіональну й інституціональну гру на балансі суперечливих стосунків і геополітичних пріоритетів.

Таким чином, компаративний аналіз зовнішньополітичного курсу Турецької Республіки в історичній динаміці в контексті регіональних геополітичних процесів сучасного світу свідчить про пошуки Туреччиною нової конфігурації міжінституціональних зв'язків і міждержавних відносин у регіоні Великого Близького Сходу. При цьому особливо пильна увага приділяється інституціонально-дипломатичній практиці двосторонніх міждержавних відносин Туреччина – Україна.

У 2018 році політичним керівництвом і України, і Турецької Республіки розглядається нова зовнішньополітична модель дипломатичного конструктиву, формування нової зовнішньополітичної стратегії та вибору відповідного дипломатичного інструментарію в контексті нового світового геополітичного середовища й загроз глобалізованого світу, своїм реальним стратегічним партнером і гіпотетично стратегічним партнером на довгострокове майбутнє в геополітичному просторі другого десятиліття XXI століття.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Турецкий портал новостей «CNN Türk» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cnnturk.com.tr/ukraine> [09.02.2018].
2. Циватый В.Г. Внешняя политика Турецкой Республики начала XXI века: институционально-дипломатическое измерение региональных геополитических процессов (взгляд из Украины) / В.Г. Циватый // Турция: новые реалии во внутренней политике и участие в региональных геополитических процессах: Сб. научных трудов / Под ред. В.А. Аваткова, С.Б. Дружиловского, А.В. Федорченко. – М.: МГИМО-Университет, 2014. – С. 230-240.

3. Aksu Fuat. Türk-Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme. – Ankara: SAEMK, 2001.
4. Demir Ali Faik. Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya. – İstanbul: Başlam Yayınları, 2003.
5. Türk dış politikasının analizi. – İstanbul, 2017.
6. Gaber Y. Turkish-American Relations in the Post-Cold War Era: Reconsidering the Power Balance Equation / Y. Gaber // Change and Adaptation in Turkish Foreign Policy / Ed. K. Kanat, A. Ustün, A. Tekelio lu. – Washington: SETA Foundation, 2014. – P. 45-85.

ВІЙНА У СІРІЇ І ПОЛІТИКА ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Шаленна Наталія Миколаївна, кандидат політичних наук, доцент

Львівський національний університет імені Івана Франка

Громадянська війна у Сирії від самого початку вийшла за межі виключно внутрішньодержавного конфлікту, оскільки не лише зачепила інтереси сусідніх держав і світових лідерів, а й викликала неабиякий резонанс у середовищі міжнародної громадськості.

Дослідження подій у даній близькосхідній державі надзвичайно актуальне для України, адже сирійська криза значно відвертає увагу наших західних партнерів від російсько-українського конфлікту, що може надовго загальмувати процес його врегулювання. Водночас, певним позитивом для Києва є те, що сирійський театр бойових дій, потрапивши у центр особливого зацікавлення Москви, зменшує її політичну та військову активність у східноукраїнських областях. Значний інтерес для нас складає позиція щодо Сирії нашого стратегічного партнера, Турецької Республіки, особливо в контексті інтенсифікації російсько-турецького співробітництва у даному напрямку.

Ще у лютому 2011 року Аль-Джазіра називала Сирію «королівством тиші» [1] і відкидала ймовірність спалаху там революції на хвилі подій «арабської весни». Аргументувалось це чіткою структурою силових органів, повністю підпорядкованих режиму, відносною популярністю президента Башара аль-Асада та секулярним характером управління, що загалом задовольняло інтереси мультирелігійного суспільства [1].

Тим не менше, виступи антиурядового характеру розпочалися у Дамаску вже у березні 2011 року. Основними вимогами протестувальників були відставка президента Башара аль-Асада та уряду партії Баас, проведення у країні демократичних виборів і здійснення реформ. З літа 2011 року конфлікт набув характеру збройного протистояння, що незабаром вилилося у масштабну громадянську війну. Ситуацію ускладнили міжетнічні та міжрелігійні протиріччя, підсилені через втручання у конфлікт третіх сторін, що зумовило багаторівневості і багатосторонність війни у Сирії.

З огляду на те, що сирійський уряд неодноразово вдавався до прямого застосування сили проти своїх громадян, результатом чого стали численні випадки масового вбивства мирного населення, більшість держав світу засудили режим Асада і поставили під сумнів його легітимність. До запровадження санкцій проти Сирії, а також до підтримки опозиційних сил (як поміркованих, так і радикальних), крім Сполучених Штатів Америки і країн Європейського Союзу, доєдналися ще й більшість учасників Ліги арабських держав. Водночас, союзниками режиму Асада виступають Російська Федерація, Іран, Ліван та Ірак.

Фінансова і військова допомога надходила і продовжує надходити з-за кордону на підтримку усіх учасників конфлікту: сирійському урядові, «Сирійській вільній армії» (СВА), курдським «Силам народної самооборони» (СНС), Ісламській державі (ІД) та іншим угрупованням. Нарощування, таким чином, присутності зовнішніх гравців у конфлікті віддалило перспективу його швидкого врегулювання, а тому війна продовжує розривати державу, спричиняючи гуманітарну катастрофу і складаючи серйозний виклик безпеці на регіональному та глобальному рівнях. Незалежно від того, яку із прямих сторін конфлікту підтримують інші учасники міжнародних відносин, усі вони керуються своїми інтересами у регіоні і на даному етапі не готові відмовлятися від їх реалізації. Про відсутність одностайності з приводу сирійського питання свідчить створення одночасно кількох платформ переговорного процесу щодо вирішення проблеми (Женева, Астана – Сочі, Ер-Ріяд) [2].

Потужний регіональний гравець і сусід Сирії, Туреччина, звичайно ж, зацікавлена у стабілізації внутрішньої ситуації в країні. Сирійське питання є принциповим у контексті забезпечення національної безпеки держави, тому турецький уряд використовує усі доступні зовнішньополітичні інструменти та механізми для задоволення своїх інтересів.

З одного боку, Туреччина співпрацює з партнерами по НАТО, виступаючи проти режиму Асада, незважаючи на значне потепління у турецько-сирійських відносинах, що спостерігалось до 2011 року [3]. Від самого початку війни Анкара наполягала на відставці сирійського президента і підтримувала СВА. У липні 2015 року після терористичного акту біля кордону зі Сирією уряд ПСР надав дозвіл міжнародній коаліції, очолюваній США, на використання своїх авіабаз у Інджирліку для здійснення ударів по силах ІД, що тоді контролювала біля 70% території Сирії [4]. Туреччина також надала притулок майже 2,9 млн. сирійських біженців [4] і продовжує співпрацювати з ЄС у напрямку подолання міграційної кризи.

Водночас, сирійське питання створює напругу у відносинах Турецької Республіки із західними державами. Основний інтерес Анкари

полягає у збереженні цілісності Сирії і недопущенні створення курдської автономії в її складі. Саме підтримка західною коаліцією курдських СНС, яких турки підозрюють у тісній співпраці із Робітничою партією Курдистану (РПК), стала причиною дистанціювання Туреччини від США у політиці врегулювання сирійської проблеми та її подальшого зближення з Російською Федерацією.

У період з серпня 2016 року до березня 2017 року Турецька Республіка здійснила першу наземну військову операцію на території Сирії під назвою «Щит Євфрату», спрямовану проти сил сирійських курдів та Ісламської держави. Друга інтервенція турецьких військ (операція «Оливкова гілка») до сирійського Афріну розпочалася вже у січні 2018 року, що викликало неоднозначну реакцію як з боку США, так і зі сторони Росії. Анкара заявляє, що такі дії зумовлені питанням її національної безпеки і чітко скоординовані з Москвою. Хоча у листопаді 2016 року президент Туреччини Р.Т. Ердоган стверджував, що метою військової операції турецьких збройних сил у Сирії, у тому числі, є повалення режиму Асада [5], а це зовсім не входить у плани Росії. Незважаючи на те, що Туреччина бере активну участь у врегулюванні сирійської кризи разом з Росією через участь у переговорах в Астані (січень 2017) та у Сочі (листопад 2017), очевидними є розбіжності у позиціях двох держав щодо курдів і майбутнього устрою Сирії [6].

З іншого боку, адміністрація Д. Трампа, очевидно, не готова до остаточного розірвання відносин із Турецькою Республікою (як і, власне, турецький уряд), про що свідчить відсутність однозначної позиції США з приводу створення незалежної Курдської держави чи повної підтримки курдів у сирійському конфлікті [7].

На сучасному етапі, коли позиції Ісламської держави мінімізовані, конфлікт у Сирії все ще не вичерпаний, що зумовлено його багатостороннім характером і значним ступенем інтернаціоналізації. Слід, однак, зауважити, що турецька військова кампанія на півночі країни та військова операція сирійських урядових сил спільно з Росією у Східній Гуті наближають фінальні перемовини щодо врегулювання проблеми. Очевидно, що кожна зі сторін, залучених у конфлікт, намагається підвищити свої позиції для успішної участі у переговорах. Туреччина аж ніяк не є винятком, а її лавірування між США та РФ щодо сирійського питання вкотре підтверджує, що пріоритетом для цієї держави є її національні інтереси.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Wikstrom C. Syria: «A Kingdom of Silence» [Electronic resource] / Cajsa Wikstrom // Aljazeera. – 9 February 2011. – Available at: <http://www.aljazeera.com/indepth/features/2011/02/201129103121562395.html>

2. Мішин О. Як Росія перехоплює вирішення конфлікту в Сирії [Електронний ресурс] / Олександр Мішин. – 30 листопада 2017. – Режим доступу: <https://hromadske.ua/posts/myr-u-syrii-chy-stav-vin-blyzhchym-pislia-samitu-v-sochi>
3. Аллмелінг А., Каневський Д. Туреччина – Сирія: від панібратства до відкритого протистояння [Електронний ресурс] / Анне Аллмелінг, Дмитро Каневський. – 08.10.2012. – Режим доступу: <http://p.dw.com/p/16MJC>
4. Коваль І., Мехед Н. Сирія: надія на мир після шести років війни [Електронний ресурс] / Ілля Коваль, Наталія Мехед. – 28 листопада 2017. – Режим доступу: <http://www.dw.com/overlay/media/uk/.../41557717/42254961>
5. Війна Туреччини проти курдів у Сирії. Головне [Електронний ресурс] // Кореспондент. – 22 січня 2018. – Режим доступу: <https://ua.korrespondent.net/world/3931746-viina-turechchyny-proty-kurdiv-u-syrii-holovne>
6. Голубов О. Росія прагне участі курдів у мирних переговорах щодо Сирії в Сочі [Електронний ресурс] / Олександр Голубов. – 22 січня 2018. – Режим доступу: <http://p.dw.com/p/2rIRd>
7. Пушкарук Н. «Війна в Сирії не закінчується...» Про «закляту» дружбу Туреччини з Росією і український інтерес [Електронний ресурс] / Наталія Пушкарук // День. – 22 січня 2018. – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/viyna-v-syriyi-ne-zakinchuyetsya>

ПРОБЛЕМА КІРКУКУ В ПРОЦЕСАХ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ІРАКСЬКОГО КУРДИСТАНУ

Ямпольська Лариса Миколаївна, кандидат історичних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Становлення Іраку як держави і розвиток іракського суспільства в новітній період історії проходили під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, до яких належать природно-географічне середовище, історичний і соціально-економічний розвиток територій, які утворюють сучасну державу, а також саме іракське суспільство, що має складну гетерогенну структуру. Воно формувалося після політичної консолідації країни під британським мандатом у 1920–1932 рр., коли вперше була створена чітка адміністративна система управління, що розділила країну на провінції, на чолі яких стояли губернатори, а провінції – на більш дрібні одиниці – округи) з абсолютно різномірних етнічних, релігійних, племенних і локальних спільнот, з яких Ірак був створений після розпаду Османської імперії.

Завдання нашої доповіді – проаналізувати проблему мухафази¹ Кіркуку² в процесах державотворення Іракського Курдистану в новітній період історії Іраку.

¹ **Мухафаза** (араб. مَظْفَاح muhāfazā) – адміністративно-територіальна одиниця арабських держав – Бахрейну, Єгипту, Йорданії, Іраку, Ємену, Кувейту, Лівану та Сирії, а також (поряд із регіонами) Оману. У всіх названих країнах мухафаза відноситься до першого рівня адміністративного поділу.

² **Кіркук** (араб. كركوك, курд. Kerkûk) – мухафаза на півночі Іраку. З 1976 р. до середини 2006 р.

Після Першої світової війни саме Іракський (Південний) Курдистан³, центр курдського етногенезу, став вогнищем курдизму [8, с. 154]. Всупереч Севрському договору 1920 р., що декларував незалежність Курдистану, Велика Британія, котра вже отримала від Ліги Націй мандат на управління Іраком і розраховувала на те, що процес видобутку мосульської нафти буде оптимальним у васальному Іракському королівстві, заздалегідь виключала з курдської держави найбільш важливі в економічному відношенні курдофонні райони, які входили до Мосульського вілайєту, – Сулейманію, Ербіль, Кіркук, Дохук, Захо, що мали увійти в підмандатний Ірак [7, с. 173].

Одним із найважливіших питань періоду незалежного розвитку Іраку (1921–1958 рр. – монархія, з 1958 р. – республіка) залишалося питання про взаємини окремих провінцій країни з центральними органами влади, при цьому проблема автономії Курдського району та реалізація прав курдського населення завжди займали ключове місце. Це було пов'язане, перш за все, з тим значенням, яке провінція мала для нафтової промисловості Іраку: із загального обсягу розвіданих запасів Іраку (143 млрд. барелів) Курдистан має близько 45 млрд. [5, с. 28].

Республіканська Конституція 1958 р. уперше зрівняла в правах курдів та арабів і задекларувала здійснення «національних сподівань курдського народу» в межах єдиної держави. Арабсько-курдська єдність розглядалася як наріжний камінь держави. Керівник курдського повстання в роки Другої світової війни Мустафа Барзані вказував, що «тимчасова конституція, яка гарантує рівні права арабам і курдам, відкриває широкі перспективи для згуртування народів Іраку, передбачає необхідні умови для створення демократичного суспільства...» [2, с. 74]. В адміністративні органи Мосулу, Кіркуку, Ербіля і Сулейманії увійшли представники

називалася Таамім. Територія – 10 282 км² з населенням 1 395 600 чол. на 2011 р. Округи мухафазі Кіркук: Хавіджа (151 267 чол.), Дакук (40 237 чол.), Кіркук (622 249 чол.), Махмур (34 254 чол.). Адміністративний центр – м. Кіркук, розташоване за 250 км на північ від Багдада. Район Кіркуку знаходиться між горами Загрос на північному сході, рікою Заб і річкою Тигр на заході, горами Хамрін на півдні і річкою Сірван на південному сході. Нафтове родовище Кіркук, яке відкрите в 1927 р. і розробляється з 1934 р., – одне з найбільших у світі. Кіркук – поліетнічна область: переважна більшість населення – курди, меншість – туркомани, араби. 6 червня 2017 р. Рада міністрів Республіки Ірак направила до парламенту країни запит на затвердження зміни назви провінції з Таамім на Кіркук. 25 вересня 2017 р. містах і селах мухафазі був проведений референдум про входження в Іракський Курдистан і незалежність останнього.

³ **Іракський Курдистан** (араб. *إقليم كردستان*), також Південний Курдистан (північно-курд. *Başûrê Kurdistanê*), офіційна назва – Курдський автономний район (КАР) – курдське державне утворення у складі Іраку. Американське вторгнення до Іраку в 1991 та 2003 рр. і подальші політичні зміни привели до ратифікації нової конституції Іраку в 2005 р., відповідно до якої КАР має статус широкої автономії. Іракський Курдистан поділений на чотири провінції – Дохук, Ербіль, Сулейманію і Халабджу (територія – бл. 40000 км², населення – 5,5 млн. чол.) Існують гострі розбіжності між іракським урядом і курдським регіоном щодо курдських територій – сусідніх провінцій Кіркук, Найнава і Діяла, які все ще офіційно не входять до складу Іракського Курдистану. Кіркук у червні 2014 р. був захоплений терористами Ісламської Держави, що прагнули створити окрему арабську ісламську державу на території Іраку та Сирії. Курдські пешмерга відвоювали Кіркук, що фактично перейшов під контроль Іракського Курдистану. В середині жовтня 2017 р. за результатами Іраксько-курдської війни Кіркук знову повернено під контроль Іраку.

курдського народу. Міністри-курди були і в складі центрального уряду, а курд Халед Накшбанді навіть очолив Державну раду, яка здійснювала функції колективного президента республіки.

На переговорах 1970 р. лідера Демократичної партії Курдистану (ДПК) М. Барзані з багдадською делегацією вперше були узгоджені принципи автономії Іракського Курдистану. «Програма 11 березня 1970 року» – декларація А.Х. аль-Бакра – свідчила про досягнення миру на основі визнання права курдів на автономію у складі Іракської Республіки [8, с. 156]: вперше в історії нарівні з арабами курди були проголошені основною національністю Іраку; їм надавалося право участі в законодавчих органах влади відповідно до відсоткового складу всього населення; віце-президентом ставав етнічний курд; 5 міністрів-курдів увійшли до центрального уряду [10].

11 березня 1974 р. рішенням Ради революційного командування (РРК) був прийнятий Закон № 33 «Про автономію Курдистану», який оголошував про створення Курдського автономного району (КАР) із центром у м. Ербіль. Автономія здійснювалася в межах Іракської Республіки і обмежувалася трьома провінціями: Ербіль, Дохук і Сулейманія. Кіркук та інші нафтові райони етногеографічного Південного Курдистану не були включені до КАР. Виступаючи з промовою про прийняття закону про створення Курдського автономного району, Саддам Хусейн відзначав, що «Кіркук – це губернаторство з низкою національностей», тому воно повинно мати «змішану адміністрацію і бути пов'язане зі столицею» [3, с. 208]. Цей закон був негативно сприйнятий ДПК і ПСК, оскільки на той час уже почалося насильницьке виселення курдських родин і заміна їх іракськими арабами (створення «арабського поясу» в прикордонній зоні з Туреччиною та Іраном) у районі Кіркуку, що давав 2/3 нафтовидобутку країни. Рефлексією на репресивну політику аль-Бакра була позиція М. Барзані: «Я не хочу, щоб курди прийшли до моєї могили і плюнули на неї, кажучи: «Навіщо ти продав Кіркук?»» [1, с. 354]. Збройне повстання курдів 1975 р., придушене Багдадом, дискредитувало ідею автономії, у середовищі курдів поширювалася зневіра у можливість здійснення національних прав мирними політичними засобами [8, с. 156].

З приходом до влади С. Хусейна (в 1974 р., коли він фактично замінив президента А.Х. аль-Бакра, а в 1979 р. – вже офіційно) починається відхід від генеральної ідеї розвитку Іраку в межах панарабського націоналізму до ідеї т. зв. «месопотамської та іракської ідентичності», що охоплювала всіх іракців, включаючи неарабів і немусульман. Правляча Партія арабського соціалістичного відродження (ПАСВ) юридично оформила таку політичну систему суспільства, яка сприяла встановленню міцної та ефективної вертикалі державної влади і створення єдиного партійно-державного механізму, що функціонував до 2003 р., ядром якого став суннітський етнос і його тікрітський клан [9]. Кіркук був перетворений на баасистський плацдарм: тут розташовувалося північне бюро

ПАСВ, а самі райони Південного Курдистану стали найважливішим промислово-економічним центром країни (у Мосулі та Кіркуку сконцентрувався іракський ВПК). Під час Ірансько-іракської війни 1980–1988 рр., з огляду на значення нафти для іракської воєнної економіки, що зробила Кіркук однією з головних мішеней Ірану, курдські збройні сили отримували від нього допомогу в обмін на співпрацю з іранськими військами у військових операціях у Кіркуку. Надалі ця допомога стала приводом для каральних операцій Багдада проти курдів (операція «Анфаль» 1988–1989 рр.).

Проте курди не демонстрували свого прагнення відокремитися від Іраку. Важливо відзначити, що питання про відділення не виникло навіть тоді, коли Багдад був ослаблений і не міг надати рішучого опору, зокрема після встановлення в 1991 р. рішенням РБ ООН «Зони безпеки» (з якої були повністю виведені іракські війська) на північ від 36-ї паралелі. Під контроль Фронту Іракського Курдистану перейшли значна частина провінцій Сулейманія та Ербіль, а під контролем центрального уряду залишалися провінції Найнава, Кіркук і Ханекін. Через децентралізацію курдизму в Іракському Курдистані і протистояння двох основних політичних сил – Демократичної партії Курдистану (ДПК) на чолі з Масудом Барзані та Патріотичним союзом Курдистану (ПСК), створеним Джалялем Талабані, разом із підконтрольними їм пешмерга⁴, в Іракському Курдистані до 2002 р. фактично існували два уряди, і лише наприкінці 2002 р. вдалося сформувати єдиний уряд [5, с. 31].

Військова операція США з повалення режиму С. Хусейна в 2003 р. внесла у курдський національний рух нові акценти. У квітні 2003 р. курдські ополченці увійшли в Кіркук, після чого курдські лідери заявили про свої претензії на цю територію. 18 травня 2003 р. курдський парламент в Ербілі прийняв закон про скасування арабізації в Курдистані. Сам Кіркук лідери курдського руху пропонували включити до складу Іракського Курдистану на тій підставі, що більшість його населення складають курди, і раніше цей район входив до курдської автономії.

Новий етап політичного розвитку Іраку розпочався 15 жовтня 2005 р. із закріпленням правових основ державного ладу новою постійною конституцією, схваленою на загальному референдумі. Основною характерною рисою цієї конституції стало проголошення Іраку федеративною державою і надання широких повноважень регіонам.

⁴ **Пешмерга** – (курд. Pêşmerge: pêş – «перед», merg – «смерть», е – «є»: «ті, хто дивиться смерті в обличчя») – курдські воєнізовані формування (Збройні сили) в Іракському Курдистані. З'явилися з появою курдського національного руху з 1890-х рр. Назва виникла в середині ХХ ст. як курдський еквівалент ірансько-арабському поняттю «федаї», яким називали воїнів, що присвятили себе боротьбі за високу ідею. Термін «пешмерга» ввів курдський письменник, поет і політичний діяч Ібрагім Ахмед. Під час Вересневого повстання в 1961–1975 рр. загопи пешмерга, чисельністю бл. 15 тис. чол., перетворилися на регулярні армійські формування. Воювали на стороні ВС США та коаліції на північному фронті під час війни 2003 р. в Іраку. Зараз пешмерга розгорнуті в Багдаді та Аль-Анбар для антитерористичних операцій проти Ісламської Держави.

Ст. 140 Конституції 2005 р. могла стати основою для вирішення проблеми Кіркуку, оскільки передбачала повернення до адміністративних кордонів до 1976 р. (що передбачало повернення провінцій чотирьох курдських районів і від'єднання двох арабських); добровільне повернення арабських родин на місця колишнього проживання; повернення депортованих курдів; проведення перепису населення та проведення референдуму з питання про приєднання Кіркуку до Курдистану [4, с. 107].

Однак початок процесу створення реальної курдської автономії ще не означав вирішення курдської проблеми. Основним питанням у відносинах федеральної влади Іраку та регіонального уряду Курдистану в ході війни 2013–2018 рр. з Ісламською Державою залишаються спірні території: Кіркук, Найнава, Діяла. Багдад твердо виступає проти розширення кордонів Іракського Курдистану за межі провінцій Ербіль, Сулейманія і Дохук. Район Кіркуку став осередком збройних зіткнень між арабськими і курдськими угрупованнями, які продовжують боротьбу за контроль над ним.

25 вересня 2017 р. у мухафазі Кіркук був проведений референдум про її входження до Іракського Курдистану та незалежність останнього, на якому понад 90% жителів висловилися на користь незалежності [6]. Проте в Багдаді результати референдуму не були серйозно сприйняті, і через два тижні іракські урядові війська почали військову операцію проти загонів пешмерга, взявши під контроль нафтові поля в околицях Кіркуку. У результаті «битви за Кіркук»⁵ мухафаза була повернена під контроль Іраку.

Таким чином, загальна загроза Іраку з боку Ісламської Держави стає фактором зближення різних політичних інтересів і сил заради стабілізації ситуації і майбутнього розвитку. Тому, незважаючи на прагнення іракських курдів добитися якомога ширших прав і свобод аж до здобуття повної державної незалежності, форсування відділення курдських територій від Іраку і вирішення проблеми Кіркуку найближчим часом малоймовірно, оскільки призведе не лише до остаточного розпаду Іраку, але й може спровокувати ще один регіональний збройний конфлікт.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Барзани М. Мустафа Барзани и курдское освободительное движение (1931–1961 гг.) / Масуд Барзани: [пер. с курдск. А.Ш. Хаурами]. – СПб.: Наука, 2005. – 373 с.
2. Данциг Б.М. Ирак в прошлом и настоящем / Б.М. Данциг. – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1960. – 253 с.
3. Мосаки Н.З. Курдистан: ресурсы и политика / Н.З. Мосаки: в 2-х ч. – Ч. 1. – М.: ИВ РАН, ИБВ, 2005. – 352 с.
4. Сапронова М.А. Иракская конституция в прошлом и настоящем (Из истории конституционного развития Ирака) / М.А. Сапронова. – М.: Институт Ближнего

⁵ **Битва за Кіркук** (громадянська війна в Іраку, Іраксько-курдська війна 15–18 жовтня 2017 р.) – наступ збройних сил Іраку і сил народної мобілізації з метою повернення м. Кіркук разом із однойменною провінцією країни під контроль уряду Іраку. Її причиною став референдум про незалежність Іракського Курдистану 25 вересня 2017 р.

- Востока, 2006. – 196 с.
5. Сапронова М.А. Проблема Киркука в отношениях федеральных властей Ирака и Иракского Курдистана / М.А. Сапронова // Курдский фактор в региональной геополитике: Материалы «круглого стола» в ИМЭМО РАН, 11.03.2015 г. / Под ред. А.Г. Арбатова. – М.: ИМЭМО РАН, 2015. – С. 28-38.
 6. Смотряев М. Иракский Курдистан: независимость без нефти? [Электронный ресурс] / М. Смотряев. – Режим доступа: <http://www.bbc.com/russian/features-41824000>
 7. Степанова Н.В. Проблема курдов в Ираке / Н.В. Степанова // Этнос и конфессии на Востоке: конфликты и взаимодействие / Под ред. А.В. Торкунова; сост. В.Я. Белокреницкий, М.А. Сапронова. – М.: МГИМО МИД РФ, 2005. – С. 168-220.
 8. Ямпольська Л.М. Курдський національний рух і військово-політична діяльність Мустафи Барзані (1903–1979) / Л.М. Ямпольська // Гілея: науковий вісник. 36. наук. праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 122 (7). – С. 153-158.
 9. Mahir A. Aziz. The Kurds of Iraq: Ethnonationalism and National Identity in Iraqi Kurdistan [Electronic resource] / Aziz A. Mahir. – Mode of access: http://www.peace.ax/images/Silke_Jungbluth_Working_Paper_Kurdistan_FINAL.pdf
 10. Mohammad V.A. Ahmed. Iraqi Kurds and Nation-Building [Electronic resource] / Ahmed V.A. Mohammad. – Mode of access: http://csis.org/files/publication/140105_Iraq_Book_AHC.pdf

ЕКОЛОГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ ЯПОНІЄЮ ТА УКРАЇНОЮ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Денисенко Ігор Володимирович, аспірант кафедри всесвітньої історії

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Л.М. Ямпольська

На протязі всього періоду існування і розвитку японсько-українських двосторонніх відносин японська сторона реалізувала значну кількість екологічних проектів у нашій державі. У зв'язку з цим варто дослідити напрямки цих проектів, мету фінансування та важливість їх реалізації для Японії, що й зумовлює актуальність даної теми.

Стаття присвячена дослідженню двосторонніх контактів між Японією та Україною в галузі екологічного співробітництва, що реалізовувалися в Україні на початку ХХІ ст. Варто зазначити, що дана проблематика вченими майже не розглядалася, а лежала у площині інтересів засобів масової інформації та публіцистів.

Що стосується історіографії, то варто відзначити роботу А.І. Бондар «Все о Японии» [1], що надає вичерпну аналітичну довідку щодо різних аспектів японсько-українського співробітництва. Серед джерел найбільшої уваги заслуговують матеріали Міжгалузевого державного архіву Міністерства закордонних справ України, що містять значну кількість інформації про співробітництво у гуманітарній галузі [2-3] та електронний урядовий портал Кабінету Міністрів України [4-8].

Екологічне співробітництво між Японією та Україною почалося ще до набуття нашою державою незалежності, зокрема у зв'язку з аварією на Чорнобильській АЕС. У 90-х роках ХХ ст. дана проблематика

продовжувала займати одне з головних місць у двосторонній співпраці між обома державами. У 2000 р. японський уряд надав допомогу в розмірі 22,5 млн. дол. США для здійснення проекту з перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему, а корпорація «Марубені Юті літі Сервісіз» взяла участь у тендері на виконання проекту, пов'язаного з вивченням розподілення мас радіоактивного палива всередині об'єкта «Укриття». В червні 2004 р. Японія прийняла рішення про збільшення на 10 млн. дол. США внеску до Чорнобильського фонду «Укриття» [2, арк. 61].

Також варто згадати, що у рамках заходів III Всесвітнього форуму з питань водних ресурсів, який проходив 16-23 березня 2003 р., було проведено Конференцію з питань водних ресурсів, до участі в яких запрошувалася Україна. За підсумками роботи було прийнято Декларацію та Програму дій, спрямовані на збереження водних ресурсів усього світу [3, арк. 95].

На дипломатичному рівні екологічне питання також розглядалося зі значною увагою. 19 грудня 2006 р. відбулася зустріч Міністра охорони навколишнього середовища України Василя Джарти та Надзвичайного і повноважного Посла Японії в Україні Муцуо Мабучі, темою якої було співробітництво двох країн у галузі довкілля та початок спільного впровадження низки проектів у рамках реалізації Кіотського протоколу [4].

Двосторонні контакти не обмежувалися лише дотриманням рівня викидів, передбачених Кіотським протоколом. Було також досягнуто домовленість про співпрацю в сфері розробки нових технологій у енергетиці та промисловому комплексі та провадженні зелених інвестицій, про що було підписано відповідні документи 18 березня 2009 р. [5]. Варто відзначити й запрошення української сторони до участі у реалізації проектів із запровадження альтернативної енергетики, а також спорудження LNG-терміналу, який би приймав значні обсяги зрідженого газу, який ще на той час міг би стати альтернативою російського палива і покращити ситуацію щодо енергетичної незалежності України [6].

Було б несправедливо звинувачувати нашу державу в певній односторонності потоку допомоги у напрямку від Японії до України. Саме представники нашого Міністерства надзвичайних ситуацій і Державної екологічної інспекції стали першими експертами, які були направлені до нашого далекосхідного партнера задля ліквідації негативних наслідків аварії на АЕС Фукусіма. У ході візиту спеціалістів було обговорено широке коло питань щодо операцій, необхідних для ліквідації негативних наслідків аварії у березні 2011 р. [7].

Окремої уваги заслуговує проект побудови нових сміттєпереробних заводів, оскільки наша держава гостро відчуває потребу в таких комплексах, а Японія має надзвичайно цінний позитивний досвід щодо модернізації існуючих потужностей із переробки сміття, а також могла б

надати технологічну і фінансову допомогу (в рамках Кіотського протоколу) українській стороні. Переговори щодо даного питання проводилися у вересні 2011 р. і завершилися погодженням між міністром екології та природних ресурсів України Миколою Злочевським і президентом НЕДО Хідео Хато подібного проекту [8].

Варто відзначити, що екологічні відносини між Японією та Україною на початку XXI ст. стали більш тісними, що відзначається громадянами обох країн. Досвід аварій на АЕС та екологічна проблематика є спільними завданнями обох країн, тому тісний обмін інформацією і фахівцями став невід'ємною складовою двостороннього співробітництва. Загалом, варто відзначити, що в даній галузі співпраця між обома державами була більш активною, аніж у інших, хоча були наявні і досить негативні моменти, зокрема використання коштів від купівлі японською стороною квот на викиди в атмосферу не за призначенням. Але навіть такі проблеми не змогли зашкодити діалогу між двома державами.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондарь А.И. Все о Японии / А.И. Бондарь. – Харьков: Фолио, 2007. – С. 67-82.
2. Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України. Ф. 8. Посольство України в Японії. 2006 р. Оп. 209. Спр. 29. Записи бесід, щоденників послів і постійних представників України, 2006 р. Арк. 1-61.
3. Галузевий державний архів Міністерства закордонних справ України. Ф. 1. Посольство України в Японії. 2006 р. Оп. 5. Спр. 800. Питання культурних зв'язків з закордоном, 2002 р. Арк. 1-121.
4. Відбулася зустріч Міністра охорони навколишнього середовища і Посла Японії в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=59182119. Доступ – 10.09.2017.
5. Україна і Японія розроблятимуть нові енергетичні та промислові технології і проваджуватимуть зелені інвестиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=201270015. Доступ – 10.09.2017.
6. Україна та Японія можуть спільно реалізовувати проекти з альтернативної енергетики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=244566608. Доступ – 10.09.2017.
7. Інтерв'ю Міністра екології та природних ресурсів України Олега Проскурякова економічному виданню «NIKKEI Shimbun», 12 червня 2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246476070. Доступ – 10.09.2017.
8. В Україні будуть побудовані нові сміттєпереробні заводи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=244545625. Доступ – 10.09.2017.

中国内发性发展之欧洲经验的局限
**CHINESE ENDOGENOUS DEVELOPMENT AND THE LACK OF
EXPERIENCE IN EUROPE**

Tuo Yang 杨拓

乌克兰哈尔科夫国立文化大学

内发性发展，是指一国尊重本国传统，创造性地转换外来模式谋求发展的路线。

中国的内发性发展国家与社会的问题，由于中国一直没有出现国家与社会的分野，这从西方的视角来看是不正常的，很多欧洲学者对中国进行区域分析，想找出中国的市民社会和公共领域，但很快发现哈贝马斯的二分法在中国不适用，中国无法培养出足以对抗国家的公民权力，中国人也始终是按照义务关系而非权利来参与社会、理解社会的。

在欧洲，国家不会将精英阶级视为和个人沟通的媒介，因为在欧洲，精英阶级即贵族，和国家政权之间有着明显的竞争关系，他们相互竞争，争权夺利，所以国家在管理时，尽量避开这一阶级，从民众个人直接沟通，所以在西方社会中，国家权力之外往往还有一个供社会精英活动的“公共领域”和一个属于日常私人活动的狭义的“市民社会”。但中国的贵族阶级在春秋时期就已经消亡了，这也间接的加快了中国的统一。中国还有一类精英亦可称为地方士绅。他们或者通过仕途进入统治阶层，或者留在乡村，参与税收、团练等地方性活动，成为国家与个人的有效中介。而国家也须依赖这一非竞争性的精英阶层协助治理乡村，以填补权力真空，弥合国家与社会之间的裂缝。即使底层民众有不满与矛盾需要宣泄，也会极力控制在较小的范围内，决不会上升至决然的分裂和对立。

中国在 19 世纪转向“现代”国家时，并没有倚靠任何欧洲式的“转型因子”，而是借助了特有的宗族和伦情关系。一旦中央政府管理地方的垂直轴线发生断裂，便由地方精英接手管理，很少会有青黄不接的时候。因此，即便在中国近代史上最为风雨飘摇的 200 多年间，中国社会依然按照自身的脉络变化生长。

在新中国成立后西方的民主、代议制等观念引入国内但这些观念发生了一些变化。中国的民主是“本土化”之后的民主，它不再作为个人保护私有空间的利器，我们凭借着自身的文化和制度惯性“创造性地转换外来模式谋求和平发展的路线”

当社会的发展和文化认同、民族复兴紧密联系起来的时候，中国将在“内发性发展”过程中达到新的高峰。

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 柯文：《在中国发现历史》（林同奇译），北京：中华书局，2005 年版。
2. 三石善吉：《传统中国的内发性发展》（裕祥科译），北京：中央编译出版社，1999 年版。
3. 张仲礼：《中国绅士》（李荣昌译），上海：上海社会科学出版社，2002 年版。

4.王国斌：《转变的中国》（李伯重等译），江苏：江苏人民出版社，2005年版。

«ТРЕТИЙ ПУТЬ» МУАММАРА КАДДАФИ: РАЗМЫШЛЕНИЯ НАД УТОПИЧЕСКОЙ ТЕОРИЕЙ

Агарков Максим Игоревич, студент 5 курса

Харьковский национальный педагогический университет имени Г.С. Сковороды

Научный руководитель: к.и.н., доц. Л.Н. Ямпольская

Так называемый «Третий путь» экс-лидера Ливийской Джамахирии Муаммара Каддафи (1942-2011) – это, прежде всего, не документ или народный трактат, а идеология, основанная на личных мыслях, лозунгах полковника. Ее сущность заключается в противопоставлении стандартным ведущим мировым моделям развития – социализму и капитализму. В её основе заложена простая схема, по сути возвращающая идею прямой демократии, которая исключает возможность перехода современной модели демократии к олигархии (рано или поздно).

Свое выражение идея нашла в «Зелёной книге» (1976-1979) [2], которая на протяжении долгих лет выполняла функцию учебника во всех ливийских школах и вузах. «Зелёная Книга» является аналогией «Красной книги» Мао Цзэдуна и несёт с собой путь к строительству нового справедливого общества на основе принципов ислама и ливийского варианта социализма.

Ключевым в «Зелёной книге» является изложенный Каддафи вариант развития общества («третий путь»); вызывает интерес и то, как рассуждения лидера Ливийской революции, затрагивающие такие знакомые обычным людям темы, раскрывают сущность проблемы «демократии в эпоху масс». В небольшом, чуть больше 70 страниц, издании М. Каддафи затрагивает множество тем: от демократии в обществе до метафоричной нежности женщин и жестокости боксерского спорта.

Характеризуя «Зеленую книгу», исследователь Ричард Долтон указывал: «Это смесь *национализма*, самоутверждения ливийской нации, которая, по мнению Каддафи, должна освободить себя от иностранного влияния, и *социализма*, основанного на теориях, популярных в арабских странах в 1960-е годы, особенно в Египте» [4, с. 32].

По изложенным в «Зелёной книге» правилам развития общества, все решения должны приниматься исключительно на народных конгрессах; из государства вырезались «паразитирующие элементы» (так Каддафи называл частные детские сады, компании, которые имели монопольных характер, и даже спортивные клубы); в таких условиях «расчищалась дорога для истинного и не навеянного насилием выбора» [2]. Как видим, речь о той же прямой демократии.

Всё это звучит чрезвычайно утопично, и можно было бы утверждать, что полковник М. Каддафи своего добился, раз уже ему удалось править страной более 40 лет, основываясь на этой идеологии и, стало быть, на любви своего народа. Или нет?

Несмотря на стремление лидера Джамахирии в течение 1977-2011 гг. построить уникальное общество, государственная система Ливии мало чем отличалась от других стран с авторитарным правлением, в которых значительную роль играла военная элита.

Назначения на государственные посты, главные экономические решения, военные решения принимали не народные органы управления – «народные конгрессы», как описано в «Зеленой книге», а сам полковник Каддафи и горстка людей вокруг него. «Зеленая книга» не стала главным документом, определяющим государственное устройство страны.

Но всё же стоит отдать должное проектам полковника: некоторые положения идеи всё-таки воплотились в жизнь, и, как полагают эксперты, это дало определенную подпитку существованию Джамахирии (имеется ввиду поддержка ливийского социума).

Возьмем, например, идею Каддафи о том, что мужчины и женщины должны принимать одинаковое участие в защите страны. В ливийской полиции несколько высокопоставленных постов занимали женщины. В «Зеленой книге» также сказано, что молодежь должна участвовать в общественных движениях, и действительно, в Ливии существовало несколько влиятельных молодежных политических организаций.

Стоит однако отметить, что одна из проблем заключалась в том, что идеология, закреплённая в «Зеленой книге», сопровождалась неприятием альтернативных способов мышления. «Зеленую книгу» сторонники Каддафи пропагандировали как ответ на все проблемы общества. Альтернативные модели создания общества полностью отвергались.

Все три части книги: «Решение проблемы демократии» (Власть народа). Политический аспект Третьей Всемирной Теории» (1976); «Решение экономической проблемы» (Социализм). Экономический аспект Третьей Всемирной Теории» (1978), «Общественный аспект Третьей Всемирной Теории» (1979) не являются возможными для воплощения, поскольку напоминают сверхутопическую модель, смесь прямой демократии при отсутствующей административной выборной системе, с запретом парламентских или партийных выборов и сборов, но с присутствующей извращённой моделью олигархической власти. В некотором роде, это сладкий пирог с горькой начинкой.

Ко всем недостаткам Джамахирии и всеобщему нарастающему недовольству 90-х гг. XX в. прибавились обвинения в адрес Ливии со стороны международного сообщества в поддержке терроризма и исламистских радикальных организаций.

Так называемая «Джамахирия», существующая в стране при Каддафи (1977-2011), теоретически подразумевала под собой совсем не то, что представляла собой на самом деле. Государство не перешло на тот уровень развития, когда могло бы бескровно разделиться на свободные коммуны под властью народных конгрессов, и не только потому, что не было к этому готово, а ещё и потому, что сам полковник Каддафи этого бы не позволил, поскольку всё время держал власть в неизменной олигархической системе.

Всеобщий народный конгресс, высший законодательный орган Социалистической Народной Ливийской Арабской Джамахирии, был вправе вносить в свою повестку дня лишь вопросы, обсуждённые первичными народными конгрессами. ВНК был уполномочен избирать свой постоянный орган – Генеральный секретариат, формировать Высший Народный Комитет (правительство). Но, как известно, эти функции никогда не применялись в полной мере, так как вся власть принадлежала революционным комитетам, а те подчинялись Центральному Комитету, а тот в свою очередь «Революционному руководству», во главе которого стоял именно полковник Каддафи. По мнению некоторых исследователей [1; 3; 4], хотя в Ливии и были запрещены любые политические партии, в реальности «революционный сектор» играл роль, аналогичную роли правящей партии в однопартийных системах.

«Человек, как физическое лицо, должен иметь свободу самовыражения и даже, будучи умалишенным, иметь право свободно выражать свое безумие» [2]. Является ли эта идея безумием из-за своей утопичности? Возможно, но пока она не воплощена в тех рамках, в которых задумана, мы не имеем права об этом судить.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ И ЛИТЕРАТУРЫ

1. Бобров А.К. Внешняя политика Каддафи как фактор «Арабской весны» в Ливии // Вестник СПбГУ. – Серия 13. Востоковедение. Африканистика. – Вып. 3. – СПб., 2016. – С. 127-137.
2. Каддафи М. Зелёная книга [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rulit.me/books/zelenaya-kniga-read-62719-1.html>
3. Рясов А.В. «Левые» на Арабском Востоке: Ливийский опыт. – М.: Институт Ближнего Востока, 2005. – 255 с.
4. Рясов А.В. Социально-политическая концепция М. Каддафи в спектре «левых взглядов»: дис. ... канд. полит. наук: 23.00.02 – Политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии. – М., 2004. – 265 с.

THE COMMUNIST PARTY OF CHINA AND ITS MAIN CHARACTERISTICS

Valentina Vlasenko, Kateryna Shcherbakova 5th year students

G.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Thesis adviser: assoc. prof., Nataliia Ruda

The Communist Party of China (CPC, 中国共产党) is the founding and ruling political party of the People's Republic of China (中华人民共和国). The Communist Party of China is the sole governing party of China, permitting only eight other, subordinated parties to co-exist, those making up the United Front. It was founded in 1921, chiefly by Chen Duxiu (陈独秀) and Li Dazhao (李大钊). The party grew quickly, and by its 90th anniversary had evolved over 80 million members. There are three points to be noted: joining the party is totally voluntary, those who wish to become a member must excel in their performance, highly motivated and ideologically advanced, and there are strict procedures for fostering Party members.

We normally say that communism in China is socialism with Chinese characteristics (中国特色社会主义), marked as following:

- First, it insists on the domination of public ownership as the foundation of socialism, attaches importance to the private and individual sectors.
- Second, it adheres to the socialist economic and political system and the socialist ideology while building a socialist market economy.
- Third, it insists on the dominating role of distribution according to work, allowing different factors of production to play their role in it.
- Fourth, it acknowledges the leading role of the working class, and that workers, peasants and intellectuals are the main forces of socialist construction.
- Fifth, socialism with Chinese characteristics recognizes Marxism's guiding role in the ideological sphere, while allowing differences in its ideology and culture.

Serving the people is the fundamental purpose of the CPC, the main reasons why the Party could win the support of people all over the country. It reflects both the basic requirements of historical materialism found by Marx, and a critical inheritance of the excellent achievements of Chinese civilization.

Preserving the style of plain living and hard working means that the CPC members are to be taught to remain modest, prudent, and free from arrogance and rashness in their style of work.

Serving the people, seeking truth from facts and preserving the style of plain living and hard struggle are the most valuable traditions in the course of long practice and also the orthodox teachings underlying all Party activities.

As to the question about the organization, the CPC is established and organized on the system of democratic centralism. The CPC has established an organizational system with the Party Congress (党代会) as the highest power organ. Vertically, this organizational system consists of three layers – at the

central, local, and grassroots levels. The Party's central and local organizations are elected by its national and local congresses, and in the case of grassroots organizations, Party committees are elected at meetings of general members or Party representatives, and general branch committees are elected at meetings of general members.

Horizontally, this organizational system at the central level consists of the Party's leading organs, administrative organs, power organs, and the leading Party groups and discipline inspection organs at people's organizations and other organizations, and the Party's leading organs, leading Party groups at power organs, and discipline inspection organs at the local level.

At the central, the Party's supreme power organ is the National Party Congress, which elects the Central Committee (中央委员会), and the Central Commission for Discipline Inspection (中纪委), and hears their reports. During recess of the National Party Congress, the Central Committee implements the resolutions of the Congress, assumes leadership of the entire work of the Party, and represents the CPC internationally. It has several subdivisions: the General Office (中央办公厅), Organization Department (组织部), Publicity Department (宣传部), United Front Work Department (统战部), International Liaison Department (外联办), Politics and Law Committee (政法委), and other functional departments in charge of the detailed work of various areas. The Central Committee holds at list one plenary meeting each year.

The Central Secretariat is the administrative organ of the Central Political Bureau and its standing committee. Its members are nominated by the standing committee and decided at the Plenum of the Central Committee. The tasks of the Central Secretariat include the handling of various requests for instructions and reports from functional department of the Central Committee to the Central Political Bureau, and the arrangement of the daily work of the latter. The Party's local and grassroots organizations have no such administrative organs.

The CPC also sets up leading Party groups as core leadership bodies at central and local state organs, people's organizations, economic organizations, cultural ones, and other non-Party leading organs.

The CPC's organizational principle is democratic centralism, yet its high degree of unity is not reached because of compulsory organizational discipline, but through 'learning'. Party schools, schools of administration and training institutions from the central to the local level have been established by the CPC, at which cadres study the CPC's basic theory, other countries' advanced experiences and policies regarding China's reform and opening-up, and the CPC's history and requirements concerning Party spirit. On the other hand, through study, the Party realizes the dissemination of important information, and achieves more vitality and more orderly development in order to become a learning-oriented rather an authoritarian.

BIBLIOGRAPHY:

1. Guo, Sujian. Chinese Politics and Government: Power, Ideology and Organization. – “Routledge”, 2012. – 127p.
2. Li, Junru. Everything You Want to Know about the Communist Party of China. – “FLTaRPress”, 2012. – 253p.

РОСІЙСЬКО-ЯПОНСЬКА ВІЙНА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВІДРОДЖЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ПИТАННЯ

Єрємін Валентин Ігорович, студент 6 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. С.О. Серяков

Важливу роль у налагодженні міжкультурного діалогу між молоддю України і Польщі відіграє вивчення історичного досвіду державотворення. Для українців і поляків цей процес у 1914-1923 рр. проходив завдяки підготовленому підґрунтя попередніх років XIX-XX ст. Через призму даного процесу важливо поглянути з сьогоденної перспективи на ті основні чинники, які обумовили його. Одним із таких була російсько-японська війна 1904-1905 рр., яка не тільки засвідчила глибоку кризу російського імперіалізму, але і стала однією з тих воєн, політичні наслідки яких затьмарили їх військове значення. З одного боку, ця війна стала одним із провісників краху Російської імперії, з іншого – саме вона завершила формування коаліції держав, які через десять років взяли участь у Першій світовій війні. Поряд з цим, вона була однією з тих ключових ланок, які дали ланцюгову реакцію для відродження та розгляд національних питань у межах Російської імперії.

Про російсько-японську війну 1904-1905 рр. написано більше тисячі різних книг, безліч окремих статей опубліковано і публікується в періодичній пресі та збірниках. Поряд із цим, слід наголосити на тих важливих працях російських авторів (І. Єрмаченко [2], А. Смирнов [5]), які в останні роки намагаються прослідкувати витоки міфів війни, а також висвітити маловідомі факти. Окрему групу історичних праць складає польський напрямок, оскільки завдяки ним можна прослідкувати, як участь Російської імперії у війні пришвидшила розгортання в «Привіслинському краї»⁶ революційних настроїв та перегляд польського національного питання [1; 4; 6]. Серед використаних нами джерел важливе

⁶ Неофіційний термін, який застосовується для позначення земель Польського Королівства після поразки Листопадового повстання (1830–1831), коли Королівство було ще більше позбавлене автономії, а його землі безпосередньо включені до складу Російської імперії. Також неофіційно відомий як Російська Польща або Російська частина.

значення має звіт генерал-ад'ютанта А.Н. Куропаткіна [3], що вийшов 1906 р. у чотирьох томах.

Російська імперія на початку ХХ ст. була монархією. У поліетнічній державі політичну та військову перевагу мав її російський центр, але рівень суспільно-економічного та соціально-культурного розвитку окремих регіонів був неоднаковим. Слід відзначити, що він знижувався в міру просування із Заходу на Схід. Самодержавство продовжувало відігравати виняткову роль у всіх сферах життя країни. Але різні політичні сили (партії та організації, в т. ч. національного спрямування), які активно формувалися на початку ХХ ст., посилили тиск на владу, вимагаючи перетворень. Каталізатором для них стала російсько-японська війна 1904-1905 рр.

Серед основних причин російсько-японської війни – зіткнення російських і японських інтересів на Далекому Сході. Японія, яка розвивалася в цей час стрімкими темпами, була зацікавлена в розширенні свого економічного простору, нових ринках збуту. Японські мілітаристи висунули програму створення Великої Японії, в яку, крім територій багатьох азіатських країн, повинні були увійти також російські території: Примор'я (поблизу Владивостока), Забайкалля, Сахалін, Камчатка. Отже, війна таки почалася 8 лютого 1904 р. нападом японського флоту під проводом адмірала Того Хейхатіро на російські кораблі в Порт-Артурі, а закінчилася підписанням Портсмутського миру 1905 р. У межах домовленостей між Росією та Японією було вирішено основні територіальні претензії обох сторін. Але, попри ті чи інші здобутки / прорахунки, важливим є те, що поразка у війні підірвала авторитет російської монархії усередині країни і разом з тим похитнула її позиції на міжнародній арені. Вона стала однією із причин Першої російської революції 1905-1907 рр.

У цей час деякі території колишньої Речі Посполитої після її останнього розділу входили до складу Російської імперії. Проблеми Польщі⁷ (як і України) на початку ХХ ст. зводилися не до збереження автономії (як, наприклад, у Фінляндії), а до її відновлення. Царство Польське було тим регіоном, де ставилися завдання колонізації та русифікації.

До початку ХХ ст. на польських землях відбулося оформлення політичних партій нового типу. У початковий період формування соціалістичного, національно-демократичного (ендецького) і селянського (людовського) рухів⁸ між ними існувала досить хитка межа, яка не заважала перетину їхніх ідей, певній кооперації зусиль, переходу учасників з одного табору в інший. Основним питанням для всіх рухів було

⁷ Надання та захист національних прав полякам у межах Австрійської, Німецької, Російської імперій, до складу яких входили території колишньої Речі Посполитої.

⁸ Ці партії були не єдиними, тут радше йдеться про те, що вони були наймасовішими.

визначення, по-перше, своєї позиції з питання про шляхи, засоби і методи здобуття Польщею незалежності⁹, по-друге, ставлення до інших політичних таборів і національних рухів [4, с. 21-22]. Їхня діяльність відбивала прагнення до більш справедливого суспільного устрою, забезпечення рівних політичних, національних і соціальних прав населення.

З середини 1904 р. політична ситуація в країні стала неухильно загострюватись. Виявом цього став замах і вбивство російськими соціалістами-революціонерами в липні 1904 р. міністра внутрішніх справ П. Плеве – речника правління «твердої руки». На хвилі невдоволення активізувались усі політичні сили, сподіваючись неминучих поступок із боку самодержавства [1, с. 403]. Не було винятком і ті національні рухи, які намагалися під вдалу ситуацію поставити на порядок денний вирішення «своїх» питань.

Російсько-японська війна 1904-1905 рр. спочатку не користувалася популярністю навіть у самій Росії: занадто незрозумілі підданам Романових були її цілі. Не викликала вона позитивного відгуку і в Царстві Польському, тим більше, що призовників із цієї провінції дуже часто направляли для проходження військової служби за Урал. Важливу роль у розвитку подій 1904 р. зіграла так звана криза надій¹⁰, яка охопила, головним чином, робітниче середовище [4, с. 28].

Промисловість Царства Польського, не встигнувши оговтатися від наслідків загальноєвропейської кризи, виявилася втягнутою в загальноросійську кризу. Приміром, залежні від російського і далекосхідного ринків текстильні фабрики Лодзі і Ченстохова тільки через перевантаженість залізниць військовими перевезеннями скоротили експорт у перші п'ять місяців війни на 20 і 55% відповідно [4, с. 29]. У поліцейському донесенні від липня 1904 р. повідомлялося, що в результаті звуження ринків збуту власники фабрик були змушені вдатися до звільнення більшої кількості робітників у Лодзькому, Сосновецькому і Варшавському повітах. Всього роботу втратили близько 100 тис. із 250 тис. найманих робітників. Результатом масових звільнень стала низка страйків економічного характеру, головним чином, у промислових центрах (Варшаві та Лодзі).

Невдоволення населення вселяло надії у політиків. Найпершими проявили свої стремління польські консерватори. Вони скерували до міністра внутрішніх справ меморіал, в якому вимагали скасування правових обмежень для поляків, відновлення польської мови в адміністрації і школі, рівноправності католицької церкви. Не

⁹ Так зване «польське питання».

¹⁰ Протягом 1890-х років відбувалося поступове поліпшення становища робітників, на зміну якому у зв'язку з загальноєвропейською депресією 1900-1903 рр. прийшло різке зниження заробітків. Проте вже у другій половині 1903 р. намітилося погравлення економічної кон'юнктури, що породило надії змін на краще, які, однак, перекреслила війна.

чекаючи дозволу, лоялісти у березні 1904 р. утворили Партію реальної політики (Стронніцтво політики реальної, СПР), яка висловилася за співпрацю з царатом в обмін на поступки [1, с. 403].

Іншою була реакція ендеків. ЛН та її керівники боялися радикальних революційних вибухів, які могли зруйнувати національну єдність. Вони вважали, що в даний час актуальним є здобути поступки від царату на користь польської автономії. Р. Дмовський вибрався до Токіо, щоб переконати японців не підтримувати революційні настрої в Польщі [1, с. 403]. Такі побоювання не були даремними. Керівники ППС вважали, що прийшов сприятливий час для піднесення повстання і здобуття незалежності. Вузьке керівництво ППС запропонувало Японії свої послуги щодо послаблення Росії через піднесення повстання в Королівстві Польському і постачання розвідувальної інформації, вимагаючи замість цього кошти, озброєння та організацію в Японії польського легіону. У липні 1904 р. Ю. Пілсудський прибув до Токіо, де вже перебував Р. Дмовський [6]. Аргументи лідера ендеків були більш переконливими для японців, які вирішили не втручатися в польські справи. Ю. Пілсудський отримав лише невеликі кошти в обмін за розвідувальну інформацію про Росію [1, с. 403]. Восени 1904 р. ППС почала створення Бойової організації ППС (Відділ змовницько-бойовий). 13 листопада цього ж року ППС організувала демонстрацію протесту проти мобілізації поляків до армії. Під час демонстрації відбулися сутички з поліцією та військами, в яких взяли участь озброєні бойовики ППС. У результаті сутичок загинуло 6 чоловік, було поранено 27, заарештовано 413 [1, с. 404].

Таким чином, ми можемо чітко прослідкувати, що початок російсько-японської війни активізував національні рухи в межах імперії Романових, а також заклав підвалини для майбутньої революційної діяльності. Ці події справили враження на поляків, які позбулися страху перед російською поліцією та армією, а тому згодом, під час Першої російської революції 1905-1907 рр., продовжили свою діяльність під гаслами боротьби з царатом, а пізніше, в 1914-1918 рр., – за незалежність. Але то вже буде зовсім інша історія, яка, попри все, мала витoki з вищезазначених подій.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Зашкільняк Л.О., Крикун М.Г. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів / Наук. ред. Л. Зашкільняк; Львівський національний університет імені Івана Франка; Інститут історичних досліджень; Центр історичної полоністики. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, 2002. – 752 с.
2. Ермаченко И. «В борьбе с какою-то азиатской дрянью»: Шпиономания в годы русско-японской войны / И. Ермаченко // Родина. – 2004. – № 1. – С. 76-79.
3. Куропаткин А.Н. Русско-японская война, 1904-1905: Итоги войны / А.Н. Куропаткин; под ред. Н.Л. Волконского. – СПб.: ООО «Издательство «Полигон», 2002. – 525 с.

4. Польша в XX веке. Очерки политической истории / Отв. ред. А.Ф. Носкова. – М.: Издательство «Индрик», 2012. – 952 с.
5. Смирнов А. Недоразумения из интернета: [Новые мифы о русско-японской войне] / А. Смирнов // Родина. – 2004. – № 1. – С. 63-65.
6. Próchnik Adam. Stanowisko Narodowej Demokracji wobec wojny japońsko-rosyjskiej / Adam Próchnik // Kwartalnik Historyczny. – 1957. – № 3. – S. 21-43.

М.К. ГАНДІ: ПОЧАТОК БОРОТЬБИ ЗА СВАРАДЖ (ГОМРУЛЬ)

Матющенко Євген Васильович, студент 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Ямпольська Л.М.

Оригінальність – доля богів. Вона недоступна навіть святим. Ідеї Могандаса Карамчанда Ганді (1869-1948) не були виключно його авторськими знахідками. Розробляючи свою найоригінальнішу концепцію ненасильницьких прямих дій, Ганді неодноразово посилався на попередників – Льва Толстого, Генрі Торо, а також на Нагірну проповідь і священні тексти індуїзму.

Час швидкоплинний. Наприкінці листопада 2013 р. у нашій державі розпочалась революція, яку згодом іменували Революцією Гідності. Тоді свідомі громадяни вийшли на протест, що довго позиціонувався як мирний. Відтак українську форму боротьби порівнювали з мирною національно-визвольною боротьбою М.К. Ганді в Індії міжвоєнного періоду. Ставили його ідеї за приклад, доводячи радикально налаштованим політикам, що мирний протест можливий і дієвий. Прихильники Ганді боролися за істину та справедливість своєї позиції по відношенню до Британської корони. Саме сварадж (гомруль) і став тим інструментом боротьби за істину, який використовував М.К. Ганді.

Однією з проблем у вивченні питання є недостатнє його дослідження в історіографії. Такі зарубіжні та вітчизняні історики і публіцисти, як К. Жордіс [3], О. Горєв [2], О. Чувпило [5] та ін. займалися лише вивченням загальних теоретичних основ свараджу та ненасильницької боротьби загалом. Тому наша доповідь є спробою дослідити значення свараджу як основної складової ненасильницької боротьби М.К. Ганді у 20-х – 30-х рр. XX ст.

Сварадж (у пер. з хінді: сва- «само» + радж «закон») – синонім поняття самоврядування, використаний М.К. Ганді [1]. Сварадж у своїй основі передбачає політичну децентралізацію та управління не за допомогою уряду, а через посередництво членів суспільства і громадських організацій. Така концепція Ганді стала сильним потрясінням для політичних, економічних, військових і освітніх інституцій Великої

Британії в Індії. Ми маємо розглядати її через призму становлення Ганді як політичного та духовного лідера.

Починаючи з Ж.-Ж. Руссо, процес боротьби проти «цивілізації» не припинявся; в ньому були задіяні вільні уми Європи, і «пробудженій Азії» варто було лише почерпнути матеріал у книгах скарг, щоб скласти велику «справу» проти своїх завойовників [6, с. 132]. М.К. Ганді не забарився зробити це: в Хінд Сварадж він наводить список цих книг, більшість з яких написана англійцями. Але книга, проти якої немає заперечень, – це та, яку сама європейська цивілізація написала кров'ю племен, пригноблених, пограбованих і збечечених в ім'я брехливих принципів, і особливо блискуче викриття цієї брехні, цієї жадібності, цієї жорстокості, безсоромно виставлених на показ перед обличчям усього світу, дала остання війна, так звана «війна за цивілізацію» [5, с. 82]. У своєму Хінд Сварадж 1908 р. М.К. Ганді сповістив, що «сучасна цивілізація» є «великим недоліком» [3, с. 163]. Загалом можна визначити три соціальні групи, проти яких Ганді повстав з особливою завзятістю: чиновники судового відомства, лікарі і вчителі [6, с. 136].

Ще в Південній Африці Ганді швидко зрозумів, яку службу для здійснення його реформаторської місії можуть здійснити друковані видання. В 1919 р. він керував виданням двох газет – «Young India» і «Navajivan», які мали замінити «Indian opinion», що видавалася в Ахмадабаді. Ці газети стали трибуною для ідей Ганді: в них не розміщували ніякої реклами, вони були незалежними від торговельно-фінансового тиску англійських компаній. Він хотів пробудити у індійського народу свідомість, вивести його із стану бездіяльності, повернути почуття відповідальності, гідності, вчив не боятися, дивитися на себе інакше. На думку Ганді, нова свідомість мала породити ненасильницький опір британському колоніалізму.

Селяни, що склали М.К. Ганді масову підтримку, навчилися інакше ставитися до себе: не як до парій, розчавлених британських колоніалізмом, злиднями чи силами природи, безсилим і забутих, за традицією бездіяльних, а як до повноцінних членів нації, для якої важливою є участь у національній боротьбі. Повернути собі гідність було головним завданням, інакше подальше звільнення буде неможливим. Цим революційним заклик до дій, простим визнанням людської гідності Ганді здобув феноменальну популярність серед народних мас.

Відмова від співробітництва з британською колоніальною владою, винесена голосуванням особливої сесії Індійського національного конгресу у серпні 1920 р., доповнила зміст свараджу, підкресливши принцип незастосування насильства, вказавши на необхідність, в інтересах перемоги, досягнення загальної гармонії між різними групами суспільства, проголосивши єдність індусів і мусульман, зближення між привілейованими і знедоленими станами. М.К. Ганді ввів до майбутнього

конституційного проекту корінні зміни, які остаточно встановили систему представництва всіх партій Індії. ІНК, зібравшись у Нагпурі, заніс ідею свараджу до проекту Конституції як першу статтю закону: «Стаття 1. Мета Національного Конгресу – досягнення Свараджу (Гомруля) для народу Індії всіма мирними і законними засобами» [2, с. 142].

Такий стан речей означав створення держави в державі, самоствердження істинної Індії на очах британського уряду. Останнє вже не могло бути бездіяльним. «Я волів би стократ бачити Індію, що взялася за зброю, щоб захищати свою честь, ніж залишатися боягузливим свідком свого власного збезчещення, але я знаю, що непотворення злу насильством нескінченно вище насильства, що прощення вимагає більше мужності, ніж покарання. Прощення – прикраса воїна. Але утримання від покарання означає прощення лише в тому випадку, коли існує влада покарання. Воно не має ніякого сенсу з боку істоти безсилої...» [1, с. 232].

«М.К. Ганді не вірив, що Індія була безсилою, адже сто тисяч англійців не можуть налякати триста мільйонів людських істот. І до того ж, сила не в фізичних засобах, вона криється в непохитній волі. Непотворення протиставляє всю силу душі волі тирана. Одна людина може таким шляхом кинути виклик владі і привести її до загибелі» [4, с. 32].

Вищим прагненням Ганді було бажання ввести в коло індуської громадськості знедолені касты. Його пристрасні вимоги повернути права паріям, його страждання при вигляді жахливої соціальної несправедливості, його гнівні протести проти неї – уже цього досить, щоб зрозуміти сутність проблем тогочасної Індії: «Якщо індуси стали паріями Імперії, то це відплата вічної справедливості. Нехай індуси обмиють спершу свої руки, заплямовані кров'ю!.. Відторгнутість паріїв принизила Індію. В Південній Африці, Східній Африці, Канаді з індіями поводяться так само, як з паріями. Сварадж неможливий, доки існують парії. Індія винна в цьому. Нічого більш ганебного не вчинила навіть Англія. Найперший обов'язок – захищати слабких і не ображати людської гідності. Сварадж повинен стати царством справедливості на всій землі» [1, с. 236]. Звернемося до іншої інтерпретації цього поняття в працях М.К. Ганді: «Ця ганебна забава не повинна мати місця в нашій Революції. Сварадж означає, що всі жителі Індії для нас брати і сестри... Повага до всіх... Жіноча стать не слабка стать, вона найбільш благородна, завдяки здатності жертвувати собою, мовчки страждати, миритися, вірити і осягати...» [1, с. 240].

Дискусія в самому ІНК і діалог з лідерами Мусульманської Ліги, зокрема Рамджі Амбедкаром і Мухаммедом Алі Джинною, приводили лише до збільшення конфліктних ситуацій в Індії. Ганді це добре розумів і поставив свій популізм вище решти представників лідерських груп. Слід зазначити, що Ганді вдалося привернути до себе увагу народних мас, а згодом і всіх лідерів руху за незалежність Індії від Британської колонії. Головним результатом свараджу було проголошення 15 серпня 1947 р.

«Акту про незалежність Індії». Але прагнення М.К. Ганді були іншими, адже він вважав це першим кроком до реалізації всієї теорії сатьяграхи.

Отже, сварадж у Британській Індії в надзвичайно важкі міжвоєнні роки був аналогом політичного права на самоврядування Ірландії. Ми маємо на увазі верхівку ІНК, яка спостерігала за подіями в Ірландії і вважала, що в Індії втілення свараджу відбудеться більш легким шляхом. М.К. Ганді розумів, що освічена частина «британських індусів» є дикою в очах самих індусів, адже їх європейський спосіб життя не надихав маси на реальну боротьбу з тими ж європейцями. Його часто звинувачували в популізмі. Але чи мав цей популізм позитивний характер у реалізації гомруля та незалежності Індії від Великої Британії?

М.К. Ганді неодноразово заявляв, що суспільству слід працювати над своїм єднанням і сварадж є лише складовою побудови консолідованого суспільства. Він мав на увазі не лише складні відносини мусульман та індусів, представників різних соціальних груп у межах варново-кастової системи, а й ідеї інтернаціоналізму загалом. На жаль, Ганді так і не зміг дописати конституцію Індії та не надав подальшого плану дій для реалізації об'єднання всього суспільства. Але все ж ми маємо його цінні праці, що є підґрунтям до розвитку нашого суспільства, яке відходить від моральних теорій ХХ ст. і повертається в напрямку націоналізму та традиціоналізму.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Ганди М.К. Моя жизнь: [пер. с англ. А.М. Вязьминой, Е.Г. Панфилова, Н.А. Ульяновского]. – М.: Издательство восточной литературы, 1959. – 444 с.
2. Горев А.В. Махатма Ганди / А.В. Горев. – М.: Международные отношения, 1984. – 320 с.
3. Жордис К. Махатма Ганди: Жизнь замечательных людей / Кристина Жордис. – М.: Издательство восточной литературы, 2013. – 212 с.
4. Роллан Р. Махатма Ганди: [пер. с фр. Т.Н. Кладо; под ред. М.А. Салье] // Ромен Роллан. Собрание сочинений. Т. XX. – Л.: ГИХЛ, 1936. – 215 с.
5. Чувпило О.О. Вибрані індологічні твори / О.О. Чувпило. – Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. – 748 с.
6. Light on Yoga: Yoga Dipika / ed. by B.K.S. Iyengar. – L.: Schocken Books, 1995. – 378 p.

ДАВИД БЕН-ГУРІОН – ГОЛОВНИЙ ФУНДАТОР ЄВРЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Петренко Олександр Володимирович, студент 4 курсу
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Науковий керівник: к.і.н., доц. Л.М. Ямпольська

Один із способів аналізу історії – це визначення внеску конкретної особи в перебіг подій. Спосіб є доволі ефективним, якщо людина була активним реалізатором самої історичної дійсності. Такою постаттю безперечно можна вважати Давида Бен-Гуріона (1886-1973) – першого прем'єр-міністра Ізраїлю, чие ім'я вписане золотими літерами в історію єврейського народу. Один із засновників сіоністського руху, він увійшов у світову історію як фундатор ідеї єврейської незалежності.

Деякі аспекти досліджуваної проблеми висвітлені біографами прем'єр-міністра Ізраїлю. Так, у праці єврейського дослідника Леоніда Ашкіназі «Людина, яка дала ім'я державі» аналізується внесок Давида-Бен-Гуріона у досягнення незалежності Ізраїлю [1]. В монографії Майкла Бар-Зохара «Бен-Гуріон» [2], яка була написана на основі унікальних документів з особистого архіву Бен-Гуріона, докладно аналізується процес становлення єврейської державності. Олександр Корнілов, російський сходознавець, у своєму дослідженні «Меч і плуг Давида Бен-Гуріона» [4], спираючись на особисте листування та на праці прем'єр-міністра, аналізує політичну діяльність Бен-Гуріона та його особисте ставлення до подій того часу.

Метою нашого дослідження є аналіз провідної ролі Давида Бен-Гуріона в становленні єврейської державності.

Новизна авторського підходу до вирішення проблеми полягає в тому, що ми враховуємо особистісний внесок Давида Бен-Гуріона в досягнення незалежності держави Ізраїль.

Прагнення до створення власної держави на території тогочасної Палестини отримало організаційний характер із появою політичного сіонізму. Сіонізм став відповіддю на антисемітизм Нового часу, який відкидав асиміляцію євреїв. Таким чином, як пише Бен'ямін Нойбергер, сіонізм був своєрідним антиколоніальним рухом, оскільки виступав проти дискримінації і гноблення, приниження і погромів євреїв – «становища меншини, підлеглої чужій і далекій владі» [2, с. 34-35].

До початку 20-х рр. XX ст. одним із найважливіших завдань керівництва єврейської громади (ішува) в підмандатній Британській короні Палестині стало створення т. зв. «Держави в дорозі», тобто формування незалежних, наскільки можливо, від британської адміністрації органів влади. Діючи на правах суспільно-політичних організацій, ці структури здійснювали реальне управління справами ішува і, за задумом Бен-Гуріона, змогли б перетворитися в органи державного управління в момент проголошення незалежності [1, с. 12].

Початок Другої світової війни надто ускладнив ситуацію зі створенням єврейської держави. Окупація Польщі і заборона єврейської еміграції як з СРСР, так і з територій, підконтрольних Третьому рейху, підірвали потенційну базу імміграції. Багато сіоністських активістів у Європі потрапили в радянські і нацистські концтабори. Бен-Гуріон так формулював політику сіоністського руху в той проміжок часу: «Ми будемо надавати допомогу Британії у війні так, ніби немає Білої книги, і боротися проти Білої книги, ніби немає війни» [2, с. 76].

Він відправився до США для організації політичної кампанії з обґрунтування можливості створення незалежної єврейської держави. З ініціативи Бен-Гуріона і за його активної участі група провідних сіоністських лідерів, включаючи Х. Вейцмана, сформулювала в Нью-Йорку нову політичну програму сіонізму (Білтморська програма), згідно з якою, метою руху було створення в Ерец-Ізраелі незалежної єврейської держави, «яка буде інтегральною частиною нової світової демократичної системи» [2, с. 87].

Після 1945 р. Великобританія була втягнута в наростаючий конфлікт з єврейським населенням Палестини. Основною проблемою стало небажання нового уряду Великобританії на чолі з Клементом Еттли відмовитися від обмежень Білої книги 1939 р., яка фактично забороняла єврейську імміграцію до Ерец-Ізраелю.

Бен-Гуріон закликав до активної боротьби з британською владою. Основними методами цієї боротьби він вважав організацію масової нелегальної еміграції євреїв, що уціліли після Катастрофи в Європі, проведення посиленої роз'яснювальної кампанії в усьому світі проти політики Британії в палестинському питанні, створення нових поселень всупереч заборонам мандатних властей, а у виняткових випадках – і диверсійні акти Хагани – підпільних збройних загонів, створених єврейськими ішувами в Палестині проти мандатних установ. При цьому він вимагав дотримання суворої централізованої політики в боротьбі з Великобританією [4, с. 132-133].

Бен-Гуріон вів гостру полеміку проти тих сіоністських партій, які дотримувалися компромісної політичної лінії по відношенню до Великобританії, прихильником якої був президент Всесвітньої сіоністської організації Х. Вейцман.

Бен-Гуріон був безкомпромісним противником сепаратних дій підпільних військових єврейських організації, які не підпорядковувалися виборним органам ішуви та Сіоністської організації і проголошували збройне повстання проти Великобританії. Побоюючись, що дії цих організацій призведуть до жорстоких репресій проти ішуви з боку влади, і будучи принциповим противником терору як політичного методу, Бен-Гуріон закликав до прийняття рішучих заходів для припинення діяльності цих організацій аж до співпраці з британською мандатною адміністрацією.

Лише на короткий час Бен-Гуріон затвердив угоду про координацію дій всіх трьох військових організації (Хагани, Ецел і Лехі) в рамках Єврейського руху опору [1, с. 21].

22-й Сіоністський конгрес, який відбувся 9-24 грудня 1946 р., затвердив політичну лінію Бен-Гуріона. Він був знову обраний головою правління Єврейського агентства. Формально відлучити Вейцмана від керівництва Бен-Гуріону не вдалося, але й президентом його теж не обрали. Конгрес вирішив взагалі не обирати президента, оскільки Бен-Гуріон залишився главою Правління, то по суті він і очолив організацію. У сферу компетенції Бен-Гуріона були передані також питання єврейської самооборони. З тих пір він приділяв особливу увагу організації збройних сил і доклав багато зусиль для зміцнення Хагани, намітивши шлях до перетворення цієї організації в армію майбутньої єврейської держави.

29 листопада 1947 р. ООН прийняла резолюцію про поділ Палестини на єврейську і арабську держави, і Бен-Гуріон став на чолі Народної ради єврейського населення Ерец-Ізраелю і виборної ради Народного правління. Навесні 1948 р., незважаючи на тиск уряду США з метою відстрочити створення єврейської держави і коливання ряду членів Народного правління, Бен-Гуріон наполіг на проголошенні державної незалежності негайно після закінчення терміну британського мандата. 14 травня 1948 р. Бен-Гуріон зачитав у Тель-Авіві Декларацію незалежності Держави Ізраїль, головою тимчасового уряду якої він став. Через тридцять сім хвилин після проголошення декларації Бен-Гуріон вдруге вдарив молотом по столу, проголосивши: «Держава Ізраїль з'явилася на світ, засідання вважається закритим» [2, с. 112].

У своїх спогадах Бен-Гуріон напише: «Того вечора натовп людей танцював на вулицях. Я не міг танцювати. Я знав, що буде війна і що ми втратимо в ній кращих наших бійців і синів вже незалежного Ерец-Ізраелю» [4, с. 154].

Таким чином, підводячи підсумки, слід зазначити, що Давид Бен-Гуріон був лідером і одним із засновників сіоністського руху та ідеологом боротьби єврейства усього світу за проголошення незалежності Держави Ізраїль. Ми можемо вважати його одним із головних фундаторів єврейської незалежності. Все життя Бен-Гуріона було підпорядковане ідеї відродження єврейської держави на батьківщині предків. Він створив уряд, боровся за визнання Ізраїлю, йшов у відставку і знову повертався у велику політику. Світ пам'ятає його як символ волі свого народу, який боровся за створення власної держави.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Ашкинази Л. Человек, который дал имя Государству (Давид Бен-Гурион): [Лекция] / Л. Ашкинази. – М.: Еврейский мир, 2000. – 64 с.
2. Бар-Зохар М.И. Бен-Гурион / М.И. Бар-Зохар; [пер. с иврита Сима Векслер] / Под общ. ред. Я. Цура. – Тель-Авив: Яков Пресс, 1985. – 275 с.

3. Гругман Р.А. Жаботинский и Бен-Гурион: правый и левый полюсы Израиля / Р.А. Гругман. – Ростов н/Д: Феникс, 2014. – 173 с.
4. Корнилов А.А. Меч и плуг Давида Бен-Гуриона / Главная редакция восточной литературы изд-ва «Наука». – Н.Н.: Издательство НННГУ, 1996. – 218 с.
5. Штереншис М. Бен-Гурион – создатель Израиля / М. Штереншис. – ISRADON/ИсраДон, 2009. – 128 с.

КУРДСЬКЕ ПИТАННЯ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ СТОЛІТЬ

Прочкарук Дмитро Олександрович, студент 3 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Л.М. Ямпольська

Однією з особливостей розвитку сучасних міжнародних відносин є зміна характеру загроз у сфері безпеки, а саме зміщення загальних загроз і викликів із глобального на регіональний і субрегіональний рівні. В цьому контексті збереження міжнародної стабільності й формування нової моделі міжнародних відносин на глобальному рівні, в значній мірі, залежить від створення ефективної системи безпеки. Сучасний Близький Схід завжди був ареною суперництва великих держав і в результаті став однією з найбільш гарячих точок світу. Особливо нестабільною є територія, населена курдами, де склався цілий комплекс гострих проблем – геополітичних, національних, економічних, соціальних. Без вирішення курдської проблеми важко уявити залагодження конфліктів на Близькому Сході.

Курдистан – регіон компактного проживання курдів на південному заході азійського материка – був розділений між чотирма країнами Близького й Середнього Сходу (Туреччиною, Іраком, Іраном і Сирією). На сьогодні курди є одним із найчисельніших етносів світу (понад 30 млн.), який позбавлений права на самовизначення й державний суверенітет. У цьому контексті національно-визвольний рух курдів набув ролі фактору, який дозволяє впливати не тільки на політичне життя держав Західної Азії, де проживають курди, але й на динаміку міжнародних відносин у регіоні Близького й Середнього Сходу загалом.

Таким чином, актуальність даної проблеми зумовлена збільшенням впливу курдського питання на систему міжнародних відносин на Близькому й Середньому Сході; гострою необхідністю пошуку збалансованих підходів у вирішенні курдської проблеми у всіх її аспектах; недостатнім рівнем дослідження в українській історіографії. Сучасна українська історіографія приділяє вкрай мало уваги історії курдського народу та його боротьбі за національне самовизначення.

Мета нашої статті – проаналізувати ключові аспекти курдського питання, виходячи із сучасних геополітичних реалій, що склалися на Близькому Сході.

Курди – основне й притому автохтонне населення сучасного Курдистану, один із найдавніших народів Передньої Азії. Хоча, як стверджує відомий курдознавець В. Нікітін, «якщо хочуть знайти країну, населену курдами, то не можна мотивуватися лише назвою Курдистан, оскільки етноніми умовні, змінюється з часом і простором, а тому необхідно шукати інший термін» [2, с. 14].

Більш доречним вважається використання терміну «курдський регіон» [3, с. 53]. Один із перших поділів курдського регіону відбувся у 1555 р. по лінії турецько-іранського кордону, яка з тих пір стала лінією війни [4, с. 25]. Провідні держави світу (США, Англія, Франція) мали власні інтереси в районі проживання курдів. Під приводом допомоги курдським повстанцям вони мали на меті захопити регіони, багаті на поклади корисних копалин, зокрема нафти (Мосульський район, Кіркук). Таким чином, наявність вуглеводневих ресурсів відіграла велику роль у політиці західних держав.

Упродовж не одного століття будь-які прояви курдського національно-визвольного руху мали стихійний характер, була відсутня єдина ідея та стратегія боротьби. Курдський народ втратив свій шанс на отримання автономії під час Паризької мирної конференції 1919-1920 рр., де курдська інтелігенція не змогла чітко сформулювати свої вимоги щодо подальшої долі Курдистану. До кінця 20-х рр. XX ст. Курдистан був уже остаточно поділений між Туреччиною, Іраком, Іраном і Сирією.

З міжнародно-правової точки зору, сутність курдського питання полягає у відмові правлячих кіл держав, що поділили між собою Курдистан, надати курдському народу можливість реалізації прав на самовизначення, а замість цього час від часу здійснюється політика геноциду та дискримінації. Курди ніколи не мали своєї власної національної держави. За ними ніколи не визнавалися будь-які національні права в країнах, до складу яких на різних етапах історії входила територія етнічного Курдистану [4, с. 24-25]. Найтрагічнішим є те, що багатомільйонний народ не має власної держави: близько 20 млн. курдів мешкають у Туреччині, 6-8 млн. – в Іраку, 3-5 млн. – в Ірані, приблизно 1 млн. – у Сирії, останні – в країнах Закавказзя, Середньої Азії та Європи. Наприклад, курди – найбільша етнічна група в Сирії, яка складає 10% загального населення. Вони страждають від дискримінації, адже близько 300 тис. осіб не мають громадянства [5, с. 32], хоча проживають на території Сирії все життя. Їх називають «іноземцями», «некорінним населенням», вони не мають елементарних прав на вищу освіту, проходження служби в державних органах та армії, а головне, позбавлені виборчого права [6, с. 37-38].

Курдська проблема на початку III тисячоліття набуває характеру найбільшої гуманітарної катастрофи планетарного масштабу. Мова йде про утиски та дискримінацію, що ведуть до знищення одного з найдавніших етносів, носіїв значної культурної спадщини. Вирішення цієї проблеми створює широке поле діяльності для численних правозахисних організацій.

Як відомо, право будь-якого народу – вільно здійснювати свій економічний, соціальний, культурний і політичний розвиток, що декларується резолюціями ООН. Проте, на жаль, ООН не дуже наполягала на їх реалізації ні тоді, коли в Туреччині заборонялася курдська мова, ні тоді, коли Саддам Хусейн труїв курдів хімічною зброєю. У 1988 р. в результаті газової атаки С. Хусейна в Іраку загинуло 5 тис. курдського населення. До кінця 1990 р. його війська зрівняли із землею 4 тис. курдських сіл [5, с. 31-32]. Першою вагомою спробою розв'язання цієї проблеми можна вважати створення достатньо життєспроможного осередку в Південному (Іракському) Курдистані – автономії Іракського Курдистану. З 1991 р., коли згідно з рішенням ООН, у Північному Іраку американцями та їх союзниками було здійснено операцію «Забезпечення спокою», на північ від 36-ї паралелі, в районах компактного проживання курдів створено «вільний район», тобто фактично виник автономний Іракський Курдистан – перше курдське національно-територіальне утворення на Близькому Сході. Його існування залежить, передусім, від щорічної гуманітарної допомоги США й країн Західної Європи, яка оцінюється приблизно в 150 млн. доларів [6, с. 47].

У даний час існують реальні можливості для поетапного вирішення курдської проблеми. Проте необхідною умовою цього є підтримка зусиль курдського народу з боку світової спільноти. Іран, Ірак, Туреччина, Сирія намагаються, з одного боку, використати курдський національно-визвольний рух для послаблення один одного та закріплення власних позицій у регіональних міжнародних відносинах. Одночасно вони тісно співпрацюють у придушенні визвольного руху. Зазначені вище фактори відіграють значну роль у розмежуванні курдського руху в країнах їх компактного проживання за змістом, масштабами, завданнями та рівнем свідомості активної в політичному сенсі курдської громади. А це, зокрема, дає підстави вважати, що курдська проблема ще тривалий час буде складною, спричинятиме періодичні спалахи різновекторної політичної активності [6, с. 48].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Лазарев М.С. Курды и курдский вопрос [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.edu-zone.net>.
2. Никитин В. Курды / Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1964. – 432 с.
3. Лазарев М.С. Курдистан в геополитическом аспекте // Восток. – 1998. – № 6. – С. 33-62.

4. Блищенко И.П. Ближний Восток и международное право. – М.: Наука, 1992. – 264 с.
5. Кафтан А. Пороховая бочка Востока: Курды – реальная сила внутри Ирака // Корреспондент. – 2003. – № 2. – С. 30-32.
6. Ксьондзик Н. З батьківщиною, але без держави: Курдське питання на межі тисячоліть // Політика і час. – 2002. – № 3. – С. 37-48.
7. Жигалина О.И. Турецкие курды и геополитические изменения в Западной Азии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/rus>.

ВІРМЕНИ УКРАЇНИ В НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ Я.Р. ДАШКЕВИЧА

Сопельняк Анастасія Сергіївна, студентка 5 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: д.і.н., проф. О.М. Богдашина

З давніх-давен із різних причин вірмени селилися на теренах України. Ще в XIX ст. з'явилися перші окремі публікації різних науковців з дослідження вірменських колоній в Україні.

У 1960 р. в єреванському «Историко-филологическом журнале» побачила світ перша стаття українського історика, орієнталіста, археографа Я.Р. Дашкевича (1926–2010 рр.) на тему українсько-вірменських відносин – «Иван Гануш как исследователь языка западно-украинских армян», де автор детально розглядає появу перших поселень вірмен на Західній Україні, особливості їхньої мови та її взаємопроникнення з українсько-польським діалектом, пишучи: «Вірмени на території сучасної України відомі ще із часів початку заселення її слов'янськими племенами. Свідченням цього є «Географія» відомого вірменського вченого VII ст. Ананія Ширакаці. Слов'янсько-вірменські культурні зв'язки відображені в ідентичному фольклорному сказанні про заснування міст Києва і Куара» [1, с. 171].

Через два роки у світ виходить його монографія «Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XIII–XIX веков (Историографический очерк)». У цій праці Ярослав Романович Дашкевич описує причини переселення вірмен на територію України: «Важливим стимулом переселення вірмен на українські землі, в основному торгово-ремісничого населення, були сприятливі умови для господарської діяльності, а також надання їм права мати свій суд, самоврядування, церкву. Умови життя і становище вірмен в Україні, територія якої в різні часи входила до складу різних держав, були неоднакові» [1, с. 182]. При цьому автор додає, що протягом першої хвилі колонізації XI–XIII ст. у різних регіонах сучасної України, в основному на території Правобережжя і Криму, утворюються вірменські колонії (всього відомо 70 вірменських колоній). Тісні взаємозв'язки зумовили збільшення кількості вірмен, які постійно проживали в Україні-Русі. Найбільші колонії були у Львові,

Кам'янці-Подільському, Володимирі, Луцьку, Станіславі, Язлівці, Брадах. У монографії Я.Р. Дашкевич наводить документальні джерела, які свідчать про те, що чисельність вірмен в Україні зросла протягом XII–XV ст. у результаті міграції. Це призвело до появи нової назви Кримського півострова в середньовічних літописах – Armenia Magna (Велика Вірменія) або Armenia Maritima (Морська Вірменія). Невеликі вірменські громади були засновані в центральній Україні, включаючи Київ, і західних регіонах – Поділлі та Галичині. Вірмени у цих регіонах розмовляли та вели діловодство на вірменсько-кипчацькій мові.

У національній консолідації громад, збереженні ними високого рівня національно-релігійної самосвідомості надзвичайно важливу роль відігравала Вірменська Апостольська церква. Виникнення церковної адміністрації, очолюваної єпископом або архієпископом, сягає XIII–XIV ст. (владики в Києві, Львові, Сочаві, Кам'янці). У Львові, Кам'янці сформувалися релігійні центри – архітектурні ансамблі, в яких поєднувалося по декілька церков, монастир, кладовище. При церквах, починаючи з XVII ст., організовувалися братства, що займалися не лише релігійними, а й світськими справами. Праця Я.Р. Дашкевича супроводжується великою кількістю гравюр, найбільш відома з них – гравюра, присвячена Вірменському собору (до 1945 р. кафедральний собор Львівської вірменсько-католицької архієпархії, а з 2000 р. – Української єпархії Вірменської апостольської церкви), оскільки в 1267 р. Львів став центром вірменської єпархії, а освячений у 1367 р. вірменський собор у цьому місті – єпархіальним.

Важливим аспектом, на думку автора, є надання права судитися за Львівським статутом у 1510 р. вірменам Сигізмунда I, однак вони не допускалися до роботи міського магістрату (в міському самоврядуванні могли брати участь тільки католики) [2, с. 120-121].

У 1962 р. через Єреван науковець публікує статтю «Проблема релігії вірмен в XIV–XVIII ст.» у престижному паризькому виданні «Revue des Études Arméniennes» («Огляд вірменських студій»), де пише, що у XIV–XVI ст. римська курія багаторазово намагалася схилити вірмен до унії, однак це не давало тривалих результатів аж до 1640 р., коли на унію пристав львівський вірменський архієпископ Микола Торосович, який почав запроваджувати її насильницьким способом. Унія була остаточно реалізована у 1670-х рр. римською місією ордену театинців. Це спричинило вплив значної частини вірменського населення з України (зокрема, до Молдови і Трансільванії (Румунії)), а також розрив зв'язків із закавказькою Вірменією і занепад самобутньої культури українських вірмен внаслідок латинізації обряду. В XVIII ст. майже всі вірмени, що залишилися в регіоні, стали уніатами, зорієнтованими на архієпископство у Львові. Унія посилила денаціоналізацію вірмен: у великих містах вони полонізуються, а в менших – українізуються. Зникає розмовна вірменська

мова (ашхарабар) і засвоєна вірменами в Криму і перенесена в регіон вірменсько-кипчацька мова, тогочасна кримськотатарська з вірменськими, українськими та польськими лексичними елементами. Мовою богослужіння залишається старовірменська (грабар) [1, с. 187].

У 1963 р. Я.Р. Дашкевич захищає кандидатську дисертацію «Армянские колонии на Украине в источниках и литературе XV–XIX веков», зміст якої суттєво відрізняється від однойменної монографії автора. В роботі автор пише, що перевага вірменських колоній над іншими на Західній Україні (в містах і містечках) до середини XVII ст. базувалася на їхньому економічному становищі: торгівля була джерелом великих багатств патриціату, який позичав гроші магнатам і королівській скарбниці. Вірменське купецтво охопило своєю комерційною діяльністю Близький Схід, доходило до Єгипту та Індії; на заході – до Португалії, на півночі – до Прибалтики і Російської держави. Розквіт торговельної діяльності припадає на XIV – першу половину XVII ст. Купці формували товариства для спільних операцій, споряджали великі каравани до Туреччини. У XVII–XVIII ст. вже існувала юридично затверджена категорія «вірменських товарів», до якої входили імпортовані дорогі тканини, килими, східна зброя, пахощі, одяг. Вірменські купці експортували з теренів України мед, бурштин, місцеві вірменські ремісничі вироби, насамперед, золотарські та виготовлені із шкіри (сідла, взуття), холодну зброю, різьблення на камені. У XVIII ст. вірмени були майстрами в ткацьких мануфактурах з виробництва золототканих килимків, поясів. Серед їхніх поселенців були лікарі (в ранні періоди також алхіміки), малярі, копіювальники рукописів. Як знавці східних мов вірмени займали посади перекладачів у містах, при литовському великокняжому дворі, а також виконували роль дипломатичних агентів у стосунках із Кримським ханством, Османською імперією, Іраном [3, с. 109].

У 1989 р. світ побачила праця Я.Р. Дашкевича «Культура вірменських колоній на Західній Україні XVI–XVII ст.», із якої стає відомо, що в XVI ст. при парафіях існували школи, що давали початкову освіту вірменською та вірменсько-кипчацькою мовами. В 1665 р. у Львові засновано Театинську колегію для вірмен (з 1701 р. – Вірменсько-українська колегія), що давала вищу освіту переважно для духовництва. 1784 р. колегію було зачинено. У 1616–1628 рр. у Львові діяла друкарня Говганеса Карматанянца, яка видавала книжки вірменською та вірменсько-кипчацькою мовами. Писалися трактати з хронології та теології (полемічна антикатолицька література), перекладалося Святе Письмо (1609 р.). Високого рівня розвитку досягло мовознавство (підручники з граматики, словники вірменської та вірменсько-кипчацької мов). Відомі кілька вірменських істориків XVIII ст., серед них Степанос Рошка, Тома Йосефович (Юзефович). Цінним історичним джерелом є мемуари за 1608–

1620 рр. Сімеона Лехаці. Високого рівня розвитку досягли мистецтво та архітектура. Будувалися сакральні споруди: Львівський кафедральний собор (1363 р.), Луцька церква Святого Стефана (1378 р.), Язловецька церква (1551 р.). Розвивалося прикладне мистецтво: різьба на камені (нагробні стели, хачкари, вотивні хрести, об'ємна скульптура), золотарство, гаптування, вироби з сап'яну. У Львові в 1668 р. виник вірменський театр шкільного характеру. В XVI–XVII ст. вірменське мистецтво поступово втратило питомі національні риси, підпорядковуючись близькосхідній орієнтальній моді та західноєвропейським стилям [3, с. 123].

Отже, праці Я.Р. Дашкевича служать не тільки важливим джерелом з історії Вірменії, а й історії України.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Дашкевич Я.Р. Вірменія і Україна: Зб. наук. статей та рецензій, 1954-1989 рр. – Львів – Нью-Йорк, 2001. – С. 167-207.
2. Дашкевич Я.Р. Розселення вірменів на Україні у XI–XVI ст. // Український історично-географічний збірник. – Київ, 1971. – Вип. I. – С. 90-175.
3. Дашкевич Я.Р. Вірмени в Україні: Зб. наук. статей та рецензій, 1990-2009 рр. – Львів, 2012. – С. 98-142.

КОЛОНІАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯПОНІЇ НА о. ТАЙВАНЬ (1895-1945 рр.)

Якуніна Ганна Павлівна, студентка 6 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Л.М. Ямпольська

На сьогоднішній день у геополітичному просторі актуальною є проблема статусу о. Тайвань: насамперед, сприйняття його міжнародною спільнотою як повноцінного державного утворення чи як частини цілісної КНР? Питання має резонансний характер, починаючи від 1949 року, завершення Громадянської війни 1946-1949 рр. у Китаї. Тайвань протягом свого історичного розвитку знаходився під протекторатом як європейських, так і азійських держав. Значний вплив на розвиток острова здійснила японська колоніальна політика, починаючи від економічного аспекту й закінчуючи культурним. Перебування Тайваню під владою Японії детермінувало хід подальшої історії острова, відносини з Японією на сучасному етапі.

Тема дослідження є, беззаперечно, актуальною, адже висвітлює важливий період у трансформації тайванського соціуму, що впливає на сучасне повсякдення. Вивчення колоніальної політики дозволяє обґрунтувати активну зовнішню політику, яку проводить Японія сьогодні;

зрозуміти відмінності, які виникли в ході колоніального правління Японії на о. Тайвань, від материкової частини Китаю; еволюційно дослідити політику Китаю відносно Тайваню після 1945 року.

Метою дослідження є інтегроване вивчення особливостей колоніальної політики Японії на о. Тайвань у 1895-1945 рр., її стратегічних цілей і перспектив, аналіз фінансової політики, політики в галузі сільського господарства та промисловості, визначення періодів колоніального правління, дослідження розвитку партизанських рухів та асимілювання місцевої культури.

При підготовці доповіді були використані праці Ф.А. Тодер [4], що зосереджуються на історичному розвитку о. Тайвань, В.О. Пермінової [1], що дослідила особливості соціально-економічних перетворень у процесі колоніальної політики Японії, В.Ц. Головачова, В.Е. Молодякова [2] про етнічну історію острова в історіографії, К.М. Тертицького, Р.Р. Шайхутдінової [3].

В якості джерел у ході дослідження були використані статистичні дані, записи мандрівника з Німеччини А. Фішера, американського журналіста й письменника П. Біглоу. Для проведення дослідження були залучені загальнонаукові (аналізу, синтезу, систематизації) та спеціально-історичні (описовий, порівняльно-історичний) методи.

Колоніальну політику Японії необхідно поділити на декілька хронологічних періодів, що вирізняються системою, методами й характером впливу на підконтрольну територію.

Перший період, що відповідає 1895-1919 рр., характеризується протиставленням підходів до управління колонією, а саме: сприйняття тайванців як тубільців і вироблення нової законодавчої бази або ж сприйняття їх як схожих на японців й інтегрування до імперського суспільства; партизанською боротьбою з японським колоніалізмом.

Період «інтеграції», що хронологічно відповідає 1919-1937 рр. Даний період знаменує демократизацію суспільно-політичних процесів і життєдіяльності соціуму. В 1919 р. посаду генерал-губернатора Тайваню обіймає Ден Кендзіро.

Період з 1937 до 1945 рр., коли змінюється характер колоніальної політики через активні воєнні дії з Китаєм, більш інтенсивно проходить процес «японізації».

«Основна стратегія японської політики – це забезпечення прибутком японських компаній і державних підприємств, приведення Тайваню до фінансової незалежності від дотацій із метрополії і підтримання економічної і військової міцності Японської імперії» [1, с. 16].

Новий уряд «повинен був змінити майже всю адміністративну систему, пропонуючи, перш за все, у вигляді програми: кращий розподіл адміністративних округів, заохочення промисловості, побудову освітніх установ, прийняття санітарних заходів, скорочення посадових осіб,

нарешті, повагу, в міру можливостей, традиційних звичаїв тубільців» [2, с. 30].

«Розвиток промисловості на Тайвані тісно пов'язаний з індустріалізацією в самій Японській імперії. Особливої актуальності налагодження деяких галузей промислового виробництва в колонії набуло з початком підготовки Японії до війни 1937 року (хімічна і гірничорудна промисловість), разом з тим, харчова промисловість становила основну частку в тайванській економіці протягом усього періоду окупації. Цукрова промисловість була основною галуззю в економіці Тайваню, забезпечувала острів стабільними доходами» [1, с. 17].

Однією з якісних відмінностей японської колоніальної політики стало запозичення методів управління колоніями у Великобританії і Франції та їх ефективне комбінування. «Якщо до 1920-х рр. в японських правлячих колах переважала британська модель управління колоніями (спеціальна політична система з особливим законодавством і адміністративним поділом), то після цього часу була обрана французька модель, в рамках якої Тайвань швидше розглядався як невід'ємна частина Японської імперії, а законодавство на острові мало загальний із метрополією характер» [3, с. 100]. Поєднання методів управління європейських колоніальних держав стимулювало прогрес в управлінні островом та імплементацію правових норм метрополії законодавством Тайваню.

Якщо на першому етапі правління японська влада більше зосереджувалась на розвитку інфраструктури острова, промисловості, сільського господарства, то в подальшому були створені органи місцевої влади, школи, заборонені тілесні покарання. Робився акцент і на вивченні японської мови, пропагуванні японської культури та звичаїв, синтоїзму.

«Важливим у розвитку освітньої політики на Тайвані було оголошення японським урядом в 1922 р. про спільне навчання тайванців і японців» [1, с. 20].

З початком військових дій ці тенденції інтенсифікувались, адже для використання потенціалу тайванських ресурсів у цілях і масштабах війни необхідна була співпраця з боку населення, тайванців також закликали до вступу в Японську імператорську армію.

Партизанські рухи більше поширення мали в перший період колоніального правління, в подальшому набули мирного характеру.

Колоніальна політика Японії на о. Тайвань у 1895-1945 рр. здійснила значний вплив на подальший розвиток острова, адже навіть наступна китайська адміністрація в 1945-1949 рр. у деяких аспектах продовжувала політику японської влади; схожість можна помітити й з політикою Гоміньдану. Був закладений міцний базис для подальшого економічного розвитку. Звичайно, що перебування під протекцією іншої держави

трансформувало й суспільство Тайваню, воно акумулювало нові риси та звичаї, відмінні від континентального Китаю.

Японії вдалося виробити власну ефективну модель колоніального управління, поєднавши французьку та британську. Період колоніальної політики Японії в цілому характеризується використанням економічних і природних ресурсів Тайваню, спробою «японізації» місцевого населення. Створення сталих економічних і культурних зв'язків детермінувало співпрацю в подальшому. Управління, що базувалося на ефективному впливанні японських інвестицій у модернізацію колонії, сприяло зростанню фінансових та економічних показників у порівнянні з іншими колоніями.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Перминова В.А. Тайвань – «образцовая» колония Японии (1895-1945 гг.): особенности социально-экономических преобразований: автореф. дис. ... канд. ист. наук: 07.00.15 – История международных отношений и внешней политики. – М., 2016. – 24 с.
2. Головачёв В.Ц., Молодяков В.Э. Тайвань в эпоху японского правления. Источники и исследования на русском языке. – М., 2014. – 120 с.
3. Шайхутдинова Р.Р. Особенности японской колониальной политики на Тайване в 1895-1945 гг. – СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2016. – С. 98-103.
4. Тодер Ф.А. Тайвань и его история (XIX в.). – М.: Главная редакция восточной литературы издательства «Наука», 1978. – 343 с.

ЕКОНОМІКА, ПОЛІТИКА, СОЦІУМ КРАЇН СХОДУ

ОСОБЛИВОСТІ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У РЕСПУБЛІЦІ КОРЕЯ (60-ТІ РР. XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Батюк Лариса Андріївна, кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка,

слухачка Інституту післядипломної освіти З р.н.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: д.і.н., проф. М.М. Кучемко

У середовищі незахідного світу, з точки зору глибини та динаміки змін суспільств за зразком західних, особливо виділяються так звані «нові індустріальні країни». Цей феномен проявився у гнучкості щодо модернізації та впровадження інновацій в поєднанні зі збереженням певного культурного традиціоналізму, що забезпечило безпрецедентні темпи прогресивного історичного розвитку. Республіка Корея займає серед

них особливе місце. Саме її історія в період з другої половини 60-х років ХХ ст. до сучасності являє собою найбільш вдалий взірець модернізації усіх сфер суспільного життя.

З 1960-х рр. вивченням різних аспектів розвитку Республіки Корея займалася потужна група радянських дослідників. Одна з перших робіт – монографія Б.В. Синіцина, що стала основою для подальшого вивчення корейської історії, була опублікована у 1967 р. [1]. Вона була присвячена економічному та політичному розвитку республіки. Наступним етапом у дослідженні зазначеної тематики стала монографія «История Кореи (с древнейших времен до наших дней)», видана у 1974 р. [2]. Радянські історики критикували період авторитарного правління в Південній Кореї. Цьому історичному аспекту присвячена спільна праця А.А. Прошина та А.А. Тимоніна [3], які розглянули розвиток Південної Кореї в періоди III і IV Республік і проаналізували ідеологічні концепції влади.

Цінним монографічним дослідженням із корейістики пострадянського періоду є праця В.М. Мазурова [4], в якій автор розкриває складнощі та суперечності суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку Південної Кореї в період 1980-х – на початку 1990-х рр. Слід відзначити науково-методичний комплекс А.Д. Воскресенського [5], в якому аналізується взаємозв'язок економічної та політичної модернізації, обґрунтовуються шляхи та перспективи формування на Сході моделей демократії різного типу. Заслуговує на увагу також монографія російського сходознавця К.В. Асмолова, присвячена історії та розвитку політичної культури сучасної Кореї [6]. Автор звертає увагу на особливу роль конфуціанської традиції у процесах модернізації. З узагальнюючих досліджень, присвячених історії Кореї, необхідно відзначити працю С.О. Курбанова [7], в якій автор аналізує найважливіші тенденції розвитку двох держав Корейського півострова, пропонує нові факти, що стосуються історії КНДР і Республіки Корея.

В українському дискурсі історичної науки Республіка Корея, на жаль, не належить до пріоритетних тем дослідження. Заслуговують на увагу студіювання розвитку країн Східної Азії, які проводить Інститут всесвітньої історії НАН України [8]. В рамках наукових напрямів дослідження країн Східної Азії варто відзначити праці В.М. Ткаченка [9], присвячені аналізу чинників розвитку Республіки Корея та сучасним суспільно-політичним процесам в цій країні.

Метою нашого дослідження є аналіз особливостей модернізаційних процесів Республіки Корея у 60-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст.

Модернізація характеризується як всебічний процес, що включає багато одночасних змін на різних рівнях суспільного організму. Це не обов'язково синхронізовані, глибинні перетворення в економічній, політичній і ціннісній системах суспільства, які відбуваються внаслідок того, що Т. Парсонс називав «промисловою, демократичною та освітньою

революціями» [10, с. 146]. В якості генераторів модернізації нерідко виступаю лідери країн, що розвиваються, які висувають плани і проводять відповідну політику, спрямовану на трансформацію суспільства в бік сучасних розвинених країн [11, с. 148]. Таким чином, модернізація – це процес не стихійний, а цілеспрямований, який визначається як об’єктивними, так і суб’єктивними факторами.

Безпосереднім зразком модернізації для Республіки Корея стала японська модель (реформи Мейдзі в останній третині XIX ст.), яка характеризується використанням західної техніки і збереженням власних цінностей. А особливостями модернізації Республіки Корея є її дискретний і наздоганяючий характер, надзвичайно висока швидкість, а також виняткова роль держави в ініціюванні, визначенні спрямованості та здійсненні модернізаційного процесу на всіх його стадіях [12, с. 48–52]. Ця модель вимушена долати три домінуючі дихотомії: «традиційне – сучасне», «західне – незахідне», «локальне – глобальне» [13, с. 236].

Найбільшу проблему сьогодні становить концепція економічного зростання з орієнтацією на американський стандарт споживання. При підключенні до інтенсивного економічного зростання багатьох нових країн – азійських і посткомуністичних – загострюється ситуація нестачі ресурсів, виникають проблеми енергоспоживання, зміни клімату. За таких обставин економічне зростання – це та частина модернізації, яка вимагає відповідності етичним, демографічним, соціальним та екологічним завданням. Ресурси Землі недостатні для тотального і безкінечного економічного зростання. Це формує суспільний запит на споживчі моделі нових типів, а, отже, актуалізує національні моделі модернізації [14, с. 23].

Республіці Корея вдалося довести свою спроможність у проведенні модернізації як національного проекту на базі експортно-орієнтованої моделі економічного розвитку за допомогою іноземних капіталів і технологій [15, с. 20–25]. Ще однією особливістю модернізації Республіки Корея була конфуціанська трудова етика, відповідний менеджмент і обумовлені ними найвищі в світі норми заощаджень і накопичення, що спричинили надзвичайно високі показники темпів економічного зростання.

Успіх модернізаційного проекту Республіки Корея пов’язаний також із тим, що інноваційна складова стала пріоритетною для держави. Загальним цивілізаційним «кредо», що обумовлює внутрішньополітичний курс соціально-економічних і політичних перетворень, стало створення конкурентних соціально-економічних переваг, серед яких одне з головних місць займає науково-технічний розвиток. У Республіці Корея сформувалася національна інноваційна система, яка генерує потік інновацій. При цьому держава виступає, по-перше, як політична сила, здатна значною мірою визначити ставлення всього суспільства до проблем розвитку науки і техніки; по-друге, як законодавець, який встановлює фундаментальні правові засади функціонування суспільства, у тому числі і

його науково-технічної сфери; по-третє, як ініціатор і гарант загальних умов розвитку підприємницької та інноваційної діяльності.

На початковому етапі формування науково-технологічної політики в Республіці Корея за 1967–1972 рр. було прийнято кілька законодавчих актів, які суттєво вплинули на розвиток фундаментальної та прикладної науки в країні. Вони включали регулювання, стандартизацію та розвиток науково-технічного потенціалу. Була сформована цілісна система заходів щодо стимулювання наукових розробок на різних рівнях: науково-дослідні центри, підприємства, університети. Першою у республіці державною програмою в сфері інженерно-комп'ютерних технологій була «Базова національна інформаційна система». Програма почала діяти в 1987 р. На даний час показники інформатизації країни можна порівняти з показниками інформатизації провідних світових економічних держав, включаючи США та Японію [17, с. 240].

Крім того, за допомогою режиму гарантій створювалася система по залученню інвестицій. У 2008 р. на базі кількох міністерств було утворено Міністерство економіки знань, що забезпечило наявність великої кількості фахівців у галузі створення синергетичного ефекту, що стимулює інноваційний розвиток і модернізацію економіки країни. В результаті таких дій на початку XXI ст. у Республіці Корея налічувалося близько 100 науково-технічних дослідницьких центрів, які були засновані при університетах, крім того, за підтримки держави було створено близько 30 самостійних науково-дослідних інститутів. Десятки дослідних центрів також з'явилися у приватному секторі [16, с. 275].

Серед сильних сторін корейської інноваційної системи можна виділити наступні: спадкоємність інноваційної політики урядами, що змінюються; високорозвинені трудові ресурси; розвинена екосистема для зростання інноваційної економіки; високі витрати на науково-дослідні та конструкторські розробки, причому, як державні, так і приватні.

Отже, досвід соціально-економічного і суспільно-політичного розвитку Республіки Корея демонструє комплексний підхід держави до формування стратегії модернізації та її реалізації на практиці. Південнокорейський приклад наочно показує наявність особливої моделі модернізації в нових індустріальних країнах, яка формується на власній історико-культурній основі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Синицын Б.В. Очерки экономики Южной Кореи (1953–1964). – М.: Наука, 1967. – 172 с.
2. История Кореи (с древнейших времен до наших дней): в 2 т. – Т. 2. – М.: Наука, 1974. – 480 с.
3. Прошин А.А., Тимонин А.А. Неоколониализм США и Южная Корея / Отв. ред. М.Н. Пак. – М.: Наука, Глав. ред. вост. лит-ры, 1985. – 190 с.
4. Мазуров В.М. От авторитаризма к демократии (практика Южной Кореи и Филиппин). – М.: Изд-во вост. лит-ры, 1996. – 200 с.

5. Восток и политика: Политические системы, политические культуры, политические процессы: [Науч.-метод. комплекс] / Под ред. А.Д. Воскресенского. – М.: Аспект Пресс, 2011. – 685 с.
6. Асмолов К.В. Корейская политическая культура: Традиции и трансформация. – М., ИДВ РАН, 2009. – 379 с.
7. Курбанов С.О. История Кореи: с древности до начала XXI в. – СПб.: Изд-во СПб. ун-та, 2009. – 680 с.
8. Цивілізаційні чинники світобудови: джерела походження, потенціал взаємодії та виміри конструктивізму (країни Азії та Африки): [Зб. наук. праць] / НАН України, ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»; редкол.: В.О. Швед, О.І. Лукаш, Н.Д. Городня та ін. – К., 2015. – 230 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ivinas.gov.ua/images/civil-chyn2015.pdf>
9. Ткаченко В. Креативний потенціал нації: «корейське диво» (до 25-ї річниці встановлення дипломатичних відносин України та Республіки Корея) // Освіта. – 2017. – № 3–4, 5–6, 7–8.
10. Парсонс Т. О структуре социального действия. – М.: Академический Проект, 2000. – 880 с.
11. Побережников И.В. Модернизация: теоретико-методологические подходы. Экономическая история // Обзорение / Под ред. Л.И. Бородкина. – Вып. 8. – М., 2002. – С. 146–168.
12. Пантин В.И. Циклы и волны модернизации как феномен социального развития. – М.: Наука, 2004. – 246 с.
13. Ту Вэймин. Множественность модернизаций и последствия этого явления для Восточной Азии // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / Под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. – М.: Московская школа политических исследований, 2002. – С. 236–250.
14. Федотова В. Новые идеи в социальной теории // Социс. – 2011. – № 11. – С. 14–24.
15. Городня Н.Д. Роль держави в піднесенні країн Східної Азії: уроки для України // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: [Зб. наук. праць]. – 2011. – № 1 (9). – С. 20–25.
16. Рязанова А.Н. Инновационная политика Республики Корея // Мировой опыт инновационной политики: Очерки. – Томск, 2011. – С. 275–288.
17. Мировая экономика. Экономика стран и регионов: [Учеб. для академ. бакалавриата]; В.П. Колесов [и др.]; под ред. В.П. Колесова, М.Н. Осьмовой. – М.: Издательство Юрайт, 2015. – 519 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ КИТАЮ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

*Олійник Олександр Миколайович, кандидат юридичних наук, доцент
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди*

Традиційна правова сім'я, до якої можна віднести й Китай, поділяється на два підтипи правових систем – держав Далекого Сходу і країн Африки. До далекосхідної підсистеми належать, насамперед, правові системи Китаю та Японії, а також деяких інших країн, що розвивалися під їхнім впливом, – Монголії, Кореї, Малайзії, Індонезії, Бірми. До другої підсистеми належать понад 40 держав, розташованих на Африканському континенті, і Мадагаскар.

Характерною рисою традиційних правових систем є те, що провідним джерелом права є звичай. На відміну від правових систем країн Заходу, що визнали головну роль держави у створенні норм права (шляхом

законодавчої чи судової діяльності), в традиційних правових системах у формуванні норм права пріоритет належить самому суспільству.

Другою ознакою традиційної правової системи є негативне ставлення до законодавства. Таке джерело права, як законодавство, вважалося неприродним для суспільства явищем. Негативне ставлення населення до законодавчого права, що сформувалося упродовж багатьох століть, спричинило надалі відчутні наслідки. В XX ст. після широкої рецепції західного права, значного поштовху у розвитку законодавства й кодифікації склалася ситуація, коли досить значна частина населення стала ігнорувати ці норми права, а реальні суспільні відносини, як і раніше, регулювалися на підставі традиційних норм.

Правова система Китаю – одна з найстаріших у світі. Держава і право виникли в Китаї у II тис. до н. е. і протягом значного періоду розвивалися під сильним впливом філософських вчень даосизму, конфуціанства й легізму.

Фактичне відсторонення державних структур від правової регламентації суспільних відносин мало свої наслідки. Китай протягом століть жив, не знаючи організованих юридичних професій. Судовий процес здійснювали адміністратори, які складали для заняття посад іспити, що мали літературний нахил. Вони не знали права й керувалися порадами своїх чиновників, які належали до спадкової касты. Людей, обізнаних на законі, особливо не брали до уваги, а якщо й радилися з ними, то таємно. Не існувало юридичної доктрини, і в довгій історії Китаю немає жодного знаного юриста, який залишив би в ній слід.

За останньої, Цинської династії (1644-1911 рр.) Китай мав два систематизованих зводи законів, один із яких стосувався державного й адміністративного права, другий – кримінального, цивільного, сімейного. Перший звід містив детальні приписи щодо функцій усіх урядових закладів, другий вказував на види покарань та обставини, за яких вони можуть бути пом'якшені, склади злочинів і способи вирішення цивільних суперечок, причому кожен розділ був пов'язаний з діяльністю одного з міністерств. Багато положень цього кодексу діяли до 1931 р. Шлюбно-сімейні, спадкові, торговельні та інші відносини регулювало звичаєве право, для якого була характерна надзвичайна різноманітність (партикуляризм).

Новий етап у розвитку правової системи розпочався після перемоги в громадянській війні (1925-1949 рр.) Комуністичної партії і проголошенні Китайської Народної Республіки (КНР) в 1949 р. Характерною рисою цього етапу стала повна відмова від раніш існуючої правової системи. ЦК КПК у лютому 1949 р. прийняв рішення про скасування «Повної книги шести законів», що включає Конституцію і всі кодекси. Наступною характерною рисою правової системи Китаю стало посилення законодавчої діяльності держави на основі рецепції соціалістичного права, що існувало

в СРСР. У 1950-1951 рр. було видано низку великих законів: про шлюб, профспілки, аграрну реформу, судову організацію та ін. У 1954 р. було прийнято Конституцію, побудовану за зразком Конституції СРСР 1936 р.; у 1979 р. – Кримінальний і Кримінально-процесуальний кодекси; у 1986 р. – «Загальні положення цивільного права»; у 1994 р. в Законі про працю кодифіковано трудове законодавство; у 1996 р. вийшла нова редакція Кримінально-процесуального кодексу, а в 1997 р. – Кримінального кодексу.

У результаті реформ у Китаї склалася система законодавства, що поєднувала в собі як принципи соціалістичного права, так і деякі засади романо-германської правової родини, насамперед у сфері економіки. Основними джерелами права в КНР є законодавчі акти: Конституція, закони, постанови Постійного комітету Всекитайських зборів народних представників (ВЗНП), постанови й розпорядження Державної ради, підзаконні акти інших органів державної влади і управління.

Разом із тим наявність розвиненого законодавства не означає, що воно використовується в повсякденному житті громадян Китаю. Сформовані за століття погляди на право викликають ігнорування багатьох норм законодавства. Сторони конфлікту, як і раніше, частіше звертаються не в суди, а до посередників, які для його вирішення застосовують традиційну техніку досягнення компромісу. Очевидно, необхідно ще не одне десятиліття, щоб змінити правосвідомість більшості громадян. У Китаї, як і раніше, продовжується боротьба ідей конфуціанства й легізму.

Особливе місце у правовій системі КНР посідають дві території – колишня англійська колонія Гонконг (Сянган) і Тайвань. Відповідно до китайсько-британських домовленостей, спеціальному адміністративному району Сянган надано високий ступінь самоврядування, право мати власні виконавчу, законодавчу й судову системи, а також провадити самостійну імміграційну й податкову політику. Поза компетенцією місцевої влади перебувають лише питання зовнішньої політики й оборони. За прийнятим ВЗНП у 1990 р. Основним законом для Гонконгу до 2047 р. гарантується незмінність території, її соціально-економічної системи й «місцевого способу життя»; за нею зберігається статус вільного порту (порто-франко), окремої митної території, міжнародного фінансового центру з власною валютно-фінансовою системою. Китаєм була підтверджена дія близько 140 законів Великобританії, що раніше поширювалися на Гонконг. Острів Тайвань, що номінально належить КНР, насправді має незалежність і не визнає її суверенітету над своєю територією. На ньому продовжує діяти політична і правова система, успадкована від гомінданівського Китаю.

Однак, останнім часом у Китаї відбуваються процеси авторизації влади під керівництвом Сі Цзіньпіна та його оточення. І якщо раніше вони були під впливом неформальних звичаїв, які, наприклад, обмежували обіймання посади лідера Китаю двома п'ятирічними термінами, то після

11 березня 2018 р. під час щорічного засідання Народного з'їзду народних представників у Пекіні була ухвалена конституційна поправка, яка дозволяє Сі Цзіньпіну залишатися на посаді президента необмежений термін. Під час голосування у парламенті з 2996 депутатів двоє проголосували «проти», ще троє утрималися. Таким чином, ця поправка скасовує систему, яку запровадив китайський лідер Ден Сяопін у 1982 р., спрямовану на запобігання надмірностей диктатури протягом усього життя. Термін правління Сі Цзіньпіна мав закінчитись у 2023 р. Влада Китаю оголосила, що зміни покликані вдосконалити єдине партійне та державне керівництво.

Таким чином, авторитарні країни, до яких відноситься, безумовно, Китайська Народна Республіка, мають менше можливостей для реформ у сферах правової та політичної системи. Це призводить до збільшення відставання в цих сферах від провідних країн світу і нівелює повністю або частково права людини в цих країнах.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Куманин Е. В. Юридическая политика и правовая система Китайской народной республики / Отв. ред. Б. А. Страшун. – М.: Наука, 1990. – 157 с.
2. Порівняльне правознавство: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов; за ред. В. Д. Ткаченка. – Х.: Право, 2003. – 274 с.
3. Правові системи сучасності (західна традиція права): [навчальний посібник] / І. М. Ситар. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2009. – 407 с.
4. Сі Цзіньпін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сі_Цзіньпін.
5. Сухарев А. Я. Правовые системы стран мира: Энциклопедический справочник // Правознавець. Електронна бібліотека юридичної літератури. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pravoznavec.com.ua>.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЯПОНСЬКОГО ІМПЕРСЬКОГО КОНСУЛЬСТВА В ОДЕСІ У ПЕРІОД ЗГОРТАННЯ НЕПУ

Павленко Світлана Сергіївна, кандидат історичних наук, науковий співробітник

Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д.І. Яворницького

Історія перебування японських представників у Одесі розпочинається ще з 1890-х рр. У 1909 р. консульство тимчасово згорнуло свою діяльність, але регіон не втратив своєї актуальності для МЗС Японії. Новий етап функціонування установи припав на період 1920–1930-х рр. Радянсько-японські відносини розвивалися у вкрай складних умовах, що характеризувалися значними ідеологічними протиріччями, пошуком реальних і «надуманих» шпигунів, активною японською експансією на Далекому Сході. За цих умов консульство Японії в Одесі стає для свого

уряду важливим джерелом інформації щодо внутрішньої ситуації у Радянському Союзі, перспектив міждержавних відносин і ретранслятором офіційної урядової політики.

Історіографічна база роботи представлена напрацюваннями Г. Ленсена, де подана загальна структура японських консульських установ на території Радянського Союзу та перераховані консульські службовці [1]. Японський дослідник Б. Хіросі, досліджуючи питання японської політики стосовно євреїв, здійснив аналіз окремих консульських звітів С. Сімади [2].

Джерельна база представлена комплексом консульських звітів японських чиновників, що працювали в одеському консульстві до Токіо. Вони зберігаються у Дипломатичному архіві Міністерства закордонних справ Японії (м. Токіо) [3].

У 1925 р. між СРСР та Японською імперією був підписаний Пекінський договір про основні принципи взаємовідносин, що означав завершення японської інтервенції на російський Далекий Схід, встановлення дипломатичних і консульських відносин. Це стало юридичною підставою для відкриття Японського імперського консульства в Одесі. Офіційно установа розпочала свою діяльність у тому ж році (1925 р.), тоді ж до Токіо починають надходити і перші консульські звіти з Одеси.

З 1921 р. у Радянському Союзі реалізовувалася Нова економічна політика, що передбачала вільні приватні економічні відносини для дрібного капіталу, заохочення іноземних інвестицій. В умовах політики «коренізації» актуальним стає вивчення культурних надбань різних народів. Кінець 1920-х рр. став періодом різкої зміни економічної моделі СРСР, що відповідало остаточному затвердженню тоталітарної системи організації державної влади. Але саме в цей період (1926–1929 рр.) відбувається піднесення радянсько-японських культурних комунікацій. Під час їх реалізації активно було задіяне українське суспільство. Подібні процеси, з одного боку, були обумовлені інтернаціоналістичною складовою радянської ідеології, а з іншого – прагненням Японії підняти свій зовнішньополітичний престиж, продемонструвати країнами Європи культурні досягнення.

У період 1925–1926 рр. посаду консула в Одесі обіймав Сасакі Сеіго, досвідчений дипломат, що працював раніше у консульських установах Китаю (Харбін) та Естонії. Віце-консулом з березня 1926 по лютий 1927 рр. був Камімура Сініті. Наступним консулом став Сімада Сігеру, що виконував свої обов'язки з 1927 р. до 1930 рр. Саме його діяльність припала на період згортання НЕПу. С. Сімада в історіографічній традиції отримав славу антисеміта через два своїх звіти, надіслані до МЗС, де чиновник пропонував своєму урядові вести обережну політику щодо євреїв. С. Сімада, випускник Токійського університету, до призначення в

Одесу вже мав досвід консульської діяльності, працюючи в японських установах, що діяли на російському Далекому Сході. Під час своєї діяльності в Одесі він відзначався досить сильною індивідуальністю, оскільки не лише доповідав про ситуацію у регіоні перебування, але й проводив її аналіз, намагаючись надавати урядові поради щодо корегування зовнішньополітичного курсу. Подібна риса в цілому не була притаманна для японських консулів.

Упродовж лютого – червня 1930 р. при одеському консульстві також працював Ногачі Юшіо на посаді секретаря. Хоча установа існувала ще у період 1890–1900-х рр., після поновлення її діяльності відбувається зміна розташування консульства. Воно було відкрите за адресою: м. Одеса, бульвар Фельдмана, будинок 1.

Японські консули в Одесі в цей період звітували до Токіо з таких питань: 1) економічна ситуація у Радянському Союзі та Україні; 2) стан міжнародної торгівлі у регіоні; 3) залізничний транспорт; 4) функціонування одеського порту (в одному із звітів було навіть надано його детальний план); 5) погодні умови, наслідки землетрусу 1927 р.; 6) становище робітників, профспілки, житлова проблема; 7) становище окремих етнічних груп (цигани, євреї); 8) культура; 9) перебування за кордоном японців.

Центральною темою для С. Сасакі були економічні умови регіону. С. Сімада приділив велику увагу науково-культурним питанням. Він звітував про діяльність Всеукраїнської наукової асоціації сходознавців (одеська філія); лінгвістичні особливості різних мов (узбецької, української); знахідку кісток мастодонта; виставки дитячих робіт, японської книги та кіно; стан медицини (консул відзначав недостатню кваліфікацію лікарів); одеський театр. Особливістю цих тем було те, що вони стосувалися не вузьких зв'язків індивідуального змісту, а проводили ознайомлення широкого загалу з японською культурою. Консул особисто брав участь у цих заходах, будучи присутнім при відкритті виставки японського кіно у м. Одесі, співпрацював зі спілкою сходознавців та інше. Ці акції викликали у суспільстві великий інтерес. Були виготовлені спеціальні буклети, присвячені темі японського кіно, та книги.

З 1930 р. активні культурні зв'язки припиняються, в радянському суспільстві відбувається значне посилення ідеологічного тиску, а японська влада переходить до агресивного відстоювання своїх інтересів на Далекому Сході. Ці аспекти негативно вплинули на діяльність японського імперського консульства в Одесі, певною мірою звузивши можливості для його роботи.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Lensen G. A. Japanese Diplomatic and Consular Officials in Russia: A Handbook of Japanese Representatives in Russia from 1874 to 1968: Compiled on the Basis of

- Japanese and Russian Sources with a Historical Introduction / G. A. Lensen. – Sophia University, 1968. – 230 p.
2. Хироси Б. Политика Японии в отношении евреев с 1931 по 1945 гг. [Электронный ресурс] / Б. Хироси. – Режим доступа: <http://berkovich-zametki.com/2012/Zametki/Nomer9/Zinberg1.php>
 3. Diplomatic Archives of the Ministry of Foreign Affairs [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.jacar.archives.go.jp/aj/meta/MetSearch.cgi>

САКРАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СЕЛЬДЖУЦЬКОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Підвойний Володимир Миколайович, к.ф.н., доц.
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

Експлікація сакральних основ сельджуцької культури у парадигмах семіотики профілюється на актуальні завдання сучасних крос-культурних досліджень. Стильові детермінанти сучасного сельджуцького дискурсу у Туреччині визначаються процесами ребредингу історичного спадку та набуття модусу історико-культурного бренду сучасної культурної парадигми Турецької Республіки, адже «суспільна актуальність того чи іншого предмета культури вимірюється, насамперед, попитом його як товару» [1 : 18].

Культуротворча діяльність сельджуків на теренах Анатолії детермінувалася історичними кондиціями (Малазгіртська битва як точка біфуркації), що спровокувало бінарність сучасної турецької культури. Факторами швидкого культурогенезу «великих синів Мавераннахру» визначаємо такі чинники: потенційна здатність пристосовувалися до нових географічних умов, готовність кардинально змінювати свої ментальні стереотипи, профілювати традиційні поведінкові стратегії відповідно до плюралістичних тенденцій існування людей у мультикультурному просторі (два вектори – тюрки і греки – формують імагологічний дискурс «ІНШИЙ – СВІЙ»). Незмінними були віра, яка щороку укріплювалася і підживлювалася, та форми державної влади. Сельджуки зберегли потенціал до метафізичного освоєння сучасності, рефлексії нових культурних та економічних парадигм. На початок XII ст. складається чітко детермінована концепція культури, хоч із кочівницькою символікою, але з достатнім потенціалом для її рецепції «новим анатолійцем» і стимулом для продовження культурної експансії. Зазначена культура ще не була синергетично ліквідна, проте мала неабиякі потенції. На думку Я. Поповича, кочівники-тюрки прийшли на терени Анатолії зі своїми «наївними і простими звичаями» [2 : 848]. Домінантною темою сельджуцького дискурсу залишалося право отримання соціально-економічних преференцій за участь у війнах газавату.

Переважна більшість культурних констант сельджуків на теренах «нової батьківщини» зазнали кардинальних змін на рівні соціопобуту та соціальної динаміки. Перетворення на усіх рівнях життєдіяльності та нові реалії сприймалися неоднозначно. Більшість соціокультурних феноменів сучасної Туреччини є рудиментарним спадком часів сельджуцької цивілізації (традиційні атрибути держави, основи економіки, наукова орієнтація).

Ревізіоністські пошуки, спрямовані на ісламську цивілізацію, на думку М. Поповича, не повинні обмежуватися дослідженням її релігійного статусу [2 : 848]. У процесі аналізу дихотомії релігійного досвіду необхідно подолати упереджене ставлення до Імперії сельджуків як до держави варварів і кочівників.

Сакральні координати, когнітивно засвоєні сельджуками на новому світоглядному рівні, проявляються на рівні архітектурної розбудови завойованого геопростору. Сельджуцька мечеть на теренах Анатолії (сельджуки Рума) набуває новітнього символічного наповнення, характеризується розширенням семіотичних властивостей. Сельджуцьку мечеть слід розглядати як політекстову надбудову до сакрального базису зі своєю оригінальною смисловою структурою, внутрішніми зв'язками, символами і образами, що репрезентують єдину домінантну ідею – функціональне пролонгація і нове наповнення філософії простору, без змін кодів культури, без «ілюзій присутності». Таким чином, спостерігаємо синтез «людини, що слухає» й людини, що дивиться (М. Маклюен).

«Економічним дивом» епохи сельджуків стає артільний орден Ахі – мікросуб'єкт сельджуцького суспільства, який детермінував життєві пріоритети, об'єктивував визначення алгоритму самореалізації людини у соціумі (програма контролю за процесом виробництва), що цілком відповідає сучасними термінами «мережева поведінка» [1 : 87], й закріпив сакральні маркери не лише на рівні соціально-аксіологічному, а й на побутовому. Сакралізація соціально-комунікативних основ соціуму відбулася також і в державно-політичній сфері суспільства. Згодом османи реформували її зовнішні сегменти відповідно власних потреб, але сакральні координати лишили незмінними.

Для сакральної складової наративної культури сельджуків була характерна зовнішня імплантованість релігії, нова комбінація образів і фольклорних сюжетів (Лейла і Меджнун). Але нівеляція (партикулярна) традиційних моральних атрибутів, естетичні деформації попереднього мистецького канону не позначилися на відриві від літературної матриці (міфологічна скиба образу Османа у фольклорному наративі, соціокультурні ролі і функції героїв «Огуз-наме», Кьороглу, сюжетні аплікації прагнення Альпарслана подолати периферійність у владних змаганнях між бейликами на фоні нової цивілізаційної конфігурації). Культурні герої епохи – прецедентні імена сельджуцької цивілізації –

знаходять своє белетристичне пролонгування на новому літературному ґрунті. Гьоктюрківська символіка у сельджуків функціонує не лише на рівні ілюзії, «культурного міражу» попередньої епохи, а перетворюється на потужний атрибут сучасності («Родовід туркменів» Абульгазі). Іслам спричинив якісну зміну соціального середовища. Духовна (сакральна) сила сельджуків детермінується фактом збереження доісламської архетипної свідомості. Відчутним внеском сельджуків у світову скарбницю літератури є вербальна експлікація героїчного наративу «Книга мого діда Коркута».

Сакральна платформа (у проекції дервішської культури тасаввуфу) експлікується текстовими ремінісценціями Ходжі Насреддіна (бути у різних місцях одночасно, нівеляція міжнаціональних кордонів, віра в Абсолют та визнання трансцендентної основи його існування у режимі реального часу).

Внутрішній світ релігійної особистості в епоху формування сельджуцької цивілізації зазнає трансформацій (аксіологічний зсув) на фоні хадисної традиції, що отримала «онтологічний статус» як доповнення до вже сформованої на той час коранічної (хадисотворча діяльність Ебу Давуда, Бухарі) [З: 18-19].

Сельджуки породили, а згодом османи зафіксували нову конфігурацію культурного простору. Синтез доісламських і мусульманських сегментів віродійства спровокував бінарну структуру національної культури. З одного боку рудиментарність попередньої релігійної системи, з іншого – текстова облігаторність ісламу.

Попри політичну нестабільність у регіоні, переформатування стратних векторів культурних контактів (передовсім – лінгвістичних), сельджуки зберегли внутрішньо культурний потенціал до метафізичного освоєння сучасності, рефлексії нових культурних парадигм (локальних, іншомовних, гетерогенних).

Творчість Джеляледдіна Румі стала детермінантом критичної межі сельджуцької соціоінфосфери напередодні монгольської навали. Сакральність відіграла роль системо-формуючого фактору. Існування у сельджуцькому суспільстві нового антропозорієнтованого (людиновимірного) дискурсу (індивідуальні свободи, релігійна толерантність, новітня експлікація концепту ЛЮДИНА, філософські узагальнення з новим баченням реальності, специфіка субкультурної ментальності дервішів) профілюють залучення людини до соціальної комунікації, створюють умови для «особистісних реалізацій у соціумі». Пост-літературний феномен філософії Румі детермінується фактом визнання вітальної енергії людини, а існування людини набуває якіснішого герменевтичного смислу.

Сучасна активізація (відродження) сельджуцької культури на теренах Туреччини мотивується, на нашу думку, такими чинниками:

- інформаційним (популяризаційна політика держави, герменевтична інтерпретація національного історичного дискурсу);
- виховним (формування нового покоління на патерних модулях власної історії, категоризація модусу існування людини);
- системо-утворювальним (чинник формування суспільства злагоди і довіри, координація культурних інтенцій суспільства у межах національної аксіологічної парадигми).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Медіа та філософія: грані взаємодії : монографія / А.П. Алексеєнко, М.В. Бейлін, Л.М. Газнюк та ін.; під ред. Л.Н. Деніско, С.А. Заветного. – Харків : Право, 2017. – 258 с.
2. Попович М. Кровавый век / Мирослав Попович. – Харків : Фоліо, 2015. – 992 с.
3. Uğurluel T. Selçuklu'nun şifreleri / Talha Uğurluel, Cansu Canan Özgen. – İstanbul : Kronik kitap, 2017. – 248 s.]

ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПИЛИПА ТА ГРИГОРА ОРЛИКІВ НА ОСМАНСЬКО-КРИМСЬКОМУ НАПРЯМКОВІ У ЧАСИ ПЕРЕБУВАННЯ В ЕМІГРАЦІЇ У 1710-1742 рр.

*Потульницький Георгій Володимирович, кандидат історичних наук,
молодший науковий співробітник*

Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського
НАН України

1. Першим кроком у контексті розробки османсько-кримського напрямку міжнародної політики Версальського кабінету став створений еміграційним гетьманом Пилипом Орликом 5 квітня 1710 р. текст Конституції прав і свобод Війська Запорозького. В третьому розділі Конституції аналізувалась побудова взаємовідносин Війська Запорозького з Кримським Ханством [1]. Наступним кроком, зробленим гетьманом у контексті пошуку міжнародної підтримки справи українського державотворення на східному напрямкові, стала розробка ним проблем кримської та турецької орієнтації. Після свого обрання гетьманом П. Орлик розпочинає активні перемовини з Кримським Ханством. В жовтні 1710 р. він мав особисту зустріч з ханом Девлет-Гіреєм II (1699-1702; 1709-1713), а наприкінці листопада чи на початку грудня до Бахчисарая відправилась українська делегація, очолювана полковником Дмитром Горленком (1660-1731) для ведення подальших переговорів. Договір між Кримською державою та Військом Запорозьким і народом Малоросії було підписано 23 січня 1711 р. поблизу броду Кайр на Дніпрі.

За даним документом, складеним у формі привілею, Крим визнавав права Війська Запорозького на самовизначення та зобов'язувався не втручатися у справи останнього.

2. Необхідним заходом для легітимації козацької державності було врегулювання взаємовідносин з Османською імперією. Турецький султан Ахмед III (1703-1730) надав П. Орлику та Війську Запорозькому два привілеї, перший з яких датований між 25 та 28 грудня 1711 р., а другий – 16 березня 1712 р. Хоча обидва документи гарантували свободу козакам, невтручання з боку Порти у їхні внутрішні справи та верховну владу П. Орлика, але між ними існувала одна суттєва різниця: привілей 1711 р. закріплював у володінні П. Орлика українські землі по обох берегах Дніпра, тоді як документ 1712 р. – лише Правобережжя. Варто відзначити, що привілей 1712 р. не був достеменно відомий до 1924 р., доки в Парижі не був віднайдений його французький переклад, зроблений співробітником посольства Людовіка XV у Константинополі в 1731 р. [2]. На думку академіка Омеляна Пріцака (1919-2006), еміграційний гетьман щиро вірив, що під спільним протекторатом Швеції і Порти та в співпраці з Кримом зможе постати вільна Україна [3].

3. У своїх дипломатичних зусиллях П. Орлик спирався на підтримку сім'ї, зокрема, на свого похресника І. Герцика, і дітей – доньку Анастасію (1699-1728), котра була заміжня за шведським офіцером, аристократом Жаном фон Штенфліхтом (1682-1758), та сина Григорія, на якого гетьман покладав головні сподівання. З 1729 р., після Суассонського конгресу, зі вступом Г. Орлика на французьку службу розпочинається новий, останній період у політичній діяльності гетьмана. Саме у цей період він звертає всі свої надії на Францію, а також на С. Лещинського, Оттоманську Порту, Кримське Ханство та Швецію. «Це виразна антимосковська політика, що її старий Орлик триматиметься до кінця свого життя, – пише Б. Крупницький. Її найбільше характеризує тісний зв'язок з Францією та використання її впливів у Туреччині» [4].

4. Григорій Орлик виходить на дипломатичну арену в грудні 1729 р., коли він прибув до Франції. З цього часу гетьманич перебуває на французькій службі, під час якої неодноразово проводить як офіційні, так і таємні місії в Центрально-Східній Європі, зокрема і в Кримському Ханстві та Оттоманській Порті. Зі вступом на французьку дипломатичну службу гетьманич відразу був скерований на турецький напрям політики Версалю, оскільки Константинополь був на початку 1730-х рр., внаслідок ворожості і до Росії, і до Австрії, впливовим суперником Відня і Петербурга, і водночас союзником Франції у реалізації північно-східної стратегії королівства. Вже через декілька місяців після прибуття до Франції Г. Орлика направляють з дипломатичною місією до столиці Оттоманської Порти, де він мав сприяти намаганням французьких дипломатів схилити

султана до підтримки справи тестя французького короля та домогтися звільнення батька з Салонік [5].

5. Французький уряд погодився фінансувати подорож Г. Орлика до Порти – спочатку до Салонік для зустрічі з батьком, а згодом до Константинополя, аби домогтися з'єднання П. Орлика із запорожцями [6]. У першій половині 1730-х рр. Г. Орлик неодноразово виїжджає з дипломатичними місіями до Константинополя і Бахчисарая. Гетьманич марно намагався переконати великого візира звільнити П. Орлика. Це було пов'язано, насамперед, з побоюваннями османського сановника, що еміграційний гетьман зможе або спровокувати війну з росіянами, або перейти на їхній бік [7]. Великий візир не міг дозволити загострення відносин з Росією, оскільки лише в 1730 р. розпочався черговий конфлікт Порти з Іраном. Тому, щоб уникнути війни на два фронти, в Константинополі вирішили притримуватися обережної політики щодо Петербурга. У 1730 р. кримським ханом став Каплан-Гірей – давній знайомий П. Орлика по бендерському періоду. Хан пообіцяв зробити все можливе, аби «один з його добрих друзів» гетьман Орлик з'єднався із запорожцями [8]. Така позиція Каплан-Гірея робила кримський вектор французької політики доволі перспективним. Тому в жовтні 1731 р. Г. Орлик вирушив назад до Франції за подальшими інструкціями. Г. Орлику також було надано королівського рекомендаційного листа до хана [9].

6. Оцінюючи перші кроки Г. Орлика як французького дипломата, слід зазначити, що він сприяв перемовинам між Каплан-Гіреєм і Людовіком XV. Проте, з політичної точки зору, місії Г. Орлика не мали значного успіху, оскільки, незважаючи на успіхи французької дипломатії у справах звільнення П. Орлика з Салонік, їй все ж не вдалося активізувати Порту до військової конфронтації з Росією. Це, в свою чергу, опосередковано призвело до повернення запорожців під протекцію Росії, що залишало П. Орлика без війська, а отже, зменшувало його корисність в очах французьких урядовців. Це пояснюється тим, що П. Орлик, який не мав змоги покинути Салоніки без турецького дозволу, міг підтримувати українську справу, лише надсилаючи листи чи меморандуми до дворів Європи та даючи інструкції сину. Останнім таким листом, який ми віднайшли в джерелах, став лист гетьмана до сина з Ясс, що в Молдавії, від січня 1739 р. Цей лист Г. Орлик, в свою чергу, переслав в Швецію лояльному до Франції політику К. Юленборгу. У цьому документі гетьман, зазначивши, що «...Порта строго вирішила продовжувати війну, щоб здобути почесний та вигідний для себе мир», нагадує про свій проект звільнення України від домінування Росії [10].

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика (1710 рік) / пер. з латин. М. Трофимука ; передм., заг. наук. ред. О. Пріцака ; післяслово О. Трофимук, М. Трофимука. – К. : «Веселка», 1994. – С. 24-27.
2. НаУКМА. Науковий архів. – Ф. 10 : Омелян Йосипович Пріцак (1919-2006) – видатний вчений, філолог, сходознавець, історик. – Оп. 1. – Спр. 1330 : Матеріали підготовки видання «The Diariusz podrozny and other writings of Pylyp Orlyk» (1980-ті pp.). – Арк. 99-101.
3. НаУКМА. Науковий архів. – Ф. 10 : Омелян Йосипович Пріцак (1919-2006) – видатний вчений, філолог, сходознавець, історик. – Оп. 1. – Спр. 1329 : Матеріали підготовки видання «The Diariusz podrozny and other writings of Pylyp Orlyk» (1980-ті pp.). – Арк. 111.
4. Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик (1672-1742) : огляд його політичної діяльності / Борис Крупницький. – Варшава : [б. в.], 1938. – 251 с. – (Праці Українського наукового інституту. – Т. XLII. – Серія історична. – Кн. 4). – С. 151.
5. Субтельний О. Мазепинці : український сепаратизм на початку XVIII століття / Орест Субтельний. – К. : «Либідь», 1994. – С. 135.
6. Там само. – С. 133.
7. Archives diplomatiques du Ministère des affaires étrangères de France. – Correspondance politique Turquie. – Vol. 82 : Le m^{is} de Villeneuve, ambassadeur (1730, janvier – décembre). – Арк. 323.
8. Ibid. – Арк. 446, 449.
9. Орлик П. Діаріуш подорожній, який в ім'я Троїці найсвятішої, розпочатий в року 1720 місяця жовтня дня 10-го / Упорядн. О. Ковалевська. – К. : Темпора, 2013. – Т. V. – С. 634-635; 915-916.
10. НаУКМА. Науковий архів. – Ф. 10 : Омелян Йосипович Пріцак (1919-2006) – видатний вчений, філолог, сходознавець, історик. – Оп. 1. – Спр. 1575 : Документи пов'язані з життям П. Орлика (1654-1741). – Арк. 250-252.

З ІСТОРІЇ ВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ НА СХОДІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ СТ.: ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНСТРУКТОРСЬКИХ МІСІЙ

Фалько Сергій Анатолійович, кандидат історичних наук, доцент
Національна академія Національної гвардії України

Стаття присвячена дослідженню важливого аспекту модернізації збройних сил азіатських держав у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. – використанню іноземних військових інструкторських місій для підвищення їхньої боєздатності. Розглядаються армії Туреччини, Єгипту, Ірану, Японії, Китаю і Кореї, в яких діяли військово-інструкторські місії європейських держав.

Узагальнюючої роботи за підсумками діяльності місій військових інструкторів провідних країн світу ще не створено. Існують окремі дослідження з нашої теми в країнах азіатського континенту. Наприклад, Е. Каске [2] працювала над вивченням питання служби німецьких офіцерів в Китаї. Дослідники Е. Еріксон, М. Уйяр [3], І. Веллес працювали над темою військової допомоги Османській державі. Н. Тер-Оганов [4] та О. О. Гоков [5] досліджували діяльність військових місій в Ірані. Кім Ен-

Су [6] та С. В. Волков [7] працювали над проблемою модернізації корейської армії.

На основі значної історіографії досліджуваної тематики, невідомих раніше службових документів, мемуарної літератури учасників військових місій в Азії вивчаються позитивні і негативні сторони виконання службових обов'язків чинами військово-інструкторських місій в останній третині XIX ст. Особливу увагу приділено порівнянню виконання інструкторських обов'язків офіцерами місій в Азії з умовами роботи їхніх колег по навчанню армій країн Балканського півострова.

Автором використовувався порівняльний метод аналізу з метою вивчення особливостей діяльності місії інструкторів із різних країн при зіставленні ефективності їхньої роботи з результатами успіхів європейських і американських офіцерів під час служби в Азії. Розкриваються способи організації, статистика, повсякденний побут та інші особливості виконання обов'язків військовослужбовцями провідних армій світу у ролі військових інструкторів в азіатських арміях. Головна ідея дослідження – комплексний аналіз військово-інструкторської діяльності військових відомств Європи, США та Японії в Османській державі, Цінській імперії, Персії, Кореї та інших країнах Азії як елементу політики військово-політичних еліт провідних країн того часу на азіатському напрямку.

Однією з граней складного процесу військових перетворень було навчання європейськими військовими інструкторами азіатських військ. У сучасному світі триває активне використання навчання азіатських армій, різних збройних угруповань за допомогою військових інструкторів із найбільш професійних і підготовлених армій. З цієї причини дослідження, пов'язані з історією військово-інструкторської діяльності, доцільні і сьогодні.

Дослідження дозволить почати вивчення поставленої проблематики більш детально. Ми ведемо мову про явище, у якого є типологія, кількісні та якісні характеристики, порівняльна хронологія. Якщо говорити про країнознавчі особливості, то вони, безумовно, важливі при розробці теми історії військово-інструкторської діяльності європейців у країнах великого азіатського континенту. Питання про участь у підготовці іноземних армій і військово-технічну допомогу в колоніальний період недостатньо вивчене як в теоретичному, так і безпосередньо фактологічному плані. Необхідний широкий комплекс наукової літератури і джерел, перш за все, архівних. Використання службових документів із фондів архівів дозволить приступити до подібного аналізу з метою вивчення колоніальних практик європейських імперій другої половини XIX ст., розкрити еволюцію поглядів як політичного, так і військового керівництва країни. Стаття планується як складова серії праць з історії військової модернізації на Сході.

Таким чином, актуальність праці обумовлена високою активністю діяльності військових інструкторів передових армій світу в країнах азійського континенту на сучасному етапі. Це дає змогу вважати проведені дослідження корисним у практичному вимірі не тільки для дослідників, котрі займаються військовою та політичною історією країн Азії, але й для сучасних військовослужбовців, журналістів і експертів у військовій галузі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Jehuda W.L. Anatomie einer Militarhilfe. Die Preusch-deutschen Militärmissionen in der Türkei 1835–1919. Dusseldorf, 1976. 284 s.
2. Kaske Elisabeth. Bismarcks Missionare: deutsche Militarinstruktoren in China 1884–1890. Wiesbaden: Harrassowitz, 2002. 293 s.
3. Uyar Mesut, Erickson Edward J. A Military History of the Ottomans: From Osman to Atatürk. Santa Barbara, CA, 2009. 380 p.
4. Тер-Оганов Н.К. Персидская казачья бригада. 1879–1921 гг. М.: Институт востоковедения РАН, 2012. 352 с.
5. Гоков О.А. Персидская казачья бригада в 1878–1895 гг.: Очерки истории в контексте внешней политики Российской империи относительно Ирана (по русским источникам). Саарбрюккен, 2017. 689 с.
6. Ким Ен-Су. Русские военные инструкторы в Корее и Корейская армия // Русский сборник: исслед. по истории России / ред.-сост. О. Р. Айрапетов, М. Йованович, М. А. Колеров, Б. Меннинг. М., 2006. Т. 2. С. 218–244.
7. Волков С.В. Деятельность иностранных военных инструкторов и реформы корейской армии в конце XIX – начале XX вв. // Российское корееведение. Альманах. Вып 5. М.: «Восток – Запад», 2007. С. 31–57.
8. Фалько С.А. Военно-инструкторская миссия под руководством полковника К.В. Церпицкого в Бухарский эмират (1884 г.) // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць / Гол. ред. В. М. Вашкевич. К.: ВІР УАН, 2016. Вип. 109. (№6) С. 106–115.

ЖЕНСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПРИ РУССКОЙ ДУХОВНОЙ МИССИИ В ЯПОНИИ В ЭПОХУ МЭЙДЗИ

Андреев Тимур Юрьевич, студент 4 курса

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина

Научный руководитель: к.ист. н., доцент Тумаков А.И.

Святитель Николая Японский считал, что именно женщине принадлежит особая роль в распространении Православия: мать формирует духовное преобразование подрастающего поколения на семейном уровне.

В данной связи в 1875 г. на базе Русской духовной миссии в Токио была основана школа для женщин. Среди приоритетных дисциплин данного учебного заведения были: арифметика, основы Закона Божьего, история Японии, всемирная история, всеобщая география, русский, китайский и японский языки, а также каллиграфия и «Жития святых».

Подобного типа учебное заведение было открыто при Русской церкви в Хакодате. Целью создания подобных учебных заведений было просвещение женской части населения страны с последующей ориентацией на служение православной церкви, помощь в интеграции основ православной веры и культуры в японское общество. По окончании учебных заведений женщины имели возможность продолжить обучение в высших учебных заведениях на территории Российской империи. Позднее на базе Токийской школы была открыта иконописная мастерская, при которой работала и обучала учеников первая в Японии православная иконописица Ирина-Рин Ямасита, получившая, благодаря ходатайствам о. Николая, высококлассное образование на территории Российской империи, и по возвращении на родину прославившаяся написанием множества выдающихся икон.

Историография по данной проблеме весьма ограничена и лишь косвенно и фрагментарно освещает тему исследования. В большинстве своем она представлена исследованиями общего характера, посвященными истории Японской Православной Церкви, деятельности Русской Духовной миссии, миссионерскому подвигу святителя Николая Японского. К ним можно отнести работы Н. А. Сухановой, О. В. Шаталова, О.С. Макарова, Ясуо Усимаро. Среди исследований, непосредственно посвященных деятельности Русской Духовной миссии в культурной сфере, в том числе в области образования, следует выделить работы Л. В. Зениной, П. Драганова, М. В. Успенского, Мититака.

Источниковая база нашей работы включает в себя материалы личного происхождения, в частности, дневники и письма св. Николая Японского. Важными для исследования являются также материалы об образовательной деятельности Русской Духовной миссии, публиковавшиеся на страницах периодических изданий (в частности, Иркутских и Владимирских Епархиальных ведомостей) в виде систематических отчетов. Большую ценность имеют записки Марии Александровны Черкасской, учительницы женской школы при Русской Духовной миссии, опубликованные на страницах журнала «Миссионер». Имеющаяся источниковая база позволяет обстоятельно изучить рассматриваемую проблему.

Научная новизна работы заключается в попытке всестороннего изучения деятельности Русской Духовной миссии в сфере просвещения, на примере женских учебных заведений, через призму роли женщин в распространении Православия в Японии в эпоху Мэйдзи.

По результатам исследования можно сделать вывод, что женские школы при Русской Духовной миссии стали инновационными в своем роде, поскольку для консервативного японского общества развитие сектора женского образования не было приоритетным. Феномен возникновения подобных учебных заведений соответствовал тенденциям вестернизации эпохи Мэйдзи. Создание подобных учебных заведений способствовало расширению числа православных христиан в Стране Восходящего солнца, увеличению числа образованного населения, интеграции русских культурных ценностей с последующим формированием позитивного имиджа русского народа и государства в японском обществе. Важнейшим результатом развития женского образования в Японии стало формирование местной иконописной школы, основательницей которой по праву можно считать Ирину-Рин Ямаситу, творчество которой известно далеко за пределами Японских островов. Все вышесказанное позволяет сделать вывод о том, что инновационный многогранный подход к методике миссионерской деятельности святителя Николая Японского способствовал не только религиозной переориентации части населения страны, но и оказал существенное влияние на развитие сферы образования и просвещение.

ПРОЦЕСИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТУРЕЧЧИНИ В ХХ СТ.: ОСНОВНІ ЕТАПИ

Боєр Єлизавета Олександрівна, студентка 4 курсу

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: доц. М.Ю. Онацький

Турецька Республіка – один із регіональних лідерів сучасного світу. Серед чинників, що впливають на міжнародний авторитет Туреччини, важливе значення мають успіхи в здійсненні економічних реформ.

У ХХ ст. серед країн мусульманського Сходу найбільш вдалим процес соціально-економічної модернізації виявився саме в Туреччині. Досвід ринкових перетворень, що проводились у Турецькій Республіці протягом ХХ ст., може бути ефективно використаний у наш час у багатьох країнах сучасного світу.

Мета роботи – дослідити основні етапи процесу соціально-економічної модернізації Туреччини в ХХ ст.

Дана тема знайшла відображення в працях Н. Кіреєва [1], Ю. Кудряшова [2], О. Мавріної [3], Т. Орлової [4] та ін.

Розпад Османської імперії та проголошення Республіки ознаменували новий етап в історії Туреччини. Починаючи з 1923 р., у країні було проголошено курс на побудову світської держави

європейського типу. Зазначений курс передбачав проведення широкої соціально-економічної модернізації.

У процесі реалізації цього стратегічного курсу можна виділити кілька етапів, що відрізнялися підходами до модернізації. Протягом першого етапу, що охоплював період з 1923 р. по 1929 р., було здійснено кроки, спрямовані на формування вітчизняного підприємницького корпусу. Приватному сектору надавалася значна державна підтримка. Була сформована відповідна нормативно-правова база. Втім, з початком Великої депресії економічна політика зазнала певних змін. Даний етап, який тривав до початку 1950-х років, характеризувався запровадженням жорстких механізмів державного регулювання економічних процесів. При цьому багато в чому використовувався радянський досвід побудови планової економіки. Активна участь держави в економічному житті країни (дане явище дістало назву «етатизм») у поєднанні з підтримкою приватного підприємництва дозволили забезпечити стійкі темпи економічного зростання в країні [1, с. 200].

Повоєнний період розвитку Турецької Республіки характеризувався широким і багатостороннім співробітництвом з країнами Західного світу. Туреччина була включена до плану Маршалла, доктрини Трумена, стала членом низки міжнародних організацій (ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку), МВФ, НАТО та ін.). Одним із наслідків активної співпраці країни на міжнародному рівні стало списання з Туреччини боргових зобов'язань часів Османської імперії, а також повернення всіх концесій, що належали Османській державі [1, с. 308–310; 4, с. 862].

Прихід у 1950 р. до влади в Туреччині Демократичної партії ознаменував собою початок чергового етапу соціально-економічної модернізації країни. Поступово країна відмовилась від одного з основних принципів етатизму – опори на власні сили і змінила своє ставлення щодо використання іноземного капіталу. Головна увага в економічній політиці стала приділятися залученню іноземного капіталу в різних формах, у тому числі у вигляді прямих іноземних інвестицій. Втім, лібералізація зовнішньоекономічної політики призвела до зростання рівня інфляції та збільшення державного боргу. Наслідком цього став дефолт 1958 року. Незважаючи на прийняту урядом стабілізаційну програму, запропоновану ОЕСР і МВФ, країні не вдалося подолати кризи та уникнути військового перевороту в травні 1960 року [1, с. 312–315].

Керівництво країни було змушено повернутися до державного регулювання економіки. В той же час, надавалася значна підтримка великому бізнесу. При цьому широко залучались іноземні інвестиції, а також використовувався закордонний досвід організації системи виробництва. Одним із позитивних наслідків економічної модернізації на

даному етапі стало підписання Анкарської угоди про асоціацію з ЄС (1963 р.) [2, с. 55].

Енергетична криза, що охопила світ у середині 1970-х рр., спричинила значне погіршення економічної ситуації в Туреччині. Водночас вона продемонструвала неспроможність стратегії імпортозаміщення, якої дотримувалось керівництво уряду республіки. Загострення економічної ситуації супроводжувалось також посиленням і радикалізацією ісламістських настроїв у суспільстві. Одним із негативних наслідків стало збільшення потоку трудових мігрантів до країн ЄЕС. З цього часу трудова міграція з Турецької Республіки перетворилася на стійке явище – турецькі мігранти працюють у багатьох країнах Європи, а їх грошові перекази на Батьківщину стали одним із основних джерел надходжень твердої валюти до Туреччини [5, с. 417].

Ані нова стратегія, ані ухвалення розробленого МВФ пакету стабілізаційних заходів не змогли зняти соціальної напруги. Наслідком цього стала гостра політична криза, яка завершилась військовим переворотом у вересні 1980 р.

Новий уряд на чолі з Т. Озалом, продовжив курс на економічну лібералізацію як стратегічну лінію модернізації. Лібералізація та приватизація торкнулися всіх галузей турецької економіки. В основу нової економічної політики були покладені принципи неолібералізму, що передбачали мінімізацію втручання держави в економічні процеси. Також було вирішено відмовитись від стратегії імпортозаміщення на користь експортоорієнтованої економічної моделі. Країна стала брати більш активну участь у міжнародних економічних проектах. Перехід до експортоорієнтованої моделі призвів до якісних змін у внутрішньому виробництві та сприяв підвищенню частки високотехнологічних галузей у структурі експорту та імпорту Туреччини. Суттєво зріс і обсяг іноземних інвестицій в економіку країни [3, с. 33].

Наведений матеріал дозволяє зробити наступні висновки.

В процесі соціально-економічних перетворень, які відбувались у Туреччині в ХХ ст., можна виділити кілька етапів, кожен з яких мав свої особливості. Процес модернізації в Туреччині виявився в цілому незавершеним, а кожен етап супроводжувався гострою економічною та суспільно-політичною кризою. Характерною рисою соціально-економічної модернізації республіки став етатизм.

Наслідком тривалої соціально-економічної модернізації стало те, що Туреччині вдалося перетворитися на одну з найбільш розвинених країн мусульманського світу. В той же час вона тісно пов'язана з європейським ринком і демонструє прагнення стати повноправним членом Євросоюзу. Проблема вступу країни до ЄС залишається відчутним чинником як зовнішньо-, так і внутрішньополітичного розвитку країни. Одним із негативних наслідків невдалих спроб Туреччини вступити до ЄС є

посилення впливу ісламістських настроїв у країні. Водночас на даному етапі турецьке керівництво навряд чи відмовиться від курсу на вестернізацію, що призвів до позитивних зрушень в економіці та створив країні позитивний імідж у світі.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Киреев Н.Г. История Турции XX век. – М.: ИВ РАН: Крафт+, 2007. – 608 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://studfiles.net/preview/1623699/>
2. Кудряшова Ю.С. Турция и Европейский союз: История, проблемы и перспективы взаимодействия – М.: Институт Ближнего Востока, 2010. – 364 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://book.iimes.su/wp-content/uploads/main/tur2010.pdf>
3. Мавріна О.С. Трансформаційні процеси політичної системи Туреччини на сучасному етапі // Суспільно-політичні трансформації в країнах Сходу на сучасному етапі: [Колективна монографія]. – К.: Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, 2012. – С. 31–46. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6589-9/978-966-02-6589-9.pdf>
4. Орлова Т.В. Сучасна політична історія країн світу – 2-е вид., доп. і переробл. – К.; Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2017. – 944 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Internet-7.CSLI-7/Downloads/OrlovaT_pdf_1.pdf
5. Sumru Altug, Alpay Filiztekin, Sevket Pamuk. Sources of long-term economic growth for Turkey, 1880-2005 // European Review of Economic History – Ankara: COPYRIGHT, 2008. – 520 p. [Electronic resource]. – URL: <https://ideas.repec.org/e/pfi3.html>

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТУРЕЧЧИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Валуйська Валерія Ігорівна, студентка 4 курсу

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: проф. В.М. Шамраєва

Пошук сучасними урядами шляхів вирішення основних проблем зовнішньої політики Туреччини є складним процесом, який потребує глибокого наукового аналізу. Туреччина стала світською державою, парламентською республікою, відбувся поворот до самостійного розвитку національного господарства. Особливою є і зовнішня політика Туреччини, зокрема роль ісламу у політичному житті Турецької Республіки.

Головна мета зовнішньої політики Туреччини – забезпечення сприятливих умов для реалізації національних інтересів Туреччини, забезпечення національної безпеки та добробуту народу.

Аналізуючи розвиток зовнішньої політики Туреччини у визначений темою період, було використано праці вітчизняних, турецьких та інших зарубіжних вчених, які вивчають питання, пов'язані з розвитком міжнародної діяльності Туреччини, а також історією цієї країни. Використано, зокрема, роботи таких дослідників, як А. Ахунов [1], О. Васильєв [2], Б. Поцхверія [3] та ін.

Турецька Республіка, будучи впливовою державою як у близькосхідному регіоні, так і на світовій арені в цілому, проводить передбачувану політику на євразійському континенті і за його межами.

Турецька дипломатія активно бере участь у вирішенні багатьох конфліктів і криз, просуває свої національні інтереси на світовій арені, що, безумовно, сприяє зміцненню престижу країни. Нині Туреччина все більше орієнтується на країни Близького Сходу. Туреччина – одна з небагатьох країн, що стабільно розвиваються в даному регіоні.

Політика Турецької Республіки сформувалася завдяки європейському напрямку міжнародної діяльності. Зовнішня політика Туреччини на Близькому Сході ґрунтувалася на декількох принципах, які дозволили їй зміцнити свої позиції і стати регіональною державою. Концепція зовнішньої політики Туреччини розроблена і успішно реалізується колишнім міністром закордонних справ, а нині прем'єр-міністром Ахметом Давутоглу. Зовнішньополітична стратегія Давутоглу є сукупністю взаємозв'язаних теоретичних і практичних принципів, спрямованих на збільшення ролі турецької держави на міжнародній арені, баланс між демократією і безпекою. Вони включають в себе політику балансування між свободою громадян і їх безпекою, розвиток багатовекторної зовнішньої політики і уникнення конфліктних ситуацій із країнами регіону [4, с. 9].

Туреччина позиціонує себе як еталон стабільної та розвинутої ісламської демократії, готова поділитися своїм досвідом з іншими країнами і підтримати їх на шляху демократизації. У рамках цієї моделі зовнішньої політики Туреччина почала активну діяльність із розвитку стосунків з арабськими країнами. У 2009 році було створено ради стратегічної співпраці з Іраком і Сирією, де країни на рівні кабінетів міністрів розглядають проблеми політичної, економічної і соціокультурної співпраці. Потім новий чотиристоронній формат стратегічного партнерства з Йорданією, Ліваном і Сирією, який був націлений на створення економічного інтеграційного осередку. Збільшення ролі політичного ісламу вплинуло на зміцнення зв'язків з ісламським арабським Сходом. Тверді позиції з міжнародних питань, впевнено озвучувані турецьким керівництвом із високих трибун, активна участь Туреччини в міжнародних організаціях, підтримка нових ініціатив та її посередництво у врегулюванні регіональних проблем підвищили авторитет Туреччини на міжнародній арені і зробили недозволеним ігнорування її участі в міжнародних процесах. Перетворивши зовнішню політику країни на основі своєї концепції, Давутоглу поступово змінював міжнародне становище Туреччини, прагнучи поставити її в один ряд з найбільшими світовими державами [1, с. 253; 3 с. 341].

Європейський Союз з самого зародження був основним зовнішньополітичним партнером, з яким Анкара активно розвивала

стосунки. Одним із головних зовнішньополітичних завдань політичної партії сучасної Туреччини було зближення з Європою [3, с. 340].

Однією з особливостей сучасної концепції зовнішньої політики Партії справедливості і розвитку є особливий статус стосунків з ісламськими державами. Туреччина набирає популярність у ісламському світі завдяки унікальній формі ісламської демократії.

З початком «Арабської весни» Партія справедливості і розвитку підтримала опозиційні сили і вітала боротьбу з диктаторськими режимами. Сталося фундаментальне зрушення в концепції зовнішньої політики Туреччини, а саме: Анкара відійшла від політики форсування і побачила можливість експорту турецької моделі демократії в післяреволюційні режими арабських країн. На тлі сирійської кризи роль Туреччини на Близькому Сході зростає, зміни в основних напрямках зовнішньої політики призводять до зміни фундаментальних процесів усередині держави, впливаючи тим самим на ефективність і стійкість політичної стратегії [2, с. 25].

Таким чином, зроблені наступні висновки. Туреччина почала позиціонувати себе як лідера, відповідального за будівництво нового стабільного і мирного Близького Сходу, де Анкара буде політичним і ідеологічним центром.

Розглядаючи особливості політичної стратегії Партії справедливості і розвитку, можна припустити, що Туреччина стала новим центром сили на Близькому Сході. Анкара спробує розробити оптимальну стратегію, яка дозволить їй зберегти поточні позиції на політичній арені. Також очікується загострення стосунків між Росією і Туреччиною, хоча конфліктний статус стосунків приносить великі збитки, і усім стає очевидним той факт, що у сучасному світі глобалізація примушує йти на компроміси заради добробуту народів і держав.

Партія справедливості і розвитку ставить своєю метою сформувати з Туреччини потужний і впливовий центр сили на Близькому Сході. Висловлювання керівництва партії про велику роль турецького суспільства в побудові миру і стабільності в регіоні, спроби створення інтеграційних проектів і стратегія з будівництва моста, що поєднує Захід і Схід, влилися в діяльність Реджепа Тайіпа Ердогана по створенню Альянсу цивілізацій ООН. Збільшення ролі політичного ісламу в стратегії партії націлене на зміцнення зв'язків з ісламським арабським Сходом.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Ахунов А.М., Ахмадуллин В.А., Бекин Р.И. Ислам в мировой политике в начале XXI века. – М.: МГИМО-Университет, 2016. – С. 253–267 [Електронний ресурс]. – Режим доступа: http://kpfu.ru/staff_files/F1145872955/Islam_v_mirovoj_politike_v_nachale_XXI_veka.pdf.

2. Васильев А.М., Петров Н.И. Рецепты Арабской весны. – М.: Алгоритм, 2012. – 29 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.litmir.me/br/?b=597002&p=1>
3. Поцхверия Б.М. Некоторые аспекты внешней политики Турции. – М.: ИИИиБВ. Вып. 9. Ближний Восток и современность, 2000. – С. 333–342 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://book.iimes.su/?p=1114>
4. Turkish Foreign Policy: from Status Quo to Soft Power // European Stability Initiative. 2009. – 9 р. [Electronic resource]. – URL: http://www.esiweb.org/pdf/esi_picture_story_-_turkish_foreign_policy_-_april_2009.pdf#page=5

КУЛЬТ БОГИНИ ІСІДИ У ДАВНЬОЄГИПЕТСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Карпюк Ірина Василівна, студентка 2 курсу

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

Науковий керівник: к.і.н., доц. О.В. Кожолянко

Пантеон єгипетських богів налічує понад сімсот божеств. Серед жіночих божеств провідне місце належить богині Ісіді. Культ Ісіді відігравав у єгипетському суспільстві важливу роль. Це підтверджується тим, що жінку-богиню зображували на рівні з чоловіками-богами.

Релігія та міф у Стародавньому Єгипті тісно переплітаються між собою, тому виявити що міф, а що вже релігія, досить-таки не просто. Не складають виняток і релігійно-міфологічні сюжети про Ісиду, які знайшли своє відображення не тільки у власне єгипетських джерелах, зокрема у «Книзі мертвих» (XV ст. до н.е), у Стелі Меттерніха (380-342 рр. до н.е.) та ін., але й у спогадах античних авторів, таких як Плутарх, Геродот, Діонісій Сицилійський та ін. Проте у творах античних авторів наявний суб'єктивізм, що проявився у відтворенні образу Ісіді на грецьку манеру та у перевтіленні єгипетської Ісіді у античну Деметру [5; 6]. Міфи античних авторів моментами різняться між собою, проте провідний мотив та ідея були збережені. Однак, варто зазначити, що саме ця джерелознавча база становить невід'ємну частину історично-наукового дослідження.

Висвітленню міфологічних образів, зокрема Ісіді, приділяли увагу чимало вчених (праці Я. Липинського, І. Рака, А. Самозванцева та ін.), які досліджували проблеми етимологічно-трактувального характеру. Зокрема, варто відзначити роботу Я. Ассмана, в якій викладений аналіз відомих нам міфів, порушені питання їх об'єктивності та наведені аргументи щодо сприйняття певних зображених подій як історичної дійсності. В цілому, історіографія і джерельна база дозволяють повною мірою проаналізувати образ богині Ісіді та її значення у повсякденному житті єгиптян.

Ісіда входила у Велику Дев'ятку богів – так звану Геліопольську Еннеаду і була донькою Нут та Геба – другої пари богів [7, с. 25]. Таку генезу описують міфи у будь-якій версії, однак справжнє теологічне походження тут відсутнє. Згідно з міфом, вона була дружиною свого брата Осіріса, їй належала найважливіша функція – спочатку захисниця померлих, а з поширенням культу її описують як богиню подружньої вірності, магії, любові та захисницю породіль [9]. Міфи про Ісіду тісно пов'язані з міфами про Осіріса та їхнього сина – Хора [4; 5; 9]. Головним чином, вперше складені античними авторами міфи мали на меті: по-перше, збереження пам'яті про богиню і передачу її нащадкам, а по-друге, щоб збагатити грецьку традицію, запозичуючи деякі сюжети з єгипетської.

Єгиптяни поважали свою богиню, оскільки вважали, що Ісіда та Осіріс навчили їх землеробству. Цей факт можна підтвердити даними із праці Діодора Сицилійського [5]. «Книга Мертвих» [11, с. 69] зберегла ці сказання у контексті релігійної обрядовості при ритуалі, що пов'язаний з культом родючості під час розливів Нілу. Отже, це джерело можна вважати цінною історичною пам'яткою, яка надає можливість вивчати релігійно-етнографічні особливості тогочасного суспільства. У всіх міфах про Ісіду простежуються елементи матріархату, які пов'язують з Ісідою. Я. Ассман наводить у своїй праці уривок із Текстів Саркофагів, який яскраво підтверджує цю думку: *«Я – Исида, наделенная «просветляющей силой», сияющая ярче, чем все боги»* [1, с. 202]. Її метою було народити спадкоємця і повернути собі владу, яку мав її вбитий чоловік, тому вона саджає на престол свого сина. Мотив вагітності Ісіди Хором стосується похоронних обрядів, які розкриваються у «Книзі мертвих». Водночас міфи демонструють нам елементи відносин у староегипетській родині.

Досі серед науковців не існує єдиної точки зору щодо художнього зображення Ісіди. Відповідно до однієї з версій, вона мала людську подобию жіночого тіла з крилами та тронем, розміщеним на голові. В іншій версії її зображують з рогами, між якими розміщений сонячний диск – так її ототожнюють з небесною богинею Хатхор, що стала дружиною Хора. Головною ознакою обох зображень є трон та сестри: *«На дуге систра, сверху, высекают кота [авт. – богиня Бастет] с человеческим лицом, а внизу, под тем, что сотрясается, в одном месте – лицо Исиды, в другом – лицо Нефтиды»* [4, с. 28]. Про різноманітність зображень богині свідчить широкий ареал поширення її культу серед населення Стародавнього та Античного світів. У сучасній історіографії наявне порівняння Ісіди з Марією Богородицею, яке обґрунтовує схожість певних фактів у двох різних релігіях, як приклад Непорочного зачаття [3, с. 144].

Таким чином, культ богині Ісіди займав чи не найважливіше місце у староегипетській політеїстичній релігії, в суспільстві богиню сприймали як певний ідеал жінки, на яку покладено тягар вірної вдови та турботливої матері, яка, заради збереження життя сина, відновлення справедливості та

помсти, наважилися на відчайдушні кроки. Дослідження в науці, присвячені вивченню питань про богиню, ще не знайшли свого логічного завершення, що й актуалізує досліджену нами проблему. Підсумовуючи вищесказане, необхідно відзначити, що міф – це основна інформація про вірування давніх єгиптян, яка потребує серйозного наукового дослідження. Все ж таки міфи містять чималу інформацію про етнографію Єгипту. Тематика джерел не лише дає нам уявлення про богиню, а й подає нам елементи обрядовості, висвітлює соціальні відносини між різними ланками староегипетської сім'ї.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Ассман Я. Египет: теология и благочестие ранней цивилизации / пер. с нем. Т. Баскаковой. – М.: Присцельс, 1999. – 368 с.
2. Бадж У. Египетская Книга мертвых / пер. с англ. С.В. Архиповой. – М.: Алтейа, 2003. – 415 с.
3. Гадалла М. Исида. Женщина-богиня. – Moustafa Gadalla, 2017. – 199 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: https://books.google.com.ua/books?id=6UQzDwAAQBAJ&pg=PA164&lpg=PA164&dq=%D0%B3%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%BB+%D0%B8%D1%81%D0%B8%D0%B4%D0%B0+%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D1%89%D0%B8%D0%BD%D0%B0+%D0%B1%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BD%D1%8F&source=bl&ots=030JgRlhrc&sig=mTjTym6a_yXZLRGKsP10W8DxH2U&hl=uk&sa=X&ved=0ahUKEwi08pfP-NrYAhXpO5oKHQJ4A5sQ6AEIRDAI#v=onepage&q&f=false
4. Геродот. Історія в дев'яти книгах / пер. А. Білецького. – К.: Наукова думка, 1993. – 576 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ae-lib.org.ua/texts/herodotus__historiae_2__ua.htm
5. Диодор Сицилийский. Историческая библиотека. Кн. 1 / пер. О.А. Васильевой // Труды кафедры истории древнего мира исторического ф-та МГУ им. М.В. Ломоносова. Вып. III. – М., 2000. – С. 106-123 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.egyptology.ru/antiq/diodor-leg.htm>
6. Евсений Кесарийский (Памфил). Жизнь блаженного василевса Константина. Кн. 4. – М., 1998. – С. 250-252 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.egyptology.ru/antiq/eusebius-log.htm>
7. Липинская Я., Марциняк М. Мифология Древнего Египта / пер. с пол. Э.Я. Гессен, О.И. Павловой. – М.: Искусство, 1983. – 223 с.
8. Мюллер М. Египетская мифология / пер. с англ. Г.В. Бажановой. – М.: Центрполиграф, 2007. – 335 с.
9. Плутарх. Моралии. Об Исиде и Осирисе / пер. Н.Н. Трухиной // Вестник древней истории. – 1977. – № 3. – С. 253-265; 1977. – № 4. – С. 229-249 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.egyptology.ru/antiq/DeIside.pdf>
10. Рак И.В. Мифы Древнего Египта. – СПб.: Петро-РИФ, 1993. – 270 с.
11. Самозванцев А.М. Мифология Востока. – М.: Алтейа, 2000. – 384 с.
12. Janusz Pysia. Idea zmartwych wstania w najstarszych religiach Bliskiego Wschodu [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://czasopisma.upjp2.edu.pl/tarnowskiestudiateologiczne/article/viewFile/1564/1575>

ФАРАХ ПЕХЛЕВІ: ВПЛИВ ШАХБАНУ НА ЗМІНУ СТАТУСУ ЖІНКИ В ІРАНЬСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ 60-х – 70-х РР. ХХ СТ.

Козорезова Юлія Олегівна, студентка 4 курсу

Жіноча доля в мусульманських країнах завжди була нелегкою. У 60-х – 70-х рр. XX ст. соціально-правовий статус, освітній і культурний розвиток, повсякденне життя іранських жінок зазнали значної трансформації під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів. Тегеран був одним із провідних освітньо-культурних центрів не лише на Близькому та Середньому Сході, але й у всьому світі. З приходом до влади шаха Мохаммеда Реза Пехлеві (1941-1979 рр.) настав період активізації жіноцтва в боротьбі за розширення своїх прав, подолання гендерної нерівності і створення «суспільства рівних можливостей». На активність саме цього напрямку реформ «білої революції» 1963-1978 рр. вплинула третя дружина шаха – шахбану Фарах Діба (Пехлеві), яка, хоча і мала азербайджанські корені, боролася за права всіх іранських жінок.

Історіографія даної проблеми є недостатньо вивченою. Брак фактографічного матеріалу, міждисциплінарного підходу і виважених оцінок спостерігається в дослідженнях пострадянських іраністів, до яких відносяться А. Євстратов [1], Ю. Федорова [2]. Однак деякі зарубіжні сходознавці приділяють увагу «жіночому питанню» в Ірані, зокрема Хамідей Седхі [8], Сара Шейбані [9] (Ісламська Республіка Іран), Вікторія Пензінер (США) [7] та ін.

Метою нашого дослідження є аналіз впливу Фарах Пехлеві на соціальний статус іранських жінок у 60-х – 70-х рр. XX ст.

Із кожним роком в ісламі посилюються тенденції до лібералізації та модернізації, виникають наполегливі заклики до переосмислення ісламського віровчення, особливо з боку мусульманських активісток, які прагнуть розширити права жінок. Проте незмінно наводяться численні факти дискримінації жінки-мусульманки як самотійної особистості, обмеження її соціальних і політичних прав. Причому це «придушення» може набувати різних форм, що проявляється у вимогах носіння хіджабу, труднощах здобуття освіти за обраною спеціальністю, проблемах працевлаштування тощо [9].

Історія взаємовідносин Мохаммеда Реза Пехлеві та Фарах Діби почалася в 1959 р., коли шах виявив бажання зустрітися в будівлі іранського посольства в Парижі з іранськими студентами, які навчалися там. Більшість із них отримували державну стипендію, тому монарху було цікаво, що являє собою «надія нації». Однією з представлених шахові студенток була Фарах Діба, яка вивчала архітектуру в Ecole Speciale d'Architecture. Шах зробив їй пропозицію одружитися практично відразу ж після першої зустрічі.

1960-ті – 1970-ті рр. XX ст. стали періодом найбільшої суспільно-політичної активності Фарах Пехлеві. Значних зусиль шахбану вживала задля покращення становища жінок у країні. «Всю свою силу, всю владу,

яку я мала, я, так чи інакше, вживала на потреби іранських жінок», – заявляла Її Величність пізніше. Іранки отримали рівні з чоловіками громадянські права, було скасовано більшість консервативних звичаїв, зокрема багатоженство. Жінки отримали можливість ставати суддями, обиратися до парламенту, займати вищі державні посади. Наприклад, за часів правління останніх монархів династії Пехлеві пост судді обіймала лауреат Нобелівської премії Ширін Ебаді. Особливо відомі заходи імператриці Фарах у галузі культури: всього нею було відкрито 24 освітніх, медичних і культурних установи [1].

У 1963 р., після початку «білої революції», проголошеної шахом, було змінене виборче законодавство, до Конституції внесені поправки стосовно електоральних прав жінок. 26 вересня 1963 р. вперше шість представниць прекрасної статі стали депутатами Національних зборів. Загалом політичну роль жіноцтва в Ірані можна оцінити на двох рівнях: пересічного населення та еліти. Основні форми політичної діяльності жіноцтва на рівні пересічного населення: участь у виборах, групах, асоціаціях і політичних партіях. Участь на рівні еліти оцінювалася, зокрема, діяльністю жінок в органах законодавчої і виконавчої влади, місцевого самоврядування [9].

Роль Фарах Пехлеві як домінуючого жіночого персонажу в іранській історії ХХ ст. була побудована шляхом фемінізації Ірану. Шахбану не ставила під сумнів те, що її роль як жінки була такою ж, як і будь-якої людини; вона оцінювала себе і свою діяльність з точки зору обов'язку «матері» Ірану. Особливості, що характеризували тогочасні жіночі рухи в Ірані, були продемонстровані в житті Фарах Пехлеві через її ставлення до захисту жіночих прав, здібностей і можливостей представниць прекрасної статі. Все це відбувалося у взаємодії з ідеологічною спадщиною феміністського руху на Заході [6, р. 70]. Так, була створена «Жіноча організація Ірану», кількість членів якої лише в Тегеранському відділенні становила майже 4 500 осіб [8, р. 160].

Важливим для іранських жінок було відкриття ринку праці. Жінки стали важливою складовою іранської економіки та сфери послуг: від фабрики до офісу та університету.

Реформи підштовхнули Іран до запозичення елементів західної культури і на побутовому рівні, що відобразилося в зміні одягу. Нова культура підкреслювала естетику та включала макіяж і міні-спідниці, інші елементи європейської моди. Втілення цієї адаптації західних стандартів виявлялося в конкурсі «Міс Іран», що проходив з 1965 до 1978 р. Шлюбний вік для жінок був підвищений з 15 до 18 років, хоча дівчата могли одружуватися з 13 років, за згодою батьків [4, р. 49-51].

В епоху «білої революції» жінки всіх соціальних груп відчули посилення своїх прав і свобод. Найбільше скористалося реформами в галузі освіти, культури, виборчого права жіноцтво нижчих і середніх

верств населення. Незважаючи на певні труднощі у досягненні гендерної рівності, їм було дозволено отримувати вищу освіту. Грамотність серед жінок також зросла за цей період з 8% у 1957 р. до 35% у 1977 р. [5, р. 19].

Таким чином, доречно відзначити історичне значення реформ «білої революції», особливо пов'язаних із боротьбою жінок за свої права. Фарах Пехлеві була основним ідеологом підвищення соціального статусу жінки, завдяки чаруючому впливу на шаха, власному бажанню та ідейним переконанням. На період 60-х – 70-х рр. ХХ ст. жінки Ірану стали повноправними громадянками, які здобули гідне місце в суспільстві поруч із чоловіками, проте всі ці досягнення зникли разом з «ісламською революцією» 1978-1979 рр. «залізного імама» аятоли Р.М. Хомейні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Евстратов А. Фарах Пехлеви. Изгнанная императрица Ирана / А. Евстратов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mesoeurasia.org/archives/12416>.
2. Федорова Ю.Е. «Женский вопрос» в исламе: дискурс о статусе женщины в современном исламском обществе / Ю.Е. Федорова // Философская мысль. – 2015. – № 10. – С. 102-128.
3. Bos van den M.E. Mystic Regimes: an Exploration of Comparative Social Development and Cultural Performance: the Sufi orders in the Pahlavi Dynasty and the Islamic Republic of Iran / van den Bos M.E. [Electronic resource]. – Mode of access: https://pure.uva.nl/ws/files/867655/47952_UBA002000165_05.pdf.
4. Brooks C.M. Moments of Strength: Iranian Women's Rights and the 1979 Revolution / Caroline M. Brooks // Honors Theses, 2008. – 292 p.
5. Camara A. de la. Women's Rights in Iran during the Years of the Shah, Ayatollah Khomeini and Khamenei / Andrea de la Camara. – Orlando: University of Central Florida, 2012. – 64 p.
6. Pakuz Ahu M.S. The Impact of Iranian Revolution on Women's lives: an Analysis through Selected Women's Memories / Ahu M.S. Pakuz // Program of Middle East Studies Supervisor / Ed. by Prof. Dr. Mustafa Şen. – 2007. – December. – 165 p.
7. Penziner V.L. Selective Omission: Inserting Farah Pahlavi and Jehan Sadat into the Women's Movements of Iran and Egypt / Victoria L. Penziner [Electronic resource]. – Mode of access: https://pdfsecret.com/download/selective-omission-inserting-farah-pahlavi-and-jehan-sadat-into_59f7656bd64ab20a751848f9_pdf.
8. Sedghi H. Women and Politics in Iran: Veiling, Unveiling and Reveiling / H. Sedghi. – Cambridge: Cambridge University Press, 2007. – 340 p.
9. Sheibani S. Historical Approach to the Role of Women in the Legislation of Iran: A Case Study on the Twenty-First Parliament Journal of History, Culture and Art Research / Sarah Sheibani, Jalalpou Shiva [Electronic resource]. – Mode of access: https://www.researchgate.net/publication/312544663_Historical_Approach_to_the_Role_of_Women_in_the_Legislation_of_Iran_A_Case_Study_on_the_Twenty-First_Parliament.

Ще з давніх часів у Китаї відносно жіноцтва існувало безліч дискримінаційних обмежень. Китайський соціум змушував жінок увесь час доводити, що вони можуть бути не лише покірними дружинами та домогосподарками, а й брати участь у політичних, соціальних та економічних справах держави нарівні з чоловіками.

У ракурсі гендерної історії вказана тема є актуальною, оскільки саме Цзян Цин (1914-1991), дружина «Великого керманіча» Мао Цзедуна (1893-1976), проявила весь потенціал амбіційності та цілеспрямованості для розвінчання стереотипу «неповноцінності жінок», будучи одним з очільників Великої пролетарської культурної революції (1966-1976). Цзян Цин, зі своїм гарним поетичним іменем, що в перекладі з китайської означає «Лазурова ріка», зайняла гідне місце серед китайських імператриць минулих століть. Такі риси характеру, як безжалісність, суворість і непохитність до своїх ворогів, ще раз довели, що вона здатна не лише словами, а й справами показати здатність жінки керувати величезною країною не гірше будь-якого чоловіка.

Тема дослідження, на жаль, недостатньо висвітлена в історіографії. Викликають інтерес результати досліджень американської журналістки Роксани Уітке («Товариш Цзян Цин») [1], яка піддає аналізу відносини Цзян Цин з її чоловіком Мао Цзедуном, друзями та колегами, проводить паралелі між особистими якостями «першої леді» та її вчинками. С.Л. Тихвинський («Китай: історія в обличчях і подіях») [2] робить акцент на подіях ранніх років життя Цзян Цин, які стали передумовами для формування сильної, вольової жінки зі сталеvim характером. Також автор дає поглиблену характеристику прояву індивідуальності Цзян Цин у політичному та культурному житті держави, особливо в роки «культурної революції». Подружнє життя Голови КПК і Цзян Цин детально висвітлює В.В. Петров («Дружини та жінки диктаторів») [3]. З його нарису ми дізнаємося про особисті подробиці побуту подружжя: якою господаркою була Цзян, як вона облаштовувала їхнє житло, які вимоги ставила до їжі та відпочинку.

Наше дослідження є спробою дати характеристику особистості Цзян Цин та її діям як «першої леді Китаю», з'ясувати характерні для неї політичні кроки, акцентувати на причинах, які спонукали її до жорстокої боротьби з опозиційними силами, що виступали проти Мао Цзедуна.

На час знайомства з Мао Цзедуном, тобто в 1938 р., Цзян Цин було 24 роки, в той час як йому – 45 років. Вона була ще зовсім молодою жінкою, яка мала великий нерозкритий потенціал і безліч амбіцій. До моменту зустрічі з Мао Цзедуном Цзян Цин мала за плечима багатий досвід театрального життя і дивовижних знайомств із високопоставленими

чиновниками. Ця жінка була дуже привабливою, завжди доглянутою, а після розмови з нею можна було зробити висновок про надзвичайний розум та освіченість. Мабуть, це все і привернуло увагу «Великого керманіча». Невдовзі після знайомства пара одружилася [4].

Прийнято вважати, що вони одружилися 19 листопада 1939 р., але в різних джерелах з'являються й інші дати. Цзян одразу після весілля постаралася перевершити попередніх жінок Мао в мистецтві облаштування домашнього вогнища. Незважаючи на те, що в помешканні не було ні водопроводу, ні електрики, печера перетворилася на затишне сімейне гніздо: земляні стіни облицювали камінням, підлогу вимостили цеглою. У дворі з'явився утрамбований майданчик, на який поставили стіл і кам'яні лавки. Дружина взяла на себе всі турботи про побут Мао.

Цзян Цин полюбляла фотографуватися, танцювала. Подорожуючи по Китаю, вона зупинялася в «сингунах» («шляхових палацах»). Там «перша леді» Піднебесної неодмінно починала всілякі реконструкції та перебудови. І при цьому вимагала, в основному, слідувати плану та її вказівкам, з поправкою на власні примхи: вона боялась шуму, протягу, світла [3, с. 149].

Цзян була досвідченою жінкою, і насамперед – актрисою. Вона завзято взялася за роль не просто дружини, а й друга, соратника Мао Цзедуна. Всюди стверджувала, що вона «інтуїтивно і відразу спіткала таємничий світ вождя». Ніяких претензій – лише турбота про вождя (Рис. 1). Стійко переносила негаразди. Народивши 1940 р. доньку, стала прекрасною матір'ю, присвятивши себе дому і вихованню маленької Чи На та синів Мао від попереднього шлюбу [1].



Рис. 1. Цзян Цин із Мао Цзедуном (1958 р.) [4].

Сам Мао говорив про свою дружину так: «Цзян Цин не тільки пристрасна жінка, але й акуратний секретар і господиня. Саме вона стежить за моїм здоров'ям, розпорядком дня, прийомом відвідувачів, одягом, харчуванням і прогулянками. Загалом, саме вона веде весь будинок» [5, с. 367].

За угодою при шлюбі, Цзян Цин пообіцяла не займатися політичним життям протягом 30 років, але звичайно ж, цього не сталося. Вона займала рядову посаду заступника завідуючого сектором літератури і мистецтва в ЦК і була, по суті, особистим секретарем Мао. Переписувала його папери і займалася дітьми. Ця жінка була напрочуд розумною та вміло володіла самоконтролем. Її ранні роки, дитинство та юність загартували «залізну леді», яка була готова на сильні вчинки.

Згодом Цзян уже готувалася до участі у партійному житті, якого, незважаючи на заборону Мао, вона прагнула. Хто б міг припустити, що через десяток років вона буде очолювати Велику пролетарську культурну революцію в Китаї? [3, с. 152-153]

У 1966 р., обіймаючи посаду міністра культури КНР, «перша леді Китаю» очолила Групу у справах культурної революції при ЦК КПК. Ефективність її діяльності визначали такі вольові якості, як вміння долати перешкоди і пристосовуватися до найбільш драматичних і небезпечних ситуацій. Вона бажала стати єдиною спадкоємницею Мао та наслідувати його «комуністичну імперію». Особливе місце в організації революції займала її ораторська майстерність: вона могла заохотити молодь до вступу в загони хунвейбінів, надати їм відповідну мотивацію, весь час дотримуючись образу ідеалу китайської жінки [2, с. 204].

У результаті дослідження нами зроблені висновки про те, що Цзян Цин, ставши «першою леді», тримала в своїх тендітних жіночих руках велику силу влади. Хто міг знати, що обіцянка собі досягти найвищих висот у житті стане вирішальною у формуванні загартованої, цілеспрямованої та впевненої особистості, що зможе внести свої зміни в історію великого Китаю. Ставши вмілою домогосподаркою, люблячою матір'ю, вона захопилася політичною діяльністю. А Велика пролетарська культурна революція в Китаї стала для Цзян Цин можливістю не лише реалізувати свій потенціал, але й довести всьому народові КНР на що здатна жінка. Будучи засудженою за жорстоку діяльність в часи «культурної революції», вона все ще залишалася сильною, стійкою та самовпевненою особистістю. На нашу думку, вона блискуче продемонструвала всю повноту та досконалість уявлень про «першу леді».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Уитке Р. Товарищ Цзян Цин / Роксана Уитке; [пер. с англ.]. Вып. 2. – М.: Прогресс, 1978. – 246 с.
2. Китай: история в лицах и событиях / Под общ. ред. С.Л. Тихвинского. – М.: ЭКСМО, 1991. – 398 с.
3. Петров В.В. Жены и женщины диктаторов / В.В. Петров. – М.: АСТ, 2006. – 320 с.
4. Цзян Цин: «Собака Великого керманича» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.softmixer.com/2012/10/blog-post_14.html.
5. Мусский И.А. 100 великих супружеских пар / И.А. Мусский. – М.: Вече, 2005. – 436 с.

МАЛОАЗІЙСЬКІ ПОЛІСИ В АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ СТРУКТУРІ ПОНТІЙСЬКОГО ЦАРСТВА

Протасова Альона Вікторівна, студентка 3 курсу

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Науковий керівник: к.і.н., доц. О. А. Ручинська

Понтійське царство – елліністична монархія, для якої був характерний синкретизм грецьких і східних рис в усіх сферах життєдіяльності держави. Не була виключенням і адміністративно-територіальна структура. Одним із результатів такого синкретизму стало те, що понтійські царі в своїй внутрішній і зовнішній політиці мали рахуватися з громадянськими колективами грецьких полісів Малої Азії, які були автономними адміністративно-територіальними одиницями у складі Понту.

Дослідження статусу малоазіатських полісів у складі Понтійського царства дозволить проаналізувати специфічні риси внутрішньої політики елліністичних царів.

Ядром Понтійського царства була Північна Каппадокія, яку в історіографії прийнято називати Понтійською, через географічну наближеність до Понту Евксинського. Територіальні межі держави з моменту заснування змінювалися нечасто. Лише за Мітрідата Євпатора були значно розширенні кордони монархії. Та на новопридбаних територіях проводилася полісна політика, яка відрізнялася від тієї, що існувала на малоазійських територіях. Саме тому, для кращого аналізу специфічних рис внутрішньої політики монархів об'єктом досліджень варто зробити саме поліси, що розташовувалися в Понтійській Каппадокії.

Хронологічно дослідження охоплює період всього існування Понтійського царства, а саме з 297 р. до н.е. – рік створення держави, до 63 р. до н.е. – рік смерті останнього незалежного від Риму понтійського царя Мітрідата VI Євпатора.

Основні джерела цього дослідження – нарративні, а саме праці античних авторів – Ксенофонта та Страбона. Особливо цінними є свідчення давньогрецького географа Страбона, який був родом з Амасії – давньої столиці понтійських царів. Також у дослідженні використовуються нумізматичні джерела, а саме – монети, які чеканили громадянські колективи малоазіатських полісів у період свого перебування в складі Понтійського царства.

Питання статусу малоазійських полісів у складі Понтійського царства досліджено в неповному обсязі, що пов'язано з орієнтацією істориків на політичну та військову історію держави. Серед дослідників, які частково вивчали це питання є: С. Ю. Саприкін, М. І. Максимова, І. С. Свенцицька, Є. О. Молев, О. Ю. Клімов, Дж. И. Хойт і Т. Рейнак.

У Понтійському царстві існували дві категорії міст, статус яких визначався волею царя – верховного власника землі: невеликі містечка, які не мали статусу поліса, не володіли сільськогосподарською хорою та підпорядковувалися царському стратегу; грецькі поліси (Фарнакія, Амасія, Синопа, Аміс і Комана Понтійська), які отримали від царя в якості «дару» обмежені автономні права, політію для громадян і невелику сільськогосподарську хору.

Для правильного уявлення відносин між полісом і царською владою в Понтійській державі велике значення має поліс, що утворився шляхом синойкізму Котіори та Керасунту – Фарнакія. В V–IV ст. до н.е. та пізніше вони були повноправними полісами з власною хорою [2, с. 114-116], але управлялися гармостами з Синопи в якості її апойкії. Після 183 р. до н.е., коли Фарнак I захопив Синопу, він переселив жителів Керасунта та Котіори в новозаснований поліс Фарнакію. При цьому вони втратили своє колишнє значення. В такий спосіб Фарнак зменшив територію Синопи, перетворивши її на царські володіння. В Амасії та Амісі ситуація була така ж сама – понтійські царі значно зменшували хору цих полісів.

Цікавим було положення Комани Понтійської у складі царства. За описом Страбона, це був типовий поліс. Комана мала священну ділянку богині Ма-Еннію та хору, яка управлялася храмово-громадянським колективом, хоча насправді вони належали головному жерцю-діюкету, який одночасно був правителем жителів священного центру та царським намісником округу Дазімонтіди [9, с. 531-532], до складу якого входив цей поліс. Його влада, надана царем, могла обмежувати полісне землеволодіння за прикладом інших намісників у нехрамових центрах Понтійської Каппадокії. Це означало, що навіть території храмових общин у результаті розцінювалися в якості царських, хоча й приписувалися полісу.

Ще одним способом, яким цар міг обмежити полісні території, було те, що у випадку смерті одного з громадян, який не залишив спадкоємців, його земельний наділ переходив не громадянському колективу, а царю. Але така політика викликала невдоволення полісів, тому Мітрідат Євпатор після свого приходу до влади видав закон, який в історіографії прийнято називати «Євпаторів закон про наслідування». Значення його зводилося до того, що тепер у випадку відсутності прямого спадкоємця по чоловічій лінії земельний наділ відходив не царю, або стратегу, а всьому громадянському колективу.

Період правління Мітрідата Євпатора ознаменувався тим, що мідні монети почали чеканити не тільки старі полісні центри – Аміс, Синопа та Амастрія, але також поліси, які цього не робили, та міста, котрі в принципі до того не мали полісного статусу – Фарнакія, Абонутейх, Амасія, Кабіра, Комана Понтійська, Ладіюкея, Газіура, Хабакта, Талаура та Пімоліза. Це

суттєво розширювало політичні прерогативи полісу в Понтійському царстві, що давало їм деякі права автономії та самоуправління.

Таким чином, Понтійське царство – типова держава елліністичного часу, яка навіть у своєму адміністративно-територіальному устрої поглинула риси, притаманні як грецькій, так і східній цивілізації. Підтвердження тому можна побачити уже в тому, що цар був верховним власником усієї землі, але одночасно існували поліси, які користувалися певною автономією. Представники династії Мітрідатів в основному залишали той адміністративно-територіальний устрій, що й існував на новопридбаних територіях, які до того входили до складу Перської держави Ахеменідів. Проте різницею між східним та елліністичним царством стало те, що царі повинні були рахуватися з полісами, їхнім уставом і правами. Царі династії Мітрідатів намагалися урізати їхню автономію, але повністю перетворити їх на звичайні міста не змогли. Мітрідат Євпатор, розуміючи всю значущість і силу полісів, послабив царський гніт над ними, надав права власної чеканки монет і розширив їхні території.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Климов О. Ю. Эллинистическое государство как пример квазифедеративного объединения // Мнемон. – 2008. – № 7. – С. 59-70.
2. Ксенофонт, Анабасис / Пер. М. И. Максимовой. – М.: Астрель, 2011. – 638 с.
3. Максимова М. И. Античные города Юго-Восточного Причерноморья. – М.: Изд-во АН СССР, 1956. – 472 с.
4. Молев Е. А. Властитель Понта. – Новгород: Изд-во Нижегородского ун-та, 1995. – 143 с.
5. Сапрыкин С. Ю. Понтийское царство: государство греков и варваров в Причерноморье. – М.: Наука, 1996. – 348 с.
6. Сапрыкин С. Ю. Структура земельных отношений в Понтийском царстве // Эллинизм: Восток и Запад. – М., 1992. – С. 85-114.
7. Свенцицкая И. С. Земельные владения эллинистических полисов в Малой Азии // Вестник древней истории. – 1960. – № 3. – С. 80-104.
8. Страбон. География в 17-ти книгах / Пер. Г. А. Стратановского. – М.: Наука, 1964. – 942 с.
9. Reinach Th. Mithridate Eupator, roi de Pont. – Paris: Libraire de firmin didot, 1890. – 495 p.
10. Hojte J. M. The Administrative Organization of the Pontic Kingdom // Black Sea Studies. – 2009. – № 9. – P. 95-107.

ВПЛИВ ЗАЦІКАВЛЕННОСТІ ПІВНІЧНОЮ КОРЕЄЮ НА ОБРАЗ КИТАЮ В СВІТОВИХ СМІ

Резніченко Г. І., Огієнко К. О.

Сучасне суспільство живе в інформаційному просторі, засоби масової інформації є найбільш ефективним інструментом формування, виразу та розповсюдження суспільної думки та стереотипного мислення, яке має безпосередній вплив на суспільну свідомість, конструюючи його в відповідності до певних ідеологічних установок [1,с.151].

Різноманітні сторони образу Китаю, які представлені у мас медійному просторі в першу чергу зумовлені характером геополітичної ситуації, яка складається в світі. Сам образ може змінюватися в залежності від країни.

Та іноді, деякі особливості образу однієї країни можуть складатися із новин зовсім про інші країни. Так, через зацікавленість світовими СМІ Північною Кореєю періодично з'являються новини про Китай і не завжди образ цієї країни у них відповідає побажанням діючого політичними строю. Одним із таких джерел стали інтерв'ю та книжки біженців із Північної Кореї.

Як відомо, Китай є однією з небагатьох країн, які мають дипломатичні стосунки із Північною Кореєю також ці країни пов'язує безпосереднє сусідство. Після завершення Корейської війни частина населення Північної Кореї вирішили стати біженцями, керуючись причинами політичного, ідеологічного, релігійного чи економічного характеру. Після голоду 90-х років біженців стало лише більше. Найпоширеніший шляхом для втечі із Північної Кореї є через кордон із Китаєм, а потім у іншу країну (Китай відмовляється надавати притулок таким громадянам). У часи правління Кім Ір Сена втеча до Китаю вважалася тяжким злочином. Ближче до кінця 90-х ситуація почала змінюватися. Люди, яких затримували при нелегальному перетині кордону, спочатку проходили фільтрацію, у ході якої з них намагалися вибити признання у співпраці з іноземцями. Більшість опинялася у таборах для тих, хто скоїв легке правопорушення. У найгіршому випадку вони могли опинитися за ґратами (на строк від одного до трьох років)[2].

У КНР знаходиться приблизно 20000-30000 північнокорейських біженців. Серед біженців переважають жінки, які становлять три чверті від їх загального числа. Основними районами розселення є села етнічних корейців КНР, причому чим вище відсоток корейського населення в тому чи іншому населеному пункті, тим більше там і частка біженців. Оскільки серед втікачів переважають жінки, то не дивно, що значна їх частина після прибуття в Китай одружується з місцевими жителями. У більшості випадків такий шлюб укладається за участю пов'язаних з організованою злочинністю місцевих посередників, яких часто називають "торговці людьми". У деяких випадках посередники через родичів встановлюють контакт з дівчиною і її сім'єю ще в той час, коли та знаходиться в Північній Кореї. Після цього посередники організовують доставку потенційної нареченої до кордону і подорож по китайській території. У таких випадках мова йде про цілком добровільне рішення, хоча і продиктованому тяжким

економічним становищем сім'ї. Найчастіше, однак, біженки потрапляють в руки шлюбних посередників і їх партнерів-бандитів вже в Китаї, після переходу кордону. Часом жінки йдуть на такий контакт цілком добровільно і навіть самі активно шукають його, адже для біженки можливості працевлаштування дуже обмежені, і шлюб є чи не найбільш надійним способом знайти кошти для існування. Посередники продають свій "товар" в дружини місцевим жителям. Ціни, що згадуються в опублікованих матеріалах, коливаються в досить широкому діапазоні - між 1 і 10 тисячами юанів, але здається, що найбільш типова ціна жінки 20-29 років - 3-4 тисячі юанів (400-600 доларів). Сума ця виплачується після отримання "товару" і цілком надходить у розпорядження посередників. Відбувається це навіть в тих випадках, коли майбутня наречена і її сім'я самі виявили згоду на таку угоду - інтерес північнокорейської сім'ї полягає в тому, що таким чином дочка рятується від загрози голодної смерті, а вдома стає одним ротом менше. Зрозуміло, китайською владою такі шлюби не визнаються, адже нелегально перебуває на території КНР корейка не може зареєструвати шлюб з громадянином КНР офіційно. Тому з юридичної точки зору мова йде про просте співжиття, в кращому випадку - скріпленому якимись традиційними весільними обрядами і, таким чином, цілком легітимному для односельчан, але не для державних установ. Позначається це і на юридичному становищі дітей, яких, як правило, взагалі не можна формально зареєструвати - з усіма витікаючими з цього наслідками[2].

Як видно з численних інтерв'ю, дуже часто біженки задоволені своїми новими чоловіками, говорять про них з теплотою і вдячністю, і часом висловлюють бажання залишатися з ними до кінця днів своїх. У пресі неодноразово описувалися випадки, коли депортовані назад в КНДР жінки знову - і часто з чималим ризиком - перетинали кордон і поверталися до своїх чоловіків. З іншого боку, багато хто з проданих жінок виявляються в повній залежності від п'яниць або гравців, які часто їх б'ють і докоряють кожним шматком хліба.

Але, такі новини тим чи іншим шляхом, впливають на репутацію Китаю та демонструють справжнє життя бідних прошарків суспільства в провінціях, які заходяться на відстані від великих міст і вступають у дисонанс із звичною картинкою розвинутих міст та економічного благополуччя.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Данилова А.А. манипулирование словом в средствах массовой информации. М., 2009, 230
2. <http://www.alpary.net/china-4.html>

ТУРЕЦЬКА РЕСПУБЛІКА: ФАКТОРИ РЕГІОНАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА

Супрун Юлія Олександрівна, студентка 4 курсу

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: доц. М.Ю. Онацький

Серед країн ісламського світу, які відіграють помітну роль на міжнародній арені, особливе місце займає Туреччина. Наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр. країна поступово перетворилася на одного з регіональних лідерів, від позиції якого багато в чому залежить ситуація як на Близькому Сході, так і на пострадянському просторі. З огляду на це, актуального значення набуває вивчення причин, що сприяли перетворенню Турецької Республіки на регіональну державу.

Мета дослідження – проаналізувати вплив основних факторів на процес перетворення Туреччини на регіонального лідера.

Завершення «холодної війни» та крах біполярної системи світу відкрив нову сторінку в історії розвитку міжнародних відносин. Перехід до багатополарності сприяв зростанню ролі регіональних лідерів. Багато в чому цей процес був безпосередньо пов'язаний із розпадом СРСР, який призвів до виникнення своєрідного геополітичного вакууму в Євразії. В цих умовах унікальний шанс перетворитися на регіонального лідера з'явився в Туреччині. Скориставшись зміною геополітичної ситуації, Турецька Республіка, спираючись на свої етнокультурні та історичні зв'язки, що здавна існували в неї з державами Кавказу та Центральної Азії, намагається зміцнити та розширити сферу свого впливу в регіоні [2, с. 159].

З-поміж чинників, які відіграли суттєву роль у становленні Туреччини як регіональної держави, одним із найважливіших є геостратегічне положення, яке займає країна. Саме через територію Туреччини проходить найкоротший шлях з Європи до Азії. Вигідне географічне розташування дає змогу країні широко використовувати свої транзитні можливості. Роль цього фактора суттєво зросла наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр., коли постало питання про формування нових альтернативних маршрутів транспортування стратегічно важливих для Європи енергоносіїв з басейну Каспійського моря.

Стабільна політична ситуація в Туреччині, її географічна близькість до Європейського континенту, а також активне співробітництво з країнами ЄС створили на початку XXI ст. сприятливі умови для реалізації в Закавказзі масштабних інвестиційних проектів у транспортній та енергетичній галузях. Зокрема, було збудовано та введено в експлуатацію нафтопровід Баку – Тбілісі – Джейхан (найбільший на Близькому Сході за своєю пропускною спроможністю), газопровід Баку – Тбілісі – Ерзерум,

Трансанатолійський газопровід (TANAP), що має стати частиною Трансадріатичного газопроводу (TAP), за яким буде відбуватися постачання природного газу до Італії. При цьому ключова роль відводиться саме Турецькій Республіці, адже значна частина маршрутів вказаних нафто- та газопроводів проходить саме по турецькій території. Наслідком реалізації зазначених проєктів стало перетворення Туреччини на країну, через територію якої відбувається основна частина транзиту енергоносіїв до Південної Європи, що об'єктивно призводить до посилення як економічних, так і політичних позицій Турецької Республіки в регіоні [3].

Важливим чинником регіонального впливу країни виступає рівень її економічного розвитку. Серед країн ісламського світу саме економіка Туреччини є найбільш потужною, а процес соціально-економічної модернізації, який було здійснено в країні, вважається найбільш успішним [4, с. 185–186]. Економічна модель, запропонована Туреччиною, багато в чому є привабливою для інших мусульманських країн, в першу чергу, для тюркомовних республік Центральної Азії та Закавказзя, які отримали незалежність після розпаду СРСР.

Слід однак визнати, що Туреччині в цілому не вдалося вибудувати однаково успішні двосторонні відносини з усіма тюркомовними республіками колишнього СРСР. Найбільш активним є економічне співробітництво з Азербайджаном. Наслідком активної економічної співпраці обох країн стала реалізація низки взаємовигідних масштабних економічних проєктів (передусім, в енергетичній галузі). Активним є і політичне співробітництво. Зокрема, Турецька Республіка підтримує Азербайджан у його протистоянні з Вірменією за Нагірний Карабах. Інтенсивною є й економічна співпраця Туреччини з Туркменістаном. Про це свідчить, зокрема, той факт, що в Туркменістані працює близько 600 турецьких компаній, обсяг інвестицій яких в економіку країни складає близько 50 млрд. дол. Менш інтенсивними є стосунки з Казахстаном і Киргизстаном. Відносини ж з Узбекистаном взагалі залишались досить напруженими. Таким чином, економічні та політичні відносини щонайменше з трьома пострадянськими республіками Центральної Азії потребують значної активізації [5].

В той же час для Туреччини розширення присутності в центральноазіатському регіоні має особливе значення. Така увага багато в чому пояснюється тим, що Турецька Республіка традиційно позиціонує себе в якості лідера серед держав, населення яких спілкується на мовах, споріднених із турецькою. До таких країн належать всі мусульманські республіки колишнього СРСР, за винятком Таджикистану. Суттєвим є авторитет Туреччини й серед уйгурів, які складають більшість населення Сінцзян-Уйгурського Автономного району КНР. Таким чином, Туреччина буде намагатися розширювати сферу свого впливу саме в цьому напрямку.

Суттєвим фактором регіонального лідерства виступає також демографічний потенціал Турецької Республіки. Чисельність населення країни складає понад 80 млн. осіб і продовжує постійно зростати. Це приблизно дорівнює кількості населення в усіх країнах Закавказзя та Центральної Азії, разом узятих.

Таким чином, посиленню геополітичної ролі Туреччини та перетворенню її на регіонального лідера сприяв ряд чинників, серед яких – вигідне геостратегічне розташування, економічні успіхи Турецької Республіки, особливості історичного та політичного розвитку країни та регіону, демографічний потенціал Туреччини.

Перетворення Туреччини на регіональну державу багато в чому стало можливим завдяки зміні геополітичного ландшафту, що відбулася наприкінці 1980-х – на початку 1990-х рр. і була пов'язана з розпадом СРСР. Це дало змогу Туреччині розширювати сферу свого впливу саме в напрямку Закавказзя та Центральної Азії. Не в останню чергу цьому сприяє той факт, що переважна більшість мусульманського населення нових незалежних держав є близькими корінному населенню Туреччини в етнокультурному, конфесійному та мовному відношенні.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы. – М.: Международные отношения, 1999. – 256 с.
2. Габер Е. Политика Турции на Кавказе и в Центральной Азии в постсоветский период // Центральная Азия и Кавказ. – 2011. – Т. 14. – Вып. 3. – С. 159–170.
3. Манафова А.Д. О развитии нефтегазовой отрасли стран Ближнего и Среднего Востока: июль 2016 г. // Институт Ближнего Востока. – 2016. – 29 августа [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/?p=29690>
4. Мощенко О.М. Пріоритетні напрямки зовнішньої політики Туреччини у Близькосхідному регіоні / О.М. Мощенко // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 4 (29). – С. 183–192 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/24-1446039182.pdf>
5. Стародубцев И.И. Турецкая мягкая сила и Центральная Азия // Институт Ближнего Востока. – 2016. – 15 июня [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.iimes.ru/?p=28700>

КОНЦЕПЦІЯ «ОСВІТА ПРОТЯГОМ ЖИТТЯ» ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ В ЯПОНІЇ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

Сухарська Аліна Владиславівна, студентка 3 курсу

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: к.і.н., доц. О.І. Тумаков

Концепція «освіта протягом всього життя» («livelong learning») займає провідне місце в економіці, адже від неї залежить кількість цінних робочих кадрів і підвищення їх кваліфікації. В Японії дана концепція в

суспільстві не розповсюджена, тому була введена в рамках так званої «Третьої реформи освіти», яка продовжується більше 20-ти років.

У даній роботі охарактеризована концепція «livelong learning» саме в японських реаліях і з'ясовані проблеми її реалізації.

Концепція «освіта протягом всього життя» («livelong learning») передбачає здобуття нових знань і навичок шляхом цілеспрямованого навчання в освітніх закладах, а також набуття їх будь-якими іншими способами. В європейських країнах «livelong learning» обговорюють поруч із економічними цілями [2], тоді як в Японії дане поняття рідко вживається в цьому контексті. Передусім, «livelong learning» для японського суспільства – це набуття знань і навичок саме шляхом досвіду, тобто без цілеспрямованого навчання. Частиною «livelong learning» вважається «кокого», або «душа», «душевні потреби», про яку далі піде мова. Формальна освіта в навчальних закладах та освіта на рівні підприємств в це поняття не входять. В японському суспільстві виникали питання щодо уточнення даного визначення, адже, за його формулюванням, навчанням можна назвати будь-яке заняття людини, навіть прогулянку. Проте, відкинувши фразу «без цілеспрямованого навчання», це поняття збігалось зі звичайною освітою в навчальних закладах, в рамках яких могли проводитись і заняття для саморозвитку, тобто для «кокого», до якого прирівнювалось «навчання протягом життя». Такі розбіжності в визначеннях концепції «livelong learning» характерні саме для японського суспільства.

Головною причиною, яка спонукала введення «livelong learning», є необхідність проведення гнучкої політики в галузі освіти, яка б своєчасно відповідала потребам промисловості та запитам суспільства в зв'язку з глобалізацією та інтернаціоналізацією. За даними «Світового рейтингу університетів» [3], позиції японських університетів із кожним роком падають, що свідчить про зниження якості викладання та їх відставання від університетів США та європейських країн. Це зумовлено багатьма чинниками, серед яких порівняно невелика кількість університетів, перебудованих на сучасні потреби ІТ-орієнтованого суспільства (загалом це старі університети з потужною науковою базою та стабільним державним фінансуванням, адже в них сконцентровано більшість державних фінансів).

Японська влада своєчасно передбачила майбутні економічні проблеми, які можуть виникнути, та почала впроваджувати «освіту протягом всього життя» своїми силами.

Особливостями специфічного японського підходу до концепції є [2]:

1. Некономічний спосіб «освіта протягом всього життя». Для японського суспільства «livelong learning» – це, насамперед, проведення культурних чи спортивних заходів, здобуття нових знань для забезпечення інтелектуальної цікавості, а не для забезпечення економічних вигод. В

японському суспільстві завжди існувало поняття «душа», або «kokoro» («心»). Кожен індивід може розвивати та удосконалювати свою «kokoro» завдяки заняттям каліграфією, музикою і т.д., таким чином, здобуваючи нові знання для забезпечення індивідуальної інтелектуальної цікавості. В суспільстві не прийнято збагачувати «kokoro» заради економічних вигод, що стало однією з головних причин звернення уваги уряду на цю проблему.

2. «Освіта протягом всього життя» як «споживання», а не «інвестиція». Через вищезазначену систему цінностей «kokoro» здобуті знання часто не використовуються для подальшої роботи, тобто суб'єкт бачить освіту як кінцеву мету, а не інструмент до неї.

Однією з перепон введення «livelong learning» є система пожиттєвого найму на роботу, яка з початку XXI ст. вичерпує свої можливості. Їй на зміну поступово приходить робота за контрактом, проте пережитки ще залишилися через особливості японського менталітету та своєрідні відносини «старший – молодший» на підприємствах.

Негативне ставлення роботодавців до тих, хто не знайшов роботу відразу після закінчення вищого навчального закладу, також є одним із причин гальмування проведення «освіти протягом всього життя», тобто будь-який інтервал між закінченням вищого навчального закладу та роботою є серйозною перепорою для подальшого працевлаштування. Тому абітурієнти вимушені слідувати цій системі, виходячи з вимог існуючого ринку праці. Через це спостерігається надмірна орієнтованість на престижні університети. В рамках ще не віджилого себе пожиттєвого найму робітників, роботодавцям важливо відібрати висококваліфікованого працівника, якого не треба довго навчати. З 2000-х років японський уряд направляє більшість ресурсів у кілька обраних ним вищих навчальних закладів, тим самим надмірно фінансуючи їх. Саме в таких закладах (Токійський університет, університет Кіото, університет Тохоку та ін.) існує потужна науково-дослідна база, і, відповідно, якість навчання на вищому рівні. Випускникам таких університетів простіше отримати високооплачувану роботу. Але дана концентрація коштів у невеликій кількості закладів у майбутньому може призвести до збільшення розривів між ними, що не стимулюватиме підвищення середнього рівня досліджень.

Ще однією перепорою на шляху до введення «livelong learning» є те, що державою фінансово не підтримуються особи, які вирішили підвищити свою кваліфікацію чи отримати ще одну освіту. Їх зарплата все ще залежить від стажу, який після звільнення може анулюватися, і після отримання освіти робітник вимушений розпочати свою кар'єру з низів. Саме тому в Японії досить низький показник повторного отримання освіти, порівняно з країнами Європи [1].

Таким чином, реалізація концепції «освіта протягом всього життя» в умовах пожиттєвого найму на роботу не виглядає можливою. Зміни в фінансуванні, системі оцінювання чи в методології навчання є

поверхневими і не зможуть переформатувати весь ринок праці. Тобто корінних змін у системі ринку праці проведено не було, що ставить під сумнів можливі успіхи в проведенні реформи. Про це свідчить сам факт втілення концепції «згори», а не суспільством, яке не встигає змінюватися під вимоги глобалізації. Також про неготовність суспільства свідчить сильна віра в «кокого», де «навчання протягом життя» не є внеском в економічне майбутнє та не вважається важливим. Проте відбуваються суттєві зрушення в даній ситуації: робота за контрактом охоплює все більшу кількість працездатного населення, яка в майбутньому може стимулювати «livelong learning», що, в свою чергу, забезпечить гнучкість та швидку пристосовуваність до нових умов і запитів ринку праці.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Белов А.В., Золотов А.В. Экономические аспекты деятельности университетов в Японии // Вопросы образования. 2014. № 3. С. 30-53.
2. Okamoto K. Education of the Rising Sun 21: An Introduction to Education in Japan. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED459513.pdf> (дата звернення: 13.02.2018).
3. The Times Higher Education. URL: <https://www.timeshighereducation.com/> (дата звернення: 12.02.2018).

ЖІНОЦТВО ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЕКТУ «СУСПІЛЬСТВА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ» (XX – ПОЧАТОК XXI СТ.)

Фатєєва Ганна Олександрівна, студентка 4 курсу

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к.і.н., доц. Ямпольська Л.М.

Проблема гендерної нерівності в ісламських суспільствах із чітко вираженими маскулініними характеристиками і доволі специфічним становищем жіноцтва завжди привертала увагу багатьох дослідників історії повсякденності, гендерної історії й визначалася суспільною та науковою актуальністю.

Як відомо, ще в період існування Османської імперії жінка вважалася невилною людиною, по суті домашньою рабинею. Спочатку її права обмежували батьки, які вирішували, з ким донька візьме шлюб. Під час перебування у шлюбних відносинах чоловік тримав дружину під своєю владою, у покорі до родичів чоловічої статі і жінок, більш поважних за віком. Жінки не мали політичних прав, а лише виконували роль матері і берегині сімейного вогнища. У винятковому становищі знаходилися султанші (період «жіночого султанату» в історії Османської імперії (1550–1656), які дійсно могли тримати владу в своїх руках.

Метою даної доповіді є виявлення основних тенденцій побудови «суспільства рівних можливостей» у Турецькій Республіці в ХХ – на початку ХХІ ст.

Докорінні зміни у становищі представниць прекрасної статі відбулися лише з приходом до влади Мустафи Кемалю (Ататюрка) і встановлення Турецької Республіки (1923). Саме М. Кемаль проголосив рівність прав жінок і чоловіків, за винятком несення державної служби [3, с. 147]. У середині 1920-х рр. було прийнято новий цивільний кодекс, який забороняв полігамію, було узаконено порядок шлюбно-розлучного процесу.

Слід зауважити, що саме завдяки впливу М. Кемалю жінки були допущені до навчання на комерційні факультети вищих навчальних закладів ще в часи Першої світової війни. А в 1920-х рр. вони з'явилися і в аудиторіях гуманітарного факультету Стамбульського університету [2, с. 186]. Також жінкам надавалося виборче право, проводилася ліквідація неписьменності.

Аналізуючи реалії другої половини ХХ ст. і сучасного періоду, слід зазначити, що тенденції гендерної нерівності, безперечно, зберігаються в турецькому соціумі. У сфері економіки слід вказати на фактичну відсутність жінок на керівних посадах високого рівня та низькі показники на професійних і технічних посадах. Близько 40% жінок отримують меншу заробітну плату, в порівнянні з чоловіками, на однакових посадах. Найбільший розрив спостерігається в політичній сфері. Жінки фактично були відсутні на посадах міністрів, в апаратах міністерств, майже не очолювали керівні посади в державі (лише одна жінка мала посаду прем'єр-міністра Турецької Республіки у 1993–1996 рр. – Тансу Пенбе Чіллер). На сьогоднішній день у парламенті Туреччини жінки отримали 79 мандатів, що становить 14,4% від загального складу депутатського корпусу (548 місць). У листопаді 2014 р. президент Туреччини Реджеп Таїп Ердоган на міжнародному зібранні, присвяченому правам і свободам жінок, заявив, що жінка не може бути рівною чоловікові, оскільки це «суперечить її природі».

Проте необхідно виокремити і той факт, що справжня жінка, берегиня роду, а особливо та, яка змогла народити спадкоємця, користувалася великою повагою в турецькому суспільстві в усі часи.

Звичайно, певний відбиток на сучасній гендерній палітрі турецького соціуму залишили традиції минулого Османської імперії. Наприклад, і зараз турецькі чоловіки дуже ревно ставляться до своєї власності, вважаючи її складовою й своїх дружин. На даний час, займаючи однакове становище в суспільстві, отримуючи еквівалентну заробітну плату, чоловік за своїм соціальним статусом все рівно залишається вищим від жінки. Ніхто не має права в Туреччині питати чоловіка про те, як почувається його дружина, навіть якщо це хороший друг сім'ї.

У повсякденному житті жінка не може навіть сідати поруч з іншим чоловіком в кав'ярні, ресторані, і сам чоловік ніколи не підійде до незнайомої або навіть до знайомої жінки, знаючи, що вона заміжня. За невинний танець із чужим чоловіком жінка може дорого поплатитися. У турецьких селах до цього часу існує поділ будинку на дві частини: чоловічу й жіночу. Жінка не може з'являтися без дозволу в чоловічій половині. Іноді жінки не можуть виходити навіть за межі свого села, тільки як у постійному супроводі чоловіка зі своєї родини [1, с. 37]. Незважаючи на те, що у сучасному побуті жінки стали одягатися більш вільно й сучасно, вони не можуть собі дозволити надто оголювати своє тіло і вільно розмовляти з чоловіками.

Юні дівчата з сучасних турецьких родин, особливо в межах столичних регіонів ведуть себе досить розкуто і часто стають об'єктом неприємних розмов, їх вважають «доступними жінками». Будь-який чоловік може підійти до них, але через те, що невітні розмови поширюються дуже швидко, такі дівчата можуть залишитися незаміжніми. Добре вихована дівчина може познайомитися з симпатичним молодим чоловіком лише через своїх батьків.

Отже, на сучасному етапі загальної демократизації Турецької Республіки у становищі жіноцтва й створенні «суспільства рівних можливостей» можна виокремити наступні тенденції. По-перше, в плані участі в суспільно-політичному та економічному житті держави вони мають доволі широкі права, проте тільки в порівнянні з минулими століттями. По-друге, європеїзовані жінки мають право навчатися і працювати, без відчутної дискримінації за гендерним принципом. Однак особливості менталітету і шанобливе ставлення до традицій все рівно «звужують» їхні права, особливо в невеликих населених пунктах і сільській місцевості.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Дуднік О.Я. Туреччина / О.Я. Дуднік, І.Ф. Черніков // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наукова думка, 2013. – Т. 10 : Т – Я. – 784 с.
2. Андерсон Перри. После Кемаля: от Кемаля к Озала / Перри Андерсон // Воронежское востоковедение: [Сб. статей]. – Вып. 1. – Воронеж: Изд. дом ВГУ, 2016. – С. 185-196.
3. Фрили Дж. Тайны османского двора. Частная жизнь султанов / Джон Фрили; пер. с англ. И.С. Соколова. – Смоленск: Русич, 2004. – 400 с.

МИСТЕЦТВО НОГАКУ: ВІЗУАЛЬНІ, РИТУАЛЬНІ ТА КОМУНІКАТИВНІ АСПЕКТИ

*Рибалко Світлана Борисівна, доктор мистецтвознавства, професор
Харківська державна академія культури*

Театр Но (або Ногаку) вважається одним із найдавніших у світі. Як мистецьки осмислена форма він веде родовід від XIV ст. Унікальність цієї ситуації викликає інтерес науковців різних галузей гуманітаристики. У загальному науковому доробку західних фахівців – переклади п'єс Но, фундаментальні наративи про еволюцію та особливості будови вистави, докладні словники-довідники, що охоплюють усе розмаїття термінології, пов'язаної з цією театральною традицією. Серед них – праці таких сходовознавців, як Н. Анаріна [1-2], Е. Ернст [3], С. Лейтер [5], Р. Тайлер [6], Е. Фенелоза [4] та ін. Разом із тим, зважаючи на те, що тривалий розвиток цього театру і високий суспільний статус зумовили його величезний вплив на різноманітні види культурної та мистецької діяльності, постає очевидна необхідність комплексного вивчення Но. Запропонована доповідь є спробою окреслити можливі напрями вивчення Но в мистецькому та соціокультурному контекстах.

Отже, залишаючи поза межами нашої розвідки широко висвітлені у спеціальній літературі питання історії, драматургії та виконавської майстерності, зосередимо увагу на наступних аспектах.

Візуальна складова. Не буде перебільшенням твердження, що в мистецтві Ногаку костюм, маска та віяло є чимось значно більшим, ніж реквізит. Маска, що відповідає амплуа, відіграє важливу роль у творенні образу на сцені. Точно розраховані рухи та повороти голови виконавця зумовлюють зміни світла та тіні, що створює містичне враження.

Культ маски позначився й на акторській грі, оскільки виконавцям ролей із відкритим обличчям предписується поводитися, немов у масці: не водити очима, не виражати емоції ніяким засобом. Про сутність такого «застиглого» виразу обличчя писав ще Дзеамі Мотокійо (засновник театру Но): « ... а щодо виразу обличчя, то принцип уподібнення відсутній, що нерідко розуміють як демонстрацію звичайної своєї фізіономії зі всіма змінами настрою. Стаєш людиною, на яку зовсім неможливо дивитися» [2, с. 97]. Великий драматург і теоретик мав на увазі, що у природній міміці немає мистецтва і, зрештою, усе, що ми бачимо в Ногаку – це окультурені, естетично осмислені і змінені, переведені у мистецьку площину засоби використання своїх природних даних – фізичного тіла, рухів, міміки, голосу. Тож незмінний вираз обличчя відповідає особливій ході акторів (т.зв. хакобі), довершеним моделям руху (ката), низка яких є засобом існування на сцені.

Урочиста, майже ритуальна повільність рухів актора підкреслюється й багатим вбранням, яке, зазвичай є шедевром ткацького ремесла. За кроєм

костюми Но нічим не відрізнялися від тих, що використовували аристократи, але візерунки на них принципово збільшувалися у розмірі, щоб глядач міг їх розгледіти на відстані від сцени. Використання складної техніки ткацтва дало й назву одному з провідних типів вбрання – караорі (китайське ткацтво).

Влітку, коли у містах панує спека, практикуються виступи хакама-но, тобто гра без важкого вбрання, лише у кімоно та хакама. З одного боку, це полегшує рух акторові, з іншого – вимагає ще більшої відточеності, оскільки у хакама значно краще видні усі нюанси виконання ката. Саме тому хакама-но користується попитом серед знавців.

Віяло, що використовують в Но – т.зв. «чукей» – є найбільшим за розміром серед усіх його форм (33 см). За декором можна одразу відрізнити актора Но від кьоген, приналежність до конкретної школи. Наприклад, учнівські віяла групи но прикрашає традиційний для школи Канзе візерунок «хвилі», а віяла групи кьоген – три гілочки сосни. За допомогою віяла учні та вчитель вітаються та виражають готовність вчити та вчитися, повагу і вдячність, на сцені – сповіщають глядачам про початок танцю та його завершення (розкриваючи та закриваючи його), передають у танці емоційні стани героя, явища природи, зображують різноманітні предмети.

Звуковий образ вистави. У театральній виставі Но сполучаються різноманітні форми та жанри мистецтва. Тут і речитатив оповідника, і промови та пісні акторів, і виразні ритми барабанів, і какегоє (змінений голос). Інтонаційні перепади є також важливим виражальним засобом. Саме голосом актор утворює відчуття наближення героя, віддалення або місяця у тумані тощо. До звукової палітри Но слід додати й притоптування актора. Гуркіт, що роздається, посилюється завдяки розташованим під сценою керамічним судинам і немов «взриває» повільний ритм медитативного танцю. Слід погодитися з визначенням специфіки театру Но як творення іншої реальності, тому нічого з буденності, незмінним, таким як воно є, не використовується у виставі.

Ритуальні практики. Зв'язок Ногаку з релігійними ритуалами простежується у традиції виступів акторів Но на сценах, що були зведені на храмових територіях, участі в релігійних святах. У сучасній Японії такі виступи забезпечуються як професійними акторами, так і місцевими громадами. До сьогодні у гірському селищі традицію Ногаку підтримують приблизно 250 родин, які практикують Но, зберігають кілька сотень старовинних костюмів і масок, організують щорічні фестивалі Ногаку. Виконавська традиція зберігає стилістику «сільського» Но від XV ст. і сьогодні визнана нематеріальним скарбом Японії.

Глядацька аудиторія. Збереження протягом століть безперервної традиції Но як специфічної форми театального видовища значною мірою забезпечується тісним зв'язком театру з глядачами. Ще від часів Дзеамі

голови провідних шкіл піклувалися про формування постійного кола глядачів, на відміну від тимчасових і випадкових спостерігачів вистави під час храмових свят. Прихильність і підтримка театру аристократами, котрі не шкодували коштів на будівництво сцен, придбання костюмів і масок, пояснюється тим, що акторська еліта не лише демонструвала їм своє мистецтво, а й навчала. Значна частина самурайської верхівки вивчала пісні та танці Ногаку, виступала в аматорських виставах. У такий спосіб театр виховував не лише обізнаного глядача, а й натхненого та щедрого патрона.

Педагогічна робота з аматорськими групами як частина професійної діяльності актора зумовила виживання театру й у карколомні часи модернізації Японії, коли відкидалося усе старе, архаїчне і запозичувалося нове (зазвичай, західне). Скасування станових привілеїв позбавило театр матеріальної підтримки самураїв та водночас – дало можливість іншим соціальним верствам долучитися до високої культури, що привело до аматорських груп представників різних професій і соціальних середовищ. Відтоді заняття в аматорському Но стало улюбленою справою вільного часу та ознакою смаку і виховання серед представників середнього класу. Саме актори-аматори складають основу глядацької аудиторії Но, що надає відвідуванню театру поряд з відчуттям радості і насолоди мистецтвом, клубної атмосфери, де чужих немає і панує особливий дух спорідненості.

Від 1980-х рр. школи починають навчати й іноземців, влаштовуючи літні інтенсивні курси. Так, у Кіото працюють два таких ворк-шопа: при Міжнародному інституті досліджень Но (школа Конго) та при Кіотоському Ат-центрі (школа Канзе). У Токіо літній інтенсив проводить школа Кіта. Попри певні відмінності, усі школи пропонують вивчення пісні та танцю Но у формі практичних занять з обов'язковим виступом на сцені після завершення курсу. Заняття, зазвичай, ведуть знані актори-шіте (виконавці головних ролей). Крім того, студентам пропонується відвідування театральних вистав як Но, так і інших традиційних театрів. Обов'язково проводяться майстер-класи, на яких демонструються взірці вбрання та масок, показуються засоби вдягання та роль цих елементів у виставі та виконавській практиці Но.

Навчання іноземних студентів дозволяє поширювати коло прихильників Но далеко за межі Японії та, водночас, знаходити шляхи оновлення репертуару, експериментувати та розкривати естетичний потенціал цієї традиції у контексті світової культури. Результатом такої міжкультурної комунікації стали переклади п'єс Но на англійську та започаткування англомовної версії японського театру, постановка п'єс У. Шекспіра засобами Ногаку, розробка нових п'єс за європейською тематикою (наприклад, п'єса про Ф. Шопена на честь 200-річчя з дня народження великого композитора).

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Анарина Н. Г. Японский театр Но. – М. : Наука, 1984. – 216 с.
2. Дзэами М. Предание о цветке стиля: (Фуси кадэн), или Предание о цветке: (Кадэнсё) / Пер. со старояп., исслед. и коммент. Н. Г. Анариной. – М. : Наука, 1989. – 199 с.
3. Ernst E. The Influence of Japanese Theatrical Style on Western Theatre // Educational Theatre Journal. – The Johns Hopkins University Press, 1969. – Vol. 21, № 2. – С. 127–138.
4. Fenollosa E., Pound E. 'Noh' or Accomplishment: A Study of the Classical Stage of Japan. – Pelican Publishing, Gretna, Louisiana, 1999. – 163 p.
5. Leiter S. L. Historical Dictionary of Japanese Traditional Theatre. – The Scarecrow Press, inc. Lanham, Maryland, Toronto, Oxford, 2006. – 632 p.
6. Tyler R. Buddhism in Noh // Japanese Journal of Religious Studies. – Nanzan University, 1987. – Vol. 14, № 1. – С. 19–52.

ПЕРЕДФІЛОСОФІЯ В КОНТЕКСТІ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ: ОРІЄНТАЛЬНО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

*Щедрін Анатолій Трофимович, доктор наук з культурології,
кандидат філософських наук, професор
Харківська державна академія культури*

Проблема *генези філософії* є не тільки однією з фундаментальних історико-філософських проблем; вона становить безсумнівний інтерес для сучасної **філософії культури**. Одним із продуктивних шляхів її вирішення може бути філософсько-культурологічний, соціально-психологічний аналіз і компаративне (порівняльне) вивчення **передфілософської традиції** цивілізацій Стародавнього Світу, яка утворила фундамент розвинутих філософських систем «осьового часу».

Від Архаїки до цивілізації: формування соціокультурних засад філософської думки. Складний і багатовимірний перехід від Архаїки до цивілізації супроводжувався втратою соціокультурної гомогенності Архаїки; він виявився, насамперед, у формуванні нових форм геокультурних, соціальних, етнічних спільнот, у становленні й розвитку диференційованих, усе більш ускладнених культурних практик. Їх розвиток впливав на саму зміну геометрії соціокультурного простору, долав «одновимірність» соціокультурного простру Архаїки, відкривав можливість формування у добу цивілізації філософії як принципово нової форми осягнення всього комплексу відносин «Людина – Світ». Стародавній Світ виявляється складним утворенням, соціокультурною системою; тут визначилися загальні риси низки суспільств, що поєднували їх між собою і робили несхожими з іншими. Протягом історії Стародавнього Світу ми стикаємося також із **ретроградними рухами**

культури, викликаними природними й соціальними факторами, які набували катастрофічного характеру (Індська, або Хараппська цивілізація; Крито-Мікенська цивілізація тощо). Вже в Стародавності не тільки теоретичний, але й буденний дискурс вводиться саме поняття «Схід», що має, безумовно, не географічний, а соціокультурний зміст, і породжене опозицією «Схід – Захід». Відповідно також і ті культурні форми, які передували формуванню філософії як цілісної культурної практики в контексті системи «Схід – Захід», визначали суттєве розходження в кінцевому результаті – філософії Стародавнього Сходу, з одного боку, та філософії Античності – з іншого.

Історія філософії Стародавнього Світу: об'єкт і предмет у динаміці історико-філософських досліджень. Дослідженню історії філософії Стародавнього Світу (ІФСС) тривалий час ставав на заваді європоцентристський підхід; предметом ІФСС лишалася філософія Античності, яка сформувала матрицю подальшого розвитку європейської цивілізації. Попри все зацікавлене ставлення попередника німецької класики, Г. В. Ляйбница, до феномену китайської філософії, ця тенденція досить тривалий час не набувала стійкого характеру. Г. В. Ф. Гегеля в певній мірі можна вважати засновником **європоцентристського підходу** до історії філософії як науки. «Філософія у власному сенсі розпочинається на Заході, – стверджував він. – Лише на Заході сходиться ця воля самосвідомості; природна свідомість зникає усередину себе, і тим самим дух поринає в себе. У блиску Сходу індивідуум тільки зникає; лише на Заході світло перетворюється в блискавку думки, що вдаряє сама в саме й створює, виходячи звідси, свій світ» [2, с. 160]. Традиція, яка лишала за межами історико-філософських досліджень філософські системи Стародавнього Сходу, що знайшла відображення в міркуваннях Гегеля, була в певній мірі подолана в теоретичному плані розвитком сходознавчих досліджень доби Модерну, а в антикознавстві зберігалася в латентній формі [1]. Але аналіз сучасної методичної літератури з філософії свідчить, що часто-густо навчальні посібники лишуються європоцентричними, вони не приділяють належної уваги розгляду специфіки протофілософії Стародавнього Світу взагалі і Сходу зокрема, які є важливими складовими елементами об'єкту ІФСС.

Передфілософська думка Стародавнього Світу в геокультурних вимірах. Плідним шляхом вирішення проблема генези філософії, що є однією з фундаментальних проблем теорії, філософії та історії культури, є детальне звернення до передфілософської традиції стародавніх цивілізацій, перш за все, тому, що саме вона є тією засадою, на якій і відбувається формування філософії як автономної культурної практики, самостійної форми світогляду людини.

Передфілософське культуротворення будь-якої стародавньої цивілізації, яка трансформувалася в «**філософську**» (тобто ту, де відбулася

автономізація філософії щодо міфологічної і релігійно-теологічної традиції – Стародавня Греція, Стародавній Китай, Стародавня Індія), або ж цивілізації **«дофілософської»** (Стародавній Єгипет, Стародавня Месопотамія, де передфілософські форми, які згодом почали взаємодіяти з власно філософськими, перетворилися на **парафілософські** з далекосяжними наслідками) – торкалися комплексу відносин «Людина – Світ». Передфілософські форми, зокрема, були репрезентовані **міфами космогонічного змісту** з ідеєю еволюціонізму, комічності людського буття; вони торкалися **долі** людини, її життєвого шляху, що вже не вибудовувався жорстко детермінованою міфологічною традицією, а залежав від складної гри зовнішніх і внутрішніх (особистісних) факторів, ціннісних настанов; наскрізним сюжетом епічних передфілософських творів є мотив **мандрів героя** (Гільгамеш, Мойсей, Одисей та ін.). Аналіз специфіки передфілософського культуротворення пов'язаний також із проблемою «азіатського» та античного способів виробництва в **філософії історії**.

Передфілософська думка Стародавнього Єгипту. Дослідження початкового, передфілософського етапу становлення й розвитку філософії як культурної практики, демаркація між «класичними» міфологемами, з одного боку, і своєрідними «перехідними формами» (протофілософемами) стикається з певними труднощами, природа яких має різні соціокультурні виміри. Перехід від міфу до філософії, що відбувся в Стародавніх Індії, Китаї, Елладі, в **«дофілософських»** духовних культурах Стародавнього Світу (Єгипет, Месопотамія) виявився незавершеним; бо якщо філософія тут не виникає, то стає неможливим визначення самого хронологічного рубежу – «до» і «після». Стає також неможливим використання звичної в даному контексті історико-філософських досліджень формули *«від міфу до Логосу»*. Врешті-решт, стає практично неможливим визначити наявність (або ж відсутність) статусу теоретичного джерела в культурному універсумі для тієї або іншої категорії, зокрема, в ранній грецькій філософській думці таким джерелом є, як правило, «класична» міфологема, яка зазнала **«передфілософської філіації»**, а в **«дофілософських»** культурах такої порівняльної бази просто немає.

Тому можливими способами вирішення проблеми є **«інтрокультурний аналіз»** – звернення до «породжуючих структур» передфілософії; ним може бути класичний міфологічний наратив – спадок Архаїки; міркування етичного характеру; літературно-художня творчість; і, нарешті, теологічний дискурс. Шляхом вирішення зазначеної проблеми є також **компаративний аналіз** передфілософських форм у контексті близьких або віддалених геокультурних одиниць Стародавнього Світу, що відкриває також можливість уточнення об'єкту ІФСС. Протягом останнього часу в сучасній єгиптології та антикознавстві склалося вже кілька моделей порівняльного аналізу давньогрецької передфілософської

думки й передфілософії Стародавнього Єгипту, зокрема, зіставлення фундаментальних для давньогрецького й давньоєгипетського світосприймання міфологем «*Dike*» і «*Maat*» відповідно, аналізу можливості єгипетських запозичень у творчості Гесіода тощо [3].

Перспективним напрямом застосування компаративного (а по суті, «**екзокультурного**») підходу є залучення до історико-філософських студій щодо проблеми генези філософії міфо-епічних творів **центрально-американських культур** (зокрема, *Пополь-Вух*), які за рівнем цивілізаційного розвитку на час появи європейців відповідали Стародавньому Єгиптові і Стародавній Месопотамії.

Передфілософська думка Стародавньої Месопотамії. Стародавня Месопотамія – фундамент близькосхідної, античної та європейської культури, де формуються **цивілізаційні засади філософії** як культурної практики. Саме тут уперше з'явилися писемність, систематична спеціалізована і диференційована за фахом освіта, бібліотеки, архіви, словники. В наступні епохи розвиток філософії як культурної практики (як і культури в цілому), формування її комунікативних вимірів супроводжуватиметься запозиченням і відтворенням у власному контексті напрацьованих у цьому геокультурному регіоні Стародавнього Світу **соціальних інтелектуальних технологій**. У Стародавній Месопотамії набули значення вкрай важливі сфери пізнання, розвиток яких вплинув на подальше формування філософії, – це, перш за все, **астрономія** й **астрологія** (культурна практика, яка на тисячоріччя пережила цивілізацію, що її породила, що спиралася на деперсоналізовану, об'єктивовану ідею «волі зірок», близької до гераклітівського Логосу); **математика**; сформувалися основи природничо-наукових знань; врешті-решт, тут виникли перші передфілософські поняття, узагальнення, закони й релігійно-етичні погляди [7; 9].

Парафілософія і філософія в універсумі культури Стародавнього Світу і наступних епох. Важливим феноменом передфілософської думки була **Авеста**, яка суттєво вплинула на культуротворчі процеси Близькосхідно-Середземноморського регіону Стародавнього Світу. До складу Авести увійшли елементи міфології, астрології (вплив Стародавньої Месопотамії), тексти історичного, протофілософського, філософського змісту. Зокрема, в ній сформульовані засади **дуальних космологій наступних часів, протодіалектичні** ідеї щодо постійної боротьби добра й зла (вплинули на формування онтології Геракліта); розроблялися імморалізми, виникнення яких відкривало нові ракурси у баченні проблеми життєвого шляху особи доби цивілізації; есхатологічні ідеї про «кінець світу», про відродження з мертвих. В Авесті, як і в інших міфо-епічних творах, були акумульовані різноякісні в світоглядному плані, різноспрямовані за змістом, елементи найдавніших уявлень іранських народів епохи доби Архаїки та її руйнації. Потребує також уваги й

передфілософія зерванізму (зурванізму), однією з засад якого було **вшанування часу**, що відбивало високий рівень абстрактного мислення його творців.

Важливим феноменом трансформації передфілософської думки в парафілософську, з подальшим впливом на розвиток філософії наступних епох, був комплекс ідей **Старого Завіту**. Як міфо-епічний твір доби соціокультурної трансформації він є **еклектичним** за змістом. Ідеї креаціонізму, Одкровення як джерела знань, сутності людини та її долі, ідеї катастрофізму в розвитку природи та суспільства. В подальшому іудейська віра в **Старий Завіт** як світ символів у поєднанні з пантеїстичними побудовами розвинутого неоплатонізму й міфологемами гностицизму утворила містичний плин в іудаїзмі – **Каббалу** (древньоєвр. – переказ). Основна пам'ятка Каббали – *Книга сьйва*, або *Зогар*, написана наприкінці XIII ст., згодом, вже в XV ст. привертає інтерес до Каббали християнських учених Європи, які прагнули синтезувати її з догмами християнства в рамках універсальної, вселюдської релігії (Дж. Піко делла Мірандола, К. Агриппа, Парацельс та ін.).

Передфілософська думка vs філософія в культурному універсумі Стародавнього Китаю. Важливим джерелом філософської думки Стародавнього Китаю стає «*Книга змін*» (*І цзин*), – своєрідна «Біблія Сходу». У ній була розроблена **нумерологічна методологія** пророкування майбутнього, заснована на використанні числових комплексів і просторових структур, пов'язаних між собою [5, с. 18-30].

Протягом тисячоліть *І цзин* стає основою для прийняття важливих рішень, що визначали долі окремих людей і Китаю в цілому. Цю технологію, сформовану в контексті давньої китайської передфілософії, можна вважати першим прообразом розгорнутої системи ризик-менеджменту, з помітною далекодією в універсумі культури. Нумерологічна ворожильна практика, що генетично сходила до архаїчної культури, виходила за межі безпосереднього рішення проблеми власне пророкування майбутнього. Вона трансформується в один із двох напрямків розвитку *методології пізнання* в Стародавньому Китаї. Формально-універсальний характер парафілософської нумерологічної методології створював їй певні переваги в порівнянні із протологічною традицією, внаслідок чого остання поступово слабшає, а потім і зовсім майже зникає, що створює надалі неабиякі труднощі для розвитку природничо-наукового пізнання світу для китайської цивілізації за межами Стародавнього Світу.

Сходознавці відзначають роль ворожильної парафілософської практики як індикатора розбіжності в оцінках об'єктивного становища й самосприйняття Китаю й античного (західного) світу. У цьому плані світ Середземномор'я протиставляється світу східно-азіатського Середзем'я. Це протиставлення античного й далекосхідного світу відбиває

протиставлення речової й симпатичної магій, стратегій маніпулювання речовим світом і системним світоустроєм, двомірної (стереоскопічної) китайської моделі світу й одномірної європейської [6].

Проблема становлення ІФСС і передфілософська думка: антикознавство vs сходознавство в контексті культурології. В історико-філософській літературі триває дискусія між прихильниками **автохтонної** й **орієнтальної** гіпотез щодо можливих зовнішніх джерел грецької філософії. В ній окреслились *три напрями*: «як і де виникла філософія?»; «із чого виникла філософія?»; «як і чому виникає філософія?» [8]. Але знайти відповіді на питання поза межами нових теоретичних підходів – приректи історію філософії на подальше перебування у зачарованому колі дискусій про соціальні, онтологічні й інші умови появи філософії, які точилися протягом другої половини XIX – кінця XX ст. Остання чверть XX ст. – час інтенсивного становлення **культурології** як самостійної сфери теоретичного знання, як своєрідної **метанауки**, що виросла на основі філософської методології пізнання, а також органічної інтеграції результатів і методів інших гуманітарних наук [4]. За низкою ознак теоретичний статус культурології вкладається в модель **наукової парадигми**, яка інтегрує методи й здобутки інших наук соціально-гуманітарного профілю навколо актуального проблемного поля (в нашому випадку – ролі передфілософських форм в генезі філософії як цілісної культурної практики), включає в визначене предметне поле дослідження різні соціально-культурні феномени (у тому числі такі, що є об'єктом аналізу інших соціально-гуманітарних наук – єгиптології, шумерології, історії науки тощо).

Слід зазначити, що сьогодні сама цінність полеміки прибічників міфогенної і гносеогенної концепцій із приводу духовних джерел філософії набуває суто історіографічного характеру. На основі соціокультурної методології антична філософія як частина ІФСС стає джерелом парадигмального знання в універсумі культури епохи, набуває мережевого характеру, «всеприсутності» в культурних практиках плинної і подальших епох, важливу роль у формуванні соціокультурного коду європейської цивілізації не в останню чергу завдяки узагальненню цивілізаційних здобутків Близькосхідно-Середземноморського регіону Стародавнього Світу. Виникнення філософії як теоретичного рівня світогляду тут було обумовлене зміною «розмірності» соціокультурного простору Стародавності, пов'язаного з чітко вираженим мереженим характером полісної структури ранньої й класичної античності, її «відкритістю» щодо інших культурних впливів [10].

Висновки. Ідеальною метою дослідження проблеми генези філософії є досягнення синтезу шляхом вибудовування внутрішньо несуперечливої концепції ІФСС, яка має органічно поєднати у собі конкретний матеріал із закономірностями, що діяли й у соціокультурному просторі Стародавнього

Світу, найдавніших на Землі цивілізацій. Сказане визначає безперечну актуальність вивчення змісту, динаміки, морфології перед-, протофілософії Стародавнього Світу, східних цивілізацій, як живих, так і «мертвих». Особливо варто підкреслити, що справжньому розумінню ІФСС сприяє цивілізаційний підхід, перенесення центру ваги на аналіз історико-культурних процесів. Філософська думка, що сформувалася на засадах строкатих передфілософських форм, стає фактором набуття геокультурної визначеності регіонів Стародавнього Світу доби «осьового часу».

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Асмус В. Ф. Античная философия / В. Ф. Асмус. – М.: Высшая школа, 1976. – 541 с.
2. Гегель Г. В. Ф. Лекции по истории философии: [в 3-х т.: пер. с нем.] / Г. В. Ф. Гегель; ред. Н. А. Никитина. – СПб.: Наука, 1999. – Кн. 1 / вступ. ст. К. А. Сергеева, Ю. В. Перова. Серия «Слово о сущем». – 1999. – 349 с.
3. Жданов В. В. Эволюция категории «Маат» в древнеегипетской мысли / В. В. Жданов. Серия «Лучшие кандидатские диссертации философского факультета МГУ им. М. В. Ломоносова». – М.: Современные тетради, 2006. – 136 с.
4. Запесоцкий А. С. Современная культурология как научная парадигма / А. С. Запесоцкий, А. П. Марков // Вопросы философии. – 2010. – № 8. – С. 76-87.
5. История китайской философии / пер. с кит. В. С. Таскина; под ред. М. Л. Титаренко. – М.: «Прогресс», 1989. – 552 с.
6. Карапетьянц А. М. Китайская цивилизация как альтернатива средиземноморской / А. М. Карапетьянц // Общественные науки и современность. – 2000. – № 1. – С. 132-138.
7. Куртик Г. Е. Звездное небо Древней Месопотамии: шумеро-аккадские названия созвездий и других светил / Г. Е. Куртик. – СПб.: Алетей, 2007. – 744 с.
8. Матвейчев О. А. К дискуссии о происхождении древнегреческой философии в русской и советской философской мысли / О. А. Матвейчев // Вопросы философии. – 2016. – № 6. – С. 185-199.
9. Щедрін А. Т. Астрологія як соціокультурний феномен: (витоки, еволюція, контексти) / А. Т. Щедрін // Культура України : Зб. наук. праць / Харк. держ. акад. культури. – Х.: ХДАК, 2009. – Вип. 27. – С. 84-94.
10. Щедрин А. Т. Античная философия как источник парадигмального знания: социокультурные и ментальные аспекты бытия в универсуме культуры / А. Т. Щедрин // Актуальні проблеми філософії та соціології. Науково-практичний журнал. – Одеса, 2017. – Вип. 19. – С. 142-145.